

БІБЛІОТЕКА
ДОКЛАДНОГО
ПОЕТА

ГРИЦЬКО
ЧУПРИНКА





Дж. Чарльз



ГРИЦЬКО ЧУПРИНКА

ПОЕЗІЙ



Київ
«Радянський
письменник»
1991

**ББК 84Ук1
Ч-92**

Із творчістю талановитого українського поета Грицька Чупринки (1879—1921) сучасні читачі майже не знайомі. Його численні збірки «Огнєцвіт», «Метеор», «Ураган», «Сон-Трава», «Контрасти» та інші здобули широку популярність ще до революції. Після трагічної загибелі його було вилучено з історії рідної літератури. У нашому виданні — усі його найкращі твори із великої спадщини.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

B. В. Біленко, I. Ф. Драч, M. M. Ільницький, B. P. Коломієць, L. B. Костенко, C. A. Крижанівський, O. B. Лупій, L. M. Новиченко, B. I. Олійник, B. B. Яременко

*Вступна стаття
M. Г. Жулинського
Упорядкування та примітки
B. B. Яременка*

Ч 4702640202-068 178.90
M223(04)-91
ISBN 5-333-00515-X

© Яременко В. В., упорядкування, примітки, 1991
© Жулинський М. Г., вступна стаття, 1991



МЕТЕОР НА ОБРІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ПОЕЗІЇ

Ти пророк, ти світливий геній,
Ти блискучий метеор!

ГРИЦЬКО ЧУПРИНКА

Злетів легко і неочікувано, спалахнув яскраво — і згас у кривавих сутінках червоного терору.

Талант Грицька Чупринки нагадує той «заблудливий огонь», який народила фантазія поета:

Глянь — дрижить,
Біжить,
Палає,
В далеч промінь посилає,
Миготить,
Летить,
Як дух!..
Глянь — потух!

Згас, потух цей стихійний володар музичного ритму, доведеного до містичного чудування, цей співець «святої краси», цей творець «свавільних передзвонів», «брат сонця», «брат світла», «брат урагану» в серпні 1921 року за вироком Київської губернської ЧК за участь у контрреволюційному повстанні. Скорий суд не обмежився цією безжалією, холодною розправою над фізичним буттям поета. Українська поезія більше ніж півстоліття не мала серед своїх чільних митців Грицька Чупринки. Поет був під забороною — його книги німотно чахли у спецфондах. Правда, були

спроби відкрити читачеві бодай невеличку частину його творчої спадщини. Так, 21 червня 1930 року відбулося засідання президії Інституту Тараса Шевченка, яка під головуванням директора інституту академіка Дмитра Багалія ухвалила надрукувати твори поета Григорія Чупринки в серії науково-популярних видань. У тому ж 1930 році з'явилися завдяки Державному видавництву України «Вибрані поезії» Грицька Чупринки з передмовою Володимира Єрохіна. Здавалося б, що у цьому є незвичайного? Видають твори українського поета, який був широко популярний на початку ХХ століття, поета оригінального, продуктивного, яскравого виразника нового напряму того крила української дожовтневої поезії, яке розвивалося в руслі теоретичних та ідейно-естетичних зasad журналу «Українська хата». Хіба що вражає оперативність друку, яка для нас, для наших днів, видається фантастичною. Та дивує і радує прагнення науково-дослідної установи мислити і діяти з позицій академічних, з позицій історичної об'єктивності, бажання не залишати майбутнім поколінням читачів і дослідників «білих плям» на літературній карті України.

«Хронологічна канва» життєвого і творчого шляху Грицька Чупринки в цій невеличкій, скромно, на сіруватому папері виданій книжечці завершується так: «1921 — (весени) — увіходить у стосунки з таємною контр.-революц. організацією, Центр. Повстан. Комітетом і бере участь у розробці пляну загального протирадянського повстання на Правобережжі (наступ Тютюнника).

1921—/28/IX/ розстріляно за вище-зазначену контр.-революційну діяльність»¹.

Сьогоднішній читач, мислення якого ми десятиліттям «заганяли» у декларативні постулати на зразок: «Хто не з нами, той проти нас», буде здивований, а то й обурений. Як же це так, ворог Радянської влади, а його твори дру-

¹ Грицько Чупринка. Вибрані поезії. Державне видавництво України. Харків — Дніпропетровськ. 1930. С. 25.

кують в серії «Масова художня бібліотека». Кого рекламивали, кого пропагували? Та, пригадаймо, не лише Грицька Чупринку пропагували. Оповідання Володимира Винниченка, який з 1920 року був на еміграції, друкувалися в той час у серії «Бібліотека юного ленінця» і в цій же серії «Масова художня бібліотека». Перевидавалися поезії Олександра Олеся, який покинув Україну і жив тоді в Празі, поетів «Молодої музи», які творили також за кордоном — у Львові... Нарешті пригадаймо оцінку В. І. Леніним книжки оповідань А. Аверченка «Дюжина ножів у спину революції» (1921). У статті «Талановита книжка» Володимир Ілліч відзначав, що письменник-емігрант, який вороже ставився до революції, «з надзвичайним талантом» зумів правдиво відтворити «враження і настрої представника старої, поміщицької і фабриканської, багатої, що об'їлась і об'їдалась, Росії»¹. Успіх Аркадію Аверченку забезпечило, пише В. І. Ленін, те, що більшість оповідань він присвятив темам, які «чудово знає, пережив, передумав, відчув», а «коли автор свої оповідання присвячує темі, яому не відомій, виходить нехудожньо»².

Десь до 1933 року ще жевріла класична традиція терпляче, з урахуванням специфіки художньої творчості ставитися до митців, які талановито змальовували дійсність, хоча їхні світоглядні позиції іноді й розходилися з домінуючою сталінською концепцією посилення боротьби з класовим ворогом і тоталітарними зasadами побудови соціалізму в країні. Що стосується Григорія Чупринки, то тут справа і простіша, і складніша. Простіша тим, що в його поезіях і рецензіях ми не знаходимо й рядка, який би засвідчував його вороже ставлення до революційних ідей та ідеалів радянського суспільства. Складність же полягає в тому, що поета було розстріляно за контрреволюційну діяльність, хоча на сьогодні якихось документальних свідчень участі

¹ Ленін В. І. Твори, вид. 4-те, т. 33, с. 97.

² Ленін В. І. Там же.

Грицька Чупринки в таємних антирадянських організаціях не виявлено. Давно побутують припущення, що розстріляно його випадково, під час облави проти контрреволюційних виступів, коли поет повертається до Києва від батьків, з села Гоголеве колишнього Остерського повіту Чернігівської губернії, де він народився 9 грудня 1879 року. Дата смерті — 1921 рік, мабуть, з'явилася пізніше, бо А. Лейтес і М. Яшек у своєму бібліографічному довіднику «Десять років української літератури (1917—1927)» вказують 1919 рік. Цю ж дату зазначають Ан. Лебідь і М. Рильський у літературній хрестоматії «За 25 літ». Зважаючи на те, що літературна хрестоматія з'явилася друком 1926 року, біобібліографічний довідник А. Лейтеса і М. Яшека в 1928 році, то майже до 1930 року вважалося, що Григорій Чупринка загинув у 1919 році. Вважалося чомусь тільки на Радянській Україні, бо в Празі в 1926 році виходить найповніше й до сьогодні видання творів Грицька Чупринки, в якому поет постає в ореолі активного борця проти Радянської влади. Там і подається дата смерті — 28 серпня 1921 року. Як бачимо, на цій останній сторінці життєвої долі поета багато неточностей. То 1919 рік, то рік 1921. В одних джерелах — 28 серпня, в інших — 28 вересня. А чому так довго стверджувалося, що Грицько Чупринка був розстріляний в 1919 році, коли в ці перші пореволюційні роки легко було документально уточнити, та й, думаю, були живими очевидці? Мабуть, тому, що в 1919 році Григорій Чупринка був заарештований чекістами за організацію, як стверджується у згадуваному виданні «Вибраних поезій» в 1930 році, «протирадянського повстання на Чернігівщині з метою дезорганізації більшовицького запілля». Було його заарештовано начебто в Києві і вивезено до Кожухівського концентраційного табору під Москвою, але згодом, через два роки, його звільняють і він повертається до Києва. І знову не все ясно. У журналі «Книгар» за 1919 рік (№ 28, грудень) читаємо: «Відомий український поет Г. О. Чупринка, що взятий був радянською владою в місяці серпні як заклад-

ник, перебуває зараз у Москві, в Андріївському таборі за-
ложників. В місяці грудні Г. Чупринка став недобре себе
почувати (астма) й був переведений до Центральної лі-
карні тaborів. Вивезений одночасно з ним, автор дитячої
читанки «Сонечко» С. Титаренко амністований в роковини
октябрської революції й на Різдвяні Свята повернувся
до Київа¹.

Отже, як засвідчує «Книгар», якого тоді редактував Михаїл Зеров, Грицько Чупринка потрапив у заложники і, ма-
буть, був амністований, як і С. Титаренко, але пізніше.
Якби він організовував за дорученням Центрального
повстанського комітету у Києві «протирадянське повстан-
ня на Чернігівщині з метою дезорганізації більшовицького
запілля», то навряд чи в цих суворих воєнних умовах він
міг розраховувати на амністію. Яке ж основне джерело,
що свідчить про антирадянську діяльність Григорія Чуприн-
ки, нам сьогодні відоме? Передусім це вступна стаття Вол.
Єрохіна і «Хронологічна канва» у книзі «Грицько Чуп-
ринка. Вибрані поезії. ДВУ, Харків — Дніпропетровськ,
1930». Але автор передмови Вол. Єрохін подає у примітці
таке пояснення: «Усі відомості про життєпис Чупринків по-
дано на підставі статті Вол. Дорошенка, що вміщена в збір-
никові: «Грицько Чупринка: Твори. Перше посмертне ви-
дання. Прага. 1926»².

Легко перевірити і переконатися, що «хронологічна кан-
ва» життєвого і творчого шляху Грицька Чупринки, яку
склав Вол. Єрохін до «Вибраних поезій», буквально списана
з вступної статті Вол. Дорошенка. Повторюються версії про
вивезення Грицька Чупринки за організацію антирадянсько-
го повстання на Чернігівщині в 1919 році до Кожухівського
концентраційного табору, про участь у розробці плану за-

¹ «Книгарь». Літопис українського письменства. Товари-
ство «Час» у Києві, 1919, грудень. 1928, с. 196.

² Грицько Чупринка. Вибрані поезії. С. 7.

гального протирадянського повстання на Правобережжі восени 1921 року в зв'язку з наступом Г. Тютюнника.

У нас сьогодні нема документальних матеріалів для уточнення і поглиблення цих фактів, але очевидним є те, що тут, на Радянській Україні, була повторена та версія про Грицька Чупринку як активного контрреволюціонера, яку широко пропагувала тогодиша українська еміграція. У вступі «Від видавництва» празького видання творів Грицька Чупринки зазначено, що ініціатива цього видання належить «Комітету Українських товариств м. Нью-Йорку для вшанування пам'яті розстріляного більшовиками українського поета Григорія Чупринки». Саме цей комітет у лютому 1924 року надіслав до Праги Українському громадському видавничому фондові 360 долларів для видання творів покійного поета. У цій ідеологічній акції ім'я талановитого поета було дуже вигране, тому українська еміграція завжди намагалася видати Грицька Чупринку за свідомого борця проти радянської влади і ледве не за керівника повстання. Важко в це повірити. І ось чому.

Його товариш, відомий поет і прозаїк Клим Поліщук, який на час загибелі Грицька Чупринки перебував в еміграції у Відні, згадував, що в 1919 році він був у Києві, редактував разом із Михайлом Семенком видання відділу мистецтв Наркомпросу — журнал «Мистецтво» і зустрічався з поетом. Клим Поліщук влітку того ж 1919 року прочитав у газеті «Київський Комуніст», яка почала виходити у вересні 1918 року, повідомлення про «ліквідацію банди Чупринки», а на другий же день із цього негаданого для нього оголошення дізнався, що Григорій Чупринка перебуває в Київському губернському ЧК і незабаром його долю вирішуватиме Ревтрибунал. Письменники, переважно ті, які об'єдналися в групу «Музагет» і які, ясна річ, чудово знали самого Чупринку і його творчість, звернулися з клопотанням до самого голови Всеукраїнської ЧК Мартина Лаціса. На суді від київської художньої інтелігенції виступив тодішній нарком освіти Олександр Шумський, який просив зважити на

«величезні заслуги як поета» Чупринки, на стан його здоров'я, а також урахувати те, що виступи гоголівських селян, які звернулися в надії на захист до авторитетного для них Григорія Чупринки, були спричинені самочинною ревізією хліба.

Ці серпневі дні 1919 року, про які згадує Клим Поліщук, були надзвичайно драматичними на Україні. На Київ активно наступали війська Української Народної Республіки — вони були вже в районі Василькова, з протилежного ж боку насувалися денікінці, тому надіятися на якийсь детальний розгляд судової справи було важко. Але цілком можливо, що це так зване «протирадянське повстання» селян рідного Гоголева було нічим іншим, як стихійним бунтом проти вилучення у селян хлібних запасів, що, до речі, траплялося тоді дуже часто. Логічним було звернення односельчан до свого земляка, відомого і шанованого поета, за підтримкою, тим більше, що пам'яталася участь Григорія Чупринки в діяльності Гоголівського комітету РСДРП(б) в революційні 1905—1907 роки. Важко повірити в те, що сам Григорій Чупринка міг бути ініціатором збройної акції, яка начебто мала дезорганізувати підготовку й розгортання більшовицького підпілля. І ось чому. Передусім тому, що Григорій Чупринка не обнародував жодної тези політичного спрямування, яка б підтвердила його опозиційне ставлення до більшовиків. Навпаки, земляки поета — краєзнавці — виявили в Центральному державному історичному архіві УРСР матеріали, які свідчать про його активну революційну діяльність в 1905 році. Григорій Чупринка входив до складу Требухівського комітету РСДРП(б). Як свідчать краєзнавці на сторінках броварської газети «Нове життя» від 11 вересня 1987 року, «в одному із донесень прокурору Чернігівського губернського суду зазначалося, що 15 листопада 1905 року в селі Требухові місцевим сільським писарем Харитоном Швидаком було зібрано сільський сход під головуванням козака Григорія Чупринки з Гоголева. На сході було вирішено: не пла-

тити податків, землю розділити порівну, уряду й царя не визнавати».

Раніше, у вересні 1905 року, жандарми зробили обшук у Григорія Чупринки і виявили 16 примірників прокламацій РСДРП. Що це були за прокламації? Під час обшуку у вересні 1905 року було вилучено шість примірників звернень від Російської соціал-демократичної партії до робітників із селян під заголовком «Нові царські милості», чотири прокламації «До бідноти», один примірник під назвою «Ліберали в царя», ще один розпочинається словами: «Товариши, все вище піднімайтесь на революційній хвилі», а також два томи журналу «Пролетарій»... І хоча Григорій Чупринка в протоколі Чернігівського губернського жандармського управління засвідчив: «Я не визнаю себе винним», за «поширення прокламацій злочинного змісту в м. Гоголеві» козака Григорія Аврамовича Чупринку було «передано під особливий нагляд за місцем проживання в м. Гоголів»¹.

Григорій Чупринка після виключення з київської гімназії здебільшого проживав біля батьків. Батько його — Аврам Юхимович Чупринка — був селянином, мав 40 десятин землі. Його мати — Олександра Наумівна — господарювала вдома. Дві сестри — Софія і Марія — також жили біля батьків. Григорій мав ще двох братів по матері — Євгена Остаповича, який працював біля землі в Гоголеві, і Миколу Остаповича — канцеляриста межової округи в Єлисаветграді (Кіровоград).

Вчився Григорій спочатку в Лубенській гімназії, та не закінчив — виключили, як і згодом із Київської 3-ї гімназії, яку змушеній був залишити згідно з постановою педагогічної ради начебто за куріння.

Революційна діяльність Григорія Чупринки в 1905—1909 рр. поки що чекає на свого дослідника. Відомо, що його кілька разів заарештовували жандарми, ув'язнювали — то в Лук'янівську тюрму, то відправляли аж у Смоленськ...

¹ ЦДІАУ, фонд 1439, опис 1, справа 238.

Він часто нелегально пробирався до рідних у Гоголів, до своїх однодумців-селян, бо його позбавляли також права з'являтися на Чернігівщині. Тому Чупринка багато часу провів у Києві, де у нього було багато друзів, знайомих, де він, врешті-решт, після кількох поетичних вправ російською мовою друкує 13 травня 1907 р. у київській газеті «Рада» свій перший вірш українською мовою. Вірш називається «Моя кобза» і має програмний характер. Принаймні поет прагне визначити свою громадянську позицію в обставинах поразки першої російської революції, коли зневіра, відчай, а то й повна капітуляція охопила багатьох недавніх революціонерів.

Звертаючись до своєї музи — до своєї кобзи, поет узагальнює:

Знов бачиш і віриш, що все пролетить,
Що ти перебореш недолю;
Знов полум'я волі так близько мигтить
І тішишся сам ти собою.

Особливо стимулювала його творчу енергію зустріч і дружба із українським письменником і видавцем Олексою Коваленком, який згуртував навколо себе молодих українських письменників, знайомив їх з модерною російською поезією та новими літературними течіями в Західній Європі. Григорій Чупринка відвідував дім Олекси Коваленка, де зачитувалися поезією К. Бальмонта, І. Анненського, О. Блока, Е. По, Ш. Бодлера, П. Верлена, дискутували про шляхи розвитку української поезії, роздумували, зокрема, над перспективами українського авангарду, а згодом — і символізму. Логічно, що поет Олекса Коваленко, який був на той час відомий і завдяки упорядкуванню декламатора «Розвага», і завдяки згуртуванню молодих поетичних сил навколо підготовки антології «Українська муз» і альманаху «Терновий вінок», починає залучати Грицька Чупринку до видавничої справи, передусім до роботи в новому, організованому в 1909 році, друкованому органі — журналі «Українська хата». Захоплений новими ідеями

відродження української літератури, відродження на національній основі, але з творчим використанням новітніх течій і напрямів в російській, польській, французькій та інших літературах, Григорій Чупринка пориває із газетою «Рада» і сповідує позиції «Української хати». У 1906 роках «Радяне» і «Лайливий публіцист», які опублікували віденська «Чорна Рада», поет саркастично висміяв співробітників «Ради», передусім Сергія Єфремова — авторитетного критика та історика літератури, за їхню орієнтацію на «перли коштовні» і «слова красномовні», що ними нові «бонавентури» начебто вносять в українську громаду замість справжньої літератури сміття.

Полеміка між «радянами» і «хатянами», на жаль, витлумачується до сьогодні надто прямолінійно, без належного урахування тогочасних суспільно-політичних і культурно-мистецьких явищ і проблем. Особливо різко ми оцінюємо діяльність щоденної газети «Рада», яка почала виходити з 15 вересня 1906 року на зміну забороненої царським урядом «Громадської думки». Проіснувала вона найдовше з усіх україномовних періодичних видань — до липня 1914 року — і зробила багато корисного для української літератури. Жоден історик літератури не може обйтися без цієї газети, бо на її сторінках були відображені всі найважливіші події культурно-громадського і літературного життя на Україні. Чому у нас побутує таке негативне ставлення до газети «Рада»? Адже програма її не містить нічого такого крамольного — «радяни» обстоювали ідею культурно-національної автономії в межах федераційної Росії. На неї постійно злісно нападали чорносотенні «Кievлянин», «Новое время», «Киев», її співробітників цікували, штрафували, арештовували... Чого вартий лише один «Кievлянин», редактором якого був махровий реакціонер В. Шульгін. Ця газета буквально чи не в кожному номері висміювала українську мову й культуру, її діячів, знущалася у фейлетонах над «інородцями», з пихатою самовпевненістю обстоювала великороджено-монархічні орієнтації запеклих шо-

віністів. Безперечно, це викликало обурення, спротив, а нерідко й спровокувалоemoційно націоналістичні виступи. Та головна полемічна напруга концентрувалася найкоже теоретичного визначення шляхів подальшого розвитку української літератури. Для прикладу згадаю передусім статті Е. Єфремова «В поисках новой красоты» (1902) і «На мертвой точке» (1904), які з'явилися на сторінках цікавого, також не оціненого належно журналу «Киевская старина» і викликали гостру реакцію Лесі Українки, Г. Хоткевича, Михайла Косача... Та повернемося до «Ради».

Важливо передусім те, що газета «Рада» виступала проти антисемітизму, осуджувала різко єврейські погроми, на її сторінках постійно друкувалися твори О. Олеся, С. Васильченка, М. Вороного, Б. Грінченка, М. Коцюбинського... Думаю, основна причина наявної і до цього часу політичної опозиції до газети «Рада» криється в складі деяких її співробітників, які згодом зайняли різні посади в уряді УНР та емігрували за кордон. Назву лише кількох. Того ж Євгена Чикаленка, на кошти якого в основному видавалася «Рада», літературознавця та історика культури Володимира Дорошенка — активного публіциста і співробітника Українського університету в Празі, Сергія Єфремова, осудженого згодом як одного із керівників так званої «Спілки визволення України»... «Рада» друкувала твори Володимира Винниченка, оцінка літературної діяльності якого до недавнього часу навіть і не наближалася до об'єктивності.

Григорій Чупринка виступав проти «радян» тому, що сам тяжів до авангарду в поезії, який обстоювала «Українська хата». Але він не поділяв її крайніх полемічних перехльостів «хатян» в оцінці революційного руху, який, за їх твердженням, несе в собі жорстокість, свавільство і нову несправедливість. А ставлення до М. Коцюбинського і Лесі Українки, про яких «хатяни» відгукувалися зневажливо, намагалися викрити уявлення про їхню творчість, а саме — витлумачити її не як революційно-демократичну, а як індивідуалістичну,

позбавлену новаторської форми та ідейно-естетичної значимості?

Григорій Чупринка не бажав впрягатися в ці безплідні суперечки, не поділяв поетичних декларацій деяких «хатян» про війну як вселенське очищення гріховного людства, про фатальну класову розмежованість у будь-якому суспільстві, хоча в своїх поезіях утверджував і культ сильної, ніцшеанського типу особистості, і пессимістичний погляд на юрбу, і апатію, безнадію, сум...

Правда, систематично Григорій Чупринка в «Українській хаті» не співробітничав — не з його бурлацькою, скількою до Богемності вдачею було вдумливо вчитуватися в дискусійні статті, які з'являлися часто і в різних виданнях, тим більше — дисциплінувати свою поетичну фантазію над редактуванням чужих віршів. Його часто бачили в різних районах Києва — то в Голосієві, в самотині в лісі, то на Подолі серед невдах-літераторів, акторів, художників, які оплакували над чаркою свою зрадливу музу, то на Деміївці серед злодіїв, проституток, яких він прихильно вислуховував і яким виповідав свої думки і читав нові свої вірші і улюблених своїх поетів — Бодлера, Верлена, По, Бальмонт... Грицька Чупринку знали і впізнавали — любив чорне пальто і широко-крилий чорний капелюх, важку кострубату палицу, радо відкривав своє високе, «верленівське» чоло. Навряд чи він зібрав би в окрему збірку свої вірші, які друкували тогочасні газети «Рада», «Слово», тижневик «Рідний край», щомісячники «Літературно-науковий вісник» і «Українська хата», двотижневик «Чорна Рада», якби не Олекса Коваленко. Передусім завдяки йому в 1909—1913 роках виходять поетичні книжки Грицька Чупринки «Огнєцвіт», «Метеор», «Ураган», «Білий гарп», «Сон-Трава», «Контрасти», поема «Лицар-Сам».

«Прологи» — своєрідні поетичні вступи-захоплення — писав до його перших збірок залюблений в поезію Грицька Чупринки Олекса Коваленко.

«В українській поезії, після безличного монотонного пе-

респівування Шевченкових поезій, починається нова ера, з філософічно-етичним напрямком, в вільній, артистичній формі.

Настроїли вже на новий лад свої кобзи: Микола Вороний, О. Олесь, Петро Карманський, Василь Пачовський, Микола Філянський. А ось іде ще один поет: Грицько Чупринка, що вплітає в вінок Української Музи свій «Огнецвіт»¹, — так велемовно презентував молодого поета його старший друг і колега. Олекса Коваленко не шкодує пишних епітетів для того, щоб переконати читача в містичній місії поета відкривати нові таємні світи поетичної фантазії і пророчого прозірництва. У прологі до книги «Метеор» він пише, що «поезія Чупринки — це метеор на обрії української поетичної ночі!»², а до книги «Ураган» подає таке образне узагальнення поетичного новаторства Чупринки: «І тоді, коли в душі ще не вляглось зворушення, викликане «Метеором», і не затих поклик чарівницький — летить грізним ураганом, ... поет «эрозумів, що все, що оджило свій вік, що потрухло — треба знести, сплюндрувати, щоб не глушило молодих, свіжих, жагучих паростів...»³

У присвяченому Олексі Коваленку вірші «Поет» Григорій Чупринка писав:

О ні, Поет — не гладіатор,
Що бавить натовп цирковий!
Поет — пророк, Поет — новатор
І вільний мучень життєвий.

Цей епатажний, не характерний для української літератури погляд на роль поета не міг не викликати гострої реакції, особливо з боку тих, хто сповідував лише громадянське призначення поезії. Ясна річ, Чупринка інколи співав і «з чу-

¹ Грицько Чупринка. Огнецвіт. Пролог Олекси Коваленка. Українське видавництво «Ранок», 1909. С. 9—10.

² Грицько Чупринка, Метеор. Пролог Олекси Кононенка. Українське видавництво «Ранок», 1910. С. 4.

³ Грицько Чупринка. Ураган. Пролог Олекси Коваленка. Українське видавництво «Ранок», 1910. С. 4—5.

жого голосу», а точніше — з голосу К. Бальмонта, з голосу російських поетів-символістів, та й намагався заперечити орієнтацію «Ради» на консервування літературних традицій і неприйняття авангарду, позицію тих літераторів, які відстоювали погляд на поета як на слугу народу, виразника його болів, тривог і надій, народного співця і заступника гноблених. Григорій Чупринка демонстративно кидається в іншу крайність — нарочито вивищує поета над «юрбою», яка не здатна зрозуміти його величавих гімнів, ідеальних поривань в блакитні простори, його інтуїтивних, магічних озарінь і холодної космічної самотності. Ось вірш «В царстві висот»:

Я, мов дух, в самоті
В чарівній висоті,
В невимовно-чудовому мірі,
Де горять,
Миготять
Зорі — свічі святі
В голубому ефірі,—
Красоті помолюсь
І заллюсь,
Розіллюсь
В передзвонах на царствіній лірі.

Можна лише уявити, якою була реакція на подібні поетичні епажі, тим більше, що громадянський пафос поезій Тараса Шевченка та Івана Франка, Лесі Українки і Павла Грабовського, Бориса Грінченка і Михайла Старицького не викликав жодних дисонансів із тогочасними суспільними настроями і переживаннями. Звісно, нові часи потребували нових форм, нових образно-смислових ключів для відкриття нової соціальної і духовної реальності, і поетичний бунт проти трафаретів, проти примітивних літературних смаків був виправданий, назрілий. Григорій Чупринка це відчув, а можливо, йому цю істину відкрили, бо літературне оточення зразу ж зауважило в ньому талант природний, стихійний, плідний. Молодий поет починає уважно прислухатися до різних перепадів духовної атмосфе-

ри, як я вже зазначав, включається в літературну, з елементами політичних обвинувачень, полеміку між «Радою» і «Українською хатою». Політичні його погляди, мабуть, зазнали також певної аберрації, він усе глибше занурюється в стихію літературного життя, багато творить, полемізує і розчаровується в плідності декларувань поетичних платформ. Не випадково у книзі «Метеор» він вміщує вірш «До своїх...», епіграфом до якого бере слова Пантелеймона Куліша: «З громадського багна багно літературне зробили ви...»

Я не співець свого народу —
Він сам поєт своїх страждань,
Я славлю небо, славлю вроду
І пил душевних поривань.

Краса зостанеться красою,
Хоч і в занепаді вона,
Я окроплю її сльозою,
Я вирву цвіт її з багна.

Коли ж нема нового ґрунту
І животворної роси,
Я кину лозунг — бунт для бунту —
Своїм гнобителям краси.

Він динамічно нарощує темп в поетичному возвеличуванні пророчої місії світлого генія — Поета, впивається солодкою магією поетичних ритмів, які виколисують його самолюбство і виносять його уяву на вершини самотності та гордої зневаги до цього гріховного, сліпого натовпу. Та, на жаль, в цьому натхненному протесті та самолюбному викликіві мізерній юрбі більше було поетичних декларацій, пишної риторики, мелодраматичного епатажу, ніж справжніх болей і переживань поета.

Свого часу, та й, на жаль, до сьогодні, поезія Грицька Чупринки у декого асоціювалася з його віршем «Дзеньки-бреньки», ідейно-смисловий настрій якої автор не випадково уточнив: «поетичний жарт».

Ось цей твір:

Викликає ясний дух
Вірш легесенький, як пух,
Вірш, як усміх неньки,
Вірш маленький,
коротенький,
Без задуми, без вагання,
Без кохання, без благання.
І серденьку легко-лего,
Бо прогнали сум далеко
Дзеньки-бреньки.
Ллються, в'ються
І сміються
Дзеньки-бреньки.
Різнотонні,
Різнодзвонні,
Солоденькі,
Золотенькі
Життєві брехеньки.

У Григорія Чупринки багато таких віршів, які заворожують поетичним звукописом, мелодикою ритму, дзвінким переливом тонів. Не дивно, що смислова орієнтація вірша залишається на периферії його сприйняття, ідейне спрямування глухне в мелодійномузвучанні алітерацій, в настроєвих асоціаціях. Хтось перший не звернув уваги на те, що поет майстерно висміяв оці поетичні «дзеньки-бреньки», які є ніщо інше, як «життєві брехеньки», котрі заворожують, заколисують уяву та сприйняття і відсторонюють людину від реальної жорстокості життя. Так і утвердилося.

Думаю, що Григорій Чупринка бачив і усвідомлював безплідність, а де в чому і примітивність літературної сварки між «радянами» і «хатянами», бо свідченням цьому може бути і його скептичне ставлення до всіх тих, хто гуртувався навколо «Української хати». Крім Олекси Коваленка та основних теоретиків «чистого мистецтва» М. Сріблянського-Шаповала і Миколи Євшана, які своїми рецензіями і статтями підтримали перші поетичні кроки Грицька Чупринки і цим сприяли утвердженню його поетичного авторитету і літературної слави. Так, молодий талановитий критик і літературознавець Микола Євшан від появи першої книги

поезій Грицька Чупринки до передчасної своєї смерті в 1919 році гаряче обстоював естетичні позиції і творче спрямування поета в десяти літературних оглядах і рецензіях. Він дивився глибше і об'єктивніше на літературний процес, ніж його колеги по «Українській хаті» М. Сріблянський і А. Товкачевський. Його виступи про творчість В. Стефаника, О. Кобилянської, М. Яцківа та інших сучасних письменників виразно домінували над іншими критичними статтями в «Українській хаті» саме тонким аналізом ідейно-естетичних особливостей мистецького явища, глибоким розумінням художньої форми.

Шанував Григорій Чупринка і Микиту Шапovala (Сріблянського), який також багато писав про його творчість, а в роки першої світової війни легально переконував його, як і, до речі, актора І. Мар'яненка, художника театру і графіка І. Бурячка, відомого своїми оформленнями до вистав першого українського стаціонарного театру Миколи Садовського і карикатурами у журналах «Шершень» (1906) і «Хрін» (1908), оригінального новеліста Артима Хомика та інших на своєму підприємстві у Великій Буді на Чернігівщині. Вважалося, що це підприємство працює на оборону, і ті, хто там працювали, звільнялися від мобілізації. І хоча в передвоєнні роки творча активність Грицька Чупринки дещо пригасла, все частіше його захоплюють пессимістичні настрої (певну роль зіграла в цьому різка негативна критика книжки-поеми «Лицар-Сам» та уражене самолюбство поета), все ж таки слава Чупринки не тъмариться. Правда, його непокоїть-тривожить всезростаючий літературний авторитет Олександра Олеся, до поетичної творчості якого Григорій Чупринка спочатку з повагою і ревнивою уважністю приглядається. Більше того, коли це ж товариство «Криниця», яке у 1918 році видрукує його твори в трьох томах, в 1917 році видасть п'ятий том поезій О. Олеся, Григорій Чупринка надрукує на нього рецензію. Швидше це схвильоване висловлення емоційного сприйняття поезій «першорядного поета, місце якого установлено одного-

лосно», з констатацією суспільних настроїв передреволюційного 1916 року: «Я не буду пригадувати тієї темряви, тієї ночі, того розпачу великих жертв і розгубленості громадських почувань між всіма орієнтаціями.

То були найтяжчі часи нашого життя, не дивлячись на те, що вулкан занадто клекотів десь в глибині, що полум'я, здавалось, от-от прорветься, що лава от-от виллеться нестримними масами». Г. Чупринка переконаний, що Олесь лишається під впливом старого класицизму, не завше знаходить для себе відповідні форми і не захоплює вільною, стихійною, аристистичною творчістю в безпосередній поезії, як то належало б такому талантові, але вважає цю книжку «прекрасною»: «Коли розглядати поезію, як чародійство (К. Д. Бальмонт), то Олесь дійсний чародій», — такий його висновок.

«Дійсним чародієм» поезії був і сам Грицько Чупринка. Вільний, співучий, навальний, розкрилений, енергійний і мелодійний ритм його поезії захоплює кожного, хто ввілеться в стихію могутнього плину цієї дивовижної ріки. Гіпнотична сила ритму настільки вражаюча, що несила зупинитися на невдалому епітетові, на неодноразовому повторі рими, на засиллі шаблонних образів. Поетична ріка несе все далі й далі, і ми, подивовані і знесилені, з насоловдою виколисуємося на її мелодійних ритмах і звуках. Цю магію ритму поезій Грицька Чупринки відзначив на сторінках «Украинской жизни» (1916, № 11, 12) великий і щирій друг української культури Максим Богданович: «Чупринка — поет рідкісного, своєрідного типу таланту, риси якого, попри всю їхню відносну простоту, відзначаються масштабністю, різкою окресленістю. Понад те, Чупринка — чи не найхарактерніший, найпоказовіший і закінчений представник цього творчого типу серед поетів усіх трьох руських літератур»¹.

¹ Максим Богданович. Грицько Чупринка. «Вітчизна», 1988, № 7. С. 164.

По суті, стаття Максима Богдановича про творчість Грицька Чупринки, яку відшукав і подав до друку білоруський літературознавець Вячеслав Рагойша, є й до сьогодні найкращою професійною студією над його поетикою.

Перу Грицька Чупринки належить двадцять дві літературно-критичні статті і рецензії, зокрема про твори І. Нечуя-Левицького, Г. Хоткевича, М. Вороного, М. Філянського, Михайла Жука, Михайла Семенка. У першому посмертному і, як я вже зазначав, найповнішому виданні творів Г. Чуприяки в Празі 1926 року упорядники вмістили 447 творів. Це і поезії, і літературно-критичні статті, і рецензії, а саме — 423 вірші українською мовою, 2 — російською і 22 рецензії. Літературознавець Павло Богацький, який здійснив значну редакторську і текстологічно-упорядницьку роботу по підготовці цього видання, не мав під руками ні автографів, ні архівів видавництв, газет і журналів, у яких друкувався поет. Та й в наш час ніхто цієї пошуко-вої роботи не веде. І зрозуміло, бо не було надії опублікувати бодай рядок із поезій Григорія Чупринки. Мені вдалося виявити в фондах «Літературно-наукового вісника», частина яких зберігається у відділі рукописів Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка АН УРСР (фонд 78, од. збереження 643), автографи 5 віршів поета, три з яких «Сни» і «???». Хто в блакитному просторі, «Ніч» були свого часу опубліковані в збірках «Огнецвіт» і «Сон-Трава» (вірш «Ніч» з'явився під назвою «Забуття» і ще з одним чотирирядком). Два інші вірші — «Нічний настрій» і «Над могилою товариша» — в збірку не включалися. Можливо, вони з'явилися в періодиці або потрапили у четвертий том вибраних поезій, який так і не побачив світ.

Складна, драматична, позначена політичною боротьбою різних партій, зненавистю до імперіалістичної війни, передчуттям революційного вибуху атмосфера поступово і невблаганно знецінювала суспільне значення тих поезій Грицька Чупринки, в яких оспівувався культ краси, божественне покликання поета, культ гріховності, стихійне бун-

тарство, антагонізм між поетом і масою. Нові соціально-політичні орієнтації, які захоплювали в своє історичне русло величезні маси людей, не могли «змиритися» з тим, що хтось, особливо люди авторитетні, ті, що на видноті, не вливалися в ці нові ритми, відсторонювалися, не поспішали оспіувати чи заперечувати. Григорій Чупринка на перших порах, а саме в травневі дні 1917 року, перейнявся емоційно-бурхливою атмосферою революційного національного відродження. Є згадки, що Григорій Чупринка записався було козаком 1-го Українського Богданівського полку, але участі в боях не брав — виконував (і то тимчасово) якусь канцелярську роботу. Патетичні, велеречиві, з апеляцією до козакофільських традицій мітингування його розчаровують. Як згадує Клим Поліщук, «на мітинги він не ходив, агітацією не займався, на партійні збори також не ходив»¹.

За панування гетьмана П. Скоропадського він серед тих, хто осуджує запроданство гетьманського уряду, не криється зі своїми думками, але особливої суспільно-політичної активності також не виявляє.

Видані товариством «Криниця» три книги його поезій читаються, рецензуються, але домінуюча тональність рецензій не втішає Григорія Чупринку. Підстави для цього були. Наприклад, журнал «Книгар» у лютому 1919 року публікує статтю Миколи Зерова «Гр. Чупринка. З приводу нового видання творів», в якій критик уважно проаналізував метрику і ритм його поезій, основні ідейно-смислові акценти. Микола Зеров так узагальнює свої критичні спостереження: «Теми його далеко не нові навіть в українській поезії, оброблення їх доволі примітивне і поверхове, правдиве поетичне захоплення заступається здебільшого риторикою. Бадьорий настрій його поезій — всупереч невпинному квілінню українських версифікаторів, відчуження від патріотичних трафаретів в свій час мали значення, як протест

¹ «Воля України». Віденський, 3 жовтня 1921. С. 360.

проти літературної традиції, але це значення було явищем часовим. Для української ж поетичної мови Чупринка наробив величого лиха, засмітивши її варваризмами і прозовими виразами, од яких одгонить газетним жаргоном».

Такий жорстокий і багато в чому справедливий присуд не міг не вразити поета, тим більше, що Микола Зеров категорично узагальнив: «мало має права Чупринка на титул українського Баль蒙та».

Треба сказати, що здійснений Миколою Зеровим аналіз поетичного вибраного Григорія Чупринки (четвертий, начебто вже підготовлений до друку том його поезій так і не побачив світ) дає підстави для такого висновку. Проте ми повинні пам'ятати, в які часи рецензувалася поезія Чупринки, поета, який не брав послідовної і усвідомленої участі в революційних подіях ні на боці демократичних орієнтацій Української Народної Республіки, ні на стороні більшовицьких сил.

Важко сьогодні сказати, чому так відсторонювався Григорій Чупринка від політичної діяльності в 1917—18 роках, тоді, коли гасла національного відродження і радикальні політичні орієнтації захопили в свій шалений вир долі багатьох письменників, художників і культурних діячів. Думаю, що трагічною випадковістю в його життєвій долі була так звана «участь в організації протирадянського повстання». До сих пір побутують версії про те, що Григорій Чупринка начебто погодився поїхати в Холодний Яр на зібрання повстанського комітету влітку 1921 року. Можливо, керівники комітету й хотіли залучити відомого поета, тим більше вже покараного більшовиками засланням в Кожухівський концтабір, а отже, на їхню думку, озлобленого проти Радянської влади, до участі в своїх планах. Але відомо, що Григорій Чупринка в Холодний Яр не поїхав, участі в повстанні не брав. Не виключається, що його ім'я значилося в таємних списках повстанського комітету, які могли потрапити до ЧК, і за цим списком Григорія Чупринку було й заарештовано. Серед 39 чоловік, із них 9 —

жінки, котрі були засуджені 28 серпня 1921 року до вищої карти «за участь у тяжких злочинах проти Української Соціалістичної Радянської Республіки з метою скинення робітничо-селянської влади і установлення Української Народної Республіки проти волі робітників і селян, зрадницької політики проти українського народу, мавшої метою віддання Вкраїни під владу держав Антанти», під номером 20 значиться «Чупринка Гриць Аврамович (відомий поет)¹. Є перекази, що документально не засвідчено виконання вироку над Григорієм Чупринкою. Це наводить на думку про те, що він міг загинути раніше, під час облави в лісах Чернігівщини, а згодом його приписали до цього списку. Можливо, він, людина трохи дивакувата і схильна до експресивного вибуху емоцій, не мав при собі документів і почав обурюватися... Хто зна.

У некрологі «Грицько Чупринка» на сторінках «Українського вісника» М. Струтинський писав: «На початку 1919 р. попадав поет за участь в повстанчому русі в концентраційний табір в Кожухові. Тільки завдяки інтервенції укапістів червоні опришки пощастили тоді Чупринку, не розстріляли його. Тільки засудили на концентраційний табор. Яким чином видістався Чупринка з Кожухова, яку на ділі ролю відігравав в повстанчому русі, як попав в руки катів, невідомо»².

Одним словом, тільки архіви ЧК можуть розкрити цю трагічну сторінку поетової долі.

Минуло вже багато років від тих трагічних подій громадянської війни на Україні. Григорій Чупринка своєю творчістю не погрішив перед своїм народом. То чи не заслуговує він — талановитий поет і громадянин — на наше милосердне ставлення до його пам'яті, на реабілітацію свого імені? Переконаний: заслуговує. Як і заслуговує на об'єктивну оцінку його творча спадщина.

¹ «Український вісник», 1921, 25 вересня.

² «Український вісник», 1921, 25 вересня.

Поезія Грицька Чупринки — це своєрідна кардіограма духовного биття серця значної частини української інтелігенції першого десятиріччя ХХ століття. Це складний період нашої духовної історії. Він пов'язаний і емоційно стимульований активним пробудженням національної свідомості, усвідомленням необхідності вироблення нових шляхів розвитку національної культури і літератури, динамічною гонитвою за новими образами, за новими формами і засобами самовираження. Певну роль відіграла в цьому яскравому оновленні художнього мислення епоха символізму, яка в кінці XIX — поч. ХХ століття своїм крилом захопила й Україну.

Грицько Чупринка був добре обізнаний з творчістю Едгара По, Шарля Бодлера, який вважав поезію священномістивством, Поля Верлена, Артура Рембо, Стефана Маллярем — усіх тих, хто пробував вивіщити поезію над прозаїчною байдужістю щоденності і надати поетичній формі магічних особливостей.

До України докочували поетичні хвилі від засновників журналу «Молода Бельгія», від поетів передусім символістського спрямування, які гуртувалися навколо груп «Молода Польща», «Молода Німеччина»... Імена Верхарна, Метерлінка, Августа Стріндберга, Габріеля д'Аннунціо, Райнера Марія Рільке, Станіслава Пшибишевського, Тетмайера, Яна Каспровича, Валерія Брюсова, Костянтина Бальмонта, Олександра Блока, Андрія Белью не лише символізували нові шляхи розвитку світової поезії, але й зобов'язували до витворення нових поетичних форм на національному ґрунті. Східна Україна відчувала і усвідомлювала свій обов'язок динамічно переорієнтувати класичний плин української поезії в нове русло символізму ще тому, що у Львові 24 лютого 1906 року з'явився перший номер журналу «Світ». Цей часопис об'єднав навколо себе талановитих митців — В. Бірчака, П. Карманського, О. Луцького, В. Пачовського, Б. Лепкого, С. Чарнецького, С. Твердохліба, М. Качуру, С. Людкевича... Постало нове

творче угруповання «Молода Муза», яке було відкрите для доступу із Європи нових ідей, нових поетичних форм, схильне до експериментального мистецтва, бунтівливе супроти вульгарного соціологізму в мистецтві, наснажене прагненням захистити самобутній розвій своїх обдарувань від диктату соціальної заангажованості.

Грицько Чупринка ідеї символізму сприймав радо і з великими надіями. Наблизився й футуризм, хоча перші його паростки критично заморожувалися. Ставлення на Україні до символізму і футуризму було не вельми доброзичливе. І для цього були об'єктивні причини. Україна сприймала авангард з недовірою, бо це було серйозним зазіханням на літературні традиції, які ґрунтувалися на збереженні національної культури. І хоча авангард передусім в особі основоположника українського футуризму М. Семенка прагнув «вивільнити» українську літературу, українську поезію від тих форм і стилів, які її герметизували і не єднали з літературою світовою, мало хто поділяв це ідейно-естетичне завдання. Як було змиритися з деструкцією традиційної поетики, молитвно освяченої генієм Шевченка, якого старалися тлумачити тільки як традиціоналіста у формі і суворого реаліста за змістом, як було сприймати спокійно алогічну, з елементами фантазійного деформування звичних образів асоціативність? А конструювання нових образних структур, а жорсткі, холодні ритми і урбанистичні візії? Чи могли з належною терпимістю вживатися поезії тих, хто посвятив своє життя збереженню національних літературних традицій від загрози їх знищенні і нівелляції, з нарочито позбавленими національної образності і символікі різного роду формалістичними, «кверофутурістичними» віршами та поемами дивакуватого хлопчина з Полтавщини, «футуриста і антиквара» Михайла Семенка, який у своєму прагненні до динамічного оновлення мистецтва раптом замахнувся на самого Шевченка своїм «Кобзарем»? Не випадково М. Семенка критикує не лише М. Сріблянський, але й Павло Филипович, Микола Зеров, Марко Черемшина.

Не можна з певністю утвержувати, що Григорій Чупринка у своєму прагненні оздоровити дух української поезії готовий був зблизитися з таким категоричним авангардом, як футуризм. Але поезія Михайлá Семенка його зацікавила і він пише рецензію на його книжку 1913 року «Prelude». Мені здається, що в особі невідомого йому поета він помітив ще одного спільника в боротьбі з традиціоналістами, з тими, хто, на його думку, надто заземлює поезію до рівня поетичної абетки, його ж кредо—натхненний злет «в царство вічного горіння», подалі од земного існування — в неземну красу..

«Prelude» слаба, але вона свідчить про безперечний літературний хист, та хист не вихованій, невироблений. Очевидно, д. Семенко поет молодий і не з'ясував собі, що поезія вимагає колосальної праці... Побільше уважної праці, д. Семенко, і ви станете на недосяжнім для згаданих феноменів шляху», — так оптимістично завершує свій критичний огляд збірки М. Семенка Григорій Чупринка. У цій рецензії поет полемізує знову з критиками, передусім із Сергієм Єфремовим, які осужували новаторство в поезії і вбивали молодих поетів на його думку, і похвалою, і лайкою («Так, на наших очах похвала д. Єфремова вбила лірика в Олесеві...»).

Григорій Чупринка не дуже заглиблювався в формалістичні вправи молодого футуриста. Думаю, його підкупили в збірці М. Семенка такі елегійно-мінорні поезії, як, наприклад:

Лягає сум і серце б'ється,
Згадаю як літа старі.
Пусти — і зразу понесеться,
Куди — не знаю, а мерщій
В глибоке небо серце рветься,
В широкий ломиться простір.

Схожість настроїв і почувань М. Семенка з емоційною тональністю поезій Г. Чупринки очевидна. Та й такі поезії, на думку Чупринки, були протестом супроти побутового

натуралізму і канцелярського описування реалій буття. А головне, вони засвідчували гострий конфлікт поета з дійсністю, яка відштовхувала чутливу до болей і страждань мистецьку душу. Григорій Чупринка волів краще відсторонитися від драматичних суперечностей життя, ніж розбиратися в них і в міру своїх сил прагнути їх гармонізувати. Він обрав для себе роль Поета, який осягає вічні загадки людського на вершині Мистецтва, і ця роль ним виконувалася натхненно і послідовно. Стихійність, розкутість і мелодійність його поетичного самовираження раз у раз натикалися на внутрішню потребу «зазирнути» у світ реальний, побачити, яким є те справжнє, а не уявне, символічне, пережиття народної долі. Ось, для прикладу, вірш «Ти не чув?..»:

Ти не чув?.. А чути треба,
Як співають люди в горі,
Як співають люди в муках,
Як здіймаються до неба
Душі змучені та хворі
В довгих, вистражданих звуках.

Ти не знав?.. А треба знати,
Що за слізми — крик одчаю,
Гнів і полум'я пожежі!
Зчервоніють неба шати,
Скрізь од краю і до краю
Рухнуть стіни, зникнуть межі.

Такого змісту і настроїв поезії з'являлися з-під пера Григорія Чупринки найчастіше в перший період його творчості. Та не можна стверджувати, що й пізніше поет не повертається до образного вираження соціальних явищ і проблем. Але він вподобав романтичну маску Поета, який виборсується з-під тяжкого, безпросвітнього, емоційного нагнітання болів і страждань оточуючого світу і свавільно «оселяється» в «чертогах світознання». Григорій Чупринка цю поетичну роль зіграв талановито — щиро повірив у містичне призначення поезії, яку так натхненно сповідували символісти, і відсторонився у своїй поетичній творчості від реаль-

ностей складного світу. Так, він прагнув оновити форми і ритми української поезії, порвати з консервативними традиціями національної літератури, але це йому повністю не вдалося. Бо попри все своє бажання бути в авангарді поетичного новаторства, Григорій Чупринка не зміг відірватися від художньої стихії національної культури — був її сином і її виразником. Це поет перехідної епохи — від класичної традиції української поезії, яку він освоїв, продовжував і розвивав в оновлених формах і ритмах, до нової поетики, яка знайде своє вираження в поезії українського неоромантизму з її імпресіоністичними, символістичними та експресіоністичними образно-стильовими течіями. Можна лише уявити, які цікаві і ефективні висновки чекають на тих дослідників, які проаналізують творчість Григорія Чупринки в контексті творчої еволюції Лесі Українки, Михайла Коцюбинського, Миколи Вороного, Олександра Олеся. А розвиток західноєвропейської поезії від Поля Верлена, Метерлінка, Рільке до поетів «Молодої Музи», російського символізму і українського неоромантизму в поетичному «свідченні» П. Тичини, В. Чумака, В. Сосюри, Д. Фальківського, Є. Плужника, Тодося Осьмачки... Аналіз поезії Г. Чупринки навіть під кутом зору творчого освоєння ним національного фольклору, передусім пісенних традицій, відкриває нові перспективи пізнання шляхів розвитку української поезії. Так, не все у його віршах і за формою, і за образністю, і за римами досконале. Є багато такого, що засвідчує постійність, небажання повернатися до написаного з метою доопрацювання, зустрічаються прозаїзми, «підганяння» під риму, засмічення поетичної мови і стилю. Поет не завжди дбав і про різноманітність рим, не уникнув він тематичних та образно-стильових повторень. Та не забуваймо, коли, в яких умовах і в якій духовній атмосфері творив Григорій Чупринка. І пам'ятаймо, що в своїх кращих (а їх переважна більшість!) поезіях він був новатором форми, творцем нових, оригінальних ритмів і рим, а пісенність, милозвучність його звукопису вражає і захоплює.

А його емоційно гнівні обурення з приводу марних, національно спекулятивних критичних «змагань», викриття фарисейства української громади, ситого, цинічного міщанства і безпорадного копошіння «борців за ідею», «фальшивих пророків» навколо суспільних іdealів? Не випадковими були його поетичні інвективи проти «Ради» і «Української хати», зневіра в вицязькованих псевдонародними «орнаментами» ідеалах «національного відродження», щирим і самокритично відповідальним було його поетичне звернення до пам'яті Тараса Шевченка, Лесі Українки, Миколи Лисенка... Еволюція світоглядних орієнтацій Г. Чупринки, ідейно-тематичного спрямування його творчості, на жаль, об'єктивно не висвітлена. Тому так важливо видати зібрання творів Грицька Чупринки і ввести його творчість у контекст розвитку української літератури.

...Активний учасник революційних подій 1905—1907 рр., Григорій Чупрінка і після поразки першої російської революції не припинив боротьби. Влітку 1908 року його знову заарештовують і відправляють до тюрми в Смоленськ. Там він, мабуть, і написав вірш «Питання співця», в якому глибоко замислюється над своєю долею і висловлює сподівання, що його боротьба не забудеться майбутніми поколіннями.

То серце співало, то з серця лились
Вабливі, хоч змучені, згуки!..
Чи вдячний нащадок згадає ж колись
Співцеві страждання та муки?

Чи вдячний нащадок згадає той час,
Як всі ми вставали з неволі,
Як довго гнітили та мучили нас
На ріднім занедбанім полі?

Микола ЖУЛИНСЬКИЙ



◆ ◆ ◆

ЛІРИКА



**Книжка перша
«Огнєцвіт»
(1909)**

МОЯ КОБЗА

Ти чуєш, як жалібно кобза гуде,
Аж стогін з грудей вириває,—
І в голову думка невтішна іде,
І мрію веселу вбиває.

Здається, не кобза, а мати сама
Над рідними дітьми ридає,
На втіху ж неначе й надії нема,
Недолі душа виглядає.

А чуєш, як знов вона гучно бринить,
Як радісно, весело грає? —
То в ній буревісник сварливо кричить,
То в ній соловейко співає.

Знов бачиш і віриш, що все пролетить,
Що ти перебореш недолю;
Знов полум'я волі так близько мигтить
І тішишся сам ти собою.

БАТЬКОВІ

Батьку, постій! Головою понурою
Ти ще тепер не кивай,
Знай — лихолітньою грізною бурею
Я ще не стомлений вкрай.

Хто не боровся з лихою годиною,
Щастя не знав в боротьбі,
Хай похоронної, хай лебединої
Пісні співає собі.

В мене ж не згасла ще сила могутняя,
Хочу боротись ще, хочу я жити!
Кличе і жде мене доля славутняя,
Хто ж мене має спинить?

Може, й мене ще з лихою отрутою
Щастя розбавлене жде,
Все ж таки знай, що з неправдою лютовою
Син твій боротись іде!

Батьку! Як дуб віковий над долиною
В грізну буряну ніч, не хились,
Може, хоч мрією, часом, хвилиною
Будем щасливі колись!..

НАД КОЛИСКОЮ

Ну ж, моє серденько, спи несповитеє —
В'язнем з колиски не будь!
Спи хоч не шовком укрите, а свитою,
Та за убогість не гудь.

Виростеш — знатимеш, як твоя матінка
Гірко на світі жила,
Як над тобою, схилившись у затінку,
Дрібній сльози лила.

Палко молилася перед «Скорблящою»
За беззахисне дитя,
Щоб поновилося долею крашою
Гірке сирітське життя.

Виростеш — знатимеш, як сиротиною
Ти між чужими зросло!..
Батенька твого лихою годиною
З світу в могилу звело.

Виростеш — знатимеш ти, моя кришечко,
Батьків святий заповіт!..
Щоб там не стрілося, доля чи лишечко,
З ним твоя доля, твій світ...

ЗИМА

Осьде вам, діти, вода й сухарі,
Нуте ж мерцій до вечері!
Хай собі вітер гуде в димарі,
Віє і в вікна, і в двері.

Хай завірюха мете за вікном,
Снігом курінь обвіває,
Землю оголену білим сукном
Аж до весни укриває.

Все перетерпимо: голод, нудьгу...
Хай нас зима обмітає,
Наша надія на долю другу
Широ над нами витає.

Ті, що в будинках розкішних живуть,
Нам не поможуть в недолі;
Ну, та дарма! І самі пропливуть
Хвилі нудьги та неволі.

* * *

Складай в торбину всі пожитки,
Давай мій латаний кожух —
Піду, стара, на заробітки,
Поки голодний не опух.

Немає змоги тут терпіти,
Хоч ти візьми та й пропадай,
Не так ще сам, як ти та діти...
Сідай та смерті виглядай.

Поки я мав ще трохи сили,
Як старець, хліба не просив,
Тепер ту силу злидні з'їли
Ta сам по людях розносив.

Але в таку лиху годину
Хоч через силу, а роби:
Живий не ляжеш в домовину,
Не будеш ситий од журби.

Неначе смерть, лиха година
Все й виглядає з-за плечей
Хоч там, хоч тут! не все єдино?
Піду, аби з-перед очей.

ПІСНЯ

Як буйному вітру, як льоту орла,
Нема моїй пісні упину,
Вона загримить, як небесна стріла,
На всю безталанну Вкраїну.

Вона загримить і, як блискавка та,
У вічі заплющені блисне.

— Грими ж і сіяй, де густа темнота,
Могутня і радісна пісне!

А там, моя пісне, де сум навкруги,
Де люд затурбований гнеться,
Грими, що послабли уже вороги,
Що скоро недоля минеться!

НІЧ

Ходять хмари, ходять хвилі
На північнім небосхилі,
Чорні хмари непрозорі
Затулили ясні зорі;

Все заснуло в сірій млі,
Ніч царює на землі.

Чорні хмари — чорні мрії!
Сплять десь глибоко надії,
Сплять палкій поривання,
Та не сплять мої страждання!

Чорна нічко, заглуши
Всі страждання на душі!

СЛІЗНИЙ ЖАРТ

Есть безверхая хатина,
Есть полатана свитина,
Кіт та цуцик — вся сім'я!..
Отакий-то сиротина,
Отакий хазяїн я.

Тут колись в своїй хатині
Я співав пісні дружині,
Забавляв своїх дітей...
Все те щастя в домовині,
А маєтки всі в людей.

Збивсь тоді я з пантелику —
Так вже й житиму довіку,
Наче дерево старе...
Хто ж мене, стару притику,
Хоч на лаву прибере?

ПОЕЗІЯ ПРИРОДИ

Зірка в темнім небосхилі,
Рожа повна на могилі,
В пітьмі десь огні —
З'явища прекрасні,
Але все ж сумні,
Сироти безщасні —
Ви рідня мені.

Вітер дужий на просторі,
Хвилі вільні в синім морі,
Сонце, ясні дні,
З'явища величні,
З'явища міцні,
В красоті довічні,—
Теж рідня мені.

ЗГАДКА

Чарівнице моя!
Як згадаєш мене
Ти на милій, веселій отчіні,
Всю нудьгу прожене,
Ту, що давить мене на чужині.

Єсть в серденьку в мене
Одповідна струна.
Та, що скута з обличчям вабливим;
Знай — при згадці здрігне
Так отрадно вона,
Що на мить я зроблюся щасливим.

Ти далеко сама
На Вкраїні моїй,
Але вір цьому широму слову,—
Хоч тебе тут нема,
В серці образ є твій —
З ним веду я таємну розмову.

З-ЗА ГРАТ

Я в тюрмі, мої ж думи свободнії
Разом з хмарами в далеч ідуть,
Де пороги та скелі холоднії
Таємничу розмову ведуть;

Де гула наша слава колишняя,
Де крові розливались струмки,
Там зупинить убогая й пишная
Україна тюремні думки.

Над людьми й над німими отарами,
Розстилаючись чорним плащем,
Раптом з вільними літніми хмарами
Упадуть вони ливнем-дощем.

* * *

Чоловіче! Хоч би жмінька
Щастя раз тобі упала.
Лиха ж, хай йому ковінька,
Й без прохання єсть чимало!

Та щоб щастя не такого,
Як бажають кволі люди,
А жагучого, палкого,
Щоб наповнило нам груди!

Гей, хоч мить, одну хвилину
Та пожить би, як захочеш,
А не так — наполовину,
Наче ждеш чого і сочиш!..

ОСІННЯ КВІТКА

В саду похилилася квітка осіння
На ніжнім високім стеблі
І сипле додолу доспіле насіння,
Ховаючи в мокрій землі.

За дітьми росою не капають сльози,
Бо знає те квітка й сама,
Що їх не зморозять пекучі морози,
Що їх берегтиме зима...

Вона їх обгорне товстою корою
І снігом засипле їх слід,
А інколи й сонце їм блисне порою
Промінням надії крізь лід.

ЕКСПРОМТИ

I.

Sententia

Живи й роби, як трапиться,
Хай зникне метушня!
Який-то біс наплачеться,
Як похорон щодня.

Який-то біс награється,
Як гості день у день?
Вже й голос надривається
Од плачу та пісень.

ПРАЦЯ ПОЕТА

З піснею, з казкою, з словом, з молитвою,
З рідною мовою — гострою бритвою
Муза явилась моя.

Струни сердечною кров'ю окроплені,
Вільним жаданням акорди охоплені
З нею несем ми в життя.

Гнівом та сумом родина повитая,
Кров'ю народная нива политая —
Нашої праці простір.

Що там не буде — співатимем, гратимем,
Щиро на рідній землі працюватимем
Вздовж, і навколо, і вшир!..

ПОЕТ

Хоч нема в мене й шага,
Так зате я завжди вільний!
Я за гроші не слуга,
Бо до їх я не прихильний.

Хоч нема в мене рідні,
Так рідня ж мені природа,
Сестри єсть в мене одні —
Щира Муза та Свобода.

В бурі маю матір я,
Степ квітчастий — то мій батько,
Пісня вільная моя —
Найулюблене дитятко.

Я щасливий і один,
Сам з собою в добрій згоді,—
Я природи щирій син,
В ній я дома і в господі.

Полтава

ТЮРЕМНИЙ СПОМИН

Наче сонцем роздратовані,
Що минало нашу тінь,
В вікна міцно загратовані
Ми дивились в далечінь.

Там у фарбах розмальованих
Грала райдуга-дуга,
Нас же, в стіни замурованих,
Так давила всіх нудьга!

• • • • •
• • • • •
• • • • •
• • • • •

В небі військом дужих спільників
Пролітали журавлі
І до нас, сумних невільників,
Слали поклик до землі.

БАЙДА

(Історична поема)

До великої покари
На розпутті при дорозі
Судять Байду яничари
В Золотім Галатськім Розі.

Суд скінчився.— Хлопці, гайда,—
Мовив сам Султан турецький: —
Люту смерть хай прийме Байда,
Князь-отаман Вишневецький.

Так скатуйте розбишаку,
Щоб почула і забула
Україна з переляку
І дорогу до Стамбула.

Хай почує вся отара
Гайдамаків запорізьких,
Що чекає їх та кара
На плацах золоторізьких!

«Смерть йому!» — кати гукнули.
Змовчав Байда перед горем,
Тільки іскри промайнули
В грізнім погляді суворім...

Тут взяли його насоком
Яничари злісні й грізні
Й почепили правим боком
Ta на гак товстий залізний.

II

— Гей, не гнись, могутня спино,
Не зломись, моє ребро! —
Ти прощай, прощай, Вкраїно,
Ти прощай, старий Дніпро!

Хай же турок не вчуває,
Як терплю я муки й глум... —
І старий козак співає,
Розганяє біль і сум,

Оддає він богу дяку,
Що досяг цього вінця,
Що не знав ніколи ляку
За Україну до кінця.

До його тут кат нагнувся,
Щоб надати більше мук,
Байда хутко стріпонувся,
І вхопив од турка лук,

І тремтячими руками
У Султана навдалу
Понад злісними катами
Він пустив свою стрілу.

Та пропав задармо замах,
Бо в очах маріла мла
І в руках в кривавих плямах
Поковзнулася стріла!..

Через три дні він скінчився,
Як дійшов до серця крюк,
Та терплячим залишився
Аж до смерті серед мук.

А як турки прибирали
В яму з крюка мертвяка,
В ту сторінку позирали,
Що вродила козака.

ПЕРЕД ОБРАЗОМ ХРИСТА

(Христі О. Алчевській)

Як тихо в кімнаті!
В заквітчаній шаті
На темній іконі
В кривавій короні
Христос головою поник.

Неначе нудьгує,
Що мучивсь він всує,
Що зникло все праве
І свято криваве
Справляє й тепер чоловік.

Зворушує згадки
Огонь од лампадки,
Що світять тут люди,
Про факел Іуди
В густім Гефсиманськім саду.

Бо й досі ще люди
Страдальці повсюди,
Шукають завзято
На дикес свято
В догідність людському суду.

РІДНИЙ КРАЙ

Розкішний степ... Убогі села...
Це ти, мій краю чарівний?
Мій рідний край такий веселий,
Мій рідний край такий сумний!

Як часто я в своїх надіях
З тобою, краю мій, живу,
Бо вірю я: не тільки в мріях —
Ти будеш вільним наяву!..

Твої сини на всі дороги
Старцями вбогими пішли;
Давно чумацькі кругорогі
Вони попродали воли.

Давно стеши свої широкі
Вони задарма отдали,
Гаї ж розкішні і високі
Другій власники звели.

Нащадки прадідів дебелих,
В ярмі ідуть твої сини!..
Мій рідний край такий веселий,
Мій рідний край такий сумний!

А все ж надійним вільним жаром
Твої сини вже розпеклись;
О краю! Може, незабаром
Ти будеш вільним, як колись.

Розкішний степ... Убогі села...
Це ти, мій краю чарівний?
Мій рідний край такий веселий,
Мій рідний край такий сумний!

ЗИМОЮ

Мов під білою наміткою,
Під мережаною сіткою
Спить діброва.

Не шумлять гілки привітнії,
І зв'ялила квіти літнії
Власть зимова.

Тільки де-де між заметами
Віє вітер очеретами
Тихо, тихо.

Мов морозами окутеє,
Спить прожите і забутеє
Щастя й лиxo.

І лани широкі чистії
Вкрили килими пушистії
Сніжні білі...

Гей, квітки, морозом зморені,
І надії, лихом зборені,
Де ви, милі?..

ГЕЙ, НА ВЕСЛА!

Гей, на весла, щоб понесла
Буря човен на простір,
Де свавільний вітер вільний
Гонить хвилі вдовж і вшир!

Там, на морі, на просторі,
Розігнавши млявий сон,
Виллем муки наші в звуки
Буйним вітрам в унісон.

Там на волі, на роздолі,
Де здіймаються горби,
Всю отруту нашу люту
Виллем в море без журби.

Виллем в море наше горе,
Нашу млявість, нашу лінь,
Гей, на весла, щоб понесла
Буря човен на глибінь!

Ми полинем соколиним
Вільним льотом з берегів,
Роздратуєм, загартуєм
Нашу міць для ворогів.

ВЕЧІРНІ ЗВУКИ

Наче сонні, тиходзвонні,
Безнадійно похоронні
З вітром носяться пісні;

В їх злилися давні болі,
Спомин щастя, спомин волі
І прокльони голосні.

Тихий сон стуляє вії,
Розігнавши давні мрії
І втопивши їх в журбі.

В сонній млості тонуть звуки,
Никнуть думи, тихнуть муки,
Гасне спомин боротьби.

ЧАЙКА

З жалем, з болем
Понад полем
Крик розноситься чаїний,
Наче в давні
Дні безславні
Плач рабині
На чужині.
То неначе
Мати плаче
За погубленими дітьми,
Що в неволі
Та в недолі
Зникли в горі, зникли в пітьмі.
Плавним льотом
Над болотом
Чайка лине, чайка в'ється —
То з одчаю
Зарідає,
То в риданні засміється.

ПІД СНІГОМ

Віє метелиця,
Крутиться, мелеться,
Котиться полем у млі;
Килимом-хутрою падає, стелеться
Сніг по замерзлій землі...

Квіти торішнії
Зернятка ніжнії
Сипали там восени...
Тож їх заховують килими сніжнії,
Щоб не померзли вони.

ЯЛИНА

Віє вітер по долині,
Верх колише на ялині,
Шепче казку-таємницю
Про калину-чарівницю;

Як калина червоніє,
Коли теплий вітер віє,
І яка вона недужа,
Коли віє злісна стужа.

На годину, на хвилину
Сум повіяв на ялину,—
Чом вона така байдужа,
Чом їй рівні пал і стужа?..

ПАДУЧІ ЗОРИ

Глянь, голубко, як на небі
Ясні зорі миготять,
Глянь, як інші з їх додолу,
Наче вигнанки, летять.

То вони з висот небесних,
З величезної сім'ї
Загорілись теплим блиском
До холодної землі.

І за те, що пітьму ночі
Різав бликів їх золотий,
Сили холодно-байдужі
Їх зопхнули з висоти.

Все ж з холодного пишання
Зорі блиснули у млі
Знаком теплого єднання
До безщасної землі.

ДО ПОЕТА

Ти, поете, з давніх пір
Сам собою тільки втішний,
Бо з тобою цілий мир,
Мир майбутній і колишній...

В сяйві сонця, в сяйві зір
Єсть до тебе промінь пишний!
Як то можна? Ти — один?!
Ти живеш в довічних дивах,

Як природи щирий син,
І в приливах, і одливах...
І гудеш, як дивний дзвін,
Про природу в ніжних співах.

Ти співаєш небесам
Гімни в тонах стоголосих
І блишиш, як небо, сам
І в морях, і в дрібних росах...

м. Гоголів

МРІЯ

Я покину, я покину
Дум юрбу бентежну
І полину, і полину
В височінь безмежну.

Там у хмарах, там у хмарах
Зникну я й розтану
І в небесних світлих чарах
Ясним духом стану.

Люди хитрі, люди хитрі
Там мене не стрінуть,
Бо в повітрі, бо в повітрі
Їх тіла загинуть.

Там в ефірі, там в ефірі
Їм життя немає,
В цьому миру, в цьому миру
Їх кінець чекає.

м. Гоголів

* * *

Тонкостеблі василечки,
І любисток, і шевлію
Коло хатнього крилечка
До схід сонця я посію;

А щоб дихали в кімнату
Ніжні паході в віконце,
Я посію руту-м'яту,
Як за гори зайде сонце.

Чари викличутъ кохання
І любисток, і шевлія
Приворотом спочування,
Як серденъко обімліє.

Ну, а м'ята? Бережу я
Для сумного свята м'яту...
Не скажу я, не скажу я,
Хто вквітчає нею хату.

Не скажу я ні словечка
Про сумну ту годину,
Коли м'ята й василечки
Заквітчують... домовину.

ПІСНЯ ЛЕБЕДИНА

Друже мій! В годину ранню
Серцем чулим я замер...
Слухай пісню ж сю останню,
Що співаю я тепер.

Лине пісня в журних тонах,
Звук за звуком навздогін...
Так гуде на похоронах
На прощанні передзвін.

Так жагуче плаче мати,
Висловляючи одчай,
Коли з хати труп дитяти
Виряджає в вічний край.

Так буває в ту годину,
Як повіє смертний жах,—
Дивну пісню лебедину
Носить вітер в комишах.

З гострим болем я співаю,
І в душевній глибині
Я навіки вже ховаю
Давні мрії і пісні;

Бо моя душевна драма
Знайде вічне забуття
Лиш тоді, як темна яма
Прийме труп мій од життя...

Замість сили, замість віри
В грудях тільки сум лежить...
Друже миць, друже щиць,
Так немає змоги жити!

Ясні зорі шлють докори
За безрадісність мені...
Тихо! В пітьмі непрозорій
Я скінчив свої пісні.

МЕРТВІ КВІТИ

Квіточка ніжні лягли під косою;
Над свіжим покосом
Плакала, капала нічка росою
В жалю безголосім.

Плакали хмари. Вітри непрошенні
Над ними ридали.
Вкупі лежали квіточка скошені
Сумними рядами.

Сумно пестила їх нічка осіння,
А з ясного неба
Квіточкам мертвим палкого проміння
Було вже не треба.

Також попалені квіточка-мрії
Жагучим самумом,
Глибоко в серці лежать без надії,
Втішаючись сумом.

ТРОЯНДА

Ніч цілющою росою
Над трояндою-красою
Сипле каплі-діаманти,
Та, мов щастя давні згадки,
Сумно падає на грядки
Листя з блідої троянди.
Де ж ті пишнії узори,
Ніжні твори Феї-Флори?
Зникли, зблідли квіти ранні,
Що пишались, утішались,
Ароматом розливались
В надзвичайному убранні;
Вниз голівки свої пишні
Нахилили квіти ніжні,
Нерозважні, безпривітні.
І, мов щастя давні згадки,
Сумно падають на грядки
Їх листочки оксамитні.

ГЛЯНЬ ЙІ В ОЧІ..

Глянь їй в очі! — Пишні вії,
Мов озера, обгорнули,
Де блищають живі надії,
Де страждання потонули.

Глянь їй в очі! — Наче в морі,
В широтах багатоводних,
Огоньки — небесні зорі
Загорілися в безоднях.

Глянь їй в очі! — Таємнича
Згага щастя, згага волі

В їх розлита, і обличчя
Сяє в дивнім ореолі.

То красою в дивні очі
Провелися паралелі
І холодної півночі,
І південної пустелі.

ВОРОГОВІ

Друже мій — вороже! Стати до бою
Всіх нас примушують поклики честі.
Будем же чесно й одверто з тобою
Прапори нести.

Будем вживати ми засоби чисті,
Щоб поважали нас люди побочні...
Горді й одважні на кожному місці
Всі непорочні.

м. Гоголів

ОГНЕЦВІТ

(В ніч під Купала)

Я гадаю, чи не вдасться
В темну нічку під Купала
Здібать в лісі квітку щастя,
Що надовго десь пропала.

В зимових оранжереях,
І в степах квітчастих влітку,
І в колючках, і в пиреях
Я давно шукав ту квітку.

На воді й на суходолі
Я об ній невпинно мріяв...
Та квіток людської долі
Бог по вітру не розвіяв.

Їх нема в вінках весільних
І в гірляндах погребальних,
Бо вони з-за дум свавільних
Не ростуть в місцях загальних.

Щоб не мірялася доля
Тільки справами людськими,
Їх не сіє Вічна Воля
Разом з травами пустими.

Під Купала ж кожним літом
Опівнічної години
Сяє в лісі Огнецвітом
Тая квітка край долини.

Я піду, узнаю щастя,
Незплямоване журбою...
Гей, чи вдасться, чи не вдасться,
Квітко, здибатись з тобою?

КЛАДОВИЩЕ

I

Я стою на кладовищі.
Вечір. Сонце нижче й нижче.
Золотить горби й хрести
Бліск останнього проміння,
Наче хоче провести
Світ в довічне царство тління.
Смутком знівечених сил
Чуле серце обгорнулось,
Мов з осунутих могил
Давнє горе повернулось.

Вечір. Сонце нижче й нижче.
Жахом віє з кладовища.

II

Десь далеко на селі
Залунали ніжні співи,
І повітря в сонній млі
Понесло живі мотиви.
Там живуть такі, як я,
Там не знають смутку й жаху.
Там кипить в борні життя,
Повне вільного розмаху!
Гей, туди!.. А об мерцях
Ми не будем сумувати,
Поки єсть огонь в серцах,
Будем жити і співати!

Вечір. Співи ближче й ближче.
Зникло в пітьмі кладовище.

ЧАРИ НОЧІ

Лийтесь, спомини, в душу зомлілу,
Щастям навіки забуту...

В ніч таку місячну, в ніч таку білу
Вперше пила я отруту.

Вперше, захоплена чаром могутнім,
В серці почула я силу,
Вперше замáрила щастям майбутнім
В ніч таку зоряну, білу.

Викличте ж, спомини, давні, вабливі
Юного щастя примари,
Чари отруєні, чари зрадливі,
Тільки ж найкрашії чари.

Хай воскрешу я хотъ мить перебіжну
З срібної білої ночі!
Все ж я сховала в ту ніченьку ніжну,
Всі свої мрії дівочі!..

Знов мене давньому щастю в обійми
Кидає споминів сила.
Нічко! Так на ж мою душеньку вийми,
Ту, що колись отруїла.

СМУТОК НОЧІ

I.

Здається, я крикну з душевного болю
І сон опіvnічний навколо збужу!..
Охоплений міцно нудъгою-журбою,
Один по кімнаті ходжу я й ходжу.

Я більше не маю душевної змоги
Терпіти страждання отут в самоті,
Та нізвідкіль ждати мені запомоги
І нікого звати в нічній темноті.

II.

Я боюся серед ночі
Нерозгаданих таємниць,
Що стуляють людям очі,
Омертвляючи їх міць.

Темно, тихо і тужливо...
Тиші ж я не збережу!
Ще хвилина — і жахливо
Ніч я криком розбужу!..

ДУМА ОСІННЯ

Не вітром свавільним, радісно-буйним,
Не оживляючим шумом —
Осінь повіяла духом отруйним,
Осінь повіяла сумом.

Сумно поблідли малюнки природні,
Твори натхненної флори.
В добу осінню серцю скорботні
Ніжних красот первотвори.

Тяжко на серці, і в погляді темно;
Розум життя провіряє,—
Знать, нам весна віщувала даремно,
Що красота не вмирає.

Розум холодний під фльором туману
Істину всю обнімає:
Наше відродження — втішна омана,
Нас вже частини немає.

СМЕРЕКИ

(Хр-ї А-ї)

В небосхил задивившись далекий,
Де задумливо зорі горять,
Дві високі гілчасті смереки
Край заснулого саду стоять.

Місяць тіні од їх одбиває,
Осрібляючи віти рясні,—
Пітьма ж тільки внизу покриває
Ті кущі, що схиляються в сні.

І бузок, і пахучі троянди
Похилили верхів'я на діл,
Але горді смереки-гіганти
Простяглися гіллям в небосхил,

Мов ховають жагу таємничу,
Коли спить безпробудно весь мир,
В боротьбі з непрозорою ніччю
Дотягтися до сяєва зір...

Але ж ранком, як сонце пестливо
Оживляє рослини навколо,
Вони дивляться гордо-зважливо
На квітки, на садок і на луг.

І хоч цвіту не мають смереки,
Та не хилять верхів'я на діл,
А в морози пекучі і в спеки
Простягають гілля в небосхил.

СМІХ НОЧІ

Зорі в небі темно-синім
Променисто миготять;
Тихо тіні на долині
Колихаються, тримтять...

Сон, як материна ласка,
Обхопив бентежний мир,
І нічна чудова казка
Розлилася в сяйві зір.

Мир спокійний, мир заснулий,
Геній Ночі береже...
Де ж він, тихий, де він, чулий,
Нашу долю стереже?

Де, в яких надземних хмараах
Він сковав її ключі,
І чого ми в світлих чарах
Тихо ходим плачуши?..

Місяць близком ніжно-мрійним
Золотить твою косу
І на личку безнадійнім
Робить яхонтом слізузу.

Робить яхонтом огнистим
Квінтесенцію страждань,
Та не збудить променистим
Близком давніх почувань.

То нас труїть, то нас давить
Смуток давніх юних снів...
Хай же нічка їм одправить
Спомин усміхом огнів.

Місяць променем огнисто
Золотить твою косу
І на личку фантастично
Робить яхонтом сльозу.

ОСТАННЯ МИТЬ

Hi! До смертної хвилини
Люд жахливий не привикне —
Перед нею і орлиний
Погляд смілий враз поникне.

Хто ж одкіне жах могильний
Задля вищого пізнання,
Той свій ясний дух всесильний
Дотримає до сконання.

І з'ясує мить остання
Мрію ту необіхідну,
Що прийдешнє сконання —
Вступ на межу перехідну.

Чом же люди так бояться
Перехідної щаблини
І жахливо бороняться
Од останньої хвилини?

м. Гоголів

ГИБЕЛЬ МРІЙ

Годі страждання! Кращії мрії
Я розбиваю на дрібні скалки!
Гибелі їхній потай радіє
Дух непокірний, палкий.

Все ж не даремно їх породила
Східного неба принадна краса,
В цвіті не марно ніжно кропила
Їх передсвітня роса.

Мрії юнацькі гордого духа
Сміло затримали вільний свій льот
Там, де торкнулась смертна розруха
Вищих духовних красот.

Мрії юнацькі! Ви не здійснились
В колі рабами зазначених меж,—
Тим ви й прекрасні, що спопелились
В полум'ї власних пожеж.

ЛІРНИКИ

Олексі

На пекучім тротуарі
В нерозлучній вірній парі

Похилились,
Зажурились
Два старці.
Два співці.

Кожен з лірою в руці.
Тільки ж більше не голосять,
Не голосять і не просять,
Гімнів в небо не возносять,
Бо почули в шумі, в гамі,
Що не має натовп тями
До натхнених лір співучих,
До нудьги сердець горючих.

Що не знає
Поривання,
Що не має
Спочування

Цей байдужий натовп туш,
Натовп постатів без душ.

Більш не просять,
Не голосяте,
Гімнів небу не возносять,
Похилившись сумно в парі
На пекучім тротуарі.

МОЙ МАТЕРІ

Мамо, голубко! В співи тремтячі
Ти при мені виливала нудьгу,—
Знай, що сама ж ти в груди дитячі
З серця на серце звалила вагу.

Чуєш ти, мамо, спів мій пекучий,
Хворого серця журливий мотив? —
Твій се тягучий стогін жагучий,
Горем та смутком пронизаний спів.

Слухай же, мамо!.. Ліра ридає...
Крається серце... акорди біжать...
Це наді мною дух твій витає,
Це твої співи і сльози дрижать.

Стогоном чайки, плеском ручаю,
Хлипом німого нічного плачу,
Реготом бурі, сміхом одчаю
Я твої співи скінчу.

ЗВУКИ

Дзвенять, бринять співучі струни
І будяТЬ в людЯХ співЧуття;
Живе в їх дух довічно юний,
Окраса вільного життя.

Тремтять, летять вабливі звуки,
А з ними радощі, і сум,
І гніт душевної розпуки,
І ніжний усміх світлих дум.

Дрижать, біжать живі акорди,
І настрій серцеві новий
Дає то поклик їхній гордий,
То жаль минулий життєвий.

SIC TRANSIT

Край гаю чорніє один на поляні
Змарнілий, потрухлий, обрубаний пень;
Йому вже не шкодяТЬ вітри-урагани,
Йому вже байдуже, чи нічка, чи день.

Яке кому діло, що все те зотліло,
Чим ліс визначався в красі віковій?
Те листя, що ніжно шуміло, тремтіло,
Широкому полю здалося на гній.

Хіба подорожній в журливій уяві
Про велетня дуба згадає коли,
Про віти розкішні, рясні й кучеряві,
Що в пишнім убранні шуміли й жили.

Та явір похилий з жалем невимовним
Товариша дуба тоді спом'яне,
Як вітер летючий, погрозами повний,
Зловіщими хмарами тінь нажене.

СЕРЦЕМ ОБРАНІЙ

Серцю тяжко,
Серцю гірко...
Де ж ти, пташко,
Де ж ти, зірко,
Гей, лети, лети сюди!

Палом-жаром,
Жартом-сміхом,
Ніжним чаром —
Співом тихим
Чорну тугу розведи!

Де ти, любко,
Де ти, мила,
Де голубко
Сизокрила? —
Прилітай, як Фея mrій:

Подарунком
Ніжним, пишним —
Поцілунком
Вічно-втішним
Холод серця розігрій.

ДО МІСЯЦЯ

Виглянь, вийди,
Срібновидий
Місяченьку!

Загорися,
Підберися
Височенько.

На дороги,
На облоги,
На поляни

Кинь ласкавий
Бліск яскравий,
Світ срібляний.

Глянь в садочок,
Мій куточек
Беззахисний.

Із-за хмари
Мої парі
В очі блисни.

Хай коханням,
Спочуванням
Грають очі.

Хай їй сниться,
Що здійсниться
Сон дівочий.

НА СВІТАННІ

Степ. Спадає, мов полуза,
Ночі тъмяная китайка.
Над квітками білогруда
Плаче чайка.

Світ!.. В повітрі ллється легко
Жайворонків спів натхнений.
Сяє, сходить десь далеко
Шар огнений.

ВІНКИ

В нічку беззоряну
Ниву неорану
Дощик полив.

Там, замість житечка,
В теплеє літечко
Терен зацвів.

Щирим новаторам,
Щастя фундаторам
Будуть вінки»:

Пітьми глибокої,
Нічки безокої
В'ють їх синки.

МОРЕ

Бушує, б'ється в берег море!
В незнаних органах чуття
Воно живе, воно говоре
Про вічний рух свого життя.

Бурхливі хвилі в піні білій,
Переливаючись, летять
І в неземній красі і силі
Під близком сонця миготять.

Пливуть, зникають, а натомість
Їх безліч з далечі біжить,
Немов земнуу нерухомість
Вони бажають зворушить.

Бушують хвилі і клекочуть,
Як проти зграї ворогів,
Неначе вирватися хочуть
З міцних обіймів берегів.

ІВАСЕВІ МРІЇ

Як весною тепла ласка
Гнала геть зимові сни,
Івасеві чулась казка
В тихім шелесті весни.

Вітерець легенько віяв,
Чулись крики птичих зграй,
А Івась сидів і мріяв
Про південний теплий край,

Де цвітуть чудові рожі,
Де нема ні зим, ні хмар,
А, одна на другу схожі,
Ходять весни, повні чар.

Ходять весни, ходять літа,
І під сонцем і теплом
Вся природа оповита
Вік нев'янучим вінком.

І голівоньку на руки
Положив Івась в півсні,
І ловив чудові звуки,
Обіцянки голосні:

Обіцянки подарунків
Вічно юної весни
І здійснення тих малюнків,
Що давали тільки сни,

Щоб і тут садки вишневі
Зацвіли, як дивний рай...
Пишні мрії Івасéві
Обгортали... бідний край.

ЛЬОДОЛОМ

Без упину, без утоми,
В бурі, в громі,
 В льодоломі
З-під зимової кори
Міцно вирвавсь Дніпр старий!
 Крига кригу
 Серед бігу
Ламле, кришить в купи снігу,
 В гори льоду!.. Дніпр реве —
 То він бореться й живе.
Царство сонне
Тане, тоне,
 Бо прийшла весна...
Хто ж могутній забороне
Встати й нам од сна?

В ГАЮ

Той — мудрець, чиї завжди свободнії
Над землею вітають думки,
Для кого дишуть камні холоднії,
З ким говорять квітки і струмки.

БОДЛЕР

I

— Гей, гаю зелений,
Чи є в твоїй пущі живий чоловік?
Озвись хто на поклик мій гучно-шалений,
Подай відповідний бадьюрий свій крик.

Чи тільки один я самітно блукаю
Між сосен високих і пишних дубів,
Тоді як од людського гвалту тікаю,
Од пут і кайданів покірних рабів!

Як дуже обридне сумне нарікання
Моїх обезсильних темних братів,
І праця селян, і довічне страждання,
І торг невсипущих гучних городів.

Тотиша й самотність зеленого гаю
Миліші мені од шумливого краю.

II

Як тільки промовив я там на узлісі
Свій поклик до гаю, зітхнувши грудьми,
Мій голос далеко луною пронісся
В гаю таємничім, не вчутий людьми.

Неначе той голос з шумливого місця
Разливо прилинув з гучної юрби
І вмер, здивувавши і квіти, і листя,
І сосни високі, і пишні дуби.

Неначе в якім зачарованім крузі,
В таємнім мешканні незнаних творінь,
Все знову затихло навколо, як в усі,
І все обгорнула довічня тінь.

З природою в тиші такій таємничай
Зливається розум і дух чоловічий.

III

Нас вабить до себе природа велична,
Як мати своїх нерозумних дітей,
Та тільки не швидко краса її вічна
Захопить бентежних, шумливих людей,

Бо, сліпо нещасні і сліпо щасливі,
Вони ще не можуть краси зрозуміть,
Для їх приємніші місця полохливі,
Де пеклом життя їх кипить і шумить.

Щасливі ж, природо, ті вільні мешканці,
Що тільки знаходять розвагу в тобі:
Вони твої діти, щасливі обранці,
Ти мати їм в щасті і мати в журбі —

І гімн тобі вільний од віку й до віка
Не стихне ніколи в устах чоловіка.

СВІЧКА

Тремтіла свічка, палала свічка,
В труні сосновій лежала мати;
Якась байдужа, чужа черничка
Читала сумно святі канвати.

Маленькі діти, брат і сестричка,
В куточку грались, немов на святі...

Тремтіла свічка, палала свічка,
І сумно, сумно було у хаті.

Коса смертельна, довічна нічка
Спіткала матір в безмежнім горі...
Тремтіла свічка, палала свічка,
А день чудовий стояв надворі.

I сонцевого палкого личка
Ні одна хмарка не затуляла...
Тремтіла свічка, палала свічка,
I в сяйві мати смертельно спала.

В вінку шовкова вилась травичка
I одтіняла рожеві квіти.
Тремтіла свічка, палала свічка,
З кутка на матір дивились діти.

Де ж та розгадка, хоч невеличка,
Де розуміння життя і смерті?
Тремтіла свічка, палала свічка,
Як символ смерті, не всім одвертий.

ДВІ ДОБИ

I

Тихо впала ніч-сновія.
Вся природа спить.
Я і ти! Серденко мліє,
О щаслива мить!

Я і ти! Серденка рідні
Б'ються як одно;
В їх акорди відповідні
В глибинах чутно.

ІІ

Дійсність-казка промайнула
Дивним чаром сна,
Душу міцно обгорнула
Туга навісна.

Я в самотності немилій
Нию од жалю,
Давній мрії легококрилій
Спів проклінний шлю...

ЗАБЛУДЛИЙ ОГОНЬ

(М. І. Степанову)

То повіє, то ущухне
Буйний вітер на роздолі...
Глянь — мигне та й знов потухне
Огоньок заблудлий в полі.
Глянь — дрижть,
Біжть,
Палає,
В далеч промінь посилає,
Миготть,
Летить,
Як дух!..
Глянь — потух!
То повіє, то ущухне
Буйний вітер на роздолі...
Глянь — мигне та й знов потухне
Геній Духу в чистім полі.

ЗВУКИ НЕБЕСНІ

Тиховійно-релігійна
Ллється пісня херувима,
Ніжномрійна, мелодійна...
Ритм і рима... Ритм і рима...

Тон за тоном, звон за звоном
Звуки сиплються огненні —
То на небі перед Троном
Грають янголи натхненні.

Звон за звоном, тон за тоном,
Перезвоном,
Перегоном
Звуки сиплються наниз,
Всіх вітають,
Западають
В ніжні душі скрізь.

* * *

Наче з неба впавши, стеля
Землю вкрила;
Спить пустеля, спить пустеля
Сніжна, біла.

Діти ніжної фауни
В сні мертвіють;
Скрізь буруни, скрізь буруни
Смертю віють.

Віють подихом буруни
В млі північній;
Де ти, юний, де ти, юний
Геній вічний?

З того краю, де од спеки
Гнуться лози,
Вій здалека, вій здалека
На морози!

* * *

Хто в блакитному просторі
Засвітив чудові зорі,
Що горять у млі?

Хто закрив багатства в морі,
В неприступності суворій
В глибинах землі?

Хто людей примусив в горі,
В вічній пітьмі непрозорій
Працювати для тлі?

Хто дав миру рух бадьорий? —
І кому потрібні твори
Всі ці взагалі?

ДИТЯ ЙОРДАНА
(*Коханій Жидівці*)

В димках раннього туману,
Як поблідла ночі мла,
На долині Йордану
Пишна квітка розцвіла.

До божественної вроди
Придивлялись навкруги
Йорданські сині води
І квітчасті береги.

Коли ж діти Палестини
В край далекий перейшли —
На північній долині
Ніжну квітку однесли.

Знов між лілій білосніжних
Тая квітка розцвіла,
Та забути вітрів ніжних
На чужині не змогла.

— Ой, нашо ж вони пестіли
Квітку подихом весни
І зрадливо одпустили
В край холодний, навісний?

осінній дощ

Усміх пославши в останнім промінні,
Згинуло радісне літо;
Дощик юдливий, дощик осінній
Сіється, наче крізь сито.

Сонце не вийде, не виглянуть зорі,
Мов поховались в будівлі;
Сіється, сиплеТЬся дощик надворі,
Падає, капає з крівлі.

СиплеТЬся дощик, як з пріві-бездні;
Стелються сиві тумани,
Сумно схилились дерева холодні,
Мокнуть діброви й поляни.

Вгору туман піднімається срібний,
Хмарками-смужками в'ється;
Дощик осінній, юдливий, дрібний
Падає, сиплеТЬся, ллеться.

СМІХ

I

В жарт веселій, повний глуму,
Я вкладу високу думу
І вдмухну кривавий сміх,

Щоб обличчя сміхом болю
Покривались, мов журбою,
Щоб жахнулись душі всіх.

II

Я натхненно возвеличу
Тую душу чоловічу,
Що прилюдно впала в гріх,

Що конала в самотині,
Без просвітку, без святині,
Без розради, без утіх.

III

З сміхом радісно-щасливим,
Іронічно жартівливим
Я ввійду в величний храм;

Ніжні співи мелодійні
І молитви релігійні
Я oddам палким вітрам.

ПОВІЯ

Мене на розпусту недоля турнула,
Як мати злочинна неждане дитя;
Дивітесь, як сміло, як злісно пірнула
Вона мое щастя в розпутнє життя.

Засни ж, мое серце! З-за чорної хмари
Зрадливого щастя так палко не клич!
Хіба випадково гріховній чарі
Його нагадають в розгульну ніч.

Хіба випадково кохання продажне
Натрапить в розгулі бруднім шинковім
На серце велике, на серце одважне,
Що б'ється незмінно чуттям огневим.

Воно затріпоче, коли розгадає
Продажню вакханку в терновім вінку,
Що так невимовно, так палко страждає
Душою і тілом в розгульнім шинку!

Та серце згадає Святу Магдалину,
Що сміло пішла за Пророком Святым,
І в тую же мить і в тую ж хвилину
Воно загориться стражданням моїм.

О Боже великий, як нудно, як темно!
Зів'яли надії мої навесні...
Дивітесь, як гине в розгулі даремно —
Сестра, і дружина, і мати в мені!

I ГРІХОВНА, I СВЯТА

Вся в колючках, вся в гірляндах,
I в тернах, i в пишних квітах,
Вся в коштовних діамантах
I в блискучих огнецвітах
 В млі горить моя мета —
 I гріховна, i свята.

Вся одверта, вся закрита,
Особиста i загальна,
Темним фльором оповита —
I весела, i печальна
 В млі горить моя мета —
 I гріховна, i свята.

Нерозгадна, невловима,
Як огонь заблуддий в полі,
Як обличчя херувима
В світлосяянім ореолі,
 В млі горить моя мета —
 I гріховна, i свята.

Як далеко світло ясне
Манить, вабить, притягає! —
Близче, близче... Світло гасне,
Віра в серці потухає.
 В млі горить моя мета —
 I гріховна, i свята.

Вся в колючках, вся в гірляндах,
I в тернах, i в пишних квітах,
Вся в коштовних діамантах
I в блискучих огнецвітах
 В млі горить моя мета —
 I гріховна, i свята.

З КОЖНИМ РОКОМ

З кожним роком,
Крок за кроком,
Йдем ми далі
І, з любов'ю,
Пишем кров'ю
На своїй святій скрижалі
Наші болі й наші жалі...

На скрижалі
Болі й жалі
В млі буденній
Сяють, світять далі й далі,
Наче літери огненні,
І за ними йдуть натхненні
Наші спільники удалі.

Що там буде —
Щирі люди
Можуть певне розгадати...
Крок за кроком
Пильним оком
Треба дійсність розглядати!

ПІСНЯ І ДУМКА

Штуки рідної мотиви,
Пісні рідної слова!
На сучасні переспіви
Єсть для вас струна нова.

Єсть для вас серця огненні
І огнenna дивна гра,
Єсть для вас співці натхненні,
Тільки... думка в їх стара.

ОСІННЯ МЕЛОДІЯ

Над пожовклими покосами,
Над туманами
Я заллюся,
Розіллюся
Серцевими одголосами —
Пережитками весняними;

Хай мертвіння
Без проміння
Одбувається,
Хай мелодія осіння
Розливається...

Звуки хвилями тремтячими
Юність згадують
І, мов каплями гарячими,
В душупадають.

МАЙБУТНІСТЬ

I

Я скінчу свої страждання
І на шлях, слізми напоєний,
Вийду сміло без вагання,
Дзвоном ліри заспокоєний.

Щоб не нило, не боліло
Серце, ще не загартоване,
Я пущу його в горнило,
Гнівним палом роздратоване.

Я приб'ю свій біль пекучий
Величезним тяжким молотом —
І в красі живій, горючій
Бризну перлами і золотом.

II

Оживлю глухі кутки,
Збризну росами квітки,
Щоб цвіли,
Блісну променем ідей,
Кину слово до людей,
Щоб жили!
Слово кину
На Україну,
На одріджену отчину,
Слово дивне,
Переливне —
Спів на радісний мотив,
Щоб од вечора до ранку
Без упину, без устанку
Він летів
І спокійний
Тиховійний
Сон будив.

НАТХНЕННЯ

В ніч, як острах суєвірний
Серце холодом різне
Або гострий сүм безмірний
Смертним духом повійне,

Мир тоді — німа пустиня,
Безвідрядна тюрма,

Де марнується свяตіння,
Де сердець і душ нема.

В час такий бажанням диким
Вся душа моя тремтить,
Щоб всевладним, дужим криком
Смертнутишу розбудить...

ЛЕТА

Переливними струмками
В вічне море забуття
Разом з ясними думками
Тихо котиться життя.

Там потонуть почування
І погасне світ ідей,
Що палкій поривання
Викликає у людей.

Там немає дум прекрасних,
Ні фантазій, ні химер,
Ні надій, ні істин ясних,
Що хвилюють нас тепер.

Там немає ні героїв,
Ні пророків, ні царів,
Там ніхто їм не настроїв
Ні раїв, ні вівтарів.

День за днем і ніч за ніччю
Безупинно час іде,
Поки людність в таємничу
Вічну Лету попаде.

ЕПІГРАМА

Вам не вилізти вік із-за грат,
Голосні українські поети,
Коли будете в дула гармат
Заряжати словесні ракети.

ПОРАДА

Як життя твоє цвіте
І в гірляндах пишних в'ється,
Хай в самотності не б'ється
В грудях серце молоде.

А щоб квіти ті цвіли
Пишним цвітом в ріжні доби,
З тим життя своє діли,
Хто серденьку до вподоби.

Як марнієш ти в журбі,
Як тріпоче серце бідне,
Знай, десь б'ється відповідне
Серце, ріднеє тобі.

Тільки серце те найди,
Вмить журба твоя погасне
І засяє з-за біди,
Наче сонце, щастя ясне!

СПИ!..

Спи, голубко, спи, кохана,
Тихо ніч тебе пригорне;
Квітка сна — нікоціяна
Тут повітря ллє снотворне.

Не лякайся тим, що темно,
Бо на варті сам я стану
І видіннями приємно
В сні повію на кохану,

Щоб найвища з мрій надземних
Там всю ніч тебе водила,
Де по волі сил таємних
Сяйво ллють панікадила;

Там, де в далечі безмірній
Грають іскорки огнисті,
Там, де небо в час вечірній
Ріжуть зорі променисті.

Щоб горіла і зоріла
Ти й сама в красі дівочій
І летіла, мов на крилах
Феї щастя, феї ночі.

Там узнаєш ти в утомі
Поетичну вищу мрію.
Спи!.. Незнані й невідомі
Я чуття тобі навію.

ЧОРНІ КРИЛА

Ніч розкрила чорні крила;
Скрізь панує мертвий спокій;
Мир шумливий мла покрила,
Сон навіявші глибокий.

Тихо гасне світ од лампи...
Більше світла, щоб сіяло!
Гей, товаришу, не нам би
Знати чорне покривало.

Встаньмо, встаньмо!.. Сонні трупи
Потопила ніч, як море,—
Ми ж згуртуємо докупи
Їхні радоші і горе.

Парки-прялки, Парки-відьми
Пряли, ткали щастя сітки,
Та лукаво в чорній пітьмі
Позаплутували нйтки.

Міцно сплять повиті люди
Тінню чорної намітки,
Ми ж вдихнем в юнацькі груди
Людські ріжні пережитки.

Їхнє щастя і скорботи
Ми розплутати зумієм,
І щоденній турботи
Ми розвієм, ми розвієм.

Тільки полум'ям кривавим
Ранком блиснутъ перші блики,
Ми на певний шлях направим
Рух загальний, рух великий.

Більше світла! Чорні крила
Зворушили мертвий спокій...
Мир шумливий мла покрила,
Сон навіявиши глибокий...

СНИ

Наче чорною запаскою,
Нічка землю обгорнула,
І фантазією, казкою
В ній природа потонула.

Мов з розвіяними хмарами
Фея ночі прилетіла
І туманами-примарами,
Чарівними снами-чарами
Настрій тихий отруїла.

Сни над селами, й над хатами,
І над пишними дворцями
Віуть мріями крилатими —
Чарівними посланцями.

ДЗЕНЬКИ-БРЕНЬКИ

(Поетичний жарт)

Викликає ясний дух
Вірш легесенький, як пух,
Вірш, як усміх неньки,
Вірш маленький,
коротенький
Без задуми, без вагання,
Без кохання, без благання.
І серденьку легко-легко,
Бо прогнали сум далеко
Дзеньки-бреньки.
Ллються, в'ються
І сміються
Дзеньки-бреньки,

Різнотонні,
Різнодзвонні,
Солоденькі,
Золотенькі
Життєві брехеньки.

СВЯТО ПОЕТА

Я гостей дорогих в свій чертог поведу,
В Храм пісень своїх ніжних;
Для гостей дорогих я віночки плету
Із квіток дивовижних.

Тих квіток я шукав весь в огні і в чаду
На степах свого краю;
Первоцвіт їх зацвів в Гефсиманськім саду
Задля людського раю.

З їх вінок я ношу на одкритім чолі
Без нудьги, без одчаю...
О, приходьте ж скоріш, дорогій мої,—
Я і вас увінчаю!

Я на святі своїм піднесу вам крові
Переповнений келех,
Щоб заграли привітом усмішки криві
На обличчях веселих.

О, приходьте ж скоріш, дорогій мої.
На великеє свято! —
Буде досить всього: і тернів, і крові.
І... ридань так багато!



Книжка друга
«МЕТЕОР»
(1910)

ДАВНІЙ ОБРАЗ

В споминах ніжних дивних ідилій
Привид чудовий ясно встає —
То пережите в юності милій
Щастя мое.

Чую, я чую давню розмову —
Ллється в повітрі тиха вона,
Капає, ллється словом по слову
Дивна мана.

Бачу я, бачу постать чудову...
Плещуть по серцю хвилі жалю!
Давнього щастя полум'я знову
Я розпалю.

Поки не прийде спокій глибокий,
Поки не схилить сон голови —
Стій одинокий, привид високий,
Мій вартовий!

Давнього щастя привид могильний,
Повний отрути, повний жалю,
Стій,— мій безтільний, мрійно-
свавільний,—
Жаль я стерплю.

САМОЗГУБА

В серці ніє давня рана;
Очі хмаряться журбою...
Дай, голубко, дай, кохана,
Дай мені для серця гою!

Давнє щастя в лютє горе
Вмить життя переробило!..
Ой, нашо ж ти, серце хворе,
Так трагічно полюбило?

Я згорю, я миттю зникну
Од смертельної отрути —
Тільки крикну, тільки крикну,
Що не зміг її забути!

Я в сердечній самозгубі
Справлю пишнеє весілля!
Дзвону!.. Грому!.. Грайте в труби!..
Я вмираю од знесилля.

Київ. 1910

НАЙВИЩИЙ ЛОЗУНГ

«Смертю смерть поправ...»

Великодній тропар

..... Кинь на глум,
Кинь на глум свої страждання,
Виснов світлих вищих дум
І високій жадання.

Хай углядяť, як з орла
Буйний вітер носить пір'я,
Як з палкого джерела
Ллється туга і зневір'я.

Хай наводить смертний жах
Кров високої офіри
І ударить по серцях
Стогін тріснутої ліри.

Горя келих, повний вщерь,
Випий з гострою журбою:
Дивний лозунг — «Смерть смерть» —
Нагадаєш ти собою.

ЛЕТЮЧІЙ ЗОРІ

Розпаливши світлим зором
Дивне полум'я в мені,
Ти летючим метеором
В світlorайдужнім огні
Десь в блакиті,
В ніжнім світі
Загубилась в далині.

Я один свою пожежу
В вічну темряву несу...
Може, взнаю, може, вглежу
Ту високую красу,
Що в примарах,
В світлих чарах
Ллє на пал сердець росу.

А як жертвою одваги,
Весь в огняному чаду,
Од знесилля та од згаги
На розпутті я впаду
І в туманах
Та в оманах,
Наче в морі, пропаду —

Ти вечірньою добою
Знов по небу пролети
І візьми мій дух з собою —
Дух, що вік шукав мети,—
В величезну
Сінь небесну,
В вічне сяйво красоти.

ЗОЛОТИЙ ДОЩ

Над полями, над яругами
Дощ летить,
Позолоченими смугами,
Нитками,
Сітками
Миготить.

Оживає все потомлене —
Хоче жити!
В краплях сяйво переломлене
Дугами,
Кругами
В грі дрижить.

МОЇ КВІТИ

Під водами теплими
В осоці, в комишах, поміж стеблами
Розцвілися,
Розвилися
Ніжні квіти, пишні квіти,
білі квіти водяні.

Обгорнені тінями,
Десь на темному дні з баговиннями
Повилися,
Поплелися
Білі квіти,
дивні квіти в непрозорій глибині.

Під чорною тugoю,
Під нещаствам лихим, під наругою
Розцвілися,
Розвилися
Ясні мрії, ніжні мрії,
вільні думи молоді.

З піснями крилатими
Дивні мрії під тяжкими втратами
Повилися,
Поплелися
З колючками, з реп'яхами,
наче квіти у воді.

МОЯ МУЗА

Я не впізнав раніш її! —
Худа,
Бліда,

Простоволоса,
Мов та примара безголоса,
Вона одкрилася мені.
..... I ніч, і день
Я довго ждав з висот надгірних
Богині радісних пісень
І чарівних рулад вечірніх;
Вона ввижалася мені
В вечірніх одблисках зірниці,
І в недосяжній далині
Ловив я образ Чарівниці
В довічнім сяєві краси,—
Я ждав її в вінках огнистих,
І в краплях чистої роси,
І в самоцвітах променистих;
Моя ж Богиня чарівна
З'явилася постаттю сумною;
Чого ж вона, куди вона
Пройшла, мов тінь, переді мною
Худа,
Бліда?.....

Тепер я побачив, я знаю її,
Я з Музою завше своєю,—
Всі співи, і думи, і жарти мої
Таємно нашептані нею.
На оргії дикі я часто водив
Її — Найсвятішу утіху
І поруч себе, як повію, садив
Для глуму й ганебного сміху.

Я бачив, як тяжко ридала вона
І страшно нервово сміялась.
А в мене бриніла глумлива струна,
Мов тяжких ридань не боялась.

Я сіяв по вітру чуття молоде,
Як попіл, нічого не вартий,
І правди високої слово святе
Вкладав в недостойній жарти...

Як тільки ж лишиться зі мною вона
В вечірній німій самотині,
Тоді мов спадає намітка сумна
З обличчя моєї Богині.

Тоді я впиваюсь натхненням святим,
Розбуджую радість і силу,
Як Муза повіє чуттям молодим
На серце і душу зомлілу,

Мов привиди давні, літають рої
В повітрі вечірнім над нами,—
То давні надії й заміри мої,
Помішані з юними снами...

Як тільки ж звертаюсь я знов до життя
І вношу розвагу і втіху,
Мені промовляє Богиня моя:
— Я Муза кривавого сміху!

Я знов тоді бачу примару бліду
І, мов од себе незалежний,
З слізами і сміхом кривавим іду
В вертепи гріховні, бентежні...

МЕТЕОР

Никнуть, бліднуть ночі тіні,
Полотніє темний фльор,—
В величезному падінні,
Весь в огні, в самогорінні
Ріже небо метеор.

То таємний дух творіння,
Провозвісник вищих сил,
Палом власного горіння,
Жахом вільного падіння
 Будить сонний небосхил.
В темно-синьому просторі
 Бризки-іскорки летять.
А в небеснім вічнім хорі
Нерухомі ясні зорі
 Бліском жаху миготять.

ХМАРКИ

Линуть,
Плинуть
Хмарки літні,
Хмарки радісні блакитні,
Розпливаючись в повітрі,
Наче фарби на палітрі,
Сяйвом-золотом оточені,
Линуть,
Плинуть,
Поки згинуть,
Позолочені.
Тонуть,
В'януть
Думи чорні,
Мов картинки ілюзорні,
Розпливаються і тліуть,
В сяйві сонячнім блідніуть
Разом з хмароньками літніми,
Тануть,
В'януть,
Поки стануть
Непомітними...

ГОРІННЯ

Трошкі далі, далі, мила,
З мене б'є огонь душевний —
Ти попалиш ніжні крила,
Як метелик одноденний.

Як ефірнеє створіння,
Ти не витримаєш палу,
І душевного горіння,
І шукання ідеалу.

Пал огненний в'ється, свище,
Не торкайся ж ти до мене,
Бо зведе на попелище
Душу полум'я шалене.

Не наближуйсь до горнила,
До душевного вулкану,
Далі, далі, далі, мила,
Од мого страшного стану!

МУКИ КОХАННЯ

Капають, котяться слози по личеньку,
Крається серце в журбі,
Як би хотіла я в темную ніченьку
Впасті на груди тобі.

Тільки б частину журби невимовної
Вилить на грудях твоїх,
Більше б не треба розмови любовної,
Більше б не треба утіх.

Нотку, одну тільки нотку бажа́ную
В серці почути б мені!
Ніжную, чулую, щиро коханую.
Боже! Почую чи ні?

Що се я, що се я? Мов божевільная,
Плачу, ридаю, молюсь!
Годі, минулося — гордая й вільная,
В муках я більш не схилюсь.

Зраджена й кинута, я безутішна
Жертва чужого гріха —
Знайте, я страдниця, серцем безгрішна,
Що ж за молитви? Ха, ха!..

Капають, котяться сльози по личеньку,
Сумно лунає мій сміх,
Будь же ти проклята, темная ніченько,
Мати зрадливих утіх.

Будьте ви прокляті, щастя хвилиночки,
Давній дівочий мій сміх,
Будьте ви прокляті, зірки-краплиночки,
Сестри надій золотих.

Спи, моє серденъко, щастя позбавлене
В юній дівочій порі,
Горем розбитеє, злісно роздавлене,
Спи, не страждай, не гори!..

СТРУНИ

Звуки струн моїх дрижать,
В стіни, в вікна б'ються градом,
То каскадом,
Водоспадом
Набіжать
І одбіжать.

З ними хочеться ридатъ
І безмежно веселитись,
В полі з вихрами носитись —
Все одніть
І все oddатъ!

ПЕРЕД ОБРАЗОМ МАДОННИ

В далеч од Неньки
Ручки тоненъкі
Хлопчик Малий простяга;

В погляді яснім,
В сяйві прекраснім
Світить віра і снага.

Геній могутній,
Страдник майбутній
Стане жертвою людей,—

З силою віри,
З кров'ю офіри
Сяє полум'я ідей.

В дикії орди,
Повні погорди,
Мати Сина передастъ!

В погляді яснім,
В сяйві прекраснім
Непобідна сяє властъ.

ОДЧАЙ

Скажи — кому послать прокльони
За всю отруту дум моїх,
За сі пекучі смертні тони,
За мій гіркий, кривавий сміх?

Скажи — де винні, де невинні,
І я в смертельному жалю
Отруйні вигуки проклінні
В ворожі душі переллю.

Я кину в їх отруйні зерна,
Я всім оддячу злом за зло,
Щоб їх самих життя мізерне
Довічне полум'я пекло!

Чи, може, сам собою скутий
У нерозгаданім жалю,
Я зайву крапельку отрути
У власну душу переллю?

Тоді — нехай і ся краплина
В мій повний келих упаде!..
Що для життя одна хвилина,
Коли вже смерть з косою жде?

ДО СХІД СОНЦЯ

Ще терпіння трошки, трошки —
Швидко іскри, смужки, стъожки
Розмережать небосхил;
Незабаром
Під серпанком
Злотом-жаром
Дивним ранком
На квітках заграє пил.

Тільки ж морок ночі зникне,
Тільки перший промінь бликне,
 Наче смуга золота,—
Я прийду до тебе, мила,
Жди ж, голубко сизокрила,
 Чарівниця молода!

Першим вільним прудкогонцем,
Весь облитий ясним сонцем,
 Я до тебе прибіжу
І в веселім миготінні
Про нічні таємні тіні
 Розкажу;

Розкажу про поривання,
Про нічні переживання,
 Про погрози темних сил...
Ще ж терпіння трошки, трошки —
Швидко іскри, смужки, стъожки
 Розмережать небосхил.

ДО СВОЇХ...

З громадського багна багно
літературне зробили ви...

П. КУЛІШ

Я не співець свого народу —
Він сам поет своїх страждань,
Я славлю небо, славлю вроду
І пал душевних поривань.

Краса зостанеться красою,
Хоч і в занепаді вона,
Я окроплю її сльозою,
Я вирву цвіт її з багна.

Коли ж нема нового ґрунту
І животворної роси,
Я кину лозунг — бунт для бунту —
Своїм гнобителям краси.

СВІТЛО Й ТІНІ

Зв'януть квітоньки рожеві,
Тільки хмарка їх не скропить.
Пал гарячий полуднєвий
Їх утомою обхопить.

Помарніють квіти, трави,
Ніжні лілії, купави,
І любистки, і окропи...
Де ж ті хмарки кучеряві?
Де ж той дощик? Чом не кропить?

Серце зниє од страждання,
Тільки щастя перебіжне
Палом щирого кохання
Не дмухне на серце ніжне.

Настрій тихий, настрій млявий
Знищить ніжній уяви,
І бажання, і надії...
Гаснуть думоньки яскраві!
Де ж те щастя? Чом не віє?

БЕЗ СНУ

I

Десь лунає спів витворний.
Плюскіт річки. Шепіт верб.
Морок сонний, морок чорний
Ріже сяйвом місяць-серп.

На просторі крапки-зорі,
Наче іскри, миготять;
Темну далеч метеори,
Мов ракети, золотять.

Сплять берези білокорі,
Порівнявшись в mrійний ряд;
В напівтемнім млистім фльорі
Ледве mrіють стіни хат.

Місяць вище... Зорі глибше...
В сяйві шириться блакить.
Все, здається, спить і дише,
Все, здається, в сні тримтить!

II

Тиходзвонний
Спів витворний,
Давніх струн не воруши!
Морок сонний,
Морок чорний,
Згасни ж, промінь прудкольтотний,—
Всі самотні поривання,
Всі мої передчування
Заспокой і потуши!

III

Я самотний
І скорботний
Знищу тугу навісну...
Згасни ж, промінь прудкольтотний,—
Я засну!..

СНОХОДА

...Й сама не зна (бо причинна),
Що такеє робить...

Т. Шевченко

Все я знаю... Все забула...
Я снохода, я сновія,
Вся в уяві потонула,
Я легенька, наче мрія.
Сонним чаром оповита,
Сяйвом місяця облита,
З дивним блиском на виду,

Опустивши сонні вії,
Без вагання, без надії,
Без мети
Я іду, іду, іду.
З дивним блиском на виду,
В ореолі красоти
Піднімаюсь вгору, вгору,
В сяйво синього простору,
В тихе царство висоти.

Десь далеко чути гомін;
Тихо гасне ясний промінь,
Я жахаюсь... Упаду!
З гострим жахом на виду,
Без надії, без мети
Я іду, іду, іду!

Місяченьку, посвіти!
Чути гомін... Упаду!
Я легенка, наче мрія,
Вся в уяві потонула,
Я снохода, я сновія —
Все я знаю... Все забула.

ЛІТНІ ТОНИ

Легко, легко вітер дише,
Ніжним приторком колише
Мак червоний,

Теплий подих полудневий
Носить в далечі рожевій
Передзвони.

В вербах горлиці воркочуть,
В травах коники сюркочуть —
Будяль луки.

Десь далеко на покосах
Вибиваються на косах
Стуки-звуки.

З полудневим подиханням,
З ароматом, з колиханням
Я зливаюсь.

І душою молодою
Золотою красотою
Упиваюсь.

В НІЧ ПІД КУПАЛА

I

Нероздільний, тьмою спаяний,
В чорній масі тоне бір;
Мов сп'янілій, неприкаяний,
Я вступив в таємний мир!

Страхом-жахом в душу дмухає
Чорна нічка лісова,
Десь далеко стогне-ухає
Диким голосом сова.

Замирають десь риданнями
В пітьмі звуки на льоту...
Переповнений ваганнями,
Я з тривогою іду.

В царство ночі непроглядної,
Таємниць і дивних чар,
Де для доленьки одрадної
Розгориться Квітка-Жар.

ІІ

Все, що виросло в уявах,
В смілих думах самородних —
Єсть і в квітках, єсть і в травах,
В вічних схованках природних.

В нічку темну жду я менту
Бліску Цвіту-Огнєцвіту,
Щоб чудовую легенду
Показать реально світу;

Я з обличчям конвульсивним,
Повним болю, повним палу,
Сміло йду за твором дивним,
За красою ідеалу.

Я найду огонь розради,
Квітку вічної утіхи,
І ні духи, ні дріади
Там не встануть для поміхи!..

.
Tільки ж, щастя, де ти, де ти?
Що ж, як ти не в Огнєцвіті?
Я гублю твої прикмети,
Млою ночі оповиті.

Краще ж в солоді шукання
Вік витворювати примари,
Краще муки і страждання,
Ніж розбиті дивні чари!..

НАЙБЛИЖЧІЙ

Вся душа твоя святая
Кров'ю власною облита,
Сила ж серця молодая
Злісно бурями розбита.

Давні гімни десь завмерли,
Стихли, зникли бурі-грози,
І дрижать, біжать, як перли,
В згадках щастя чисті слізози.

Тільки ж я стою на варті,
Щоб у співи-переливи
Злити в палкім червонім гарпі
Думи радісно-щасливі.

Все, що згублено донині,
Я знижу в чудову низку —
По перлині, по зернині,
Ріска в ріску, бризка в бризку.

Всі ридання непоборні,
Всі заглушені прокльони
Виллю в співи первотворні
І в музичні передзвони.

В ніжних творах покажу я
Образ світлої Богині,
Воскрешу я, воскрешу я
Все, що втрачено донині.



Книжка третя «Ураган» (1910)

НАПРОВЕСНІ

Гомін, гомін на селі:
Співи, гуки з пересварками,
Легко пара од землі
Лине, в'ється в небо хмарками.

Б'ють в ковадла ковалі,
Ладять сохи, ладять борони;
Гомін, гомін на селі —
Ниви, грядки ще не орані.

Скоро, скоро по ріллі
Бризнути пашнями, як золотом;
Б'ються, б'ються на селі
Люди з бідністю та з голодом.

В небі линуть журавлі,
В'ються хмароньки срібллянії;
Гомін, гомін на селі
Будять чароньки веснянії.

УРАГАН

В хмарі, в мареві, в диму
Чорну бучу піdnіmu,
Грюкну в полі...
В чистім полі,
На роздоллі
Понесусь над сонним краєm,
Степом, гаєm
Без розбору,

Піdnіmuся вгору, вгору
Буровіem, буроломом,
З блиском, з громом,
Все скручу,
Ілом,
Пилом
Оточу!..

Дужче, дужче забурую,
Завихрюю,
Загремлю
І над миром
Диким виром
Прошумлю!

Тихі води розхвилюю,
Буйні хвилі рознесу,
Димом небо розмалюю
І змарнюю,
Розруйную
Умираючу красу!..

Сміlim іспитом смертельним,
Димом-полум'ям пекельним
Подихну
Вгору, вгору,
Без розбору —

Серед степу, серед бору,
В полі, в морі,
На просторі
Всі устої, всі підпори
Зворухну!..

ПОЕТ

Олексі Коваленкові

О ні, Поет — не гладіатор,
Що бавить натовп цирковий!
Поет — пророк, Поет — новатор
І вільний мучень життєвий.

В людських ганебних наріканнях
Огнистим цвітом він цвіте
І в світових сліпих блуканнях
До правди впевнений іде.

Коли шумлять псевдопророки
І йдуть на пишний карнавал,
В душі таїть він жаль глибокий
За свій високий ідеал.

Як гнів і жаль його обхопить —
Він дух свій виявить в бою
І кров'ю власною окропить
Жагучу проповідь свою.

Поет не стратить духу марно
Ні в стисках муки, ні в журбі,
Але ж страждань своїх безкарно
Він сам не вибачить юрбі.

СЕРЕД БОЮ

I

З гнівним полум'ям, з журбою
Тут, в отруєнім повітрі,
Я устою серед бою,
Де сплелися люди хитрі.

Кров'ю брόню обчервоню,
Кров'ю серця молодого —
Боєм стомлену долоню
Прикладу тоді до його!

А другою... О, другою
Я махну, як карний вісник!
Я устою серед бою,
Доки прийде мій захисник...

КАЗКА

Quasi una fantasia

Пал всевладного хотіння
Дух мій з темряви виводить
В вічне сяйво, де тремтіння
Більш на душу не находить.

Там не тліє думка в стисках
ТЬмою зроблених законів,
А горить в яскравих блисках
Без кайданів-перепонів.

Всі тенета, павутиння —
Злий закон для комашини!
Пал всевладного хотіння
Рве закон цей в мент єдиний.

ІІ

Всі закриті таємниці
Я свавільно одтіню —
Як займаються зірниці
Бліском дивного огню;

Як ростуть пахучі трави
В темні ночі, в ясні дні,
Як русалки кучеряві
Будять води чарівні;

Як гуляють урагани,
Буйні вихорі прудкі,
Як зірниці крізь тумани
Сиплють роси на квітки;

Як доносить буря бризки
До верховин гострих скель,
Як горяТЬ огністі блиски
В царстві зоряніх пустель,—

Все, що сховано од люду,
Я натхненно проявлю,
Все достану, все добуду,
Розгадаю і вловлю!..

В смілих захватах жадання
Я палаю і горю
І огнем свого страждання
Зло в добро перетворю.

Всіх байдужих зачарую
Дзвоном радісних пісень,
Крикну, близну, завихрю
І стемню блискучий день.

В темну далеч міжпланетну
Я, мов Демон, полечу,
І звідтіль юрбу бешкетну
Бліском ночі освічу!..

Все змішаю, все згуртую,
Розберу і розділю,
Щастя лихом загартую,
Зло у правді проявлю.

Вільні струни од Фортуни
Я дістав собі в житті,—
Війте ж, вихори-буруни,
Буйні мрії молоді!..

III

Я могутнім королем
Край свій змучений об'їду
І багато кину сліду,
Що зроблю своїм конем.

Де росли страшні гаї,
Де шуміли тільки води,
З роду в роди пішоходи
Будуть знать сліди мої.

На просторах степових
Я доріженъки зазначу
І з розпáчу не розтрачу
Сили в нетрях лісових.

Не сокирою — мечем
Прорубаю пущі дикі,
І сліди мої велиki
Будуть знані орачем.

Гей, мій коню чарівний,
Нашу працю, наші твори
Не затримають ні гори,
Ні терні, ні бур'яни!

Ми зазначимо сліди
В царство казки, в царство вроди,
Щоб сміліше пішоходи
Прямували до мети.

МОЙ ФЕЙ

Дзвінко роздайтесь, співи цікавії,
Линьте до Феї утіх,—
Палом Поета-Царя до Вірсавії
Весь я спалахнув на гріх.

Довго в повітрі, в рожевому мареві
Гімни лунали мої,
Танули, в'янули в вічному сяєві
Дум моїх світлих рої.

Тільки тепер уже з серця скорботного
Ллється інакший мотив —
Спів віщуна-солов'я перельотного,
Райський укоханий спів.

Стихла молитва натхненно-високая —
Пісня кохання бринить,
Фея-русалка моя чорноокая
Серце і мозок п'янить...

Силу сердечну, тобою подолану,
Я тобі, Феє, несу —
В постать божественну, мною оголену,
Втілю я вишукану красу.

Давній митець до Венери Мілоської
Стільки придати не зміг
Святощів, грації, вроди дівоцької,
Скільки тобі я зберіг.

Зайві для тебе людські декорації,
Дивній цариці створінь,
Пишній всевладниці вроди і грації —
Зайвий і захист, і тінь.

Знай, не для всіх твою постать сіяючу
Сміливо я оголю —
В мрію художника, святощ вітаючу,
Я твою вроду ввіллю.

Дзвінко ж роздайтесь, співи цікавії,
Линьте до Феї утіх,—
Жару кохання до вроди Вірсавії
Бог не зазначив за гріх.

ФЕЇ

Хризантеми і лілеї
В різnobарвнім перепльоті
Обвили голівку Феї,
Мов сестриці по істоті.

Сяйвом сонця одливає
Вся істота і обличчя,
Райським чаром повіває
Сила вроди чарівнича.

Очі-зіроньки блискучі
Сяють, грають і говорять,
Ніби огники пекучі,
Серце манять, серце морять:

«Ти об'єкт для споглядання,
Всіх чаруюча святыня,
Ти цариця здивування
І всевладная богиня!..»

ТВОРЧІ СЛЬОЗИ

Наче п'яні,
На поляні
Сплять рядки струнких беріз
І в тумані
Ллють зарані
Краплі чистих творчих сліз.

Їхні сльози —
Перші роси,
Що одріджують ростки,
Де морози
В хуги-грози
Злісно нищили квітки.

СМУТОК ТИШІ

Все навколо захололо,
Все заснуло;
Гостро в серці закололо,
Дух запнуло.

В'януть квіточка в утомі;
Скрізь тужливо...
Війте ж, війте, буроломи,
Ворухливо!

Дайте щастя, дайте духу,
Дайте бою;
Дайте жаху, страху, руху
І розвою!..

ВІДУН

Невідомій

Сяє степ в червонім злоті,
В травах тоне передзвін...
Скільки з'явищ у природі,
Скільки звуків і картин!

Десь музика замирає,
Десь прорвалась, десь бринить;
Розум звуки провіряє
І за ними лине вмить.

Світло й тіні в золотінні,
В фарбах райдужних злились
І в шовковім шелестінні
Степом-морем понеслись.

З буйним степом в заговорі
Я за хвилями біжу
І з квітками на просторі
Щастя-долю ворожу.

Тихше, хвиле-серцегубко,
Тихше, тихше, не лети! —
Що я взнав, моя голубко,
Будеш знатъ колись і ти!..

ДОЛЯ ПОЕТА

I

Пісня в повітрі крильми тріпоче,
В звуках роїться,
В небо блакитне кинутись хоче,
Наче орлиця.
Чуються звуки сталі і кремню,
Горді акорди;
Пісня лунає, кида на землю
Бризки погорди.

II

Пісня злетіла в далеч надземну,
Зіркою стала!
І... зажурившись, в ніченьку темну
З обрію впала.

Зорям послала в шати холодні
Знак на прощанні:
Там десь, далеко, в темній безодні
Друзі кохані!..

МУКИ ТВОРЧОСТІ

В годину муки і розпуки
Моїх страждань не однімай —
Мої страждання родять звуки
І вводять дух мій в світлий рай!

Мої страждання — муки духу,
Що родять думи і пісні,
Вони палкі і повні руху,
Як подих вітру навесні.

На віях слізоньки перлисти
Блищать, як зірки золоті;
Мої страждання творчі й чисті,
Як болі матері святі.

Як муки світлої роділлі
Нових істот, нових створінь,—
Покинь мене в моїм безсиллі,
Покинь!.. Покинь!..

ЖЕРТВИ БУДНІВ

Вільний вірш

Ніч перед святом. Зорі на небі горять.
Сніг ніби іскрами всипаний килим.
Улиця світла; дівчата стоять,
Кожна з поглядом роблено-смілим.

Місто шумить. Люди шумлять.
Свято надходить в грюкоті, в шумі...
Тихо, так тихо дівчата стоять,
Наче не хочуть оддатись задумі.

Ніч. Ліхтарі миготять.
Сиплються іскри огненні.
Наче примари, дівчата стоять —
Улиці жертви буденні.

Все таке радісне, пишне, гучне,
Тільки здаються сумними дівчата.
Свято для інших сумне! —
Жертви буденні не знатимуть свята.

РАЙ ЧАРІВНИЙ

Б'ються з сонцем водограї,
Дзвони, пахощі, молитви...

Hi, не будете радіть ви
В новонайденому раї
Разом з соняшними дітьми,
Хижі зграй!

Десь в ефірі, в небосхилі,
В синім лоні тонуть дзвони...

де ж ви, де ви, легіони
Чорнодуші, чорнокрилі,
Що поклони до Мамони
Били в силі?

Вкриті квіти райським рястом;
Злиті дзвони в переливи...

Хто вражливий, хто чутливий,
Хто родивсь ентузіастом,
Хто зіллється в день щасливий
З дивним царством.

ТАЙНА ГЕНІЯ

Хто нам скаже, хто покаже,
Звідкіль геній воду п'є? —
Хто питання ті розв'яже,
Що життя йому дає?

Близки щастя й ріки лиха
Ллються разом з джерела,
Та не всім одкрита втіха
З'ясувань добра і зла.

МОЄ ЖИТТЯ

Процай, процай! Іди од мене,
Не стій зо мною серед шляху:
Моє життя таке шалене,
Таке нахильне до розмаху.

Дивись, дивись! — Я сміло знишу
Свою найкращу надію,
Своє життя й мету найвищу,
Як дим, як попіл, я розвію!

Іди ж, іди, тікай од мене,
Не стій зо мною серед шляху,—
Моє життя таке шалене,
А ти не витримаєш жаху!

Дивись: я впав, лежу в безодні...
Дивись: лечу в блакить небесну!
Я сам розбив себе сьогодні,
А завтра сам же я й воскресну.

РАНОК

Птаство, прокинувшись, дзенькнуло,
ахнуло,
В полі, в лісі ожило!
Сонце пожежою жарко спалахнуло,
Землю сяйвом облило.

Серце забилося, радістю схоплене,
Ясні думи розцвілись!
Лихо розвіялось, в сяйві потоплене,
Тіні в далеч понеслись.

СМІХ

Я так легко торкнусь до твоєї душі,
Мов хірург до кривавої рани,—
О, скоріше забудь, заглуши, потуши
Свої болі, мій друже коханий!

Не жахайся мене! Я в стражданнях твоїх
Розтоплю свої власні страждання;
Я навколо пущу перекотистий сміх
Над сльозами палкого ридання.

Дзвінким сміхом ридань, сміхом бурь
і страждань
Я розважливо буду сміятись;
Я збужу в тобі пал бойових поривань,
Я навчу тебе мук не боятись!

Я так ніжно торкнусь до твоєї душі,
Мов хірург до кривавої рани...
О, скоріше нудьгу заглуши, потуши —
І крізь сльози засмійся, коханий!

НА АВАНПОСТІ

Я люблю вночі іти
 До мети,
Як навколо темно,
А мені блищать огні
В таємничій далині —
 Весело, приємно.
В'ється стежечка одна
 Чарівна
Близько од безодні,
Завтра тут до красоти.

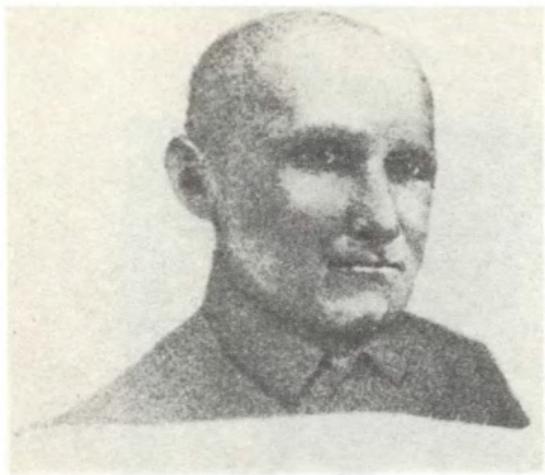
Буде цілий гурт іти —
Я ж один сьогодні.

Думи-зірки золоті
В темноті
Сяють в високості...
Темно, темно навкруги,
Знайте ж, друзі й вороги,—
Я на аванпості!

ГЕРІЦЬК
ЧУПРИНКА



Обкладинка празького видання 1926 р.
твортів Г. Чупринки. Худ. Р. Лісовський.



Портрет поета (з фотографії
1918 р.). Худ. проф.
П. Холодний.

Батьківська хата.



Хто в блакитному просторі
Засвітив чудові горі,
Що гордіють чині?

Хто закрив двері до горі,
В кінці північної кіровоградській
Красноградської землі?

Хто відкрив приступи до горі,
В кінці північної кіровоградській
Красноградської землі?

Хто дав сиру руку двері
І кому північної місії
Ніж тієї відмінні?

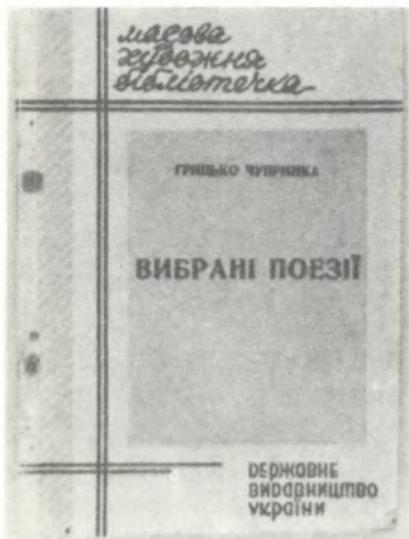
Гр. Чупринка.



Г. Чупринка, поет Ф. Шолудько та їхній колега Пищенко.

Обкладинка вибраних поезій

Г. Чупринки 1930 р.



Титул збірки поета «Сон-Трава».



Сни.

Снім спокійний, нає маскою,
 Нічта землю обгорнула
 І розпахаючи - пакою
 К ній природа посторула.
 Снім з розвіткими віндраси
 Легко з кіба присвіти
 Ї з пущаними присвади
 Наслідії штвай належать.
 Риси нау села-ти, нау хати-ти
 Ї нау царських уворучи-ти.
 Нау церкви-ти і пастушати-ти
 Ніжніх сиріх кришакі-ти -
 Чарівні-ти постачати-ти.

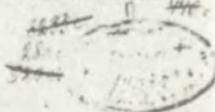
Гр. Чупринка

ГРИНЬКО ЧУПРИНКА

Автограф вірша Г. Чупринки
«Сни».

ОГНЕЦВІТ

ПРОЛОГ ОЛЕКСІЙ КОНАДЕНКА



УКРАЇНСЬКЕ ВІДДАЧНІСТВО РАНОК



Титул збірки Г. Чупринки «Огнєцвіт».



Микола Філянський, Микола Вороний та Олександр Олесь.

ГРИЦЬКО ЧУПРИНКА.

КОНТРАСТИ.

ЛІРИКА.



УКРАЇНСЬКЕ ТОВАРИСТВО ПРИЯТЕЛЬНИКІВ
УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ, НАУКИ І ШТУКИ У ЛЬВОВІ

Титул збірки Г. Чупринки
«Контрасти».

ГРИЦЬКО ЧУПРИНКА

УРАГАН

ПРОЛОГ ОЛЕКСІЯ КОВАЛЕЦЬКА

УКРАЇНСЬКЕ ВІДЛІВНИЦТВО ДРАМОК

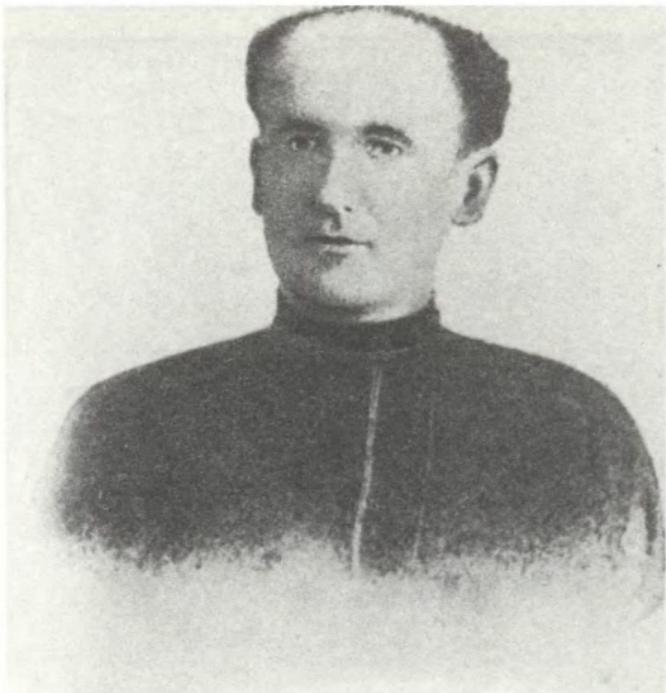


Фото поета 1908 р.

Титул збірки поета «Ураган».



Фото Г. Чупринки останніх років життя.



Книжка четверта «Сон-Трава» (1911)

ЧИСТИ ДУШІ

I

Найдрібніший атом
Вкрай прибитого народу
Зможе бути вільним братом
Бурі, моря, небозводу,
Як з високої жаги
Розгадає всю природу
І пізнає дивну вроду
Навкруги.

II

До святої брами
Прийдуть чисті, вільні люди,
Що були проводирями
Для сліпих братів повсюди,
Що в морях одкрили брод,
Що без жаху, без зануди
Підставляли сміло груди
За народ.

ГОРДІСТЬ СПІВЦЯ

Білі руки мармуріві,
Карі очі, чорні брови
Кличутъ дух мій в світлий рай...

О, не стій передо мною
Світлосяяйною маною,
Рук до неба не здіймай!

Чуєш? Бачиш? — я збираю
До свого земного раю
Болі й страдницьке життя;

Мук забути я не можу,
Я люблю їх і тривожу:
В їх горить душа моя!

В ніжні співи тонколірні,
В звуки серця неймовірні
Все, що маю, я вкладу,

Доки з криком перемоги
Вдовж кривавої дороги
До побіди не прийду.

Так! Не стій передо мною
Світлосяяйною маною,
Щастям-раєм не мани —

Не оддам я за кохання
Море муки і страждання,
Де топлю найкращі сни!..

З ВІКНА

Зимовий етюд

Мов пушинки,
Порошинки,
На покрівлі,
На будівлі
Ніжнопадають сніжинки,
Так легенько
Б'ються, б'ються,
Так тихенько
В'ються, в'ються
В сніговій молочній млі,
Мов не хочут пригорнутись,
Мов бояться доторкнутись
До змертвілої землі —
Там, де квіти,
Первоцвіти,
Де лілеї,
Орхідеї
В світосяйнім колориті
Пишно, ніжно
Розвивались,
Дивовижно
Розцвітались
Під одчиненим вікном,
Там сніжинки,
Порошинки
Обгорнули всі билинки
Сріблом витканим рядном.

ГРІХ

Хвилі струнної музіки.
П'янний чад. Пахучий дим.
Хтось прекрасний, хтось великий
Б'є по струнам золотим.

Струни плачуть і регочуть,
Гаєм, степом гомонять,
Серце змучене лоскочутъ,
Душу радістю п'янятъ.

Стукіт. Грюкіт. Галас дикий.
Все змішалося в танку.
Хтось прекрасний, хтось великий
Серце рве собі в шинку.

Рве весіллям, божевіллям,
Тоне в синьому чаду,
Шумом, димом, п'яним зіллям
Труїть силу молоду.

Регіт смерті. Білі зуби.
Лине в душу синій дим.
Чорний вихор самозгуби
Віє шалом степовим.

З болем, з кров'ю рвуться крики!
Взяв смертельну ноту сміх.
Хтось прекрасний, хтось великий
Проявив могутній гріх...

САМОТНІСТЬ

Зірко моя!
Скручений, змучений
Виром життя,
Я не спочину в коханні,
Всіх моїх ран не загоїть сім'я
В тихім буденнім єднанні.

Вік в самоті,
Зморений, зборений,
В праці святій
Я залишуся в безсиллі,
Сам поховаю я сни золоті
В ранній юнацькій могилі.

СЕРЕД БУРІ

В шумі буряного співу,
В безупиннім вільнім льоті,
Повний сили, повний гніву,
Вітер хвилю білогриву
Збив в морськім водовороті.

В чорториях серед шалу
Хвиля в ямі закрутилась
І, немов набравшись палу,
Злому вітру на поталу
В далеч буряну пустилась..

Вітер море рве і крає,
Свище в скелях бурунами,
А далеко ходить, грає,
В буйній силі виступає
Хвиля, злившись з валунами.

СОН-ТРАВА

Я дістану, я зірву
В вечір тихий
Без поміхи
Дивне зілля самовтіхи —
Таємничу Сон-Траву.

Од бурхливого життя,
Од тремтіння,
Од горіння
В світлих чарах ворожіння
Перейду я в небуття.

Я свавільно погашу
Гострі болі,
Глум недолі
І в туманах на роздоллі
Всі шукання залишу.

Я бажаю смерті — сну,
Переходу
В світлу вроду,
В сині шати небозводу,
В далеч, зорями рясну.

Я дістану, я зірву
В вечір тихий
Без поміхи
Дивне зілля самовтіхи —
Таємничу Сон-Траву.

ОДГУК

На журбу, на нудьгу, на болючий секрет,
На зітхання грудей білосніжних
Одгукнеться, мов брат, твій печальник поет
Передзвонами струн своїх ніжних.
В кожну душу чужу, в кожне серце чуже
Він сльозинки твої розкидає;
Він всі муки твої для людей збереже
І в журбі солов'єм заридає!..

ФАНТАСТИКА

Будуть духи крильми віять,
Віять, віять і зникать,
Буду думати, буду мріять,
Чари щастя викликати,
Дивну постать, міле личко...
О, скоріше, нічко, нічко,
Покривай весь мир плащем,
Щоб горіли в небі зорі,
Щоб летіли метеори
Огнеріжучим дощем.

Вся в тонких, палких уявах,
Я до ліжка припаду,
В світлих образах яскравих,
В поетичному чаду
Вся розтану, вся зомлію,
Серце чарами обвію,
В сон життя перетворю
І примарами кохання
Розрішу палкі питання,
Вся спалáхну і згорю...

Свято серця, свято тіла
Не оддам я для ганьби.
Як би довго не тримтіла
Буйним палом боротьби.
Не при свіtlі, не в турботі,
В снах, в уявах та в дрімоті
Виллю пал я із грудей,
А назустріч сонцю й ранку
Вийду млявою з устанку
До живих... нудних людей.

ЧОРНОМОРСЬКА БАЛАДА

В час шумливого прибою
Коло гострих чорних скель
Виступають, мов до бою,
Скуті лицарі юрбою
Із німих морських осель.

Трупи просять оборони,
Скаженіють і ревуть,
Шлють за хвилями прокльони
І зливають з ними дзвони
Од своїх залізних пут.

А далеко, непомітно
Утікаючи од скель,
Полохливо і самітно,
Чорним привидом безслідно
Вдалеч лине корабель.

Крик розносять буйні хвилі,
Гучно стогнуть козаки:
Де ви, де ви, легококрилі,
Непобідні в буйній силі,
Запорозькі байдаки?

Хай загине хоч в Босфорі
Той ворожий корабель,
Що, тікаючи на морі,
Всіх нас, скутих на просторі,
Кинув з ляку коло скель.

Скуті трупи стогнуть, просять,
Кличуть помсту з берегів,
Хвили злякано голосять
І немов зо дна виносять
Рій страшний для ворогів.

Рвуться, грають буйні хвилі,
Б'ються з морем козаки,—
Легкодонні, легкокрилі
До Босфору в буйній силі,
Вихрем линуть байдаки.

ПОДЗВІННЯ

I

Перебійні,
Мелодійні
Стогнуть дзвони на дзвіниці,
Дробом болі вибивають,
Сумно жалі виливають,
Віють крильми, наче птиці,
Птиці смерті-таємниці,
І літають,
І ридають,
Журно в душі западають
Мелодійним,
Безнадійним
Смертним дзвоном похорон.

II

Люди, люди! Я не з вами,
Бліск життя моого погас,
Труп, оточений квітками,
Віс холодом на вас.
Я в надземних світлих чарах
Чую згуки райських труб,
А на малах, тут на малах
Мій безмовний блідий труп.
Труп — мій образ нерозгадний,
Злої долі рішенець,
Труп холодний, безвідрядний —
Мій і ваш земний кінець.

III

Із дзвіници
З міді, з криці
Рвуться дзвони,
Смертні тони
Нерозривні,
Переливні,
Линуть, линуть далі й далі,
Ллються, плачуть, дзвонять воєм,
Мов забуті муки-жалі
Виливають,
Вибивають
Перебоєм.

IV

Тихо мари сколихнулись,
Ряд свічок навкруг потух...
Всі живії зворухнулись
І зв'язали з трупом рух.

В'ється ладан похоронний,
І до дзвонів в унісон
Прилучився однотонний
Співом-стогоном канон.

V

Тони-ритми,
Ніби в пітьмі,
Так жахливо,
Так тужливо,
Так розміreno ідуть,
Смертну тугу виливають,
Кроки смерті одбивають,
І ридають, і гудуть.

VI

Тихше! Стали!.. Подих ями,
Подих вогкості і мли.
Де ви, думи, де ви, драми,
Що з подзвінням одгули?

Вогко. Темно. Зникли люди...
Ні подзвіння, ні квіток.
Глухо сиплеться на груди
Град каміння і грудок.
Серце, змучене в одчаю,
Пережившее пожар,
Шле всім людям «вибачаю»
Із могили і з-за хмар;

VII

Шле їм дзвонами природи,
Всіми подихами вроди,
 Шелестінням вітерків,
 Вільним льотом,
 Перекотом
Хмарок радісних рядків,
 Передзвінням,
 Плюскотінням
 Опалевих,
 Кришталевих,
 Вільних, чистих
 І перлистих
Лісових струмків.

НІ СЛОВА!

Постій! Ні слова про кохання!
Душа поранена не хоче
Будить палкого поривання
В обіймах темряви і ночі.

Коли не гріє сонце ясне,
Коли не світять ясні зорі —
Нащо чуття короткочасне
Отруйно лiti в душі хворі?

Мовчи! Ні слова про минуле,
Про все, що з серця виливалось!
Тепер тривожно серце чule
Питанням іншим схвилювалось;

Таким страшним, таким таємним,
Таким настирливим питанням!
Іди ж, не руш мене нікчемним,
Давно провіреним коханням!

ПЕРЕМОГА

З циклу:
«Смертю Смерть Поправ»

Як спалахне серце кволе
Палом страчених надій,
Я прийду до тебе, доле,
На страшне криваве поле,
На останній смертний бій.

Все одно я маю рану,
Рану смертного жалю,
Так на бій я сміло стану,
Гучно висловлю догану,
Хоч тебе і не зломлю.

Я не гнусь, мов раб, під гнітом,
Доле, мачухо лиха,
Знай, з тобою, з цілим світом,
Я поб'юсь з лицем одкритим
Проти злості і гріха.

Смерті в очі я загляну,
Жах могильний я стерплю,
Все одно я маю рану
Нестерпчу, нездоланну,
Рану смертного жалю.

В ЦАРСТВІ ВИСОТ

Я, мов дух, в самоті
В чарівній висоті,
В невимовно-чудовому мирі,
Де горяТЬ,
Миготять

Зорі — свічі святі
В голубому ефірі,—
Красоті помолюсь
І заллюсь,
Розіллюсь
В передзвонах на царственій лірі.

ЕОЛ

Дзвоне, дзвоне, тихо дзвоне
Вільний, мрійний, тихий дзвін,
В світлі, в вітрі, в небі тоне,
Спів розносе
І голосе.
Хто се, хто се
Дзвони носе,
Хто се він?

Знаю, знаю, ти, Еоле,
Звуків-дзвонів ллєш бурун,
Ніжно вабиш гай і поле
В вільнім співі,
Ніби в гніві,
Дзвін вабливий,
Дзвін рухливий
Ллєш із струн.

БУРЯ

Буря крильми розмахнула,
Розпустивши білий пух,
Димом-порохом дмухнула,
Мов криштальна, біла, біла,

Все розбила,
Роздробила
В різnobічний,
Хаотичний,
Перебіжний сніжний рух.

Буря рветься в буйнім шалі,
Вкривши снігом все навкруг,
Ширше, ширше, далі й далі,
Все колишнє рве і нище,
Грізно свищє,
Щоб скоріше
Віяв творчий,
Смертоборчий,
Новосильний вільний дух.

ОСТАННІЙ ЗВУК МОЕЇ ЛІРИ...

Останній звук моєї ліри
Не буде криком безпорадним,
Не буде стогоном зневіри,
А гімном радісно-принадним
Того співця, що лине в ирій
Перед морозом повновладним.

Той звук лишить благословіння
Співцям весни, співцям прийдешнім,
Пророкам вільного творіння,
Серцям палким, умам безмежним,
Що власним полум'ям горіння
Освітять путь мерцям тутешнім.

ЗАБУТТЯ

Хаос, гуркіт невгомонний...
Цить!
Морок тихий, морок сонний
Нас обхопе вмить.

Після дня нехай наплине
Мла;
Люд, втомившись, одпочине
Од добра і зла.

Зникнуть всі передчування
В сні.
І нудні переживання,
І сумні пісні...



Книжка п'ята
«Білий гарп»
(1911)

БІЛИЙ ГАРТ

Свище полум'я з горнила,
Грають іскри навкруги...
— Все розбила, розлюбила
Без сердешної нудьги.

Б'ється в грудях буйна сила;
Суше сталъ мою слъзозу...
— Все розбила, розлюбила.
Бахну! Трахну! Рознесу!

Рветься полум'я з горнила,
Сам я в полум'ї горю.
— Все розбила, розлюбила.
Бахну! Трахну! Розорю!

Бризки золота розкину
З гнівом, кров'ю і плачем.
Бахну, трахну й сам загину,
Мов під молотом-мечем.

Чорний дим летить з горнила,
Б'ється, гнеться в іскрах сталь.
— Все розбила, розлюбила.
Бахну! Трахну! — всіх не жаль.

СМЕРТІЮ СМЕРТЬ!..

Ти умри, співець, фізично
З замирянням струн твоїх,
Щоб божественно-велично
Дар високий твій затих.

Щоб свавільно одлетіло
З даром божим людське зло
І щоб тіло одкупило
Все, що в духа одняло.

В світлозоряній блакиті
Стріне пісню вищий дух.
Ти не смієш жити на світі,
Раз твій жертовник потух!

Ти пророк, ти світлий геній,
Ти блискучий метеор!
Ти не смієш бути на сцені,
Як освистаний актор!

Так умри ж, співець, без болю,
Тихо, тихо, наче дух,
Промайни перед юрбою,
Як небесний світлий рух.

Муки взнає ніч глибока,
Муки чисті і святі...
Ти згадай того пророка,
Що скінчився на хресті!..

СВЯТОГОР

I

Грюк вулкана підземельний.
Регіт. Стогін. Дим пекельний
Знявся вихором навкруг!
Грізно, гучно, ревом бурі
В стіни-мури
До покинутих, забутих,
Злою темрявою скутих
Кинув поклик творчий дух.

Хиже птаство розлетілось,
В чорних зграях закрутилось.
Впав на гори темний флор.
Ніби вкритий димним зливом,
З криком, з гнівом
Став до бою проти скелі
В чорній темряві пустелі
Землеборець Святогор.

В степ шаражнули буй-тури,
В гори, в нори, мов в тортури,
Зникли з ляку хижаки,
А над їхнім рабським жахом
Вільним махом
Б’є по чорних скелях-трупах,
По гранітах, по уступах
Смілий велетень палкий.

II

Коло скелі, мов під ганком,
Світлим ранком під серпанком
Спить-дрімає Святогор,
А над ним, мов дим, літає,

Хижих спільників вітає
В чорній зграї злісний хор.

Встало сонце променисте,
Грає в росах поле чисте,
Плеском води гомонять;
Вільні птахи вигравають,
Щось віщують, виливають
І бриняте, бриняте, бриняте.

В ніжних дзвонах, в перельотах
Тонуть співи в синіх водах,
В небі, в полі, на ріллі...
А під ганком важко дишуть,
Ніби цілий степ колишутъ,
Груди Страдника Землі.

ЦАР-ОГОНЬ

Бліском, бліском,
Миготінням,
Тріском, тріском,
Лупотінням
Розгулявся Цар-Огонь.
В золотих червоних ризах,
В димках білих, синіх, сизих
Гнівно в'ється по карнизах,
Всіх тримає осторонь.
То жахає гоготінням,
То віщує лупотінням:
«Я огонь, огонь, огонь!..»

Палом, палом
Переливним,
Шалом, шалом

Буйно-гнівним
Дивний твориться процес:
То могутній, то гарячий
Дух руйнуочої вдачі
Робить смертні передачі,
Як розгніваний Зевес,
Творить акти одживання
Для нового будування —
Діє творчості процес.

ЗАГУБЛЕНИЙ РАЙ

Не падай, не падай! Тут сили ворожі
Вітатимуть гибель твою.
Тут в'януть під регіт скривавлені рожі
У ріднім... проклятім раю.

Дивись, як змарніла голівка лілеї,
Що так дивовижно цвіла.
Дивись, як розноситься цвіт орхідеї,
Що вчора, ще вчора, жила!

Тут тільки терни, мов тирані свавільні,
На свіжих могилах цвітуть,
І поять їх соки криваві могильні
І слізози, що з неба ідуть.

То слізози загублених, світлих,
прекрасних,
Замучених ранніх квіток;
Лежать вони сумно в могилах завчасних,
І давить їх темний куток.

Тут смерть бенкетує! Тут сили ворожі
Погублять всі сили твої!

Тут сумно пов'янутъ скривавлені рожі,
Пісень не скінчать солов'ї.

Не падай, не падай! Збуди свою силу
І світоч неси до кінця!..

Тут б'ються,
хоч бачуть завчасну могилу,
Могутні, одважні серця.

CREDO

Не продається справжня ліра,
Повна гніву, повна сліз!..
Не твори собі кумира —
Мій улюблений девіз.

Я люблю натхненні звуки,
Я люблю святу красу,
Так до вас, ворожі дуки,
Я душі не понесу!

Я люблю свої страждання
І страждання тих людей,
Що тримають до сконання
Прапор страдницьких ідей.

Братом світла, братом сонця
Я зроблюся хоч на мить,—
В небі ж брязканням червонця
Близку сонця не купить!

Сяйво, світло — скільки зору —
Все моє, моє й моє.
До блакитного простору
Дух мій гімни подає!

Дзвонить, стогне, плаче ліра.
Я іду за Рубікон.
Не твори собі кумира —
Мій улюблений закон!..

КРИВАВІ КВІТИ

Я кладу криваві стъожки
На ромашки, на волошки,
На чебрець, на деревій,
Щоб вились над кров'ю круки,
Щоб лились прожиті муки
В дикій пісні хоровій.

Думу смілу, надзвичайну
Понесу я в путь негайну
І нікому не скажу,
Що я в травах кучерявих,
Що я в квіточках яскравих
З болем серця положу.

Рідний степ затопчути коні,
Зникнуть квіточка червоні,
Та не щезне давня кров,
І під сонячним промінням,
Під теплом, під миготінням
Розів'ються квіти знов.

Віє, віє вітер злісний,
Грізно нище цвіт первісний,
Скаженіс і гуде
І стеблиночки і листя
З зачарованого місця,
З поля рідного мете.

Тільки ж знов на полі крові
Ніжні квіточка чудові
Пишно, пишно розцвітуть,
І колись на їх стеблинки,
На одроджені билинки
Роси радісно впадуть.

ЛЬОТ

Вільний дух летить з оселі
На палкий простір пустелі,
Де нема людських отар,
Де ні слави, ні догани
Не пускають урагани,
Як зловісних чорних хмар.

Слава кров'ю там не хлине,
Дух од злості не загине,
Мов підстрелений орел,—
Там натхнення вільне, чисте,
І величне, і огнисте
Б'є з божественних джерел.

Там свята і неприступна
Ллється пісня непідкупна,
Наче богові хвала,
І її, мов павутину,
Носить в вільну годину
Льот пустельного орла.

Хай не люди, а самуми
Носять вимучені думи,
Ті, що в серці залягли!
Так лети ж, лети з оселі,
Знай, що в царственій пустелі
Ждуть тебе Царі-Орли!..

I

Стук, стук! Диб, диб...
Ніжно, ніжно,
Дивовижно,
Тонко, тонко, тонкобіжно
Одбивають ноги, ноги
Смілу силу
Перемоги
Божевільний сиплють дріб!
Серед шуму, серед крику
В'ються люди під музику,
В парах, в парах, ріжно, ріжно,
Граціозно, тонко, ніжно
В'ються роєм,
Перебоєм,
Ловлять оргію дзвінку,
І кружляють,
і гуляють в божевільному танку.

II

Стогне бубон, стогне бас;
Ходять пароньки стрункі,
І між ними раз у раз
Дзвонять чароньки дзвінкі.
Щось далеке, щось старе
Всім музика награє,
Душу звуками бере,
Душу в звуках отдає.
Все живе, пливе в шинку:
Юність, щастя... далеч, степ...
Щось своє додав в танку
Так безсоромно вертеп.

Все святе згубив шинок,
Грішне видав за святе,
Знищив юності вінок,
Знищив щастя золоте.

III

Струни розірвані, струни розбещені
Плачуть, мов діти, людьми обезчені,
Журно ридають, мрійно летять,
Плачуть, розірвані, плачуть, розлажені,
Шумом, весіллям та сміхом ображені,
З горя, з одчаю палко тремтять.

Тихо зникають думи оплакані,
В далеч тікають сни перелякані,
В царство загублене давніх надій;
Серце за ними, мов за родиною,
Тихо, тужливо квилить дитиною,
Плаче й зливається в грі золотій.

IV

Сріблом, променем, червонцем
Сяють, брязкають, летять,
Жартівливо струни дзвонять,
Звуки, ритми перегонять,
То в уяві світять сонцем,
То зірками миготять;

В кожне серце недобите
Щось далеке, пережите,
Спомин щастя, сяйво лле
І од горя оборонцем
Пісня буряна встає:

«Розмахни, махни руками:
Скрипки, флейти, бубон, бас
З новоявленої гами
Сиплють іскорки для нас.

Як шалено дишуть груди,
Одбивають ритм серця!
Пийте, пийте для остуди
Всю отруту до кінця!..»

V

Диб, диб! Стук, стук!..
Мов неждано, ненароком,
Полетів за звуком звук,
Всі несуться крок за кроком,
Мов тікаючи од мук;
Мов б'ючись за кращу долю,
Закружилися од болю,
Од отрути, од нудьги;
То німіють, ніби в млості,
То зриваються од злості,
Од знесилля, од ваги
І літають в шумі, в гамі,
Ніби гноми в свіtlій ямі,
Навкруги.

VI

Крик!.. Навколо все поблідло.
Припинилося весілля.
Мов в тумані, світить світло
Серед гвалту божевілля.
Стій, музико!.. Дай простору,
Дай повітря, степу, бору,
Щоб забути отруту-зілля.
Десь далеко розцвітають
Ніжні квіточочки рожеві...
Солов'ї перелітають
З бору-гаю в сад вишневий...
Чад!.. Отрута тисне груди...
Давні квіти, рідні люди
Гучно крикнуть: де ви, де ви?

НОКТЮРН

I

Тихо, тихо плеще річка,
Шепчути казку комиші;
Все приспала темна нічка
В заспокоєній душі:

Давнє щастя, давнє лихо,
Давні страдницькі пісні...
Нічко-мати, нічко-втіхо,
Покажи мені у сні

Образ милив, образ дивний,
Що, як зірка, промайнув
І, мов янгол тонкоспівний,
Струни серця зворухнув.

II

Поміж листом, поміж рястом
Дзвінко,
Гінко,
Дрібно, часто
Соловейко виграє,
І луною
Розсипною
За нічною
Далиною
Дзвін в повітрі розтає.
Дзвоном, дробом, переливом
Лине, ллється спів за співом
За сади і за гаї,—
Я ловлю в їх давні сліози
І сердечнії занози —
Давні одгуки свої.

ЦІЛУВАННЯ

Як полину, як полину
Я за вічну світлу грань,
Ти прийди хоч на хвилину
І на труп мій тихо глянь.

Очі, темрявою вкриті,
Не покажуть більше сліз,
Вії, вінчиком обвиті,
Будуть спущені униз.

На щоках моїх безкровних
Все ж кривавий буде слід —
То рубіни сліз любовних,
Що обмияють смертний вид.

Глянь на труп мій без докору,
Сліз палких не проливай,
Піднімись за мною вгору
Льотом мрій в надземний край.

Там в небесних світлих шатах
Будуть душі ті святі,
Що в житті між дум крилатих
Біль ховали в самоті.

Глянь на труп мій без страждання,
Щоб зустрів тебе я знов,
Заховай ти в час прощання
Сльози; муки і любов.

Нахились до мене, мила,
Поцілуй в уста бліді...
Цілувать в житті уміла...
Поцілуюш... і тоді.

ПЕРЕХІД

Струни смерті забриніли,
Бачу вічності поріг,
Смертний образ чорнокрилий
Хилить, валить жахом з ніг;
Тисне, давить, грає тілом,
Віє в очі чорним пилом,
Чорним пилом, чорним пухом,
Розлучає тіло з духом,
 Тяжко давить,
 Поки збавить
 Од життя
І одкриє все незнане,
Невідоме, довгождане
В вічних чарах забуття.
За страждання,
За ридання
Дасть велику нагороду,
Вічний виявить секрет
І пригріє
Давні мрії
На роздоллі небозводу
Між планет-комет.
В'яне цвіт під ешафотом,
Лине дух мій вільним льотом,
І в агонії сплелись
Жалі з рухом,
Тіло з духом,
Мов бояться десь загинуть,
Мов не хочуть все покинуть,
Чим жили колись.

БЕНКЕТ

Що, горілка там чи кров?
Плеще, плеще чарка пінна,
Ну ж, голубко, ну, незмінна,
Як не втіхи — дай отрути!
Щоб життя нудне забути,
Вип'єм швидше! вип'єм знов!

Що там — зрада чи любов?
Плеще, хлюпаеться шклянка,
Ну ж, веселко, ну ж, коханко,
Щоб минулась чорна туга,
Щоб забулась зла наруга,
Вип'єм швидше! вип'єм знов!

Там життя? чи, може, смерть?
Все одно! — яке нам діло...
Щоб в очах почервоніло,
Щоб гуляти, танцювати,
Щоб і смерть почастувати,
Наливай по шклянці вщерть!

Там ридання? Чи танок?
Є того й сього потроху:
Крові з серця, пива з льоху!
Ха, ха, ха! танцює хата!..
Горе, щастя, де ви в ката?
Лийте, пийте із шклянок!

ШЛЯХ КВІТЧАСТИЙ

Ніжне світло на дороги
Кинув серп золоторогий,
Освітив мої путі;

Я по їх ходжу, кружляю,
І нудьгую, і гуляю
В безутішній самоті.

В сонних травах грають роси,
Бродять сили безголосі —
Я між ними сам і сам;

Груди скоплює тривога:
Я без сонця і без бога,
Мов ворожий небесам.

Гей, озвися, поле чисте,—
Де ж те птаство голосисте,
Де рулади і пісні?!

Та мовчи, мовчи про бога,
Бо кричить моя тривога,
Що огонь його в мені;

Тут дзвенять мої рулади,
Ніжні співи й серенади
Срібним дзвоном голосним.

І самітно, безпривітно
Я прямую, скільки видно,
Шляхом, квітами рясним.

ЖАХ

Пережити треба жах,
Жах смертельний,
Щоб горів огонь в очах
Надземельний.

З болем родиться чуття
Тонше йвище;
Рядом з смертю йде життя
Найживіше.

Треба знати біль і сум,
Сум страждання,
Щоб нестись на крилах дум
В мир сіяння.

Хай не смерть, а тільки жах,
Жах смертельний,
Бліск запалює в очах
Надземельний.

Завжди смілий той борець,
Самий смілий,
Хто вже бачив свій кінець,
Омертвілий.



**Книжка шоста
«Контрасти»
(1913)**

ДО СВОЇХ

Образ Божий багном не скверніте.

Т. Г. Шевченко

Брате рідний, сестро, нене,
Рідні страдники велики!
Вам не дасть життя шалене
Спочувань своїх вовіки.

Хто вам близький? Хто вам кревний?
Хто на вас в житті похожий?
Вам поклав кумир непевний
Зле тавро на образ божий!

Всі буденні ваші гадки,
Всі сучасні ваші злидні
З болем викинуть нащадки
Горді, вільні й непобідні.

Тільки образ перворідний
Не засяє в ореолі,
Знай, мій роде, люде бідний,
Не помреш без щастя й долі!..

НАДМОГИЛЬНАЯ

На жоржини, на троянди
Ранок чистий, золотистий
Сипле сльози-діаманти,
Сипле іскорки перлисти.

Вниз голівоньки із грядки
Хилять квітоньки до стежки
І ворушать давні згадки,
Будяť думоньки-мережки.

Тут гуляла, красувалась
Між жоржинами жоржина,
Тут зі мною парувалась
Люба квіточка-дружина.

Роси щастя, роси сходу,
Любі квітоньки рожеві! —
Де я вгляну дивну вроду —
Цвіт моєї королеви?

Сумно грядоньки квітчасті
Тут дочасно вкрили милу
І оплакали в нещасті
Молодую вроду-силу.

Давній спів мій легкокрилий,
Квіти, в листі ви сховайте
І до рідної могили
Привітанням закивайте.

Ніжно вітер рознімає
Тонко сплетені гірлянди...
Вже немає, вже немає,
Наймилішої троянди!..

ВАРТА

Спи, голубонько, до ранку
Тиховійним, мрійним сном,
Ніжну пісню-колисанку
Шепче вітер за вікном.

То вигнанець полохливий —
Брат мій вітер, вільний брат,
Дужий, смілий, ворухливий,
Гнівно вирвався з-за грат.

Тільки тут коло хатини
Рух свій вітер припинив,
Щоб голубоньки дівчини
Не торкнувся буйний гнів.

Спи ж, голубко, сном спокійним
В царстві ночі, в царстві зір,
Поки з братом бурновійним
Я злітаю в дикий вир —

Де гноблять ворожі сили
Наших смілих вартових,
Де тріпочуть смертні крила
На майданах бойових.

Серед грюку, серед бою
В войовничому чаду
Буду духом я з тобою,
Поки долі не знайду.

Світлим ранком я з майдану
Знов ступлю через поріг —
Все, що кров'ю я дістану.
Покладу тобі до ніг.

Спи ж, голубонько, до ранку
Тиховійним, мрійним сном,
Вже, скінчивши колисанку,
Свище вітер за вікном.

То вже з покликом до бою
Віс вітер на майдан.
Будь покійна! Там зі мною
Буде брат мій — ураган!

КОСОВИЦЯ

Дзень, дзінь-дзінь!..
Дзвінко,
Гінко,
Легко, легко
Розсипається далеко
Стоголосий передзвін...

Мах за махом дзвонять коси,
Скрізь шумить трава шовкова;
Зверху ллється на покоси
Ніжна пісня колискова.

Ллються, б'ються передзвони,
Мов ховають справу рідну,—
То співають жайворони
Квіткам пісню перехідну.

Швидше, швидше! Мах за махом
Квітки-трави ріжуть коси;
Б'ється, б'ється птах за птахом,
Дзвін лунає стоголосий.

Гей ви, квіти, гей ви, трави,
Не змертвить вас мла осіння!

Ви для щастя і для слави
Густо сиплете насіння.

Дзень, дзінь-дзінь!
Дзвінко,
Гінко,
Легко, легко
Розсипається далеко
Стоголосий передзвін.

Низки блисків,
Переблисків;
Звуків сиплються каскади,
Повні шалу запального,
Горя, щастя неземного
І небесної принади.

ЕПІТАФІЯ

Стій! Піdnimi свої очі засмучені
І на хресті прочитай:
«Тут упокоїлись кості намучені...
Серце розбитеє вкрай.

Тихо так, тихо... Не шлю я анафеми
Тим, хто пролив мою кров,—
Всі мої мертві, скривлені атоми
Тут освятила любов».

ОСІНЬ

Чорний степ на виднокрузі.
Густо стелеться туман,
Ніби злився в чорній тузі
З сірим небом океан.

Кожна хмарка, кожна смуга
Сипле крапельки наниз;
Плаче осінь, ллється туга
Морем виплаканих сліз.

Сивий килим сріблотканий
Осінь-зрадниця снує;
На поляни крізь тумани
Дрібний дощик сипле, б'є.

За осінньою журбою
Світлих днів уже нема;
Швидко з білою габою
Прийде владарка-зима.

НАЙВИЩИЙ ДАР

Як веселонька бліскуча,
Переливна, миготюча,
По моїй країні милій
Мова дивная дзвенить,
В казці, в пісні легокрилій,
В юних спогадах ідилій,
Мов струмочок, стугонить.
Сонцем ясним, холодочком,
Камінцями, корінцями
Поміж ніжних пишних трав
Ллється, котиться струмочком

І в своїм огнистім плесі,
Ніби в світлім піднебесі,
Одбиває, одливає
Міліонами прояв.
Знову мову колискову
Вчує страдник і бідар,
Як до неї шану має,
Як повік її приймає
За найвищий божий дар.

БУРЛАЦЬКА

Випливало з-за туману
З лихоліттям чорне зло
І з собою смертну рану
Юнакові принесло.

Не горіла, не палала
Чиста свічка воскова,
Як на камені лежала
Молодецька голова.

Не схилялась, не тужила
Чарівниця молода —
Десь далеко ворожила
Про коханця сирота.

Виливала сум, страхіття
І надмірне дике зло.
— Ой, куди ж ти, лихоліття,
Козаченька підвело?

Ні родини, ні хатини
На Вкраїні вже нема,
Крім коханки-сиротини,
Що нудьгує десь сама.

Марно снились на заводі
Біла хата, поле, ліс...
Все плило в душі на споді
Разом з грюкотом коліс.

Випливало з-за туману
З лихоліттям чорне зло
Де, закривши смертну рану,
Юнакові принесло.

До кривавого майдану
Зграя чорная плила,
Де, закривши чорну рану,
Жертва юная лягла.

ЦІНОЮ КРОВІ

Чуєш, чуєш? — Кров'ю ллється
Мій свавільний передзвін!
Серце, серце в лірі б'ється,
І мінорний,
Ніжнотворний
Голос лірний,
Перебірний
Сяє в тисячах картин.

Я купив, купив сі звуки!
Муза — мрійна мана.
В час зневір'я, в час розпуки
Лік од згадки,
Дзвін розваги
Досить, досить
Розголосить,
Що таке — страшна ціна.

Дзвоном ліри тайну божу
Я красиво передам;
Та продати її не можу,
Бо погасне
Сонце красне
І в уяві
Дні яскраві,—
Тільки кров свою продам!

ТВОРЧІ ХВИЛІ

Я не знаю рівноваги —
Гармонійності тупиць,
Де нема святої згадки,
Ні горяння, ні одваги,
Ні глибоких таємниць.

Я вітаю бурі, грози,
Як грюкоче в небі грім,
Я люблю палкі морози,
Як скриплять од льоду лози,
Як дібриви криє дим.

Там, де вітер жовтим листом
Грався мляво восени,
Знов сріблистим, променистим
Блісне бісером-намистом
Сніжний холод розписний.

Де в морозах розіпнеться
Сніжний холод завірюх,
Там під сонцем розпочнеться,
В дивній силі розіллеться
Животворний юний рух.

Вічно люба, вічно мила
Зміна стадій і картин
Тільки там, де творча сила
Поновила, воскресила
Пережитий нами тлін.

Будуть серцю до вподоби
Хвилі всіх переживань,
Як без жаху і без злоби
Розгадає різні доби —
Зміни щастя і страждань.

Так не знайте ж рівноваги —
Гармонійності тупиць,
Де нема святої згади,
Ні горіння, ні одваги,
Ні глибоких таємниць.

Вільні мрії легококрилі
Зносять вгору смілий дух,—
Він буяє в гордій силі —
Там, де ходять сніжні хвилі
Бур і злісних завірюх.

КВІТИ МОГИЛЬНІ

Знай, як я червоним маком
На могилі зацвіту,
Цвіт мій буде дивним знаком,
Що життя я десь веду.

В піднебесному ефірі
Сном літаю наяву
Чи в надзоряному мирі,
Ну, та все-таки живу.

Як трояндою блідою
Зацвіту я навесні,
Знай, що з горем і з бідою
Розійшовсь я в вічнім сні.

Тільки тління, тільки тління
Дав мені довічний сон,
Кості, морок та каміння
Мій кінець і мій закон.

Як барвінком на могилі
Покажу таємний слід,
Знай, що смерть в закритій силі
Невідомий перехід.

Ні в фантазію, ні в казку
Нас не вводить смертний сон,—
Ми з життям не маєм зв'язку,
Як перейдем Рубікон.

ЗА НИМ

Ти зорею чарівною
В млі гориш переді мною,
Сиплеш блиски золоті,
А навколо мене тіні
Розбігаються в промінні,
Де ходжу я в самоті.

Знаю, знаю — темні тіні
Служать фоном для свячині,
Ніч для зірок золотих,
Тільки ж я не розбираю,
Де доріженъки до раю,
Де мій подвиг, де мій гріх!

Я не хочу знати умовин
Серед вихрів та хуртовин,
Що лякають бідний мир,—
Тільки встріну гніт насиля,
Я з святого божевілля
Все зроблю наперекір.

Я не знаю ще зарані,
Де зроблю я крок останній
До таємної мети;
Де шукання, там і рани,—
Тільки ж вірю, що од Канни
До Голгофи можна йти!..

КОЛИСАНКА

Як любовно,
Невимовно
До колиски
Сипле блиски
Місяць легко затуманений!
Мов червонці,
На віконці,
На узорі
Грають зорі,
Бісер сиплячи розпалений.

Спи ж, дитятко,
Янголятко,
Поки тъмою
Чарівною
Ти од мира одгороджене,
Поки в зорях
Злотозорих,

**Ніби в тайнах
Світосяйних,
Ти лежиш, мов заворожене.**

СИНИ ЗЕМЛІ

**Хто сказав, що ми безсмертні? —
Всі ми згинем на землі!
Тільки те, що ми інертні.
Нерухливі,
Боязливі —
Певний знак і доказ тлі.**

**Ми живем, немов для спроби,
І, згубивши божий слід,
Повні заздрощів і злоби,
Всі безвільні
І безсильні,
Творим тайний перехід.**

**Хто сказав, що ми безсмертні? —
Жити треба тільки раз!
Всі ж безвільні, всі інертні
Осквернили
Злом могили
Твірчий божеський наказ.**

ПОГРОЗИ

О віщая душа моя,
О серце, повнес тривоги,
О як ти б'єшся край порога,
Край переходу в небуття.

Ф. ТЮТЧЕВ

I

Не лоскоче, не лоскоче
Болю серця морок ночі,
Морок тихий, морок чорний, морок-сон;
Більш од мук непереможні
Сни погрози, сни тривожні,
І смертельний таємничий їх закон.

Повний жаху й здивування,
Чую я пророкування
Тайних духів невідомих, тайних сил...
Бачу, чую: розходився,
Чорний вихор закрутився,
Віс, віс морок чорний — смертний пил!..

II

Не покличу, не покличу
Я в хвилину таємничу
 Вас;
Вас, найближчих, що розбили
Серце, повне палу й сили,
Вас, що пал той погасили,
Вас, що кров мою точили
 Раз у раз.

Серце, серце не захоче
Вас пустити в морок ночі —
Більше віри вам не йме;

Тільки в муках переходу
Серце має нагороду —
І помре саме.

ЗВУКИ ТАЙНИ

«Легко, легко подихну,
Квіти, трави зворухну,
Тихо щезну;
Знову силу величезну
В рідній сфері проявлю,
Вільним вітром в полі свисну,
Ясним сонцем з неба блісну,
Мов живую арфу стисну
І гармонію небесну,
І мелодію чудесну
Кров'ю серця окроплю.
Всі колишні сподівання
Знову ніжно забриняТЬ,
Давнім одгуком страждання
Струни серця задзвеняТЬ.
Незабутні, нероздільні
Знову муки потечуть,
Знову, знову струни вільні
Палом серце опечутЬ».
В шелестінні, в миготінні
Хтось пронісся по країні
Буйним вітром степовим,
Злився звуками з Еолом,
Оточився ореолом
І розвіявся, як дим!
Знову, знову світло й тіні,
Мов туманні хвилі сині
Носить-змішує бурун.
В шелестінні, в миготінні

Сипле вітер по країні
Самолюбний регіт струн.
Сипле регіт над риданням,
Над любов'ю, над стражданням,
Що злились в стихійний шум
В вільних гімнах Аполлону
В честь краси музики й дзвону,
В честь високих світлих дум.

Хто ж ти, хто ж ти, дух надземний,—
Чую голос твій таємний,
Голос смілий, ніжно-мрійний,
То палкий, то безнадійний,
То бурхливий, то спокійний,
Що воює з смертним злом,—
Бачу, чую, як закони,
Як злочинські перепони
Грізно нищить буролом.

Як любовно ти слідкуєш,
Де з листком шумить листок,
Білим голубом воркуєш
Між рослинок та квіток.

Скільки ніжного кохання,
І обурення, і зла,
Скільки гострого страждання
Сила звуків розлила!

Чую, чую дивну мову,
Бачу сонце, бачу дим,
Чую пісню колискову
світлим душам молодим.

Кров червона, кров червона
Плеще, хлюпаеться з ран,

Вже не прийде оборона
В закривавлений туман.

Хто бажає муки-знання,
Хто збороти хоче зло —
Хай полюбить всі страждання
І криваве джерело.

Крізь туман тисячоліття
Лине гомін бойовий,
Та прожив давно страхіття
Буйний вихор степовий.

Хто не був в житті безсилим,
Не мирився з чорним злом —
Знову з вихрем буйнокрилим
Вийде разом напролом.

Не потрібна оборона
Там, де никнуть чари зла;
Кров червона, кров червона
Божим гнівом потекла!

Ось де квітоньки чудові,
Ось шумить з листком листок...
Більш освяченої крові,
Більш освячених кісток!

Віє легіт полудневий,
Плеще струмінь опалевий,
З вітром носяться листки,
Хилять стебла квіти мертві,
Ніби давні саможертви —
Перетворені кістки.

Знову, знову неспокійний
Свище вітер бурновійний,
Розганяє мертвий тлін
І свавільно розвіває,
Блиском, сяйвом розливає
Життєвий рухливий дзвін.

Сипле регіт над риданням,
Над любов'ю, над стражданням,
Що злились в стихійний шум
В вільних гімнах Аполлону
В честь краси музики, дзвону
І високих дум.

ПЕРЕХОДИ

Всі ми краплі в вічнім морі,
Рівні всі між нас;
Всі ми біль таїм у взорі
В наш останній смертний час.

К. Д. БАЛЬМОНТ

I

Не муч, не муч мене докором
За те, що й грішних я люблю!
Я весь їх гріх, і біль, і сором
Палкою кров'ю окроплю.

Моя одвага й давня святість,
Мов дим, розвіялась в борні,
Твоя ж теперішня завзятість
Давно знайома вже мені.

Навколо впали чорні тіні.
Тріпоче серце знов і знов
І кров'ю скроплює в тремтінні
Найпершу страчену любов.

Хтось невідомий, хтось могутній
Нас водить в колі тайних меж:
Колишній я, а ти майбутній —
Одно і те ж, одно і те ж.

II

Стій — ні звуку! Сльози витри!
Мить яка велична!
Розливається в повітрі
Пам'ять вічна.

Сльози зменшують величність,
Як даремно котяться;
Над землею смерть і вічність
Не розходяться.

Сили-ниточки в природі
Смертю обриваються
І в таємнім переході
Десь зливаються.

Сяють в небі в вільних хмараах
Чари нерозгадані,—
Тими чарами на марах
Руки складені.

Тими силами страждання
Тайнами увінчані;

Пал, і муки, і кохання
Вже закінчені.

Та ні звуку ж; сльози витри!
Стала мить велична;
Гордо носиться в повітрі
Пам'ять вічна.

АПОФЕОЗ

Умирай, як смертельно підстрелений звір,
Що й стрільця розриває на шмаття
І побідно несе на широкий простір,
За небесну блакить в нерозгаданий мир
Всю велику жагу і завзяття.

Сонце блиском мигне на криваві струмки;
Подорожній над трупами стоя,
Всі одважні чуття, всі трагічні думки
В невмирущий мотив перебійно-дзвінкий
Переліє на могилі героя.

То і смерть, як не смерть, а одвічне життя,
Їй не буде повік між живих забуття,
Злу й сваволі велика одвада,
Бо вона наш закон, благородне чуття
І в великому горі одрада.

Вічний Космос і Бог бачить силу твою
І вітає велике творіння!
Так сміліш прояви в благороднім бою
Всю любов до життя, всю одвагу свою,
Все святе передсмертне горіння.

КОНТРАСТИ

I

Вільним, ніжним вітерком
Ти торкнулась до клавіри;
Я болючим гострим злом
Звуки викликав із ліри.

Все прожите навесні
Ти, мов фея, воскресила,
А мої, мої пісні
Всім страшні, мов дика сила.

Ми не будем грati в тон,
Нас не гріє спільна мрія;
Рух неструмний — мій закон,
Гріх землі — моя стихія.

Труять, поять душу злом,
Ну, так злом же я й уп'юся.
Віє, свище буролом,
З ним я звуками зіллюся.

Гімни сонцю, гімни дню
Ніжно линуть із клавіри,
Палом гнівного огню
Я дмухну на їх із ліри.

Груди радісно дрижать;
Грають зіроньки в намисті;
Вільно хвилями летять
Звуки радісні і чисті.

В вихрі грішного життя
Мусять чисті душі впасти!
Гріх і святість, ти і я —
Небом послані контрасти.

ІІ

Зорі небо ожемчужать,
Зорі думоньки закружать
В недосяжній висоті;
Над розквітлим білим садом
Поміж чадом-ароматом
Бризнути блиски золоті.

Ти, мов квітка, розів'ешся,
Вся з природою зіллєшся,
Будеш зріlostі чекати,—
Я ж ілюзій не кохаю
І з твого нудного раю
Буду з реготом тікати.

Тіні думи заворожать,
Тіні душу обезбожать
В час палких, хвилинних свят,—
Ти ж назавтра будеш чути
Біль сердечної отрути
І вагу сумних утрат.

Тиша ночі, сяйво боже
Все прожите, все вороже
Можуть в серці зворушить,—
Перестань же ти коханням
І зрадливим сподіванням
Серце змучене сушить.

Я до мрійної святині
Ні в юрбі, ні в самотині
В час екстази не схилюсь,
В мене є святирі власні,
Незрадливі, довгочасні —
Їм самотно я молюсь

ПАРАЛЕЛІ

I

Годі вже жаху і гніту вечірнього —
Зливу неясного блиску і тьми;
Годі пливти серед моря безмірного,
Нагло пливти і блукать без керми.

Сили погублені, нерви розхитані;
Серце з одчаю і з остраху мре:
В морі виблискують перли розкидані,
Тільки ж їх смілий моряк не збере.

Сонце блищатиме над аргонавтами,
Море над трупами блиском мигне;
Все покоління їх злими неправдами
Руху свавільного не пом'яне.

Рухи освячені, кров'ю оплачені
Тільки під водами збільшують іл,—
Наши то страдницькі сили затрачені,
Наши то прапори впали на діл.

II

Вільні згадки, ніжні мрії
В гніві грізної стихії
Носить з бурями Еол,
А над морем, ніби гноми,
Люди, сповнені утоми,
Проти хвиль будують мол.

Їх не ваблять трупи мертві
І не йдуть вони на жертви
До чужих свавільних бур;

Діти сонця, діти сходу
В ясний день і в непогоду
Безупинно роблять мур.

— Хто ж одірваність одважних,
Вільних, смілих, непродажних
Заплямує без ваги,
Що крізь бурі, крізь тумани,
Крізь смертельні урагани
Бачуть вільні береги?..

— Хто з вузького кругозору
Кине каменем докору
На малих працівників,
Що під сонцем, ніби гноми,
Творять молі і хороми
Вік віків?..

ГОЛОД

I

Квітоньки-дітоньки, сині волошки,
Білі ромашеньки, стебла тонкі,
Треба б зазнати вам щастя хоч трошки,
Ви ж звеселяєте всі колоски.

Ви звеселяєте в полі житинки
В ранньому холоді, в вогкості, в тьмі;
Сум тепер віє на ваші хатинки,
Горем повиті тепер ви самі.

Квітоньки поля в журбі похилились,
Косить вас смертна таємна коса;
Де ж ті співці, що між вами тайлись,
Де та живуща, цілюща роса?

В вашій хатині сумній та холодній
Разом з бурунами віють піски;
Де ж ваші, квітоньки, дні неголодні,
Де ваши зернятка, де колоски?

Білі ромашеньки, сині волошки,
Хай вам хоч крихоткипадають вниз;
Знов ви розсиплете смуги та стъожки,
Поле зодягнете в тисячі риз?

Зникнуть, розвіються люті погрози;
В полі розкинеться пишна краса;
З неба закапають янгольські слози —
Вас напуватиме рання роса.

Пахощі, радощі, радужні блиски
Будуть найперше, найперше у вас.
Дітоньки-квітоньки, огники, іскри,
Тлійте, не згасніть для себе й для нас.

ІІ

Вітре буйний, вітре буйний,
Заглуши ти сум отруйний,
Збережи первісний цвіт,
Бо навколо заболіло
Все, чим серденько раділо
З найясніших ранніх літ;

Бо живуть, горять надії
Тільки там, де молодії
Квіти-парості цвітуть,
Там, де співи
В дні щасливі
І лунають, і гудуть.

Збережи нам квіти пишні
Поверни часи колишні —
Чуєш, вітре степовий?
Сум отруйний, отупілий,
Сонний люд окам'янілий
Вільним духом онови!..

III

Темно. Тяжко. Сум у хаті.
Стогне болісно дитя.
Мати, впавши край верстату,
В крик клене своє життя.

Каплють слізози на долівку
В безпорадній тайні
Ta дитині на голівку,
Що палає вся в огні.

Тихнуть скарги і прокльони,
Стали тіні коло стін,
Десь злилися з вітром дзвони
В похоронний передзвін.

В'януть, никнуть квіти ніжні,
В полі носяться піски...
Де ви, зернятка колишні,
Де ви, пишні колоски?..

СВЯТО ВЕСНИ

I

Поле. Гай. Синіють луки.
Манить погляд небосхил.
Як музично грають звуки
Над розливом творчих сил.

Світ палає. Мир тріпоче.
Десь ударив перший грім!
Небо гімнами грюокоче
Буйним силам молодим.

Де ти, горе? Все здолаю!
Буйним вихрем закручу!
Небо. Вітер. Степ без краю...
П'ю повітря і мовчу.

II

Десь далеко передзвоном,
Чистим дробом, тон за тоном
Ллються радісно пісні,
Полем, бором
Вільним хором
Ллються гімни голосні.

В царстві сяйва, блиску, вроди
Гармонійно плещуть води,
Пишно проліски цвітуть
І роями
Над гаями
Перші вісники гудуть.

ЛІРА

Не поет, хто сил не має
Звуком душу потрясти!..

Шота Руставелі

Ліру в руки!
Б'ють по серцю ніжні звуки,
Повні смертної розпуки,
Повні гострого жалю;
Ліра стогне, ліра б'ється:
Іридає і сміється:
— Засмучу і звеселю!

Вище струни!
Ходять хвилями буруни,
Хтось могутній, вічно юний
Сипле з неба блиски зір.
В чарах щастя і свободи
Пахнуть квіти, грають води,
Гомонить зелений бір.

Ліру в руки!
Сумно, сумно стогнуть звуки,
В полі смерті в'ється круки;
Стиски горла... Муки мук!
Гостро в серці закололо —
Все поблідло, захололо;
Випадає ліра з рук.

ЦВІТ ДУШІ

Кожноденний, кожночасний
Бліск душі на дні
Тим прекрасний, що як власний
Незрадливий він мені.

К. Д. Бальмонт

Цвіт мій ніжний, білосніжний
Загорівся і зацвів,
З божим променем суміжний
Він мій погляд оновив.

Серце краялось в отруті,
Смерть ввижалася мені! —
Ви забуті, ви забуті,
Всі сумні гнітючі дні!

Всі погрози, болі, сльози
Знищив блиском дивний цвіт,
Вийняв з серця всі занози
Давніх вистражданих літ.

Знов тремтять, палають зорі;
Гімни слухають мої
І берези білокорі,
І заквітчані гаї.

О приходьте ж, любі, милі
Молоді мої співці,
Світлоокі, легкокрилі,
З блиском сонця на лиці.

Знов посыплються акорди
Наших гімнів і рулад,
Знов почує ворог гордий
Силу зоряних принад;

Силу юної одваги,
Пал нездоланих грудей
І високої поваги
До божественних ідей.

В млі берези білокорі
І заквітчані гаї
Освітили ясні зорі,
Розбудили солов'ї.

СПІВИ НОЧІ

Тьма спуститься на землю...

Защебечуть, заспівають, заридають солов'ї
В ту хвилину,
Як покину
Я сумні пісні свої.

Променистими очами сумно ніченька мигне,
Як не збудять,
А оступдять
Чарівні огні мене.

Душу ранять,
Золотими стрілоньками думи серце пропекли —
Серце манять
В вищий мир до зір із мли.

Не пригріє серця в небі сяйво зоряних утіх,
Нас лоскоче
Холод ночі
І тепло, і зло, і гріх.

Невідома правда неба сину грішному землі,
Сонце й зорі
В гірнім морі
Нам горяТЬ, зоряТЬ у млі...

Защебечуть, засміються соловейки на зорі,
Тільки з ями —
Темні плями
Я зіркам оддам вгорі.

НОКТЮРН

Звисла ніченька узорна
З величезних синіх шат;
Нічка темна, нічка чорна
Вкрила тъмою сонний сад.

Я піду туди самотно,
Де шумлять осокори,
Прикладу лицє скорботно
До холодної кори.

Серце знову так тріпоче
І тривогу знову б'є —
Морок ночі, чари ночі
Втішать горенько моє.

Ранні квітоньки із грядок
Тонко паходці поллють,
Цілий рій болючих згадок
Серцю чароньки пошлють.

Чари щастя потонули,
Ніби в морі в глибині;
Роздмухнули, роздмухнули
Думи стражені огні.

Я піду туди самотно,
Де шумлять осокори,
Прикладу лице скірботно
До холодної кори.

Розхолодять роси ночі
Серце, сповнене жалю;
Заворожить, залоскоче
Нічка думоньку мєю.

БУРЯ

Б'ються хвилі білогриві,
Ходять грізно валуни,
В піні, в гніві, в дужім зливі
Розбігаються, лютують,
Сили збуджені дратують
Буйним подихом весни.

Плещуть хвилі вгору, вгору,
Гори, ями на воді.
Свище буря! Од напору
Загорілись, затремтіли,
Палом гніву закипіли
Вільні сили молоді.

Стогнути чайки білогруді,
Крик розносять кулики.
Десь розгніався в зануді
Довгожданий, незабутій,
Льодом, холодом закутий
Геній творчості палкий.

Дужче буря! Рев шалений!
Бір край річки затремтів...

Хтось величністю натхнений
В грудях страдницьких зболілих
В дужих звуках, в творчих силах
Грізний викликав мотив.

ЧЕРНИЧКА

Будять огники лампадок
Силу зору запального;
В серці лоскот давніх загодок,
Розкіш віку молодого.

Сяють фарбами ікони,
Грають блиски в синіх шатах;
Ні зітхання, ні поклони
Не прогонять мрій крилатих;

Літня ніченька пахуча,
В квітках, травах роси-блиски.
Сад вишневий. Беріг. Круча
І юнацькі перші стиски.

Перші чароньки кохання,
Серця щирого порука,
Заклинання, сподівання
І — смертельная розлука.

Капнуть слізози. Дишуть груди
Жаром-полум'ям пекучим.
Серце, сповнене отрути,
Б'ється темпом нестерпучим.

— Стійте, стійте, давні чари,
Хай в уяві щастя грає!
Криють сонце чорні хмари,
В грудях серце завмирає.

— Де ти, гріх мій? Де ти, любий?..
Мовчки слухають кольони,
Як молитви шепчути губи
І докори і прокльони.

Точить кров вінок терновий;
Давить серце чорна риза...
Крик болючий, крик нервовий
Тишу келії прорізав!

ВІЙНА

I

Наводять гармати й рушниці під зло
І око безбоязно мітить,—
Не в Образ то Божий, як мітить в чоло,
Де розум божественний світить...

Бенедіктов

Грізно грюкають гармати,
Лине в небо синій дим;
Єсть де в полі погуляти
Буйним силам молодим!

Тут і радощі, і муки!
Ладан-порох; грюкіт-спів.
Сумно крячуть чорні круки —
Смертний вихор налетів.

Звів людей пекельний морок
Край останньої мети!
Я — твій ворог? Ти — мій ворог? —
Смерть чекає: я чи ти?..

Раз родила рідна мати,
Ну, так раз і умиратъ!
Грізно грюкають гармати,
Наступає рать на рать.

В полі смерті в'ються круки;
Ріки повні крові вщерть.
Тут і радоші, і муки,
Тут побіда, тут і смерть!

ІІ

Його не вінчали побідним вінцем,
Над ним не здіймалися руки;
Його пронизали холодним свинцем
Без жаху, без болю, без муки.

Далеко дружина і ненька стара,
Щоб очі закрити любовно;
Остання година і смертна мара
Жахали його невимовно.

Він бачив останній ворожий наскок,
Ворожі розгнівані очі;
На раннім світанні холодний пісок
Засипав бойовище ночі.

В крові утопили неситеє зло;
Згубили і душу і тіло;
А ранком так весело сонце зійшло
І смертні гріхи освітило!..

ДИЛЕМА

I

Не доходь, не доходь до останніх границь,
Не стрівайся самотно з кінцем!
Повернися назад до живих таємниць
Любознавчим юнацьким лицем.

Тут і сонце, і тінь, тут і буря, і грім,
І кипить боротьба навкруги!
До життя, до життя! Тут серцям молодим
Ціле море огню і жаги.

Ти і раб і герой! — Так доводь до кінця,
До гармонії всякий розлад...
До життя ж, не змертвілі юнацькі серця,
До земних величезних принад!..

II

Бачиш — місце, бачиш — коло,
Де все вмерло й захололо,
Де людина кам'яніє,
Де каміння сонце гріє,
Де одні мерці? —
Одвернися,
Одкаснися
З божим гнівом на лиці
Од сумного попелища
В ту країну, де найвища
Розгорілася краса,
Щоб пізнало серце хоре
Величезне синє море,
Золотисті небеса.
В небі, злившися з красою,

Животворною росою
Мрії вернуться назад
На розпалене каміння
На загальне омертвіння,
На розлад.

ПРОРОК

Горí, горí! Слова огнисті
Безслідно в Лету не пливуть,
Вони, мов зорі променисті,
В кривавих блисках оживуть.

Твій дивний храм, твої чертоги —
Людьми осміяний курінь,
А ти всевладний і убогий
Стоїш похмуро, ніби тінь.

Святий огонь ти маєш в серці,
То не гаси ж його, гори! —
Палкі слова в кривавім герці
Жахливо слухали царі.

Палких промов велика сила
Заглушить гнівно дикий гул.
Згадай, які тіні Самуїла
Боявся гордий цар Саул.

Велике полум'я палило
Розпутний Рим і Карфаген,
І смів прогнатъ од сонця сміло
Царя суворий Діоген.

В людській зневазі полохливо
Пали серця і сам гори;

З тобою зорі так пестливо
Промінням граються вгорі.

Ти знаєш зоряні дороги
В небесну світлу далечінь;
Бідніші царствені чертоги,
Ніж твій обідраний курінь!

В тобі і горе, і одрада,
В тобі розгадка таємниць.
Сліпцями витворена влада
Перед тобою ляже ниць.

ВІТЕР

Вітер шалий, ніби п'яний,
Розігнав, розбив тумани,
Збив, підняв до небосхилу
Хмари пилу.

Проти шалу, проти сили
Буйно сосни зашуміли,
Сколихнулися дуби;
Вітер злий, несамовитий,
Розлютований, сердитий
Свище, грає,
Заклинає:

— Не виходь на бій, слабий!..—
Знаю, бачу
Буйну вдачу,
Що бажає грому, блиску!
— Ти ж не даром, вітре дивний,
Прилітає на степ мій рівний
І гойдав мою колиску!..

СЛЬОЗИ

Пам'ятай же, як людину
Ти побачила в сльозах.

Анаст. Грюн

Не соромся плачу і давлючих ридань,
Не ховай своїх сліз проливних!
Той, хто може ридати, той,
 хто може страждати,
Певно, зможе життя і людей
 розгадати
Серед бурі палких життєвих
 поривань,
Серед цвіту думок чарівних.

НАЙВІЩА СИЛА

Любий, милив!
Нам платили
За високі дивні речі,
За сердечний пал кохання
Гострим сміхом ворожнечі,
Болем зла і катування.

Люба, мила!
Дика сила
Нас ніколи не оступить! —
Знов високий пал кохання
В серці хорому розбудить
Найсвятіші почування.

Вільним жаром
Незабаром
Ми всі болі заколишем! —
Щоб узнали наші діти,—
На хрестах своїх ми пишем
Наші чисті заповіти.

Знай, мій друже,
Зло — не дуже!
Знай і ти, моя кохана,—
Нам дає свої понови
Кожна хвиля, кожна рана
Для великої любові.

MEMENTO

Я створив свою пожежу
Міліонами огнів;
Я для тебе обезмежу
В ніжних ласках,
В співах-казках
Далечінь веселих днів.

Щоб жила ти серцем чулим,
Як піду я в царство тьми,
Тим прожитим, тим минулим,
Чистим, ніжним,
Дивовижним,
Що удвох створили ми.

Я спишу на віки-віки
На скрижалях світових
Щастя, муки, дні великі.
Що минули,
Потонули
В наших нетрях життєвих.

Ти почуєш давні звуки,
Як сконає твій співець
В шумі гаю, в цвіті луків,
В водах чистих,
Променистих,
В грі закоханих сердець.

Тут не певні наші межі,
Де вбивають завше дух;
Так не бійся ти пожежі,
 Шуму, грому,
 Льодолому,
Ураганів, завірюх.

Я палаю в білім гарпі
Міліонами огнів
І лишу тобі на варті
 В дзвонах, в шумах,
 В ясних думах
Всі чуття прожитих днів.

ВЛАДА СЕРЦЯ

I

Вийди в гай, царице Мая!
Між рослинок і живців
Фею Мая встріне зграя
Вперше чуваних співців.

Шелест перших заворушок
Легко листя рознесло;
Для метеликів, для мушок
Сонце блиски розлило.

Безприступним храмом Вести
Снігової чистоти
Поступились феї честі
Для кохання й красоти.

Мов зневажені весталки,
Розлюбивши буйний ліс,

Полохливі чорні галки
В дикі нетрі подались.

Хтось розбив у храмі двері
Льодяної чистоти
Для жагучої Венери,
Для живої красоти.

Гордо владаркою Мая
У короні золотій
Лине фея молодая
До живих палких подій.

ІІ

Як вітри зашумлять,
Як струмки закиплять —
Розіллється мотив переможний;
Перехоплять той спів
Віти гордих дубів,
І почує його подорожній:

— Тільки, тільки собі
В життєвій боротьбі
Можеш бути покірним і вірним,
Серед виру життя
Ти один, мов дитя,
Перед сонцем не будь лицемірним.

«Не гори, не пали
Всіх прихильників мли», —
Ти не скажеш назustrіч до сонця!
Так і сам же палай,
Холод серця здолай
Бліском-жаром свого оборонця.

III

Метелики вільно в'ються,
Ніжно крильця миготять,
То сплетуться, розплетуться,
То за вітром полетять.

Грають сили невідомі
В шелестінні листя й трав.
Серце, зніжене в утомі,
Б'ється, рветься між уяв.

Сяють, грають краєвиди,
Гомонить і гай, і сад,
Будять ельфи і сільфіди
Тишу дзвоном серенад.

Хмарки давньої зануди
Розігнали вітерки;
Юним палом дишуть груди,
Встали думоньки палкі.

Де живуть палкі бажання,
Там не може бути зрад,—
Вийди ж, мила, для кохання
В мій пахучий білий сад.

Тут немає більше Вести,
Тільки сонце і огонь,
Од людської псевдочесті
Ми пролинем остронь.

Що нам суди-пересуди
Перепалених жерців,
Як коханням б'ються груди
Між закоханих співців?

Хто нам скаже, що страждання —
Наша доля і закон,
Як укохані бажання
Нам будують пишний трон!

Тільки серце щастя творить
В ніжних ласках світлих фей;
Серце чує, що говорить
Солов'їсі соловей.

Я оддам тобі бажання,
Засвічу свої огні —
Тільки рви квітки кохання,
Пий цілунки запальні!

Що нам суди-пересуди
Заморожених жерців,
Як огнем палають груди
Між закоханих співців!

Знаю — вийдеш! Серце дзвонить!
Ти рухлива і жива!
Наше щастя охоронить
Медоцвітная трава.

Ніччу серп золоторогий
Нас промінням обілле,
На заквітчані чертоги
Кине марево своє.

Ранком птаство стоголосе
Радо встріне сонця схід;
Ранком поле срібноросе
Твій і мій закриє слід.

IV

Пахне м'ята й медяниця,
Над квітками грає пил —
Віковічна таємниця,
Віковічна зміна сил!

Грають вишні білим цвітом,
Цвіт запилюють листки;
Між пшеницею і житом
Квітнуть буйні колоски.

В чарах творчості і вроди
Квітну я і квітнеш ти —
Ми законами природи
Йдем до вищої мети!

* * *

Не аравійським ураганом,
Не смертним подихом чуми —
Впивайся сонцем над туманом,
Впивайся зорями у тьмі;

Як ураганом, так не вбивчим,
А тим, що дме, змітає пил,
Що вільним хорам богоспівчим,
Яснить од хмари небосхил.

Хвала всім силам будівничим,
Що нам життя і міць дають,
І тим одважним бунтівничим,
Що в допомозі їм стають.

Життя божественна поема,
Яку ще треба довершить —
І вся юрба і ти зокрема
Повинні жити, творить і жити.

Ти можеш смерті не боятись,
Але шукать її не смій, -
Бо ти повинен прихильатись
До всіх божественних подій!

Сіяє сонце крізь тумани,
Розгонить подихи чуми,
І пролітають урагани
У нас над баштами тюрми.

До сил великої природи
Свої розумно прилучай
І в час натхнення, сили, згоди
Іди — твори і розрушай!

ЦВІТ ТРАВНЕВИЙ

Що таке — переживання?
Ряд умовин!
Пісня рання про кохання,
Скута холодом хуртобин,
Воскресає в цвіті травня,
Тільки з цвітом і проходить;
Туга чорна, туга давня
Жар кохання,
Сподівання
Снігом-льодом розхолодить.
Що для серця та принада?
Зла омана!
Буде зміна, буде зрада,

Буде в серці зайва рана,
Зайві спомини, й прокльони,
І байдужість, і зневір'я,
Будуть інші гнівні тони —
 Квіти травня
 Туга давня
Всипле снігом верхогір'я.

Дишуть пахощами квіти
 Так принадно!
Раз кохати, як і жити,
Серце може безодгадно!
Пийте ж, пийте аромати —
Цвіт огнистої любові!
Кличуть, манять пишні шати,
 Цвіт вишневий,
 Яблуневий
В мир прекрасний, в мир чудовий.

В ЧАДУ КВІТОК

Фантазія

I

Ми ідем плече з плечем
За чудовою травою
Осокою, комишем
Течією дніпровою.

Білі лілії цвітуть —
Цвіти чистого кохання,
Їх гойдають, бережуть
Води в чарах хвилювання.

Ми минаєм; ми ідем
Між травою-осокою;
Тільки руки розведем,
Зараз знов рука з рукою.

Тихше, тихше, тут глибінь!
Плещуть злякано рибини;
Стій! Назад, назад ступінь! —
Ми ступаєм на купини.

Квітнуть квіти на воді
В запашному баговінні,
Плещуть рибки золоті
В сріблосяяйному промінні.

Гей, полинем! Певний слід
Нам покаже чайка льотом,
Де горить для юних літ
Щастя зіллям-приворотом.

II

Впала чайка, впала чайка
З переламаним крилом!
Ночі синяя китайка
Вкрила щастя смертним злом.

Більш не треба привороту,
Я не хочу ворожить,
Я нудьгу, свою нудоту
Буду в серці ворушить.

Оточу себе квітками
І травою огорну,
З наймилішими думками
Весь в уяві потону.

Там десь лілії, фіалки,
Рута-м'ята запашна
І русалки, і русалки,
А найкраща з них... вона!

Ой, як млосно! Ой, як чадно!
Часто стукають виски!..
Річка... Рибоњки принадно
Світять золотом луски.

Знову чари. Знову води.
Перший з берега ступінь.
Знову вільні перельоти
Кличуть, манять на глибінь.

Віс вітер осокою,
Лине пара, ніби дим;
Я іду рука з рукою
Разом з привидом своїм.

Знов зі мною фея вроди.
Нас лоскочуть бризки хвиль.
Розігнали чисті води
Нестерпучий давній біль.

Нас гойдають вільні хвилі
На прозорій глибині;
Тихоплавні, легкокрилі,
Ми щасливі!.. Ми на дні!..

Між конвалій, між фіалок
В граціозному танку
Чую, чую між русалок
Я мелодію дзвінку:

«Ми щасливі, ми щасливі,
В світлім царстві ми родились,
Наші стежки-переливи
Срібним блиском освітились.

Ми живем, пливем, танцюєм,
Безмузично граєм, граєм,
В далеч зоряну мандруєм,
Не для уха ми співаєм —
Для душі;

Ніччу, ніччу, вранці, вранці
Будуть слухать нас обранці,
Будуть слухать квіти-трави,
Баговіння, і купави,
І високі комиші.

Ми одірванці од горя,
Зло ми бачили в добрі;
Ми довічні діти моря,
Діти місячної гри.

Ух, ух!
Лине, плине поміж нами,
Між пахучими квітками
Солом'яний ніжний дух.

Ми полюбим, як захочем,
Ніжно тіло залоскочем,
Зацілуєм серед хвиль.

Дух навіки буде з нами,
З наймилішими квітками,
Тіло винесем на міль.

Буде хвиля цілувати
Мертвє тіло на Дніпрі,
З духом місяць буде грати
В фантастичній дивній грі!..»

Пахнуть лілії, фіалки,
Лине пісня чарівна:
Ходять парами русалки.
А моя, моя єдна!

Я до неї!.. Мила, мила!..
Ти забула? Ти моя!..
Дивний сон мій розбудила
Ніжна пісня солов'я..

III

Хочу знов пісень надземних,
Тих чудових, тих таємних,
Фантастичних,
Безмузичних,
Тих, що чують комиші,—
Не для уха,
А для духа,
Для зболілії душі;
Щоб заснути,
Щоб забути
Гострий біль
Серед гєря життєвого,
Серед чаду квіткового
В чарак мрійних хвиль.

ДУМА

Тихо, тихо. Не шелесне
Сонний темний гай.
Ллється сяєво небесне
В мій самотній рай.

Рай мій — нічка; рай — самотність;
Сум в душі на дні;
Рай мій — та безповоротність.
Що живе в мені.

Хай порвуться струни ліри,
Струни дорогі,
Все ж повалені кумири —
Не мої боги.

Рай мій —тиша, і самотність.
І заснулий сад.
Я люблю безповоротність
І не йду назад.

СУЛТАНША

Із української старовини

Ясним зором над Босфором
Сяє місяць золотий;
Димно-млистим літнім фльтром
Огорнулися сади.

Сплять акації, чинари.
Сонно диха кедрів ряд;
В небі, в водах зорі-чари
Мов феерії горять.

Стіни, башти, минарети
Срібним блиском обвились.
Щастя, де ти, щастя, де ти?
— Між красою появись.

Пісня!.. Зірвано завісу —
Хтось свавільно розбудив
Тайну ночі, саду-лісу,
Сонне царство вічних див.

Чують спів той мелодійний
Зорі, квіти, сад, вода;
Біль у спів свій безнадійний
Ллє султанша молода:

«З рідним краєм, з милим світом
Я згубила ясну мрію;
Я тут шовком-оксамитом
Болю серця не зогрію.

Ночі темні, ночі темні,
Залічіть ви серце хоре;
Тут утіхи неприємні,
Як прикрите блиском горе.

В час, як мене на Вкраїні
Злими силами забрали,
В літню нічку, як і нині,
В небі зорі вигравали.

Мандрували степом, лугом,
Коні вихрами летіли,
А за Бугом, рідним Бугом,
Села в огнищах горіли.

Де ти, нічко незабутня? —
Тяжко в золоті конати!
Тільки пісня, тільки лютня
Може мрії воскрешати.

Чую в лютні шелест листу,
Плескіт річенъки своєї;
Кличу нічку променисту,
І барвінки, і лілеї.

Дайте ж, дайте крила орлі —
Може, й мицій там конає!..
Крик болючий! Стиски в горлі,
Тихо лютня випадає...»

В небі місяць зажурився,
Виразніші стали плями.
Сад навколо пробудився
Вартовими снухами.

Швидше, варта! Гей, ви, люди!
Крики близче... крики дальше...
А в траві здіймались груди
Непритомної султанші.

В ТАЄМНОМУ ХРАМІ

Ні кохання, ні мрій, ні сердечних утіх
Не лишив я в таємному храмі —
Непристойний там сміх,
Де змивається гріх,
Де змиваються давній плями.

Поривання палкі й полохливі думки
Пов'ялили всі квіти червоні;

Тут тернові вінки,
Тут молитви дзвінкі
Та стихири сумні похоронні.

НАД ЖИТЯМ

Про давню любов я не можу співати —
Стискаються груди з одчаю!
Я можу лиш свято, так свято мовчать
І плакати самотно без краю.

Я ніччу літаю в надземні краї,
Позбувшись земного одчаю,
І вищою силою образ її
Яскраво в душі воскрешаю.

Я більше не вірю, не вірю в життя! —
Люблю я художні ті мрії,
Що в ніжних картинах буття-небуття
Вертають часи дорогій.

КВІТИ

Ніч заплакала слізами.
Позбирав ті слізози ранок
І розсипав між квітками
Для безжурних городянок.

Роси квіти зберігали,
Творчий пал їх холодили...
Ніжні квіточочки зірвали
Ті, що вік їх не садили.

Нічка хмарками закрилась,
Щоб не зрадив праці ранок.
Ніч журливо так дивилась
На заплаканих селянок.

ОСТАННЯ РОЗВАГА

Любий краю!
Я вмираю
В нерозважній самоті;
Я люблю тебе так вірно,
Так сердечно, так надмірно;
Я беріг твої скрижалі,
Я збирав тобі кіралі
І перлинки золоті.

Любий краю!
Все, що маю,
Я візьму з собою сам —
Все зневір'я, зло і тугу,
Всю отруту і наругу,
Всі докори і прокльони
Для своєї оборони
Однесу я небесам.

Любий краю!
Догораю
Я без суму і ваги,
Хто в цім винен — я не знаю,
Тільки ж я не проклинаю
Всіх байдужих, гордих, вільних,
Ворогів своїх довільних,
Повних щастя і снаги.

Тільки ж маю,
Рідний краю,
Я розвагу ту в собі,
Що в нещасті і в наruzі,
Що в розпуці, в горі, в тузі
Ти журливо не ридаєш,
А міцнієш і складаєш
Гімни чистій боротьбі!

СТРУНИ

I

Нерви мої — струни;
Серце мое — ліра;
Як розходяться буруни
Диким виром серед мира,
Нерви-струни загудуть
Диким шалом.
Мов стихія б'є по струнах,
По серцях і душах юних,
Мов гармати десь ревуть.
Перепалом.
Так тривожно б'ють удари!
Десь пожежі і примари,
Смертні плями на ножах!
Крик останній! Жах!

II

Як щебече, як співає
До Аврори соловей,
Фея струни розбирає,
І за нею безліч фей.

Без утоми ліра дзвонить
Переборами пісень,
Мов од туги всіх боронить,
Зустрічає ясний день.

Звуки весело, побідно
Ллються, сиплються, живуть,
Вгору, вгору непомітно
В небо сонячне пливуть.

Ніччу місяць срібновидий
Пісню слухає мою,
Віють крилами сільфіди
В пишноцвітному раю.

Ллються дзвінко серенади
Вільні, ніжні і живі,
Грають блисками каскади,
Світять огники в траві.

III

Тихо, так тихо, жалібно грає,
Ліра за щастям розбитим ридає,
Чайкою квилить
В горі, в знемозі...
Мати голівоньку хилить
В полі над сином при битій дорозі,
Вітер поволі носить ридання;
Голови хилять сумно воли.
Тяжкі, болючі в грудях стискання
Серце звели.

ВЕЧІРНІЙ СУМ

Все змарніло, все поблідо,
Гасне, гасне ясне світло;
Квіти білі, квіти сині
В'януть, никнуть в самотині.
Ароматами не дишуть;
Сонцем витворену думу
В чарах мороку і суму
Сонні тіні заколишуть.

ЧАРИ

Рви ромашки і левкої,
Рви квітки мої в саду;
Я зроблю тобі настої,
Де всі чари розведу.

Я навіку силу-вроду
Тим настоеюм збережу;
Ласки сонця, фарби сходу
В кожнім серці я збужу.

Є в садочку ніжне зілля —
Юних любошів трава;
Після цього, мов з похмілля,
Розгориться голова.

Як полюбиш без упину,
Як полюбиш без пуття,
Прилети,— я дам краплину,—
Вік не буде забуття.

Та одну краплину зілля
Дай тому, що серце взяв,
Щоб любив до божевілля,
А за віщо... щоб не знав!

ДУША-ПУСТКА

Наче ворог пройшов по душі молодій,
Все понищивши цінне і міле,—
Так любов залишила в істоті твоїй
Тільки листя змертвіле, зотліле.

То ж була не любов, а болюча жага,
Тіла юного буйне хотіння;
Після нього тепер тільки сум, та вага,
Та болюче сердечне тремтіння.

Вже пропала любов!.. Не молись, не чекай;
Знай — не буде її на руїнах!
Вже не прийде вона, хоч шукай, не шукай
Ти її в ілюзійних картинах!

Там, де храму нема, де престолу нема,
Годі бути великій святині!
Гріх святиню прогнав, і лишилася тьма
Ta кохання в сумній самотині.

ТІНІ

Гойдаючись, тіні в годині вечірній
З промінням срібліяним свавільно злились
І, хвильку побувши у дружбі невірній,
Безжурно і легко навік рознялись.

Так саме розбили ми дружбу з тобою
І так погасили кохання своє —
Життя не буває без гострого болю
І з тінями промінь на мить заграє.

ЗМОГА

Можу прощати до власного болю,
Можу любити до прикрих огид —
Щастям великим, неначе журбою,
Хмариться радісний вид.

Можу так весело, радісно грati,
Можу од жаху впасти в танку;
Можу так свято, так тихо вмирати,
В серці складаючи пісню дзвінку.

ОРКЕСТР

Луки, води, баговіння
Вільний голос подають —
Так і чується гудіння
Зверху, знизу, там і тут.

Ллються звуки на просторі —
І в повітрі і в траві;
— Вийди в щасті, вийди в горі
І в гармонії живи.

Будять тишу листом вишні,
Липи, яблуні, дуби;
Десь дзвенянять дзвінки розкішні:
— Поновляйся і люби!

В ніжних пахощах природа
Знову свято одграє —
Крик зозулі і удода
Знак оркестру подає.

Десь далеко забриніла
Перша флейта-солівей!
Близче, близче! Звуків сила
Припадає до грудей.

Вільні співи, щебетання
Переливами бринять;
Стиски ніжного кохання
Серце радістю п'янять.

ВЕЧІР

Тихо сонце закотилося.
Небо в смугах золотих.
Все заснуло, притаїлось;
Степ дрімає; степ затих.

Плесо річки виграває,
Сплять, дрімають комиші;
Ніжно пісня випливає,
Мов молитва із душі.

Тільки серце так тривожно
Власним боєм одграє —
Вже розбилося безбожно
Щастя давнєє твоє.

Горе в серце закололо;
В тьмі затих журливий спів.
Вітер травами навколо
Тиховійно зашумів.

З ВІТРОМ

Не в екстазі — декадансі,
Не в сновійнім хорім трансі,
А на вільному просторі
З буйним вітром в розгвіорі
Ти покажеш в дивнім творі
Силу велетня міцн іго,
Силу співу запального.

Ясність дум;
Ти розвієш пілем, степом
Все навіяне вертепом,
Всі намули і полуди.
Фарисейські пересуди.
Біль і сум.

ПОСТОРОГА

З ким я серце розділю,
Де так палко забриніли
Перші думи, перші сили.
Де я знову спопелю
Перші витворені чари.
Що руйни освітили
Ясним сонцем із-за хмари?

Чую, чую в серці пал,
Та повітряний, безтільний.
Пал кохання безроздільний;
Де ж мій милий ідеал,
З ким ділить мені удастся
Диво-скарб, огонь мій вільний.
Горем витворене щастя?

Може, знову пропадуть,
Спопеляться всі надії,
І не феї, а повії
Знову серце ізведуть
В криках зlostі і догани,
А бальзам мій покладуть
На свої пригульні рани.

Я не можу ворожить
Для безтільного кохання;
Може, чарами шукання
Цілий вік я буду жити,
Та не зможу в кожній пустці
Розтопить свого бажання
В ціломудреній розпусті.

Не торкнуться губи губ,
Де нема живого палу! —
Не пущу я на поталу
Тих сердечних самозгуб,
Що колись в могилі-серці
Клались трупами помалу
Феї-мрії в буйнім герці.

Хай загинуть, погорять,
Тільки палко не здійсняться
Всі ті образи, що сняться,
Всі ті зорі, що зоряТЬ
В крузі, в центрі небосхилу,—
Хай на серці притаяться
Без розділу.

ТАЙНИ

I

Як живуть мири надземні,
Ми гадаєм з давніх пір,
Як там крешуть камні-кремні
Іскри-зорі з іскор зір.
Як живуть серця незнані,
Нерозгадані, мов мири,
Ніби огники в тумані
Сміло скинуті згори.

II

В час вечірньої утоми
Ми не зносимось до зір
І не гноми-астрономи
Нам покажуть гірний мир.
Тільки з власного страждання
Знати ми хочем тайни мук,
Та до нашого бажання
Не летить одвітний звук.
Дух узнає чари ночі,
Дух узнає всі легенди;
Все ми, все оддать охочі
За божественні моменти.

III

Вас дражнили, вас дражнили
Наші дзвони, наші сили,
Наші радощі і муки;
Ви над нами голосили,
Мов смертельні хижі круки.

Ми прощали, ми прощали,
Ми у мріях захищали
Вас, розбещених і злісних;
Ми вам душі завіщали
В творах радісних, первісних.

МИ І ВИ

I

Нас не спалять, нас не спалять
Цілі огнища купальські:
Наші думи, нашу пам'ять
Верне потічок Кастальський.

Ми вигнанцями в пустелі
Будем щастя добувати,
Для духовної оселі
Будем брати неба шати.

Ваше царство — царство смерті;
Наше царство — царство тління;
Дух же творчий, дух упертий
Прагне вічного горіння.



Книжка сьома «Лицар-Сам» (1913)

Поема в 2-х частинах

ПОСВЯТА

Перші здавлені акорди
Задрижали в тьмі;
Десь в тумані стріпонулись,
Мов піймали настрій гордий,
І злилися, й розгорнулись
В світозорянім привіті,
В необмеженій блакиті,
В пишних квітах, в сяйві, в літі
І в холодних завірюках
смертоносної зими.

Вірю я — вони стихія,
Кров'ю скроплені пісні;
Хай же носяться, буяють
І на крилах буровія
З степом, з морем розмовляють
І, мов зіроньки блискучі,
На гаї, на степ, на кручи
Сиплють блиски нестерпучі
І розбудять все,
що тоне в зачарованому сні.

Постать лицаря палкого,
Постать лицаря-борця,
Жертву давньої юдолі,

Жертву шалу світового
В стисках суму та недолі
Я веду назустріч юним
Всім серцям багатострунним,
Що в шуканні злоторуннім
Зневірялись, і журились,
і томились без кінця.

Частина перша

I

Млою ночі оповитий,
Скаче кінь білокопитий,
Креше іскорки-огні;
О, яка їзда шалена!
Ноги всунувши в стремена,
Скаче лицар на коні.

Пліне далі степ чудовий,
Грають вітами діброви;
З пітьми виплило село.
З кременистої дороги
На заквітчані облоги
Мандрування привело.

Їде Лицар-Сам із бою,
Їде гордий сам собою,
Грішний кинувши вертеп,
В любий край давно коханий,
Пишноцвітний, злототканий,
В рідну хату, в рідний степ.

Друзі всі його розбиті,
В інших думах, в іншім світі
Шлють докори небесам;
Лиш один юнак чутливий,

Всестерплячий, незрадливий,
Гордо їде Лицар-Сам.

— Що таке? Його розбили?
Ну то що? — Ворожі сили
Надто дужчими були:
Те розбили, те забрали,
Решту зрадники укraли
І з вітрами прогули.

Що за бій то божевільний,
Де твій ворог надто сильний
Дух твій з певністю уб'є?
Так для бою й перемоги
Треба інші знати дороги,
Інші, інші! Так і є.

Що таке огонь одваги?
Черепок для черепахи
Певний захист од орла,
А для зайця, для гадюки
Дужий біг, жало і луки —
Не захисники од зла.

Я надіну певну броню,
Не візьму й меча в долоню,
Тільки ж битись буду я,
Скільки сили, скільки змоги,
Смілим духом перемоги,
Палом вищого чуття.

Заворожений, заклятий,
Чистим жаром перенятий,
Сам я вийду на майдан
Гордий, вільний, непідкупний,
Смертним ранам недоступний,
Наче велетень-титан.

Швидше, коню! Тут кохана,
Незабутня, люба панна
Жде мене давно з війни;
Тут старенька рідна мати
Встріне сина біля хати.
Швидше, коню вороний!

II

Чути співи на селі;
Йдуть на улиці таночки;
В опівнічній літній млі
Легко сиплються дзвіночки:

«Ой дівчата, паняночки,
Заспіваєм, коханочки,
Бачте, ніченька яка!
Кожна з нас у серці має,
В квіти-мрії прибирає
Запального юнака.

Скоро гратимуть на сонці
Між намистами червонці,
Що здобудуть молодці;
Будуть грати діаманти,
Розцвітуть палкі троянди
На зцілованій щоці.

Вражі хлопці полохливі
Взнають тільки смертні співи;
Наші хлопці-молодці
Грають, ідуть в оксамиті,
Жаром-золотом облиті,
Кожен з шаблею в руці.

Ми дамо їм поцілунки
За здобуті подарунки,
За серденка запальні.
Слава вічному коханню,
І юнацькому змаганню,
І побіді на війні.

Хто ж лякливий та зрадливий,
Хай не їде в край щасливий,
Як заблуддя вівця;
Кожна з нас у серці має,
В квіти-мрії прибирає
Запального молодця».

П е р ш а п а н н а
Я піду вже; мати жде;
Час додому, час до хати.

Д р у г а п а н н а
Сон не дінеться ніде,
Можна й нічку прогуляти.

П е р ш а п а н н а
Так то так, та сон мені
Не потрібен як спочинок;
Я вбачаю стільки в сні
Найулюбленіх картинок.

Д р у г а п а н н а
Що ж то?

П е р ш а п а н н а
Завтра розкажу
Все, що діється зо мною,
А тепер прощай; біжу;
Хочу бути я одною.

П а н н а з г у р т у
Що ви там гомоните,
Вам в гурті чогось незручно?

П е р ш а п а н н а
Так собі, ні се ні те;
Гомоним, аби не скучно.

Друга панна
Стій, голубонько моя,
Я піду, піду з тобою,
Бо в мені злилась гульня
З безпідставною журбою.
Панна з гурту
Ну, ідіть, ідіть, бо й ми
Теж розходимось додому.
Всіх бажаю снів у тьмі,
А спокійних — так ні кому!..

III

Світять зіроньки вгорі,
Бліски граються з водою,
Наче іскри, сям і там;
Тихо сплять осокорі.
Легко тихою ходою
Їде в тінях Лицар-Сам.

Рже привітно вірний кінь,
Видно батьківські хороми,
Мов театр минулих дій.
Рідше й рідше стала тінь.
Що се? Стій!.. Кінець утомі...
Чує лицар викрик: твій.

Там, де гнеться верболіз,
Промайнули білі панни
І сковались в тінях знов.
Тихо, тихо лицар зліз,
Взявсь за серце біля рани,
Бо змочила груди кров.

Він впізнав, впізнав її!..
Стій же, коню мій коханий!
Може, виплине вона...

Весь палаючи в огні,
Лицар-Сам забув про рани.
Панна ж зникла, як мана.
Запекли в душі огнем
Біль, кохання і турбота.
Лицар-Сам, підвівши зір,
Тихо йде перед конем.
Осьде хата і ворота...
Лицар-Сам вступив у двір.

IV

Легко панни промайнули,
Мов привиддя, вдалини;
Скрізь навколо позирнули
І лишилися одні.

Перша панна
— Ти тремтиш? Чого ти бліднеш?
Ну, ходім мерщій, ходім!
Завтра знову ти розквітнеш
В любих пестощах із ним.
Друга панна
Я вже знала, так і знала,
Що приїде він один;
Зразу я його вгадала
Між зелених сокорин.

Весь забруднений, беззбройний,
Лицар схожий на мару...
От і слава! От і войни...
Ой, голубонько, умру!...

Як же в серці неспокійно
Вже давно, давно було!
В ніжних співах безнадійно
Серце болями звело.

Стільки ждати, стільки ждати
І зріктись надій своїх!

О, бодай би не страждати
В юних мріях золотих!..

Перша панна

Дарма долю проклинаєш;
Що твій сум та переляк?

Ти ж нічого ще не знаєш —
Завтра взнаєш, що і як.

Друга панна

Струни серця завше чують...
Ой, голубонько, мовчи!

Чуєш, сумно як віщують
Про недоленьку сичі...

Легко вітер, збивши хвилі,
Подихнув на сонний став.

Тихо зникли панни білі
В колиханні буйних трав.

Частина друга

I

Козачий дім. Кругом на стінах
В суворих фарбах, в різних змінах
Орнаментичні візерунки
І гордість давньої скарбниці —
Списи, та шаблі, та рушниці,
Славетних прадідів дарунки.

Криві турецькі ятагани
Ще свідчать тут про смертні рани,
Що діставалися боями,—
І для нащадків невідомих
На зброї в батьківських хоромах
Кривавий знак лишили плями.

То кров, пролитая на полі,
В степу, на морі, на роздолі,
І в Запоріжжі, і в Скутарі,
В нудній осаді, в обороні,
І в одступанні, і в погоні,
І в чорній помсті, і в покарі.

Як храм молитви вимагає —
Так дім козачий серце крає
Законом вічного змагання;
Немов історія на плечі
Лягла вагою ворожнечі
Тому, хто має тут мешкання.

II

Немов зраховуючи болі,
Немов оддавшися думкам,
Один між стін, один між зброї
По хаті ходить Лицар-Сам.

Ідуть, проходять заповіти,
Як вічний демонський наказ:
— Чужими радощами жити,
Невільним бути раз у раз.

Нечистий дух на край безодні
Людей невпинно так жене!..
Так — я розбив тебе сьогодні,
А завтра знишиш ты мене.

Од думи-мрії світової
Далекі будуть дикуни.
Всі їхні війни, їхні зброї...
Та будуть прокляті вони!

Ми так довічно неохайні,
Самі од себе не втечем;
Свої святині надзвичайні
Ми захищаємо мечем.

Давно, давно розвіять треба
Оту труху старих святинь,
Щоб вітер пил підняв до неба,
Розніс, розвіяв в далечінь.

Так я, тепер, тепер розбитий,
Інакше вславлю край і рід,
Я прагну, весь несамовитий,
Іще нечуваних побід.

Я лину серцем в бій безкровний,
В душі я чую дивний хор.
І надо мною лиску повний
Небесний віє омофор.

III

(М а т и (виходячи)
Сину мій, до тебе можна?
Л и ц а р-С а м
Як же, можна, мамо, йдіть.
М а т и
Я всю ніч була тривожна;
Не заснула ні на мить.
Твій приїзд така ознака,
Що й ладу думкам не дам;
Як то можна, щоб вояка
Ta з війни вернувся сам?
Може, вісником послали,
Себто з чуткою до нас...

Л и ц а р-С а м (*rізко*)
Наших всіх порозбивали,
Я ж утік у прикрай час!

М а т и

Сором, сором, сину рідний!
Ну, скажи, чого ж ти біг?

Л и ц а р-С а м

Я і в горі непобідний;
Я найкращий скарб беріг.

М а т и

Що за скарб?

Л и ц а р-С а м

То скарб великий,
Що не згубиться ніде;
Він лишається навіки,
Ніби щастя молоде.

Скарб той — скарб своєї волі,
А не захвату віків,
Скарб і щастя, і недолі,
Сяйва й мученських вінків.

На, дивись! Я маю рану —
Знай, се рана не моя!
Я однині шлю догану
Попередникам життя.

Їх життя було безладдя,
Дикий рев і чорний сум;
Їхня зброя і знаряддя
Для мене докір і глум.

Хочу я життя такого,
Щоб творцем його був — я!
Величезного, палкого
І близкучого життя.

М а т и
Вік я месника плекала
За покривджене життя,
Ждала... Мучилась — не ждала
Щастя-долі вороття.

Бачить сонечко небесне,
Як чекала я в журбі,
Що повернеться, воскресне
Щастя й доленька в тобі.

Ждала сина на пораду,
Щоб справдив мій давній гнів;
Сину, сину, давню зраду
Ти ще гірше поновив!..

Л и ц а р-С а м
Ти давно в мені чекала
Поновить життя своє;
Ти не знаєш і не знала,
Що життя інакше є.

Те життя — кохать надмірно
Величезний власний дух
І чутливим серцем вірно
Направляти власний рух...

М а т и
Що тут знати? Що тут знати?
Сором зрадженим батькам!..
Будь ти, сину...—

Раптом з хати
Хутко вибіг Лицар-Сам.

IV

Немов запущений Едем
Після спокуси змієм Єви,
Залитий соняшним огнем,
Цвіте, буяє сад вишневий.

Стойть акацій білих ряд
В оркестрах співів голосистих;
О, як багато пишний сад
Розсипав блисків золотистих.

Привіт сп'янняючим квіткам!
Привіт тобі, Едем зелений!
В Едем забутий Лицар-Сам
Ввійшов тривожний, мов шалений.

Спалахнув лицар молодий:
Тут жде, чекає люба панна!
Скоріш, скоріш, прийди, прийди,
Небесна зіронько кохана!

Між білих яблунь Лицар-Сам
Будинок бачить недалечко;
Він так побожно, ніби в храм,
Вступив один в шатро-крилечко.

Тривожний голос чує він...
Крізь слізози чується догана...
І він стойть... Стойть один!
Не йде на зустріч люба панна.

Він чує плач, він чує крик
І присуд батьківський суворий:
— До зрадника? Що з бою втік?
Ні, краще щезни, доню-зоре!..

V

Раптово лицар одірвав
З дверей міцні залізні клямки;
Огнем і гнівом запалав:
— Так ви, старі самці і самки,

Звірями в кодлах живете!
Для вас — ніщо високі мрії!
Невже юнацтво молоде
Огонь старечий ваш зігріє?

Я не боюся злих покар,
В мені горить огонь великий;
Я зневажаю ваш базар,
І вашу злість, і ваши крики.

Ти кажеш — зрадник? — Зрадник зла!
Я ваших цінностів не знаю;
Од вас душа моя взяла
Одно лише слово: проклинаю!

Бо ви найперші вороги,
Що даєте в спадщину рани;
Своїм нащадкам без ваги
Ви даєте свої кайдани.

Я всіх покину без жалю,
Без сліз, без дум і без вагання,
Я весь ваш мотлох спопелю
Тепер в хвилину розставання.

Я не проллю пекучих сліз;
Я пережив давно ридання
І в жертву Духові приніс
І біль, і славу, і кохання.
Батько пани
Іди од нас, бо все село
Тебе вже зранку проклинає;
Іди, щоб гірше не було;
Нехай наш рід тебе не знає!

Л и ц а р-С а м
Іду, іду, та тільки ви
Ще не зрікайтесь так зарані,
Бо я, як вічний вартовий,
Вернусь до вас, мої кохані!..

А панна й зору не звела,
Вона пекуче так ридала;
Що означало «зрадник зла»,
Вона душею не вгадала.

Епілог

Немов новітній Агасфер,
По світу Лицар-Сам блукає;
В чаду фантазій та химер
Небесну мрію він плекає.

І сяйво дня, і ночі фльор
Його любовно обливає,
І неба дивний омофор
Йому натхнення навіває.

А там... А там настане мить,
Коли він гордий, непідкупний
До бою зможе приступить,
Смертельним ранам недоступний.



ПОЗА
ЗБІРКАМИ





1907

ПІСНЯ

Греми, моя пісне, могутня, палка,
На всім українськім роздолі!
Утіш небораку того мужика,
Що стогне на вбогому полі.

Як чайка над морем, легка на льоту,
Лети на святую родину
І жаром надії зогрій сироту —
Зубожену неньку Вкраїну.

На щоглі високій огонь засвіти,
Огонь невгласимої волі,
Щоб бачили здалека наші брати
Дорогу до кращої долі.

Щоб бачили й чули лихі вороги,
Що їхнє насіння поспіло,
Що людям яремним не буде ваги
Боротись за правеє діло.

ВНОЧІ

Ніщо ніде ані шелесне,
Дрімає мир в північній млі.
І тільки шлють огні небесні
Своє проміння до землі.

Немов розріджена тим вітом,
Нічних картин не криє мла...
Чого ж таким нікчемним гнітом
Вона на землю налягла?

Хіба на те, щоб нечисть нори
Під нею кинула скоріш?
Чим ніч темніш — ясніші зорі,
Тим буде ранок веселіш!

А поки що нехай і сови
Сумний свій голос скрізь ведуть,
А на світу пісні чудові
Наводить сум їм не дадуть.

ПІСНЯ НАДІЇ

Ось слухай, якої я пісні утну,
Аж серце живіше заб'ється!
Підладженим струнам я сам підтягну,
І з ними мій голос зіллється!

Я піснею серця не буду сушить
З жалю за минулим, колишнім,
Бо й сам не бажаю того ворушить
В серденьку; до горя привичнім.

Хай серце спочине на час від жалю
В теперішніх лютих подіях!
Я тим тебе, друже, тепер звеселю,
Що маю в таємних надіях.

Я знаю, що горе твоє і моє
Ось-ось незабаром минеться:
Вже інша година для нас настає,
Стояча вода сколихнеться!

Затихнуть зітхання з розбитих грудей,
Минеться нудьга й ворожнеча,
Тоді і в пригнічених рабством людей
Розправляться зігнуті плечі.

Тоді на Вкраїні, мій друже, у нас...
Ти бачиш? — Не стерпіли й струни!..
Живе ще надія в передсвітній час
В серцях молодецьких та юних!..



1908

НЕВЖЕ

По широких степах України
І по різних далеких кутках
Ми згинаєм робітницькі спини
І тримаєм всю працю в руках.

Тільки з праці тієї не досить
Навіть хліба для наших дітей,
Бо лихий соціальний недосвіт
Зупиняє довільних людей;

Зупиняє од руху до світу
Благородних, високих ідей,
Що виводять із давнього гніту
До братерства і волі людей.

Що ведуть їх під прапор науки
І навчають людей в боротьбі
Поважати робітницькі руки
І прийматись за працю собі.

Ми працюєм без міри, без ліку
На широких степах, на морях,
Ми вкорочуєм працею віку
В наймитах, в грабарях, в шахтарях.

До життя ми всі засоби людям
З підневольної праці дали —
То невже ми того не здобудем
І собі, що другим здобули?..

НА ЛУЗІ

Покинь свою сітку, дівчино ваблива,
Що винен метелик тобі?
Так любо дивитись, що доля щаслива
Не гне хоч його в боротьбі.

Нехай він літає собі без поміхи
На волі, на сонці, в добрі,
А ти, мое серце, собі для потіхи
Інакшу забаву бери!..

ПИТАННЯ СПІВЦЯ

То серце співало, то з серця лились
Вабливі, хоч змучені, згуки!..
Чи вдячний нащадок згадає ж колись
Співцеві страждання та муки?

Чи вдячний нащадок згадає той час,
Як всі ми вставали з неволі,
Як довго гнітили та мучили нас
На ріднім занедбанім полі?

Смоленськ

ПОЕТОВІ

Вже досить, поете, журливих пісень —
Дай волю мотивам гарячим,
Веселим, мигтячим, як соняшний день,
Щоб блиснуло світло й незрячим!

Щоб блиснули іскри в незрячих очах
І вічної волі бажання,
Щоб кожен почув свою силу в плечах,
Щоб кожен забув про страждання,

Щоб миттю спалахнули в грудях огні,
Що в давніх горять заповітах!
Старому й малому співай ті пісні,
Сій слово в нетямливих дітях!

* * *

Не коханок чорнооких,
Запалительок сердець,
Я співець степів широких,
Краю вільного співець.

Той, хто волю занехає,
Хай хоч в золоті лежить,
Хоч царівну хай кохає,
А не буде в щасті жити.

Хто ж забуде край свій рідний,
Так про того і пиши:
— То такий, як старець, бідний,
І нема в його душі.

Ще чий край веселий, дужий
І не гине в боротьбі,
Той нехай собі й байдужий
І живе лиш сам собі.

Хто ж мовчить, чий край в неволі,
Стогне в горі та в біді,
Той — дурна трава на полі
Або погань в череді.

ЖОРЖИНА

Посади коло хатини
Край віконця кущ жоржини
Й кожне літо на кінці
Ти викопуй корінці.

Як весною ж сонце гляне,
Сніг і лід кругом розстане
Й заквітчаються сади,
Знов жоржину посади.

Як цвістиме та жоржина,
Знай, живе твоя дружина
І в далекому краю
Любу згадує свою.

Як жоржина ж та зів'яне,
Знай, в той час мене не стане,—
Поливай не поливай —
Не прийду я в рідний край.

Мов роса з тиї жоржини,
Скапнуть слізози у дружини,
Споминай не споминай —
Не вернусь я в рідний край.

Вір же, серце, тій жоржині,
Поки десь я на чужині,
Хай вона тобі без слів
Скаже, жив я чи не жив.

Полтава

РОБІТНИЦЬКА ДУМКА

Геть, брехливая надіє,
Дійсно, жити нам пора,
Хай дурний тобі радіє,
Невловимая мара!

Геть і ти, привабна мріє,
Усолодо чорних дум,—
Ваше сяйво нас не гріє,
А частіш веде на глум.

Жити нам не в мріях треба,
Не колись, а кожен час;
Журавля не зняти з неба,
Так синиця буде в нас!

Хай же часом буде з квасом,
А порою сяк та так,
А тим часом, а тим часом
Не гуляє неборак!

Як до праці, так до праці —
Гей, притисни таogrій!
Небораці серед праці
Ні до гадок, ні до мрій.

1908. Полтава

ЕКСПРОМТИ ІІ. Й

Як гороб'ятко голопуцьке,
Ти ще безкрила і слаба;
Не йди ж на торжище вселюдське,
Де так клекоче боротьба!

Бо як загубиш ти надію,
Як упадеш під дужим злом,
Закрить тебе я не зумію
Своїм обскубаним крилом.

ПІСНЯ-СТОГІН

Змовкни ти, співуча пташко,
Пісня туги не зжене,
Бо серденько тяжко-важко
Стисло горе у мене;

І мене те горе боре,
Давить гнітом кам'яним;
Хто ж те горе заговоре,
Хто розлучить серце з ним?

Не розбитеє кохання,
Не нікчемная нудъга —
Рве з грудей моїх зітхання
Зовсім думонька друга.

Вільно, пташко, ти співаєш,
Веселиш гай й сади,
І од віку не зазнаєш
Ні неволі, ні біди;

Ти й сама, і в вільних хорах
Веселиш піснями світ,
Чують люде в дивних творах
Вільний Божий заповіт!

Ти, твоє подружжя й діти
Вільно вмієте літать,
Добре ж вам крилатим жити,
Вільно й голосно співати!

Заспівав би й я, голубко,
Пісню вільну без кінця...
— Гей ти, пісне-серцегубко,
Лийся глибоко в серця!

Тільки ж горе, тільки ж лиxo —
Я не маю дужих крил
І співаю тихо-тихо,
Не дратую вражих сил,

А навкруг мене юнацтво
Всé безкриле, як і я,
І не скоро наше братство
Розпочне нове життя.

Змовкни ж ти, співуча пташко,—
Пісня туги не зжене,
Бо серденько тяжко-важко
Стисло горе у мене;

Бо з грудей моїх недужих
Пісня стогоном злетить
І в серденьках небайдужих
Збудить жаль і горе вмить!



1909

МАРШ

Ми не мірою, не ліком,
Краєм всім ідем на бій,
Чоловік за чоловіком
Кожен став під прапор свій.

Віють прапори над нами,
Всі червоні, аж горяТЬ,
Незабутніми словами
Всі нам світять і зоряТЬ.

В їх девізом вічна воля,
Воля змучених братів,
В їх метою краща доля,
Смерть тиранів і катів.

Віють прапори над нами,
Всі червоні, аж горяТЬ,
Незабутніми словами
Всі нам світять і зоряТЬ.

Та один, як клапоть хмари,
Затуляє прапор світ —
Прапор чорної покари,
Помсти правої за гніт.

Помсти правої за згубу,
Що терпим ми з давніх пір
За Вкраїну нашу любу,
За кайдани, за Сибір!..

«РАДЯНЕ»

(На мотив «Ой, нуте, косарі»)

Як на улиці підвальній
У будинку номер шостий
При газеті радикальній
Єсть письменники не прості;
Ой, нуте, писарі,
Паперові крамарі!

Як нові «бонавентури»,
Ллють вони помиї в «Раду»
І замість літератури
Вносять сміття у громаду.
Ой, нуте, писарі,
Розгортайте букварі.

Корольов, Єфремов, Гехтер,
Все, як бачте, українці,
Та й із наших таки дехто
Сиплють в юшку по крупинці.
Ой, нуте, писарі,
Новомодні кухарі!

Про телиці й про корови
Пишуть там ветеринари,
І тлумачать часослови
Їх колеги семінари.
Ой, нуте, писарі,
Розгортайте псалтири.

Наші хлопці семінари
На дзвіниці дуже дружні,
А пани ветеринари
На конюшні та на кузні,—
Ой, нуте, дзвонарі,
Бийте разом: раз, два, три!

ІМПРОВІЗАЦІЯ

(*Apt-ці В. Валерик*)

Тобі, тобі!.. Але сі вірші
Чи прогудуть, як заповіт,
Тоді, як ще приайдеться гірше
З себе важкий скидати гніт.

Тобі, тобі!.. Але сі звуки
Чи нагадають знов тобі
Про ту жагу й пекельні муки,
Що ми терпіли в боротьбі.

Тобі і всім!.. Нехай розбудять
Мої жагучій пісні
Всіх тих, що білим світом нудять,
Що знають тільки чорні дні.

1-го Трав.— 09 р.

ЛАЙЛИВИЙ ПУБЛІЦИСТ

В престольнім славнім Києві
Один письменник виявив
Себе за ефіопа.
Арабії й Австралії
Такії аномалії
Показує Європа!

Вкраїна наша славная
(Хоч в наші дні й безправная)
 Взяла його за сина;
Й-їй, можна ним забавитись
І в мінусах прославитись,
 Бо є тому причина.
Він «перлами коштовними»
Й «словами красномовними»
 Засипав без пардону,
І лається, брикається,
І в мові спотикається,
 Не витримавши тону...
Создав Господь, та й кається,
Єф...ва ворону!..

м. Гоголів

«РАДА

(З пісень давнього Бояна)

Ой «Радо», розрадо,
Криклива принадо,
 Ой ладушки, ладо!
В Москві тебе, «Радо»,
Кацапам не надо
 Ой дід-ладо, ладо!
А в нас єсть багато
Перекупок, «Радо»,
 Ой ладушки, ладо!
Що, мов газетярі,
На кожнім базарі
Ведуть тари-бари
Твої ж таки, «Радо»,
 Ой дід-ладо, ладо,
 Ой ладушки, ладо!..

«УКРАЇНСЬКІЙ ХАТІ»

Українська наша хата
Без підлоги і без крівлі —
Ой, чого ж ви, молодята,
Подалися до торгівлі?

Словом щирого протесту
Не торгуйте очевидно,
Бо розгубите ви й решту
Непомітно і безслідно.

З вас же кожен в силу вірив,
Піднімав до бою зброю!..
Не творіте ж ви кумирів,
Не знущайтесь над собою!

Бо крізь вільну покраску
Вже пройшла лакейська нотка...
— Хто з вас зновав циганську ласку? —
Ох, яка ж вона солодка!

А од ваших тих кумирів —
Ха, ха, ха, яка спадщина! —
Як до всяких лицемірів,
Брехень повная торбина.

Од сучасних демагогів
Вам не чути привітання —
Станьте ж міцно ви на ноги
За свободне процвітання!

Не вдавайтесь в авантюри,
Киньте цілі особисті
І в своїй літературі,
Як кришталі, будьте чисті.



1910

НОВОРІЧНИЙ ПОДАРУНОК

I

З краю рідного малюнок
В новорічний подарунок
 Я даю вам, читачі!
Ось село... Убога хата,
Долі діти і ягнята,
 Хвора мати на печі;

З нею ще й грудне недуже,
Плаче все, та їй байдуже,
 Бо її сама чуть-чуть жива.
Батько десь в краю далекім,
За Уралом, за Єлеком
 Свого «строку» добува.

Кажуть, вліз в якуюсь банду,
Вів преступну пропаганду,
 Мовив—ходимо в ярмі!
Швидко суд над ним зчинився
І нарешті він спинився,
 Як злочинець, у тюрмі.

Ну, а далі — це вже звісно,
В ті місця, де всім не тісно,
 Бідолаху завдали.

Дома ж судові в подяку
І корову, і коняку
Поліцейські продали.

II

Хата друга, наче в пана...
Свято. Кожному пошана.
Чути регіт, співи, крик,
То глитай — павук заможний,
Наче владний пан вельможний,
Зустрічає Новий рік.

Довго він ховавсь од люду,
Од громадського присуду
В час, як вийшов маніфест,
Але знов вернувсь до праці,
Як донесли небораці,
Що кругом пішов арешт.

Як змінили ж після того
Ще й закона виборчого,
В думу вбгався наш павук
І кричить тепер, гуляє,
Всіх своїх задовольняє,
Аж сусіди чують згук.

III

Вітер віє, повіває,
Хати сніgom обмітає,
Свище, крутить там і тут...
Онде діти голодають,
Смерті матір виглядають,
Онде — празнують і п'ють.
Київ

ВІФЛЕЄМСЬКІ ПАСТУХИ

(В Різдвяну ніч)

Розірвались чорні хмари,
Зникли тіні степові,
Десь прокинулись отари
І спокійні вартові.

Мов Корона-діадема
Світової красоти,
Ясна Зірка Віфлеєма
Промінь кинула святий.

В шатах ночі блиск пророчий
Все обняв і обгорнув
І в закриті сонні очі
Палом радости дмухнув.

Мов позбавлені полуди,
Очі глянули сміліш,
І юнацькі дужі груди
Сколихнулись веселіш.

Діти праці, діти степу, .
Що з отарами зросли,
До гріховного вертепу
Дивну радість понесли.

Радість змученого стану,
Дивну зіроньку із зір —
Щастя, волю довгождану
І душевний тихий мир!..



1911

РОЗВАГА

Бачу, брате, весь ти в горі!
Зникне горе од привички,
І в очах твоїх суворих
Знов заграють чоловічки.

Ти сумуєш? Бачу, бачу —
А під вусом усміх в'ється?
Знаю погляд твій і вдачу,
Все минало, то й минеться.

Дуже здавна, з батька, з діда
З нами сум запанібрата;
Зранку горе, а з обіда —
Гей, од танців ходить хата!

Що нам треба? Так, для дива,
Щастя стільки... з півмизинця!..
Де та примха вередлива —
Доля й щастя українця?

А було ж всього, як сонця,
Як простору в синім морі!
Стій — не треба оборонця
У минаючому горі!

Все залежить од удачі,
Так, у нас талантів досить,
Той, хто має дух гарячий,
Все на серці легко зносить.

В СТЕПУ
(Пісня вечірня)

Тихо сонце закотилося.
Небо в смугах золотих.
Все заснуло, притаїлось;
Степ дрімає. Степ затих.

Плесо річки виграває.
Сплять, дрімають комиши.
Ніжно пісня випливає,
Мов молитва із душі.

Тільки серце так тривожно
Власним боєм відграє:
Тут розбилося безбожно
Щастя давнєє твоє!

Горе в серце закололо.
Стала пісня на хлипу!
Доля тінями навколо
Розлягалась по степу.

ВЕСНЯНА МЕЛОДІЯ

(Уривок)

Пісні-веснянки прохаєш ти, рідна,
Тихо схиливши голівку в журбі,—
Треба, кохана, хотілось би, бідна,
Тільки якої ж заграю тобі?

Зріс я, кохана, в чужині холодній,
В горі, в неволі, в біді всенародній,
Мав я завчасно недолю лиху —
Працю невільника й волі жагу.

Звуків багато у ліри моєї,
Пісня ж у мене лишилась одна,
Пісня, мов стогін, тяжка та сумна.
Горя багато злилося до неї.
Що ж заспівати з-під такої ваги?

Глянь, подивись навкруги:
Вихор за вихром, біда за бідою,
Знищили бурі квітки,
Думи веселі змінились нудьгою,
Втиснені сили в могильні кутки!

Жовті кущі та провалля глибокі,
Кручі та хмар невеселий наплив;
Де ж наші кедри могутні, високі —
Гай наш чудовий, повнісенький див?

СВЯТО ПРИРОДИ

Як багато, як багато
Непроспіваних пісень
Ллють натхненно і завзято
Комашинки кожен день.

Так і чується гудіння
Зверху, знизу, там і тут:
Луки, води, баговіння
Вільний голос подають.

Грають птахи на просторі
І в повітрі, і в траві,
Сиплють звуки в щасті, в горі —
Тільки слухай і лови!

Там гудуть бджілками вишні,
Липи, яблуні, дуби
І дзвенять дзвінки розкішні:
Поновляйся і люби!

Вже поновлена природа
Знову свято одграє;
Крик зозулі і удода
Знак оркестру подає.

Десь далеко забриніла
Перша скрипка — соловей;
Близче, близче! Дивна сила
Припадає до грудей.

То бринить, дзвенить в природі
Щастя вільного струна —
Так умій же в щасті, в згоді
Справить свято, як вона!

ТАЙНА РІЗДВА

I

Од небесного Едема
Світла зірка Віфлеєма
Над землею поплила,
Серед ночі, серед пітьми
Над блукаючими дітьми
Путь небесну провела,
Путь, де люди без поміхи
Взнали щастя самовтіхі
Без розпусти і без зла.
Взнали щастя не в розкошах,
Не в хоромах і не в грошах,
А в душевній чистоті,
І в любові, і в єднанні,
В віковічному братанні,
В братній щирості святій.

III

Чертоги тетрарха¹ сіяли в убранні,
Справляли танок чарівниці,
Щасливі вельможі в омані, в тумані
Гуляли в розкішній світлиці.

Тетрапх — юдейський правитель.

На святі щасливих, на святі веселих
Пишався тетрарх оп'янілий
І сам піднімав роззолочений келих
За вічність злочинної сили.

Захопливо, весело грали музики,
Од згуків здригалися стіни,
І полум'ям віяв жагучий і дикий
Прекрасний танок Палестини.

Гріховність і розкіш злились в царюванні,
Горіла огнями світлиця
В той час, як на сході на раннім світанні
Вставала зоря-проводниця.

Розносився хвилями дим із курильниць
Над грішним огидливим людом,
А в небі зорею родилася вільність
Божественно-радісним чудом.

Чертоги тетрарха сіяли в убранині,
Кружляли в танках чарівниці,
Гуляли вельможі, потомлені, п'яні,
І згуки летіли в світлиці.

В догідність цареві вельможі казали
Промови брехливо привітні,
Вони й не гадали, не чули, не знали,
Що цар народився всесвітній.

Лиш Ірод-тетрарх боязливо держався
За пишну бліскучу корону —
Він тільки один розпитати сподівався
В ту ніч відунів із поклону.

III

В розкішно-царственій пустині
Серед убогих пастухів
Родився Мученик Святині,
Спаситель мира од гріхів.

Йому дари несла природа
В блискучім сяєві зорі,
Де доля бідного народа
Займалась полум'ям вгорі.

До Його йшли, Йому вклонялись
Убогі люди-бідарі —
В ту ніч їх думи поєднались
З промінням світлої зорі.

А десь далеко, наче тіні,
Ішли до Його відуни,
Ішли самотно по пустині,
Немов жахливі плазуни.

Вони з наказом од тетрапха,
Змішавши знання відунів,
Як до Царя, до Патріарха
Несли гріховність давніх днів.

Непевний жах і здивування
Були в серцях о тій порі,
А з неба сипалось сіяння
Огнеблискучої зорі.

Огонь палав, зоря не гасла,
Проміння сиплючи згори!
Волхви прийшли і тихо в ясла
Поклали царствені дари.

Вони все взнали, й поклонились,
І, повертаючись назад,
Так соромливо одступились
Од пишних царствених палат.

В якомусь гострому розколі
Були їх душі і серця —
Вони вбачали в ореолі
Фортуну Страдника-Борця.

IV

Мов небесная поема,
Світла зірка Віфлеєма
В небі синьому плила,
Серед ночі, серед пітьми
Над блукаючими дітьми
Дивне сяєво лила
На пустині, на дороги
І на царствені чертоги —
На вертепи зла.



1912

ПУТЬ

Як гірко почуватъ, коли перед тобою
Кричить про істину продажний фарисей.

С. Я. Надсон

Речі, варті дивування,
Никнуть, бліднуть перед злом;
Годі ж, годі фальшування —
Сміло вийду напролом.

Глянь, як світлі ідеали
В порожнечі розплівлись;
Подивися, як вандали
На святині зіп'ялись!

Як у тьмі не розгоряться
Чисті огники святі,
Сили серця не скоряться
«Ні з щитом, ні на щиті»!

Серце стукає тривожно
Перед святом новини:
— Як зламати зла не можна,
Кров'ю щит почервони!

Є слова, що ваблять гада,
Що бриняТЬ на довгий вік!
Тільки є ще звір-громада,
Як і камінь-чоловік.

ЕСТЬ у їх свої пророки,
Фарисеї-крамарі.
— Швидше ж, друже ясноокий,
Налітай на їх згори!

Меч в руці, а в другій світло!
Гнів жорстокий і любов!
Поки полум'я не зблідло,
Розігрій ворожу кров.

А як зникне, як поблідне
Ясний промінь життєвий —
Змовкне серце непобідне
У своїй палкій крові.

Не давай душі своєї
Для брудних ганебних пут! —
Знай, що навіть фарисеї
Честь одвазі oddадуть.

ПОЕЗІЯ

I

Поезія — сонце, поезія — світ,
Найвище сердечне горіння,
Блакитного неба веселій привіт
І світлого ранку тремтіння!

Поезія — мова розквітлих гаїв
І крик немовлятка-пташини;
Поезія Божий караючий гнів
І янгольський усміх дитини.

Прекрасна і гнівна, як сон, чарівна,
Поезія — вище натхнення!
В потомлені душі вкладає вона
Великі огні очищення.

II

Неба схід почервонів,
В іскрах граються струмочки
Так привабно, так привітно;
Десь розбився ніжний спів
На розкотисті дзвіночки
І рознісся
Край вузлісся
Непомітно.

Никне в серці давній гнів;
Серце радісно сміється,
Так невинно, безобидно,
Між природних вічних див
Мов поезією б'ється
Палко, рівно,
Ніжно, дивно,
Своєрідно.

ТАЙНА

I

Юне серце муки стисли,
Серце змучене, зболіле;
Чорні кучері нависли
На обличчя помертвіле.

Ще дрижать помітно вії,
Губи хочуть щось промовить,
Тільки страдницької мрії
Більше ухо вже не ловить.

Щось, здається, юнакові
Шепчути привиди веселі...
Хто ж ти, милив, випадковий,
Гість смертельної оселі?

Хтось надземний, хтось крилатий
Манить дух твій в високості;
Проведуть тебе з палати
Тільки зором хорі гости.

Може б, мати тут ридала,
Може б, мила прилетіла,
Тільки б знала, тільки б знала,
Тільки б мала вільні крила!

Раптом постать простяглася,
Обірвався подих знишка...
На обличчі розлилася
Неземна якась усмішка.

II

Ти землі чи неба син,
Ти — холодний труп?
Де причина всіх причин,
Де кінець і вступ?

Ми гадаєм цілий вік:
Що таке і ти, і ми.
Дух твій раптом тихо зник,
Полетів до тьми.

Дух розвіявся, як дим,
Для землі ти вмер;
Ти не скажеш нам, живим,
Тайни вищих сфер.

Може, ми живем у тьмі,
Ти ж гориш в мирах?
Прийде час і ми самі
Взнаєм блиск і прах.

Київ, 1912.
Олександрівська лікарня

БІЛА КВІТКА

Білу квіточку свою
Доручаю ніжній феї,
Що в моїм саду-раю
Сипле роси на лілеї.

Будуть роси виграватъ
На листочках, на рослинках;
Сонце блиски розливатъ
Буде в крапельках-перлинках.

Буде фея наглядать
На улюблену коханку,
Буде легко припадать
До лиця її щоранку.

Тільки ж квітонька-краса
Зломить болісно стеблинку,—
В ту годину Смерть-Коса
Мене скосить, мов рослинку.

Не вернусь тоді я знов
За коханкою-красою,
І моя червона кров
Вміє квітоньку росою.

ДАВНЯ КОБЗА

Не здмухнуть вам з неї пилу,
Не збудить старих тривог —
Хто ж проявить дивну силу,
Як співець-археолог?

Духа нині не забавить
Журний спів старовини,
В час, як інша пісня славить
Ясне сонце новини.

Кобзо, кобзо! Ти одlamок,
Ти документ темноти,
Як і цей похмурий замок,
У якому висиш ти.

У похмурім темнім замку
Тільки б, тільки умирать,
А на давньому одlamку
Гімну сонцю не загратъ!

ЛЕБІДЬ

Дивних співів лебединих
Недостойній чоловік.

БЕНЕДІКТОВ

Не болючий крик останній,
Не смертельний хриплій спів —
В чистих водах на світанні
Спів надземний пролетів.

Не тріпались білі крила,
Не ходили хвили вод,
Як носила дивна сила
Згуки смертних насолод.

Розливали чари вроди
Вільні згуки хвильові;
Трави, кручи, беріг, води
Чули муки житньові,

Чули муки переходу,
Світлу радість забуття —
То співецьку нагороду
Мав безмовець од життя.

Мав велику силу тайну,
Боже полум'я святе —
Лити в пісню надзвичайну
Все прожите молоде,

Щоб з собою все забрати,
Давній дух перетворить
І летіти в гірні шати,
Де святий огонь горить.

Тільки хвилі, сині хвилі
Миують, миують крила білі,
Плещуть райдужні скалки...
Чули хвилі в чарах-дивах,
Що казав в натхнених співах
В смертний час співець палкий.

Вічну тайну, тайну співу
В час проливу і одливу
Сині хвилі бережуть.
І дочасно в синім морі,
В глибині своїй прозорій,
Труп співецький бережуть.

ЗАВІСА СМЕРТІ

О ні, постій — не саркофагу
Ти ранній труп свій oddаси!
Тому, хто знав красу й одвагу,
Дорога ляже до краси.

Не приймуть скелі гранітові
Того бійця, того співця,
Що сміло взяв вінок терновий
І ніс одважно до кінця.

Твоя могила — шати неба,
Твоя могила — степ і ліс,
Де так недавно з ласки Феба
Твої стогнання розлились;

Твої стогнання і прокльони,
Жорстокий гнів і гострий сміх,
Твої натхненні, чисті дзвони,
Твої слова святих утіх.

Умри ж, як зірка на світанні,
Як невідомий людям маг,—
Інакше люди труп твій ранній
Собі сховають в саркофаг.

ЛЬОН

«Ой я льонок сіяла, сіяла:
Ти удаїся, удаїся, мій льон,
Зелений льон».

Народна пісня

Льон, льон!
Синій, синій, білий, білий,
Пишним цвітом квітне льон;
Вітер смілий
Легокрилий
Розганяє літній сон;
Десь заховані музики
Вільно сиплють дзвони-крики,
Розривають тон на тон.
 У дзвіночках,
 У таночках
Закружились феї-пари,
Мов фантазії примари,
А між ними
 Молодими
Буйним цвітом квітне льон.

Пам'ятаєш давній льон? —
Що одцвівся,
Спопелився,
Що розвіявся, як сон,
В давнім літі
В раннім цвіті
В ті часи, як ми любили,

Як розбили,
Загубили
Щастя юного закон.
То не наші вже дзвіночки,
Ніжні співи, і таночки,
І барвистий чистий цвіт;
Наше щастя пронеслося,
Буйним вітром розмелося
В переломі юних літ.
Льон емблемою кохання,
Залицяння, сподівання
В переливах майорить,—
Тануть, тонуть в серці згуки,
Та не збудять щастя й муки,
Тільки серце не горить.

Білий, білий, синій, синій
В розмереженій долині
В ніжних барвах квітне льон;
Наше щастя одцвілося,
Наше щастя пронеслося,
Як забутій сон.

* * *

Одцвіла давно весна,
В'януть тихо квіти милі;
В цвіті й ти тепер сумна,
Як безсмертник на могилі.

Пролетіли журавлі —
Як далеко їхня ставка!
Ти одна в своїй землі,
Мов покинута журавка.

Гей, було чи не було —
Зникло щастя пережите!
Скрізь панує горде зло,
Непорушне і не збите.

Скрізь негода і туман;
Сохне серденько у тузі —
За далекий океан
Полетіли наші друзі.

Стій, голубко, ми одні? —
Все ж даремно ми скорботні;
Восени чи навесні
Дві істоти не самотні.

БЕЗ ПОВОРОТУ

Знай, як тебе зустріну —
Серце кров'ю обіллється,
Затріпочеться, заб'ється,
Тільки ж буде вічно вільним,
Гордим, чистим, безроздільним
До загину.

Тільки погляд мій суворий
Дасть піznати смертну рану,
Всю отруту і оману,
Що лила ти без одчаю
В серце змучене до краю,
До замори.

Давня згадка серце точить,
Рвуться, просяться ридання,
Ллються в співи й привітання;
Тільки ж кров'ю в самотині
Всі зневажені святині
Серце мочить.

Стихнуть, зникнуть давні співи,
Бо минули, промайнули,
В чорній пітьмі потонули
Чари давнього кохання,
Бліск і пал переживання
В дні щасливі.

Будуть іскри, буде тління,
Та не буде співу-грому,
Гімнів серцю молодому,
А протяжно рознесеться,
Смертним горем розіллється
Сум подзвіння.

REQUIEM

Блищав Дніпро... Диміли кручі...
Здіймалась пара в царство хмар...
— Я пам'ятаю день близкучий,
Я пам'ятаю владу чар.

Було так свято, тихо всюди,
Що здався б зайвим кожний звук...
Тоді вп'ялась гадюка в груди
І клюнув серце хижий крук.

О, будь ти проклят, час любові,
Великий час, натхненний час!..
Тоді я взяв вінець терновий,
Тоді для щастя я погас.

Тоді я вмер для себе власне,
Навіки серце засушив...
А час іде, а світло гасне
Під журний Requiem душі.

ПЕРШІ ВТРАТИ

Ти одна проснулась, мила,
А дитинонки нема!
Ти упала, ти зомліла,
І журбою
Над тобою
Розгорнулась ніч німа.

Тихий сон не заспокоїть
Болю, горя і нудьги;
Час довічний не загоїть
В чистих мріях
В інших діях
Впірше знаної ваги.

Знав і я вагу одчаю,
І мене збив ураган!
Я всесчасно визначаю
Давню страту,
Злу розплату
Серед сотень інших ран.

Перші діти, мрії, твори,
Перша страчена любов
Давлять гнітом душі хворі,
Всіх руйнують,
І марнують,
І до себе кличуть знов.

ЗОЛОТИЙ ДОЩ

I

Сипався, сіявся дощ золотий;
Дош блискучий, чистий, дрібний,
До небесних зір подібний;
Падав, пік
Вік короткий молодий,
Гордий вік.

II

Іскорки-стрілоньки, серця огні,
Вільні, горді і прекрасні,
Співи ніжні і всечасні
Рознеслись
І не збудяться в мені,
Як колись.

III

Падали, сипались зорі наниз,
Та небесне їх каміння
З неба сипало проміння
До людей,
З неба слало в царство сліз
Бліск ідей.

IV

Більш не розбудяться чари мої,
Мов морські біжучі хвилі,
Незалежні, легококрилі,—
Їм кінець!
Все ж летять пісень рої
До сердець.

Тільки сумно так бринять
 Співи власного одчаю,
 Горя, страченого раю
 Та нудьги.
 Чорні привиди стоять
 Навкруги.

* * *

В смертельну мить прийди до мене,
 Голівку тихо нахили!
 Я передам лице натхненне
 В блискучий світ, до зір із мли.

Твоє лице і пишні коси
 Я в дивні блиски уберу;
 В твоїх вінках заграють роси
 І переможуть райську гру.

Я покажу в святому мірі
 Прекрасну зіроньку землі
 І в ароматному ефирі
 Розкрию любоші свої.

Там, в небі, зникне та година,
 В яку розбились ми у млі;
 Я покажу, що мить єдина
 Окупить всі гріхи землі.

Святую вроду молодую
 Оддам я світлим небесам;
 Я путь для тебе приготую,
 Як тихо, тихо зникну сам.

В смертельну мить прийди до мене,
Голівку тихо нахили! —
Я передам лице натхненне
В блискучий світ, до зір із мли.

В ЧОРНИХ ГОРАХ

Я довго, так довго захоплена сном
В бору таємничім лежала;
Ні грюкіт громів, ні страшний буролом,
Ніщо мене в сні не жахало.

СЮЛЛІ ПРЮДОМ

Вся облита сяйвом зір,
Я одна між Чорних Гір
Вік блукала, мов снохода,
І дивилась, і тремтіла,
Як гнобила дика сила
Спини рідного народа.

Повна суму, повна зла,
Я в міжгір'ї залягла
В ніч таємну, в ніч глибоку,
Щоб плекати для народу
Кров'ю скроплену свободу
В чарах тайногого зароку.

В світлих чарах сонних див
Ніччу вітер холодив
Серце змучене дівоче;
Я ховала чорну тугу,
І зневагу, і наругу
В тінях гір і в пітьмі ночі.

Чорногорські юнаки
Слали спів мені палкий,
Звали долею своєю;

Тільки янгол бойовий
Знав замір мій життєвий
І беріг заснулу фею.

Ні, не в бурю я встаю
І несусь нудьгу свою
В душі рідного народу,
А в останній час одчаю,
В час, як лицарі для краю
В смерті мають нагороду.

Смерть з косою, я з мечем!
Ми ідем плече з плечем —
Хоч могила, хоч свобода! —
Я не хочу половини,
Гляньте, гірні верховини,—
Я душа свого народа!

МОГИЛА СПІВЦЯ

I

Огнями гострих слів пекучих
В серцях лишав ти раз у раз
Сліди високих душ жагучих,
Немов на камені алмаз.

Тепер ти взяв собі могилу
Та неба синього зеніт;
А нам, живим, про давню силу
Віщує написом граніт:

— Огнем палаючого слова
Будить людей, живить серця:
Святе завдання, і основа,
І вічна місія співця.

ІІ

Тихо явір сипле слози
Безпорадні;
Край могили гнуться лози
Виноградні.
Віють сумом хризантеми,
Журно гнуться.
Тони давньої поеми
В серці б'ються.

НА СМЕРТЬ М. В. ЛИСЕНКА

Лежить співець, закривши очі,
І вільний дар його затих,
А десь бриняТЬ слова пророчі
В чудових згуках життєвих.

Могутній дар його величний
Давно народним духом став,
Як рідний епос віковічний,
Що він у співах передав,

Його слова і згуки ноти
На цілий всесвіт прогримлять,
І переливи і розкоти
Серця байдужі оживлять.

Лежить співець з печаттю муки
І на чолі, і на устах;
Лежать хрестом на грудях руки,
І символ-хрест в його руках..

Тут не ридають ніжні струни ·
З чутливим серцем тон у тон,
Тут не шумлять палкі буруни
З небесним гімном в унісон.

Тут тільки сльози, тільки згадки
Та дзвони сумно так гудуть,—
А струни порвані — нащадки
Співцям майбутнім оддадуть.

Лежить співець, закривши очі;
Тут вільний дар його затих,
А десь бриняТЬ слова пророчі
В натхненних згуках життєвих.

СЛАВЕТНА МОГИЛА

Славетна могила — оселя Бояна!
Тут ліг незабутній натхнений співець.
Тут край положила незгосена рана
Будителю сонних байдужих сердець.

Осипте ж квітками таємну оселю,
Сльозами журливо її не мочіть,
Хто струни сердечні приніс у пустелю,
Повинен на лаврах подібно спочить.

Тут вітер південний повіє рухливо,
Розкотяться ноти співців вартових.
О ні! Поховати навік неможливо
Того, хто розлився в акордах живих.

Співцеві молитви і гімни таємні
Давно розлилися по рідній землі;
Високі обранці, таланти надземні
Не йдуть у могили для вічної тлі.

Для сил величезних, горючих, рухливих
Під сонцем немає й не буде кінця.
Хай висохнуть сльози на лицах журливих;
Осипте квітками могилу співця.

До його прилинуть співці легокрилі
З піснями великих побід-перемог;
Не плачте тужливо на славній могилі —
Співець залишив нам великий залог.

Для щастя, для долі залог величезний —
Розбурхані струни юнацьких сердець;
Тут сояце зупинить свій усміх небесний,
Де ліг, упокоївсь натхненний співець.

Осипте ж квітками таємну оселю,
Сльозами тужливо її не мочіть;
Хто струни сердечні приніс у пустелю —
Повинен на лаврах подібно спочитъ.

УТОМА

Не руш моого серця — розбите воно,
Знесилене бурями вкрай;
Воно вже згоріло, зотліло давно
І кров'ю скропило свій рай.

Воно вже не рветься до райських утіх;
Байдужно приймає отруту і зло;
Бурхливі тривоги, і сльози, і сміх
Воно в самоті прожило.

Колишні бажання, колишні часи,
Мов хмара, закрила нудьга навісна,
Розкинула тіні сумної краси
В примарах могильного сна.

І в час, як заграє щаслива струна,
Ти хворому серцю не вір —
То буде остання подія сумна,
Одправа в надзоряний мир.

Я давні страждання і болі зіллю
В останній натхненний свій спів
І в звуки веселі навіки втілю
Останню святиню, якою я жив.

Тепер же я буду весь вік в самоті —
Ти ж серце юнацьке собі обирай!
Розбились надії мої золоті
І серце замучилось вкрай.

24 октября, 1912 р.

ОСІННІЙ СУМ

Журно спить лоза в долині;
Пишних трав давно нема;
Душу й серце в самотині
 Міцно, владно,
 Безпорадно
Огорнула чорна тьма.

Манять страдника з неволі
Вільні вісники весни;
Так і серце манять болі,
 Горювання,
 Хвилювання
І юнацькі перші сни.

Серце-в'язень! Ти тендітне,
Ти самотнє і німе;
Тільки знай, що знов розквітне
 Все в природі
 При нагоді —
Будь же гордим ти й саме!

AD MAJOREM GLORIAM

Всіх пережитків страждання всечасного
Ти на душі не ховай;
В призмі таємного, в призмі прекрасного
Давнє проміння ламай.

Всі подарунки недолі таємної
Ти для віків захисти.
Ради високої тайни надземної
Все полюби і прости!..

АРТИСТ

I

Навкруг розгорнулась блискуча принада;
ГоряТЬ переливно чудові огні;
Арена артиста — висока естрада
Повита квітками, як сад навесні.

Заграли чеканням напружені очі;
Юрба притаїлась, немов нежива,—
З естради несуться натхненно-пророчі,
Безкрайно жагучі, огненні слова.

Проснулася радість і сила незбита;
Рої пронеслися похованіх дум;
Пройшла, промайнула любов пережита,
Замаяли крильми і втіха, і сум.

Воскресли забуті надії в уяві;
І шелест, і плюскіт, садки і ставки.
Ідуть невмирущі картини яскраві,
ГоряТЬ незабутні події палкі.

Натхненням захоплені постаті мляві;
Частіш і частіш перебої сердець...
А там на естраді палає в уяві
Огнем перемоги великий мистець.

Всі болі, тривоги і давні святыни
Він серцем огненним знайшов, спостеріг,
Чутливому серцю, чутливій людині
Огнем таємничим він блиснути зміг.

Лунають оплески.— Як легко, як легко
В блискучому колі чудових розваг!
Зневір'я, і туга, і горе далеко;
Розвіяв їх дивний, чаруючий маг.

І знову свавільний, як вітер нестримний,
Укохані струни він нищить і рве;
Одкинув од себе ухвалені гімни
І рядом з юрбою не йде й не живе.

Чого він палає? Чого він лютує?
Під гуком тривожним естрада тремтить!
Огонь неспокійний уяву дратує,
Як вихор шалений, над морем летить.

Він бурі підручник, глашатай тривоги!
Він кличе до бою од горя й журби.
Кому ж він покине спокійні дороги?
Нащо вимагає огню од юрби?

Хвилюється серце! Здіймаються груди!
Стойть, полотніє одважний митець...
А зала притихла, і хвилі остуди
Припали до кволих, ляклиших сердець.

Огні погасали... Посунула валка
І зникла, розбилась в нудній темноті...
А серце артиста забилося палко,
Так гірко, так журно в німій самоті.

ілюзії

Хмарка з хмаркою зустрілась
І пройшла одна крізь другу;
Давня мрія розгорілась,
Мов пройшла крізь чорну тугу.

Світло й тіні, світло й тіні,
Сум і спомини прекрасні;
Тонуть в ясному промінні
Чорні привиди сучасні.

Знову ліра тонкострунна
Надить грою запальною;
Муза-Фея вічно юна
Знов стоїть передо мною.

Сяє зірка-проводниця.
Щасним сяйвом повороту.
Щастя сниться, щастя сниться
В чараг буряного льоту.

В чорних хмараах промінь б'ється,
Манить грою таємничі!
— Хто ж на поклик одгукнеться
З тих, що з болем серце кличе?

Як нікого, так нікого!
Одкасанулись давні друзі.
Образ щастя запального
Встане в сяєві ілюзії.

ЛИСТИ

Лине вгору дим густий,
В'ється вгору дим густий,
Я поклав твої листи,
Ніби серце, на вуглинки.

Без вагання, без жалю
Рву я в серці струни-нерви;
Я надії спопелю
І юнацькі давні жертви.

Я простив, і ти прости
Всі сердечні зловживання. .
Як горять твої листи,
І надії, і страждання!

За одну коротку мить
Скільки муки спопелилось!
Серце змучене тремтить,
Мов з листами загорілось.

Дим розвіявся густий;
Легко падають пилинки.
Я поклав твої листи,
Ніби серце, на вуглинки.

АКВАРЕЛІ

В іскрах райдуга дрижить,
Тінню хмаронька біжить;
Все притихло на землі.
Дощик нитками плететься,
В'ється, сиплеться і ллється
По ріллі.

Хмара райдугу закрила.
Грюкнув грім.

Понеслася дика сила
Буйним вихрем степовим,
Бліски небо роздирають,
Бліски хмари крають, крають,
А над степом вітер злісний
Носить морок водянистий,
· Ніби дим.

Все минуло, пролетіло;
Навкруги замиготіло
ясне сонце золоте;

Грають квіти в чистих росах;
В співах-тонах стоголосих
Все радіє, все цвіте.
Мир забув війну-тревогу,
Мир святкує перемогу;
Грає поле; гай гуде.
Там, де грали бурі, хмари,
Розлилися дзвони-чари
І поволі щастя йде.

РОМАШКА

Щебетала дзвінко пташка
Про південний теплий край;
Пісню слухала ромашка
Про чужий веселий рай.

Пташка в ірій полетіла;
Спів пронісся, спів затих;
Квітка личко нахилила
До перлинок золотих;
До перлинок-зернят ніжних,
Що поклала їх сама,—
Як пекуче в бурях сніжних
Їх студитиме зима!

Не оступити!.. Їхня мати
Прийме смерть для їх життя.
О, як радісно чекати
Ніжних зернят вороття!

Щебетала дзвінко пташка
Про південний теплий край;
Пісню слухала ромашка
Про чужий веселий рай.

АГОНІЯ

Я приніс тобі квітки;
Тут троянди і бегонії,
Всі живі і всі пахучі;
Як блищають на їх листки!
А самі ж вони в агонії
Неминучій.

Я зірвав їх і боюсь:
Їхній образ щось нагадує,
Надзвичайне, нестерпуче!..
Так я смерті oddаюсь,
А серденько пісню складує
Так жагуче.

ЧУДО

Скрізь апатія, зануда —
Настрій змучених калік,
Жде од неба дива-чуда
Тільки кволий чоловік.

Чуда руху запальногого,
Творчих велетнів війни

І горіння потайного
З пітьми низу й глибини.

Досить буде бою, бігу
На забутій борозні,
Буде нищить крига кригу,
Пробудившись навесні.

Тугу й сум життя поборе,
Буде знов огонь і дим.
Розгориться степ і море
Під промінням золотим.

Не цариця, а приблуда
В тілі кожна та душа,
Що бажає з неба чуда,
Що природу спокуша.

Що за настрій? — Привид смерті
Тягне косу до приблуд.
Вічно творчий дух упертий
Єсть одно з найбільших чуд.

ПРИВИД

Співом ніжним,
Дивовижним
Струн моїх не воруши;
Тільки згадку, тільки згадку
Про голубку-янголку
Маю я в своїй душі.

Часто, часто привид милий,
Ніби янгол білокрилий,
В чарах ніченъки встає,

Серце тішить, серце губить,
І дратує, і голубить,
І по струнах крильми б'є.

В співах щастя і кохання,
В журних згуках розставання
Є щось рідне, щось мое.
Тихо, тихо! Привид мицій,
Світлий янгол срібнокрилий
По сердечних струнах б'є!

Про колишнє, про минуле
Ніжно виллє серце чуле
Пісню-тугу, пісню-жаль;
Кров'ю серця в час розпуки
Я спишу чудові згуки
На сумну свою скрижаль.

Співом ніжним,
Дивовижним
Ти збудила море мук.
Дзвонять, плачуть, б'ються струни,
Ллються збуджені буруни
В переливний дивний гук.

ДУХ ШУКАННЯ

Ідеал тільки тоді ідеал,
коли він недосяжний.

Л. ТОЛСТОЙ

Світлая, дивная ніч;
Килим розкинувся сніжний.
Небо під блисками свіч.
Місяць пливе дивовижний.

Космос чудовий такий.
Скрізь величезний порядок;
Дух вимагає палкий
Тисячі дум для розгадок.

Тільки лиш Цар-Чоловік,
Ніби одпущенник грішний,
В горі марнує свій вік
Страдний, сумний, безутішний.

Дух над віками пливе
В царство надзоряне пишне;
Щось промайнуло живе,
Давнє, забуте, колишнє.

Дух повертає назад
В чарагах тривоги й шукання —
Тут єсть багато принад:
Щастя, і сліз, і кохання.

Дух забився,
Закрутися
Звився вихором над бором,
Над степами,
Над ярами,
Над безкрайнім тим простором,
Де живуть по темних селах
Люди в думах невеселих,
Де блукають,
Де шукають
Щастя, правди і мети;
Де, зневірившись в шуканні,
Слав до неба дух останній
І старий, і молодий.
Тільки там благовоління,
Там нема ні зла, ні тління,

Ні рухливих тих сердець,
Що живих огнів шукають
І в тривогах ждуть, чекають
В реві бурі, в стисках палу,
В муках згуби ідеалу
Слова гострого: «Кінець».

Що на небі, що на небі?
Треба мати й на землі
Все для спільної потреби
Тіла й духу взагалі.

Все, що тіло розлоскоче,
Що знese до сонця дух,
Розхвилює, заклопоче
І покаже смілий рух,

Рух палкий круговороту,
Ту космічну красоту,
Що принаджує до льоту,
Що показує мету;

I для тіла, і для тіла
Te, що інші звуть гріхом,
Щоб летіла, миготіла
Мрія вільним вітерком;

Мрія ніжного кохання,
Що дає таємну мить
В час, як лоскіт хвилювання
В юне серце прилетить.

Гей, ви, думи, думи, думи,
Вас не можна сполучить!
Ходять дзвони, ходять шуми,
З ними вихром Дух летить.

Буйний вітер розходився,
Степом, полем закрутivся,
Трощить сосни, сніг мете;
Свище, стогне в стисках лісу,
Ніби з ночі рве завісу,
І лютує, і гуде.

Сили пекла з ним злилися,
Подалися на узлісся
Диким хором степовим
На змертвіле біле поле,
В царство біле, дике, голе,
Збивши куряву і дим.

Хтось побачив пильним зором,
Що керує диким хором
Сухорлявий білий дід:
То свавільний Дух шукання,
Палу, жару, хвилювання
Хору став на перехід.

Х о р
Все ми нищим, нищим, нищим,
Все, що люди звуть найвищим,
Дивним, милим, дорогим;
Все руйнуєм дружним боєм,
Все дратуєм, беспокоїм,
Все пускаємо на дим.

В силі буряного бою
Ми суворою юрбою
Будем ниву готувати;
Ми земні думки сполучим,
Всіх жахливих ми научим
Руйнуванням будувати.

Що давно ввійшло в привичку,
Ми зруйнуєм в темну нічку,
Все, що тільки прогнило.
Хай не знають, хто ми, хто ми,
Ми, що нищим дух утоми
І несем добро і зло.

Дух метнувся,
Стрепенувся
І болюче так прорік:
— А кохання? Як кохання
Без одчаю, без вагання
Може знищить чоловік?

Все притихло, все замовкло,
Під промінням поле зжовкло,
Бліснув в іскрах сніг і лід.
В роззолоченій короні
На чудовім сніжнім лоні
Став, як владар, Розум-Дід.

Мов сховав він всі легенди
Про віки і про моменти,
Про події давніх змін,
Знав, що довге, знав, що вічне,
Що коротке, скоротічне,
Дух, матерія і тлін.

Д і д

Звичкам серця завше вірний
Тільки кволий чоловік,
Що вдає за смітник збірний
Душу й серце цілий вік.

Люди завше одбувають
Тільки раз один процес
І не знають, ні, не знають,
Скільки є в житті чудес.

В їх житті кохання й зрада —
То для серця день і ніч;
Що ж для серця їхня влада,
Як і кожна інша річ?

Тільки воля, тільки воля
Над собою і в собі
Є висока царська роля
В горі, в щасті і в журбі.

Воля розуму і сили —
Вічна заповідь свята;
А кохання до могили
То ні засіб, ні мета.

Більш процесів, як і волі,
Більш презирства до страждань!
Хай же мають люди кволі
Більш палких переживань.

Зникло світло і проміння,
Буйний вихор пролетів;
Знов почулося гудіння,
Мов пекельний смертний гнів.

В полі, в лісі, на поляні
Хтось кладе великий слід.
В білосніжному жупані
Править хором сивий дід.
Фея
Як в тумані,
На поляні,
Вся в прозорому убраниі,
Ніжна Фея прилягла.
Вітер свище, вітер віє,
Личко Феї червоніє;

Ніжне личенько не знає,
Не вчуває, не приймає
Ні морозу, ні тепла.
Шепчуть губоньки-коралі
Щось про давні, давні жалі,
Про утрати, що минулися,
Про надії, що вернулися,
І про щастя наступне,
Про велике необмежне,
Недосяжне, незалежне,
Як природа, чарівне.

Притаїлось все навколо;
Шепіт Феї слухав Дух,
На свої палкі питання,
На колишні всі страждання,
На жорстокий біль і гнів
З'ясування Дух хотів.
Фея встала, Фея встала,
Думу Духа розгадала
І божественним жезлом
Провела добро за злом.

Ясно, ясно стало в полі,
В зачарованому колі;
Пишні квіти зацвіли,
Заблищають діаманти,
Зацвіли кругом троянди,
Дзвони-співи загули,
Гук понісся остоною;
А край лісу між квітками,
Між барвистими листками
Заблищав огонь.
— Глянь на блиски-переливи —
То горить огонь щасливий,
Життєвий вінець;

Недосяжний, неможливий,
Той страшний огонь щасливий —
Ні для Духа, ні для Феї —
Як закінченість ідеї,
Як закінченість страждання,
Щастя, горя, сподівання
Для палких сердець.

В формах радісно-щасливих
Хай іде життя;
В стисках страдницьких, журливих
Хай чекає вороття.
Щастя є: служить ідеї,
Чути вічну красоту,
Тільки форм душі своєї
Не вважати за мету.

Мов легенький білий пух,
Віяв, сіяв густо сніг;
Далі й далі смілий Дух
В темний бір направив біг.
Затаїв таємний бір
Дивну, горду, буйну міць,
Мов підземний чорний мир,
Повний давніх таємниць.
Все сковав він і гуде,
Мов страшенній вартовий.
Там розгадок не найде
Дух рухливий, дух живий.
Дух метнувся,
Стрепенувся,
Збувшись хиб і давніх мук,
А навкруг життя кипіло,
Клекотіло,
Гуркотіло —
І далеко нісся гук.

* * *

Годі чаду, годі вроди,
Просить серце прохолоди,
Снігової чистоти;
Вже ослабли струни-нерви
І змертвили душу жертві,
Горювання,
Хвилювання
Без мети.

Віє, віє мертвий спокій,
Непробудний сон глибокий;
Гасне світло. Стала тінь.
Пронеслася доля ясна,
Мов весна короткочасна,
В далечінь.

АПОФЕОЗ

Розгорнула білі крила
В чорну ніченьку зима;
Дивно, дивно степ покрила
Білосніжна, срібна тьма.

Як химерно, фантастично
Закрутились мотилі,
Так чудово, так велично
Тоне гай у сніжній млі.

Згасли в небі ясні зорі,
Стихли хвилі-валуни.
Плине в Лету рік суворий,
Рік безрадісно сумний.

Край безмежний, безбережний
Вкрила сніжна пелена,
Нерозгадний мир бентежний
Потонув в обіймах сна.

Думи, думи! Вас покрила
Фантастична біла тьма.
Розгорнула білі крила,
Як лебідонька, зима.

Десь далеко, десь далеко
Притаївся творчий дух
Сіє, віє легко, легко
Невловимий білий пух.



1913

НА НОВИЙ РІК

Хто простежить пильним оком,
Серцем, розумом, чуттям,
Як несеться рік за роком
Швидко, швидко над життям.

Як проходять дні тягучі,
Довгі, довгі, як віки,
То туманні, то блискучі,
То холодні, то палкі.

Пильним зором не окинуть
Перемінних хвилювань;
Роки линуть, роки плинуть,
Як хвилини поривань.

Скільки втрат і скільки збитків
Нам дає довічний час!
Сума наших пережитків
В нас на плечах раз у раз.

Все ж но, все ж були хвилини
Повні блиску й насолод,
Юних років одродини
І братерських вільних згод.

Сум нудної порожнечі
Буйний вітер проганяв,
Гострий запал ворожнечі
Часто душі хвилював.

Що траплялось, то траплялось!
Ну, то що ж? — Таке життя!
Де ж ти, щастя, загулялось?
Час би, час до вороття.

Сум, що в горі та в знемозі
Серце гадиною ссе,
Хай по пройденій дорозі
Буйний вітер рознесе!

Всіх вітайте незрадливо
З юним роком наступним!
В путь-доріженку щасливо
Вирушайте разом з ним.

В світлих чарах ворожіння
Ми побачим на льоту
Щастя-долі миготіння
І принадну красоту.

Давніх років обіцянки
З вітром волі прилетять.
Так за щастя!.. Вгору шклянки!..
Бліски щастя миготять.

Всіх вітаймо незрадливо
З новим роком наступним!
В путь-доріженку щасливо
Вирушаймо разом з ним.

ПРИВІТАННЯ НОВОРІЧНЕ

Б'є дванадцять! Чарку вгору!
Бенкетуй, хоч ти й один.
Хтось вітає душу хору
Дзвоном порваних годин.

Кинь, як символ, зерна жита,
Кинь палкі, живі слова!
Давня туга пережита,
Будуть знов твої жнива.

Десь летить бурун шалений,
Десь метелиця мете;
Кидай зерна! Степ зелений
Квіти щастя розведе.

Пий за щастя! Кинь минуле,
Бенкетуй, хоч ти й один.
Хтось вітає серце чуле
Тихим дзвоном: дзінь, дзінь, дзінь!

Сип і жито, і пшеницю,
Засівай великий край!
Світоносну зірницю
Щирим серцем привітай.

Линь до гурту! В час великий
Світять зорі золоті.
Час забути сварки дикі
У братерському гурті.

Гей, до щастя! Гей, до долі! —
Мов брати, один в один!
Дзвонить щастя в ріднім колі
Тихим дзвоном: дзінь, дзінь, дзінь!

Десь летить бурун шалений,
Десь метелиця мете,
Край веселий, степ зелений
Квіти волі розведе.

СПОЛОХ

Як тривожно стогне дзвін!
Часто б'ється в переливах,
Грізно виє жахом змін;
Хвиля хвилю навздогін
Обнімає в згуках-зливах;
В серці, в грудях дзвін гуде...
Миготить пожар!
Вгору дим до неба йде
Чорний, чорний, то блакитний,
То огненно-оксамитний —
Пліне в лоно хмар.
Часто, часто б'ється дзвін!..
Грізно полум'я прорвалось
З величезних чорних стін,
Мов лютує, що ховалось,
Хвилювалось,
Розливалось
В стисках чорних деревин,
Грізно небо червоніє,
Чорна далеч кров'яніє,
Стогін, гомін гонить дзвін.
Грюкіт. Стукіт. Дзвони. Скрипи.
В'ється дим до чорних хмар.
Димно світять смолоскипи;
Миготить пожар!..

ТВОРЧІСТЬ

Стій, не руш мене, не руш
В час журливої негоди!
Для сумних, байдужих душ
Біль самотній краще згоди.

Нерви серця труйть гніт;
Будять сум картини вбогі;
Над вагою давіх літ
Просить серце перемоги.

Журно зникнуть в темноті
Всі сумні події мляві;
Знов воскреснуть в самоті
Дивні привиди яскраві.

Сонце. Місяць. Безліч зір.
Чари пишних декорацій.
Встане в сяйві гірний мир,
Мир живих галюцінацій.

Буде дух перетворять
Сум в душевному горнилі,
В серці зорі зазорять,
Встануть думи легокрилі.

I тоді я знов прийду
В мир знайомий, в мир убогий;
Я з собою приведу
Ясні сили перемоги.

Не сумуй же ти й сама —
Я за двох перегорюю;
В мене сонце, в мене тьма —
З ними дух я зачарую.

Я розвію біль і сум,
Рознесу нудьгу в ефірі
І проміння світлих дум
Виллю дзвонами на лірі.

НАСТРОЙ

Сонце. Диво. Глянь на світ!
Цілий мир в одній картині!
Стеле килим колорит
По долині.

Серце хоче протрубить
Так далеко, так далеко,
Що сміятись і любить
Серцю легко.

Так було. Тепер дивись:
Поле — смерть, а не картина!
Сніг; туман кругом навис.
В серці зміна.

Ну, скажи: з яким огнем
Станем ми в житті до бою?
Одцвітаєм з кожним днем
Ми з тобою.

Ми поникнем, погорим,
Ніби огники в пустелі!..
Глянь, як криє сніжний дим
Гори-скелі.

ЕТЮДИ

Міцно в броню льодянисту
Груди велетня закуті;
В гнівних шумах злого свисту
Літні пестощі забуті.

Гори льоду. Крига. Збріжжя.
Тут боровся Дніпр широкий.
Злito з полем поберіжжя.
Вкриті снігом смертні кроки.

Тут здолала безпорадність
Силу велетня міцного,
Давніх друзів бездогадність,
Зрада щастя молодого.

Він боровсь без квіт, без сонця
В довгій зрадницькій рутині...
Той не схоче оборонця,
Хто боровся в самотині.

Так заморяє душу чисту
Сили зла в своїй отруті...
Міцно в броню льодянисту
Груди велетня закуті.

II

По облогах, по заметах
Ходить буря снігова;
Грає, крутиться в банкетах
Дика сила степова.

Перельотом, перебігом
Віє степом буровій —
Там під снігом, там під снігом
Зникли квіти давніх мрій.

САМОГУБЕЦЬ

Драматичний етюд

I

В напівосвітленій кімнаті на столі лежить труп молодого чоловіка. Блимають свічі і лампади. Вся в жалобі, над трупом схиляється жіноча постать; то одхилившись, то наближуючись знов, постать нервово причитує, пильно дивлячись в лицез небіжчика:

В моїй душі страшна руїна;
Як зможу жити я тепер?
Коли в душі забуду сина,
Що так безславно й дико вмер?

Я маю в серці давні стиски
І марно кров свою лила
З тих пір, як перше до колиски
Свою дитину принесла.

Тепер я смертю оповита,
А винен тільки він один;
Моя душа навік убита,
І мій убиець — любий син!

Отак прийти до самозуби,
Прийти до чорної мети...
О милий, світлий, чистий, любий,
Скажи, дай знак, що се — не ти!

Не ти розбив мої надії,
Не ти порвав моє життя,
Найперші материні мрії
І чисті, горді почуття.

Тут жах, і туга, і таємність,
І смерть моєї красоти;
Мене гнітить моя нікчемність,
Але ж не ти, дитя, не ти!

Ніхто вже щастя не поверне,
Покрито все сумним вінцем...
Яке ж страшне, яке химерне
Мое життя з таким кінцем!

Була не радість, а безладдя
І смерть під маскою снаги,
І був не син — було знаряддя
Моєї смертної нудьги.

Як часто, часто припадала
Я поцілунком до чола;
Так чом же, чом я не вгадала,
Що смертна дума там лягла?

Нехай би він побачив мертву
Мене, мене!.. Так бачу я...
О ні! Не здатний той на жертву,
Хто сам порвав своє життя,

І хто розбив надії неньки,
Надії матері-землі...
Так спи ж, мій орле молоденький,
З тавром прокляття на чолі.

Я всі гріхи твої простила,
В душі твій образ бережу,
Але ж забути того не сила,
Що я жива в труні лежу.

Отак прийти до самозуби,
Прийти до чорної мети...
О мілий, світлий, чистий, любий,
Скажи, дай знак, що се — не ти!..
(Падає непритомна).

II

Здалекичується спів невидимого хору,
але мотив співу зовсім не похоронний.

Х о р
Хто оддав огонь натхненний,
Може кинуть мир буденний
Вмить,
Той до вічного горіння
Для майбутнього створіння
Духом долетить.

Линь до сяива в царство гірне,
В царство свіtle, безвечірне
Линь;
Знов душою ти воскресни,
Линь до сонця в мир небесний,
А для ночі згинь.

Годі праці, годі крові,
Радо сповнені умови
Всі;

Ти далекий од страждання,
Од земного існування
В неземній красі.

Хто скропив безладдя кров'ю
І до смерті йшов з любов'ю
Сам,

Той для ночі непобідний,
Той приємний, вічно рідний
 Творчим небесам.

Ти спалив огонь натхненний —
Можеш кинуть мир буденний
 Вмить;
В царство вічного горіння
Для майбутнього створіння
 Дух твій долетить.

III

В глибині кімнати в свіtlім ореолі
появляється тінь небіжчика.

Тінь
В яснім соняшнім ефірі
В верхогір'ї, в свіtlім мірі
Я літаю і живу,
Між чудових шат небесних
В колах духів безтілесних
В хмарках радісних пливу.

Чую, чую я прокльони,
Смертні муки, смертні тони,
Бачу горе на землі;
В хвилях творчої розпуки
Я покинув давні муки
На розбитому чолі.

В час буденного страждання
Для високого бажання
Я спалив огонь святий;
Душу кликав мир таємний,
Очі вабив блиск надземний,
Невгасимо золотий.

Я до щастя край могили
Обірвав юнацькі сили,
Бо оддав раніше всі.
Зайві, зайві смертні тони,
Зайві смертні заборони
Жити духові в красі.

В сяйві вічного горіння
Для майбутнього створіння
Я літаю і живу.
І в чудовому ефірі,
В світлозоряному мірі
В хмарках радісних пливу.

(Тінь легко зникає).

IV

Постать матері тихо прокидається і по-
водить беспокійним зором по кімнаті.

Що се, сон? Горять лампади,
Свічі сумно миготять;
Мрії смертної одради
Душу труять і гнітять.

Щось надземне в душу лине,
Припадає до чола;
Все поникне, все загине,
Все я смерті oddala.

Я вложила в юну душу
Всі палкі свої огні
І тепер самотно мушу
Стати сумно в далині.

Так розпалюйте навколо
Більше жертв — вони мої,—
Так, щоб тіло захололо
В горі, в муках і в огні.

Свічі... Огники... Лампадки.
Десь далеко б'ється дзвін.
В'януть квіти, никнуть згадки,
Став далеким любий син.

В УТОМІ

Од зневір'я, од утоми
Похилився рідний брат...
— Брате, глянь: стоять хороми
Тих, що вік не знали втрат.

Там гуляють, бенкетують
Горді, ситі вороги
І причудами дратують
Тих, що гнуться од ваги.

Там і щастя, і горіння,
І байдужість до людей,
Там проходять покоління
Без божествених ідей.

Не схиляйся, брате милий,—
Ти потрібен як боєць;
Ще не зникли юні сили,
Ще далеко твій кінець.

Знай, що й ти землі наслідник;
Так мерщій до всіх іди
Як великий проповідник
Низу, горя і біди.

Глянь, як марно люди-гноми
Вічно рвуться із-за грат...
Од зневір'я, од утоми
Похилився милий брат.

ВЕЛИКІ РОКОВИНИ

Пам'яті Т. Г. Шевченка

I

В гордій, буйній, дивній силі
Лився з кобзи гомін-шум;
В златосяйному горнилі
Грали іскри світлих дум.

Ясне полум'я величне
Освітило далечінь,
Сяйво чисте, сяйво вічне
Розігнало хмару-тінь.

Зникла, щезла хмора-туга,
Що вкривала небосхил,
Як образа, як наруга.
Як могила наших сил.

Мов архангел, лицар божий,
Розпалив Поет пожар
І поставив на сторожі
Віще слово — дивний дар.

Сяє жертвеник великий;
Ллються гімни із грудей.
Геній-велетень вовіки
Буде жити в серцях людей.

Гімни щастя і одваги
Розігнали рабський жах;
Грає блиск самоповаги
В журних страдницьких очах.

То Творець—Співець натхнений,
Розігнавши чорний дим,
Дав нам дивний блиск огнений,
Як весняний творчий грім.

Стала правдою уява,
Б'ються гордістю серця.
Сяє сонцем вічна слава
Воскресителя-Борця

ІІ

Тихо, тихо. Сум могильний
Мимоволі щез.
В'ється вгору дим кадильний
До небес.

Знову, знову ллються гімни,
Тайни і слова;
Дух пророчий, дух нестримний
Оживи.

Тут і радість релігійна,
І свята хвала.
В серці пісня мелодійна
Залягла.

Десь розплівся дух навіки
В сяйві вічних сфер.
Hi! — в серцях живе Великий
І тепер.

Тихо, тихо. Сум могильний
Мимоволі щез.
В'ється вгору дим кадильний
До небес.

НАШІ ТЕМИ

Шепотіння, колихання
Білоквітнучих дерев,
Хуги-вітру завивання,
Моря буряного рев,
Сяйво сонця, запах квіт,
Рідних луків колорит —
Наші теми.

Як приємно розгорнутись,
Щирим серцем стріпонутись,
Одкаснутись од законів,
Од умовин, од шаблонів
І картини рідні злить в світові поеми.

Душ самотніх хвилювання,
Гибіль світлих, чистих дум,
Сліз і крові розливання,
Гострий біль, сердечний сум,
Крик одчаю, стиски мук,
Кожен вимучений звук —
Наші болі.

Як приємно разом stati,
Муки-болі розігнати
Дружно раттю наступною,
Духом, силою міцною
Світлі радощі розлить в кращій долі.

ОМАНА

Фантазія

Д і є в і о с о б и:
Одноцвіта
Творчедум

Узлісся край річки. Легендарний куток юної планети — Землі. В зеленому квітчастому шатрі в солодкій утомі, ніби в перерваному танку, в легкому убрани із трав і квіток граціозно стоїть Одноцвіта. Оддалік колихається ліс. Розсівається легко туман.

О д н о ц в і т а

Тінню далеч обвилася;
Зникли думоньки крилаті;
Я од щастя знемоглася,
Як в танку, в своїй кімнаті.

Серце миттю жить привикло
Тут в обмеженому колі.
Щастя в серці. Щастя зникло,
Як весняний вітер в полі.

Краще квітці на поляні,
Чим в блакитному просторі,
Краще серцю бути в омані,
Тільки б чути щастя в горі.

Часто щастя, мов нахаба,
Миттю зробиться противним;
Як зануда, так і ваба
Грає сяйвом переливним.

Що ж нам радоші, і драми,
І приливи, і одливі?
На блакитнім небі плями
Нам присміні і вабливі.

Можна жити собі в угоду
І прийдешнім, і минулим,
Чути ж палку дійсну вроду
Можна тільки серцем чулим.

Хто ж захоче серце ніжне
Кинуть в дар думкам безмежним?
Наше щастя перебіжне
Мусить бути незалежним.

Краще квіточці в тумані,
Чим на сніжному просторі;
Краще серцю бути в омані,
Тільки б чути щастя в горі.

II

Край шатра появляється Творчедум з утомленим і збентеженим видом. Торс красиво декорований шкурами. Одноцвіта любовно оглядує його, зовсім виступивши із шатра.

Творчедум
Як же вітер розгулявся,
Як лютує, як гуде!
Я носився з ним, кружлявся
І крізь бурю, крізь негоду,
Крізь тумани небозводу
Бачив щастя золоте.

Тяжко бачити і чути,
Тільки взяти не зуміть!..
О, великий біль отрути,
Біль незмоги і безсилля,
Злісна мука божевілля
І тривожна творча мить!

Тільки хмаронька розпалась,
Тільки блиснув світлий мир —
В мене сила обірвалась,
Стали в серці гострі стиски,
Що чужі там зорі-бліски,
Що чужий великий твір.

Я не можу почувати
Щастя-долі на землі! —
Там горячі десь дивні шати,
Грають духи безтілесні,
Світлі, радісні, чудесні,
Тільки я нидію в тлі.

Будь ти проклят, мир уяви,
Недосяжний, світлий мир!
Знай же — я, мов дух лукавий,
Закружу красуню-фею,
Оточу весь мир брехнею
І прославлю власний твір.

III

Одноцвіта жагуче поривається до
Творчедума. Творчедум робить крок
назад і згорда оглядає Одноцвіту.

Одноцвіта
Де ти, милий, легкокрилий,
Повний буряної сили,
Загулявся в царстві див?

Я тебе так довго ждала,
Так любовно припадала
До квіток, що ти садив.

Квіти щастя, квіти долі
Кличуть, манять мимоволі
Юні душі і серця.
О, скоріше линь до мене! —
З серця б'є чуття шалене
До хвилинного творця.

Т в о р ч е д у м
Я, голубко, не хвилинний;
В царстві ночі і рутини
Я створив довічний мир;
Я заповнив наші сфери
Сяйвом вищої химери,
Сонця, місяця і зір.

Вір мені: весь мир — уява!
Наше світло, наша слава
Там, де наших тіл нема,
Там, де грає дух прекрасний,
Де буяє розум ясний,
Де не має влади тьма.

Тут і в щасті, як і в горі,
Ми зілл'ємся в перетворі
В надзвичайне спільне «Я» —
Мир тутешній ми покинем,
В царство сяйва ми полинем
Для довічного життя.
О д н о ц в і т а
Милий, милий, все я чула,
Тільки легко все забула
Ради материних мрій.
О, скоріш чуттям жагучим,

Палом тіла нестерпучим
Холод серця розігрій.
Т в о р ч е д у м
Так повірь же в творчі сили,
Що рятують од могили
Всі істоти з роду в рід,
Що ведуть найкращі роди
В царство сяйва і свободи
До негаснучих побід.
Я оддам себе в офіру
Світлорадісному миру,
Для якого я живу.
Будем жити ми в нащадках,
В чистих споминах і згадках,
Ніби наяву.

Одноцвіта міцно припадає до Творчедума.

О д н о ц в і т а
Миць, миць, вся я млію,
Ніби іскра-зірка, тлію
Перед сонцем в далині;
З тебе б'є життя натхненне,
Ніби полум'я шалене;
В мене серце теж в огні.
Линь до мене! Я палаю.
Я з тобою все здолаю.
Глянь — ясніє далина.
Я бужу палку надію,
Тану в пестощах, радію,
Що не зникну я одна.

IV

Одноцвіта

Входять в шатро. Через деякий час виходить розчарований і знесилений Творчедум; слідом за ним з погордливим самозадоволенiem видом виходить Одноцвіта. Пауза.

Одноцвіта сміливо підступає до Творчедума.

Знову я істота повна,
Незалежна, невгамовна,
Вільна, сміла, як і ти;
Я іду сама собою
І до щастя, і до бою,
І до вищої мети.
Повна сміlostі і сили,
Гордо стану край могили,

Як безсмертя красоти.
Я й тебе перетворила,
Як висока творча сила,
В переможній боротьбі.
Крізь омані, крізь тумани
Ми впізнали спільні рани
Ти в мені, а я в тобі.

Одноцвіта зникає в кольорових кущах узлісся. Творчедум вороже і розчаровано дивиться вслід Одноцвіті.

Творчедум
Не мої тут творчі сили
Вище сяйво розпалили;
Творчість ночі — тут вона;
Як же розум ображає,

Труїть, давить, зневажає
Нерозгадна далина.
Більше бурі, більше жаху,
Більше творчого розмаху
Для лукавих чарівниць,
Що своїм чуттям химерним,
Що своїм життям мізерним
Крадуть тайни блискавиць.

В НІЧ ЯСНУ

Ніч блискуча,
Ніч надземна,
І жагуча,
І таємна
Встала з чарами світил;
Ніч глибока,
Темно-синя,
Ясноока,
Мов богиня,
На землі прибила пил.

Впали роси —
Каплі чисті
На покоси
Золотисті,
Розпустилось листя-квіт;

Тільки в мене
В серці хорім
Зло шалене
З чорним горем
Не зникає з давніх літ.

Чом ні сонце,
Чом ні зорі
Оборонцями
При горі
Не стають мені ніде?
Із-за хмари
Зло нависло,
Мов для кари,
Серце стисло,
Серце чисте, молоде.

ПЕРЕДАЧА

Тільки змовкнуть струни ліри
В час палкої ворожнечі,
Линь до мене, повна віри,—
Я лишу тобі дві речі.

В мене струни в юних грудях,
Де для всіх одкриті двері,—
Так гріхи мої на людях,
А людські в моїй химері.

В заповіті для коханки
Дам я струни, повні віри,
І пошарпані останки
Од скривавленої ліри.

Як окропиш струни кров'ю
І полюбиш їх навіки,
Ти узнаєш, що любов'ю
Гріх змивається великий.

СИМФОНІЯ СОНЦЯ

Тихше, тихше! Мова зайва;
Ми забудем давню тему;
Я із сонячного сяйва
Легко витворю поему.

Як горить на давнім фоні
Тонко виткане проміння;
Я горю в огнях симфоній,
В ясних чарах миготіння.

Ми розтанем, ми потонем
В світлорайдужнім промінні;
Ми повік не захолонем,
Тільки в далеч кинем тіні.

Нащо звуки, нащо співи?
Марно гине гук даремний
В час, як сонця переливи
Нас підносять в мир надземний.

Тихше, мила! Мова зайва;
Я із сонця та із сяйва
Для тебе складу поему.

ДО МУЗИ

Ти мов небесная офіра
Прийшла до грішної землі;
Твоя душа — блискуча ліра,
А серце — огнище у млі.

В твоїх очах велика мука
Поблідла в сяйві світлих чар;
Ти, мов небесна запорука,
Гориш огнем між злих примар.

Не все зруйнує світ лукавий,
Як тільки є така краса;
Твоїх святынь, твоєї слави
Не скосить смертная коса.

Ти не змогла любить святыні
Земних богів, земних утіх
І потім журно в самотині
В собі таїти біль і гріх.

Твоя душа — свята пустиня,
Безмежна, чиста далина;
Моя любов, моя святыня
В земному світі — ти одна.

Я бачив погляд твій самотній,
Я чув твій тихий, журний спів;
Який огонь безповоротний
В моїй душі тоді горів!

Ти геній чистого натхнення,
Блискуча зірка провідна.
Таю в душі твоє наймення,
Де маєш місце ти одна.

ДВІ ДУШІ

Ти не признаєш тих речей,
Що в душі я хороню;
Гострий блиск твоїх очей —
Лід і сонце без огню.

В мене вир огню і бід,
І любові, і жалю,
Швидше ж я твій чистий лід
Палом серця розтоплю.

В мене є свої гріхи,
Тільки ж ти не признаєш їх,
Бо живеш ти без жаги,
Бо тобі далекий гріх.

Єсть у мене й пал святий,
Тільки надто сильний він,
І веде він до мети
Через довгий, довгий плін.

Ти, я знаю, маєш міць,
Міць зими, а не пожеж,
Так до літніх таємниць
Ти не найдеш стежок-меж.

Не шукай чужих гріхів
І чужої чистоти —
Ти дитя степів-снігів
І німої красоти.

Лід і блиск твоїх очей
Знищу я в своїм огні;
Не вишукуй тих речей,
Що сковалися в мені.

ЧЕРЕЗ НЕТРІ

Там за далеччю негоди
Є чудова сторона.

Язиков

Кров і плями, кров і плями!
Раню тіло колючками,
Все ж я мушу далі йти;
Степом, нетрями, гаями
В'ється стежка до мети.

Ворожбити та ворожки
Там робили стежки-стъожки,
Як шукали зільних чар;
Я їх знаю, знаю трошки,
Я їх бачу з чорних хмар,

Там лунали дужі гуки,
Як Стрибожі вільні внуки
Грали в хвилях золотих.
Через нетрі, через луки
Я іду на поклик їх.

Там десь воля перворідна,
Там десь сила непобідна
Б'є каскадом з джерела.
Ой, не видно, ой, не видно
Сонця волі з пітьми зла!

Степом, нетрями, гаями,
Лозняками, колючками
В'ється стежка до мети.
Кров і плями, кров і плями —
Все ж я мушу далі йти.

ФЕЯ

Буду я дитятко Фею
Кликать лірою своєю
Навесні,
Щоб пройшла передо мною
Світоносною маною
Хоч у сні.

Так сердечно буду грati
І дивитись в сині шати,
В гірний мир! —
Може, зрадниця озветься,
Світлим блиском усміхнеться
З царства зір.

Де ж вона? Хіба я знаю!
Завше серцем я конаю,
Завше сам;
І з отрути та з одчаю
Чисті гімни посилаю
Небесам.

То молитвою своєю
Кличу я маленьку Фею
В снах своїх;
Хай до неї не торкнеться,
Хай од неї одкаснеться
Чорний гріх;

Щоб жила моя святиня,
Як улюблена богиня,
Між уяв,
В чистім зорянім горінні
Та веснянім шелестінні
Квіт і трав.

СВІТОНОСЕЦЬ

Вийди сміло, вийди з бору,
Вже не вкраде світла ліс.
Видно з далечі, з простору,
Як до сонця вгору, вгору
Чистий прапор ти підніс!..

Горде слово пролунало,
Ніби в хмарі вільний грім;
Як чудово видно стало,
Млисте марево розтало,
Розпливлося, наче дим.

Там боєць десь б'ється в пітьмі
В нерозважній самоті
І таїть з думками-дітьми
В запальнім сердечнім ритмі
Сподівання золоті.

Як горять огні надземні,
Весь в узорах грає бір!
Честь тому, що в нетрі темні
І в сумні кутки таємні
Кинув блиски світлих зір.

Так навкруг життя безщасне
Ваблять блиском світляки.
Знаєм — зійде сонце ясне
І на марево сучасне
Кине стрілоньки палкі.

Вийди ж сміло з нетрів, з бору —
Став червоним чорний ліс.
Видно з далечі, з простору,
Як ти гордо вгору, вгору
Чистий прапор свій підніс.

БЕЗ ЗМІНИ

Сьогодні я схиляв коліна
На килим, квітами рясний,
І серце тисла перша зміна,
Проснувшись з подихом весни.

То зміна холоду і льоду
На цвіт душі, на серця жар,
На ясний усміх небозводу,
На перший поклик вільних хмар.

Яка тяжка, болюча зміна
Своєї власної душі!
Я під хрестом схиляв коліна
І чув з могили: «Залиши».

Так ні, не буде в серці зміни;
Я буду з болем жити вік;
Нехай же чує дух нетлінний
Сердечний спів і стогін-крик.

ПЕРЕД РАНКОМ

Вір, голубко, прийде мить —
Встане сонце із-за гаю,
Дивне щастя прилетить
Світлим вісником із раю.

Я твій смуток розділю,
З вітром-леготом розвію;
В чарах ночі я зіллю
Нашу давню спільну mrію.

Ми, голубко, сонця ждем?
Як же ждати без кохання?
Як ми нічку проведем,
Щоб забути про чекання?

Глянь, як грає синій гай! —
То вітає він зірницею;
Ми полинем з раю в рай,
З таємниці в таємницю.

РОЗДВОЄННЯ

Душно. Жарко. Лоб мокріє.
Став частішим серця стук.
Як в горнилі, душу гріє
Нестерпуча мука мук.

Грають, мають смертні крила;
Никне радісна мета;
Ясно мариться могила
І таємна ніч свята —

Ніч палкого перетвору
І роздвоєння краси;
Швидше ж, нічко, вгору, вгору
Дух од тіла однеси!

Вся в огні душа зів'яне
Під ворожий злісний сміх;
Серце битись перестане,
Вкриє очі смертний гріх.

Все забуду, все забуду,
Все в повітрі потушу;
Тут оману і облуду
Разом з тілом залишу.

Світлі, чисті ідеали
Передам я небесам;
Все ж, чим мене обсипали,
Одмести я хочу сам.

Радо мріється могила
І таємна ніч свята.
Слабне, никнє давня сила,
Сяє зіркою мета.

ДРОВОРУБ

Гей, коханко мила, люба,
Глянь на хлопця-дроворуба,
Глянь на велетня-орла,
Що далеко гук розносить,
Що гаї, мов луки, косить,
Повен радості і зла.

Дуб корявий, сухорлявий,
Той, що нищить квіти-трави,
Миттю зараз упаде;
Гнуться сосни скуваті,
Вільхи, верби дуплуваті;
Гай, навколо — як гуде!

Всі, що сонце розлюбили,
Що красу життя згубили,
Мусять падать сяк чи так...
Глянь же, ясонька, без жаху,
Як з юнацького розмаху
Нищить пущу неборак.

БУДЬ ЗДОРОВ!..

В час, як хліне з серця кров,
Я й тоді розсиплю згуки;
Щире слово — будь здоров —
Гордо кину я без муки.

Хай не рветься смертний крик,
Ні ридання, ні прокльони —
Серце, розум і язик
Знали ж тільки горді тони.

Ти почуєш — будь здоров,—
В смертний час, немов при чарці,—
Я зберіг свою любов
І при згоді, і при сварці.

Кров'ю пісню я спишу,
Смертним клекотом заграю,
Тільки й сам собі скажу,
Що, як лицар, умираю.

Ой, як хліне з серця кров,
Будуть струнонъки облиті...
Будь, мій вороже, здоров —
Запишу я в заповіті.

Не прорветься смертний крик,
Ні ридання, ні прокльони —
Серце, розум і язик
Знали тільки горді тони.

ДНІПРОВІ СЕРЕНАДИ

Посвята

Тобі, тобі, хоч ти й забула
Святої ніченьки узор,
Хоч пролетіла, промайнула,
Як невловимий метеор.

Летять, летять зірки безстрашні
І в високості миготять,
Мої страждання нерозважні
Вони промінням золотять.

Я все ж одній, одній співаю
В утомі, в горі і в журбі,
О зоре, згублений мій раю,
Мій звук, мій спів тобі, тобі!

I

В саду біліють колонади
Над пишним берегом Дніпра,
О, ти не вчуєш серенади,
Моя божественна мара!

Моя мара, моя богиня
І фея давньої снаги,
Навіки втрачена святыня,
Отрута юної жаги.

Ти не впізнаєш ніжних звуків,
Що припадають до левад,
Що б'ються в травах пишних луків
І в журних тінях колонад.

Несе Дніпро прозорі води,
Одбивши в плесі тіні гір;
Дрімає, повен прохолоди,
В сумній задумі чорний бір.

I я один в чудовій владі
Ходжу, блукаю, ніби тінь,
Тремчу в журливій серенаді
I лину серцем в далечінь.

Зникає туга неймовірна,
Згасає пал моїх уяв;
В повітрі ллється пісня лірна,
Як плюскіт вод, як шелест трав.

Туманом криються левади;
Вся в срібнім мареві гора.
О, ти не вчула серенади,
Моя божественна мара!..

II

В розмальованій картині
Ляг за ланом лан;
По узліссі, по долині
Стелеться туман.

Листя зірване торішнє
Вітром рознесло.
Щастя давнє, щастя ніжне
Витруїло зло.

Зло, що в серці запалало,
Ніби ураган,
Що розбило, розігнало
Любошів туман.

Журно змовкли співи чисті
В серці, повнім мук;
Ллється з ліри, повний злісті,
Витворений звук.

Давній спів звучить прокльоном;
Вітер носить гнів;
Зник, розбився тон за тоном
Зоряний мотив.

Зникли зірки в хмарах зради,
В чахах забуття;
Сушить серце без одради
Спалене чуття.

Лине в далеч мла, як хмора,
І густий туман,
Мов страшна кривава пара
Вигоєних ран.

III

Вітре дужий, вітре вільний,
Скинь з плечей моїх вагу!
Батьку Дніпре буйнохвильний,
Збий, розмий мою нудьгу!

Дай мені огню тривоги,
Дай побачить інший мир;
Вдар ти мною об пороги,
Кинь мене в шалений вир!

Хай зміцніє серце хоре
В реві боротьби,
Хай розвіє, хай поборе
Муки зради й гніт журбі!

СВІТАННЯ

Дніпр дрімає. Журно сплять
Лози прибережні.
Тихо. Хвилі не шумлять.
Сплять лани безмежні.

Я край берега один
Степ зміряю оком.
Сум. Однаковість картин
В огляді широкім.

Тихо пишний гай поник,
Мов згубив величність...
Хай же мій розбудить крик
Сонну поетичність.

Легко пісня поплила
Темним, сонним ланом,
Десь луною прогула
Журно за туманом.

Крикнув збужений кулик;
Дніпр збудила чайка;
В хвилях ночі носить крик
Синіх вод китайка.

Далі, далі. Швидко світ!
Дзвінко ллються згуки.
Небу й сонцю шлють привіт
Дніпр, гай і луки.

ХОЛОД І ЖАР

I

Зайла душу пекуча туга
Та мрій веселих неждана втрата;
В юрбі сумливій немає друга,
Палкого серця, міцного брата.

Такі нещирі та неправдиві
Найкращі люди, найближчі друзі,
Мов божевільні та юродиві,
Мов позростали в одній нарузі.

Палає сонце і світять зорі,
Та кволим людям того не треба,
Вони в болоті будують нори.
І їхні очі не бачать неба.

Над їхнім полем нависли будні,
Такі гнітучі і завше хмарні.
І їхні справи такі облудні,
Як їх закони «утилітарні».

Так зайва втрата, і зайва туга,
Живи довічно, як жив,— самотній;
З раба ніколи не зробить друга
Твій вільний настрій високольотний.

Минуло щастя, пройшло, пропало,
Немов отруйний, похмільний солод,
Юнацьке серце життя приспало,
В душі панує зимовий холод.

ІІ

З юним серцем перемінним
Я сміюся і живу,
Вільним льотом соколиним
Лину в далеч життю.

Я забув про всі умови,
Я не знов ніяких зрад;
Власні вигадки чудові
Ллю я в дзвони серенад.

Я не кличу оборонця
І не маю смертних ран,
Біль душі при сході сонця
Я розвію, як туман.

Що метелику фіалка,
Що троянда солов'ю,
Так і я кохаю палко
Власну вигадку свою.

Все я сам перетворяю,
Що зносилося в мені;
Я горю, та не згораю
Саламандрою в огні.

Найпишніші квіти травня
Буду рвати, як вандал,—
То ж мої переживання
І горючий матер'ял.

Я забув про всі умови,
Я почув живий закон;
Б'ються вигадки чудові,
Став живим юнацький сон.

Сходить сонце! Швидко зрадить
Соловей свої квітки;
Творчу силу манить, надить
Безупинний льот прудкий.

III

Десь далеко б'ють удари,
Свище степом буровій;
Чорним клоччям сунуть хмари
В небезпеці громовій.

Як зловісно тихо... Темно.
Хтось великий дастъ удар!
Розгорівся бій надземний,
Звився вихором пожар.

Повна чар,
Чар зловісних,
Диких, грізних,
Чорна буря загула.
Лине степом холод-жар;

То водою, то огнем
Б'є стихія, повна зла,
Повна дикої тривоги,
Повна палу перемоги,
Зливши темряву із днем.

ПРИВІТ ВЕЛИКОМУ

На могилі Т. Г. Шевченка

Як любо тіні і проміння
Несуть Великому дари,
І юне вдячне покоління
Здіймає очі догори.

Здіймає радо, молитовно
І в мріях світло-золотих
В серцях знаходить безумовно
Забутий рай — святе святих.

То вплив творця на душу й тіло,
То світла сила будить рух.
Привіт тобі, Свята Могило,
Привіт тобі, Великий Дух!

Прийми од нас дари сердечні,
Як слави вічної залог;
Твої шляхи, тепер безмежні,
Горять огнями перемог.

ЖНИЦЯ

Легко, легко вітер віє,
Сушить піт.
Полем жито половіє;
Ходять хвилі по пшениці.

Сонце з неба шле привіт
В грі огнистій,
Променистій
Молодій красуні жниці.

Тоне, гнеться в житі жниця,
В коси квітоньки вплела;
Знать, їй щастя-доля сниться,
Що й коралів не зняла.

В жниці іскри на сережках,
На намисті й на серпі;
Грає поле все в мережках,
Сніп лягає на снопі.

В жниці личко червоніє,
Ніжне личенько, як жар;
Сонце дужче, дужче гріє;
Десь шумить, дзвенить косар.

Тут він, тут він на долині
Стеле смугами траву;
Завтра, завтра, може, й нині
Буде щастя наяву.

Вся в утомі на соломі
Легко жниця прилягла;
Промінь сонячний в ізломі
Грає в квітах край чола.

Літній день і літня нічка!..
Буде сон аж восени.
Встала жничка-чарівничка;
Грають золотом лани.

Тяжко, тяжко, легко, легко;
Піт і усміх на лиці;
Дзвонить, косить недалеко
Мицій з хусткою в руці.

То ж її, її дарунок —
А од нього ще нема;
Тільки й мала поцілунок,
Як стояла з ним сама.

Тоне в грі красуня жниця,
В коси квіточка вплела;
Знать, їй щастя-доля сниться,
Що й коралів не зняла.

СТЕПОВІ ЕТЮДИ

I

Яка феєрія чудесна!
Який блискуче-дивний мир!
Горить в зірках блакить небесна,
Безмірна вздовж, безкрайня вшир.

Як таємниче, як привітно
Розлився блиск панікадил,
І сипле тихо, непомітно
Жемчужні роси небосхил.

Гей-гей діброви оксамитні,
Неначе в мареві, стоять;
Як в небі зіроньки всесвітні —
Огнями мрії миготять;

Надії — мрії селянина,
Що степ навколо оживив;
О нічко, зоряна година,
Скропи любовно розкіш нив!

Тут розстилалась мла осіння,
Весною танули сніги;
Тепер тут, сповнений насіння,
Нагнувся колос од ваги.

Досвітня зіронька на сході
В рожевих фарбах зайнялась;
Немов серпанком, в прохолоді
Туманом далеч повилася.

Який приємний час остуди!
В чудовій грі блищить роса.
Як вільно, легко дишуть груди,
Як зір приваблює краса!..

А як неждано з-за діброви
Пробігла смуга золота!
О боже, ранок! День чудовий.
Колоссям граються жита.

II

Десь бриняТЬ пастуші крики.
Тоне в співах гай.
Віти журної осики
Вкрили ниви край.

Сонце в небі. Пізній ранок.
Шелестить гілля.
Після праці на сніданок
Сіла вкруг сім'я.

На гіллі в чудній коробці
Крикнуло дитя;
То в колисці-саморобці
Вчуло шум хлоп'я.

Мати тільки подивилась;
— Милий, мій, а-у!..
З криком чайка опустилась
В скошену траву.

Журній чайці легкоокрилій
Жалко чаєнят;
Пишні трави покосили,
Співи не бриняТЬ.

Де ж ви, бідні чаєнятА,
Де ви розбрелись?
Журно чайка, мов підтятА,
Поглядає в ліс.

Никнуть трави розмаїтні.
— Гей, гуляй, хлоп'я!
Онде в житі, онде в житі
Гнеться вся сім'я

Так-то в праці, так-то в ділі —
Всі один в один...
Нуте ж, діти, нуте, милі,
Ще далеко гін!

В сяйві далеч потонула.
Грає край чудес...
Чайка крилами махнула
В льоті до небес.

III

— З добрим ранком! — Так же й вас.
— Де тут нива панотцева?
— Онде-о, ото якраз,
Де розкинулись дерева;

Там же копанка і став;
Водопій розкішний буде.
— Ну, спасибі; я й не знав;
Тут чужі, чужі ми люди.

— Як чужі? А чий же хліб
Ви тут будете вбирати?
— Жну тринадцятий!.. За сніп;
Ех, бодай його не жати!

Я з сусіднього села;
Був я, знаєте, в Сибірі;
Ну, недоля підвела,
Занудився я без міри;

Порозпродав, що було,
Все майно своє розтратив
Та й махнув в своє село
Рідне поле убирати.

Рідне, рідне... А воно
Тільки міць мою забрало!
Ну, прощайте. Все одно,
Що пропало, то пропало!

Сяйво сиплеться згори;
Листям граються дерева;
Осьде близько явори,
Ось і нива панотцева.

ЧАРИ ПОЕЗІЙ

Ти в розмовах уникала
Найважнішого питання;
Ти свавільно утікала

Так лякливо,
Полохливо
Од сердечного кохання.

Що ж, голубко, ти вгадала,
Бо любов моя безтільна;
Міць поетову забрала
 Так всевладно,
 Безрозгадно
Тільки пісня... пісня вільна;

Для поезії святої
Вік творю я ідеали;
Так для мрії золотої
 Пал кохання,
 Біль страждання,
Я і ти — матеріали.

Що ж, горюй!.. Твої страждання
В дивний мир я перекину;
Десь в чертогах світознання
 Ми свавільно,
 Безродільно
Будем жити без загину.

НОКТЮРН

Фея ночі на сади
Млиstu кинула намітку;
Линь, голубонько, сюди,
Я зірву для тебе квітку.

Ніжна квітонька в крові
Збудить млосний пал кохання
І потушить в голові
Всі буденні міркування.

Що нам ранок? Гострий світ
Нас різне тоді у вічі,
А тепер тут шлють привіт
З неба ясні зорі-свічі.

Нас ніхто не прокляне,
Бо слова од нас далекі,—
І тебе тут і мене
Вкриють тінями смереки.

Казку-пісню голосну
Я складу тобі до ранку;
Не oddайся ж, мила, сну,
Линь!.. Я жду свою коханку.

Линь скоріше! Я один;
Я люблю тебе, як тему;
Між фантазій і картин
Я введу тебе в поему.

Із нічної темноти
В поетичній самотині
Блиск твоєї красоти
Я оддам своїй картині.

Встане ранок золотий —
Я полину в мир далекий,
Тільки в серці будеш ти,
Нічка, квітки і смереки.

Здавна серденъко мое
Ритмом, звуком тільки й б'ється,
Що ж на серці тільки є,
Те й по світу розіллється.

МОІ СКАРБИ

Тільки шум степів і луків,
Шум гаїв,
Трав хвилястих,
Вод сріблястих
Я вловив;
Безліч образів і звуків
В серці стомленім,
роздитім я надовго затаїв.

Тільки мрії душ самотніх
Я впізнав;
Пісню волі
В рабськім колі
Перейняв;
Знаю тисячі скорботних,
Слізьми скроплених, болючих,
серце тиснутих появ.

Я так легко розсилю
Без журби
Щохвилини
Всі перлинни,
Всі скарби;
Хто ж збере їх, я не знаю,
Для культурної,
живої і святої боротьби.

НАД КОХАННЯМ

Як б'ється серце в хвилюванні,
Співай про згублений свій рай;
Гори в розбитому коханні
І в співах серцем замирай.

Співай про щастя, про надії
І, проклинаючи, молись;
Підвівши гордо вгору вії,
На небо зоряне дивись.

Свою земну зрадливу фею
В мотив надзорянний втіляй
І тугу піснею своєю
З весняним вітром поділяй.

Тобі не треба чар кохання;
В тобі бушує цілий вир
Палкого щастя і страждання,
Відтінків хмар і блисків зір.

В тобі горить, в тобі палає
Огонь небесних світлих чар,
І зло ніколи не здолає
Співця божественних примар.

Ти сам творець, ти сам ідея,
Життя надземного митець,
А смерть і доля Прометея
Тобі не кара, а вінець.

Так не благай земної долі
І швидко гаснучих утіх;
Нехай в піснях лунають болі,
Жагуче щастя, плач і сміх.

ПОЕТОВІ

Муза, муз; храм та храм...
Хто завів таку церковність?
Всім розпаленим серцям
Муза-воля й безумовність.

Батько Феб і дев'ять муз
Вже давно пірнули в Лету;
Без класичних тих обуз
Легше дійсному поету.

Наші мuzи не в церквах,
А давно на вільній волі,
На долинах, на горáх,
На воді й на суходолі.

Слава сонцю і вітрам,
Слава зорям небозводу,
Що вказали нам на храм
Віковічну свободу.

Я поет, і ти поет;
Я естет, а ти народник;
Що ж робить, як ти атлет,
Я ж — закінчений сухотник?

Я сюди, а ти туди;
Наші сили несполучні;
Ми утнем на всі лади
На мотиви дуже штучні.

Бачиш далеч, бачиш шир?
Полетім, що буде змоги,
А великий, дивний мир
Сам обмежить нам дороги.

Тут орли і кістяки,
Тут і трупи, тут і квіти;
Нас вітає світ палкий —
Ну, поете, час летіти!..

Не лякайся вільних крил,
Крил фантазії поета,
Що підносять в небосхил
І сухотника, й атлета.

ГРІХ

Я знат, я пив її мучення
І взяв на душу гріх чужий;
Тому гріху нема наймення,
Ні заборони, ні межі.

Вона була в чудовім трансі,
Немов жива і не жива;
В давно знайомому романсі
Я чув, я знат її слова:

— Заглянь в пронизуючі очі,
Які там світяться огні,
В їх єсть гріховні темні ночі,
В їх єсть палкі жагучі дні.

Така вона!.. А я розбитий
Душою впав у смертну тінь;
Так я зірвав душевні квіти,
І в ритмі серця чую: згинь!..

САМОВЛАДА

Тільки згубить сокіл пір'я —
Як полине він у льот?
Так твоя нудьга й зневір'я
Свідчить нам, що ти банкрот.

Десь колосся, трави й стерна,
Грає царство степове;
Ти ж розкинув дивні зерна
На каміння гробове.

Так постій, не пий отрути,
Божевільно не ридай;
Не гати з одчаю в груди,
Сам душі пораду дай.

Ти поет, ти дух співучий,
Ти носитель віщих слів;
Будь як змій огнепекучий,
Будь як гідра в сто голів.

Сам свої залічуй рани,
Сам зрікайся од журби —
В час, як хиляться титани,
Б'ють їх діти і раби.

Що таке болючі рани?
Не звикать тобі до ран!
Знаю, бачу крізь тумани,
Як блищить твій дивний лан.

Ти забув нудьгу й прокльони;
Грає сонцем світливий вид;
Знову встануть легіони
З віщим словом до побід.

НА МОГИЛУ ЛЕСІ УКРАЇНКИ

Чоло не вінчали лавровій віті,
Тернів не скрашали ні золото, ні квіти
Співали співці в самоті.

ЛЕСЯ УКРАЇНКА

Кому, кому могильна втома
Життя труїла в дні краси?
Чи тільки небу кров відома,
Пролита в страдницькі часи?

Навкруг офіри та офіри;
Колючий страдницький вінець
Спускає кров з чола на ліри
Палких будителів сердець.

Останній акт — сумна могила
Без дум, без мрій, без вороття...
А як же ліра голосила,
Як палко дбала про життя.

Як довго, довго голос ліри
Будив нас дзвоном золотим...
Нам сором, сором за офіри
Серцям юнацьким, молодим.

Одна посмертна позолота —
Не втіха страдникам-співцям!
Невже духовная голота
Не вірить струнам і серцям?

Серцям, що кров'ю кроплять струни,
І струни з нервів серцевих!..
О де ти, дух довічно юний,
Великий дух людей живих?

— Нехай прийдешнє покоління
Себе минулим утіша,—
Таке святе благовоління
Приймає страдницька душа.
Так ні! Ми в смерть її не вірим,
Вона між нами раз у раз;
Таким живим самооффірам
Місця повік в серцях у нас.

ДАЛЕЧ

Я стою перед метою,
Рад-не-рад,
Ти ж своєю чистотою
І святою
Красотою
Дух вертаєш мій назад.
Я давно переступаю
Кроки зла,
Через пекла йду до раю,
Серце краю,
Хоч і знаю,
Де доріженська лягла.
Тільки крайній крок великий,
Крайній мент:
Тут і нетрі, тут і ріки,
Хижі крики,
Звірі дики
І життя тут б'ється вщент.
Далі ж, далі царство дивне
Вічних чар;
Зло й добро там нерозривне,
Вічне й рівне,
Ніжноспівне,
Повне казок і примар.

VETO

Бери, бери! Вже все пропало,
Лютує зло в моїм добрі;
І ще про славу серце дбало —
І ту бери!

Та слава — власна творча мука,
Як блиск кривавої зорі,
Моєї Музи запорука,—
Так на, бери!

Ти для буденної забави
Зірвала б зіроньку згори;
Я мав одну примару слави —
Так що ж, бери!

Мені добра, добра бажаєш?
О ні, мовчи, не говори!
З грудей ти серце вириваєш —
Ну, так бери!

Так ти до Музи тягнеш руки?
Не згасне сонечко вгорі...
Єдиний присуд для гадюки —
Умири!

ДУХ ЛЮБОВІ

Ні, не святощ, а падіння
Мав я в ніжному коханню,
Щоб не знато покоління,
Все я знищу на прощанню:

Всі юнацькі давні співи,
Що складав в часи жагучі,
Давні думоньки зрадливі,
Перли й зіроньки блискучі.

Перші юні сподівання
І палкі чуття трагічні
Знищу я в піснях кохання,
Бо вони недовговічні.

Поцілунки, чари втоми,
Все згублю я без розмови,
Навіть дух давно знайомий,
Перший творчий дух чудовий.

Тільки ж бачу гнівні очі,
Очі Музи-Провідниці,
Погляд буряний пророчий,
Повний блисками зірниці.

В тих очах закон любові
Я читаю без вагання:
— За один той дух чудовий
Можна мати вік страждання.

МІНІАТЮРА

Тут в моїй мініатюрі
Ти вгадаєш твір,
Що з тобою в шумі бурі,
В блисках зір
Ми ловили, ми творили,
Як огнем серця горіли,
І в коханні
Та в єднанні

Ми були в переконанні
Кожну хвилю, кожен час,
Що любов цвіте довічно,
Мов природа кожнорічно,
І з вітанням,
З милуванням
Сипле квітами до нас.
Що ж робить? — Твоя структура
Допустила вмить,
Щоб любов-мініатюра
Встигла прощуміть
Разом з вітром легококрилим,
Разом з блиском сполотнілим
Без вагання,
Без жадання
Перетворів оживання,
Мов примара чарівна.
В бурях я один літаю
І прекрасних зір питаю
Так побожно,
Так тривожно:
Де, скажіть,
між вас вона?

НАДІЯ

Як сплелися всі мотиви
В красоті твоїй:
Там десь б'ються рідні співи,
Там і квіти,
Там і сльози,
І привіти,
І погрози,
Там приливи і одливи
Невмираючих надій.

Тільки в рай твій я загляну,
Засміюся сам,
Сам журиється перестану,
Сам радію
І вбачаю
Світлу мрію,
Фею з раю,
Що загоїть може рану,
Як нечуваний бальзам.

Знов ти душу зором раниш,
Знов огнем печеш,
Знов ти хоре серце маниш;
Хто ж ти, хто ти,
Я вже знаю,
Що ж з турботи
І з отчаяння
Дух виводиш, тільки глянеш —
І отруту в серце ллєш.

ВІРНІСТЬ

Ти маниш душу в час тривоги;
Скажи, скажи, ти хто такий?
Ні, я не хочу допомоги,
Не протягай мені руки!

Коли коханий, любий, милий
Мене покинув без пуття —
Ніхто не дасть живої сили
Вернутись знову до життя.

Нехай гнітить мене тривога,
Мов похоронний спомин-плач;
Образить серце допомога,
Так ти пробач йому, пробач!

Нехай хоч спомин про кохання,
Нехай хоч спомин буде мій,
Як сум душі, як поминання,
Як надмогильний плач німий.

В РІЗДВЯНУ НІЧ

Коли не будете, як діти,
Не ввійдете в Царство Боже.

Грає небо в блисках свіч.
Сад в убранині білосніжнім.
Сном дитячим віє ніч,
Золотим, далеким, ніжним.

Десь далеко вдарив дзвін;
Серце стислоє і стріпнулось;
Як багато в серці змін,
Як там хутко все проснулось!

Встали привиди святі,
Сни підвищено прекрасні,
Що таїли їх в житті
Довгі будні рівночасні.

Все минає, все іде,
Юна ж віра зостається...
Близько, близько дзвін гуде;
Серце плаче і сміється!

Сяє образ дорогий —
Ясна зірка Віфлеєма;
Цілий всесвіт навкруги —
Ніби юності поема.

О, живи, живи хоч мить
Так, як жив в дитячих роках,
Поки серце защемить
В життєвих буденних кроках.

Ясним усміхом дитини
Гляне сонце із-за гір;
Щохвилини,
Щогодини
Бережи в душі картини,
Що вбачав ти в блисках зір.



1914

НОВОРІЧНИЙ МОТИВ

I

Хвилювалось житнє море,
Цілувались колоски;
Ніби небо яснозоре,
Убирали степ квітки.

Дзвінко сипались в третінні
Нотки неба і землі;
Поцілунками в летінні
Зустрічались мотилі.

Колоритно, мелодійно
Барви з дзвонами злились;
В час той свято, релігійно
Наші душі обнялися.

II

Вила ҳугою пустеля;
Наступав новітній рік,
Як моя сумна оселя
Стала пусткою навік...

Тільки ж вір, що з кожним роком,
Як природа розціте,

То неждано, ненароком
Збудить серце молоде.
Так в природі грають сили
Любодателя Творця,
Що вертають, мов з могили,
Сонцю квіти і серця.

ЗРАДА

Зникла квітка, зірка ясна,
Світлий промінь золотий;
Через те вона прекрасна,
Що в мені горить беззмінно
Так жагуче, безупинно,
Пал болючого кохання,
Геній рода та єднання
Та ідеал красоти.

Через призму дум холодних
Я пустив її красу
І лишився між самотніх,
Тих, що вік її шукають,
Свято люблять і не знають,—
Так і я любив без краю,
Все розбив і умираю,
Все в далекий мир несу.

Через те вона зрадлива,
Що вона — свята брехня,
Вічна згага чуда й дива,
Юних мрійників безоких,
Що в своїх думках широких,
То туманих, то прозорих,
На незвіданих просторах
Легко в'яться навмання.

ВЕСЛА

Дрижали весла...
Після чаду, після втоми
Наша сила знов воскресла,
Нас носили валуни;
Знов ми знаєм, хто ми, хто ми:
Діти буйної свободи,
Що летять на вільні води,
Що сповняють найсміліші,
найдорожчі юні сни.

Весла чекають...
Після ночі, після чаду
Знов щоб хвиля нас понесла,
Ми зіб'єм ворожу гать;
Знов ми вернем нашу владу,
Знов щоб хвиля нас понесла,
Встануть хвилі дружним хором,
І під ними і над ними
наші весла затремтять.

ДО Т. ШЕВЧЕНКА

(В день 100 літ. роковин)

З ласки вищої над нами
Вже поблідло чорне зло
І багато між тернами
Білих лілій розцвіло.

Чисте поле ти засіяв
При обставинах лихих,
І свавільно не розвіяв
Вітер зернят дорогих.

Ще бушують урагани,
Ще над полем свище гнів,
Та далеко крізь тумани
Грає сяйво світлих днів.

Знай, твоє, Кобзарю, поле
Од межі і до межі,
Поле пишне, а не голе,
Займуть діти не чужі.

Хай бушують урагани,
Хай над полем свище гнів,—
Ми чекаєм без омані
Величезних жнив!

ГУЛЬВІСА

Ні сім'ї нема, ні роду;
Сам-один!..
Він дістав свою свободу,
Ніби зірку з небозводу,
Він не знає, що за скрута,
Що за зрада, за отрута,
Що таке сердечний тлін.

Тільки гори та яруги
Любитъ він.
Він не знає горя, туги,
Ні образи, ні наруги,
Тільки з вітром розмовляє,
Поле співом оживляє —
Сам і пан, і челядин.

Давній рицар і гульвіса
Тих годин,
Як до шаблі і до списа
Од неволі в Січ несліся
І ставали всі, як хмари,
Для війни і для покари
В повній згоді всі й один.

— Чуєш, лицарю свавільний,
Чуєш дзвін?..
Є в нас скарб з тобою спільний,
Скарб у доленці невільний,
Так вертайся з мандрування
Без бурлацького вагання
Хоч укупі, хоч один.

ВІЩІ ДЗВОНИ

В небі, в зоряній безодні
Тонуть дзвони великовідні,
Тонуть, тонуть, ніби сон,
Б'ються, дзвоняль тон у тон;
З ними дума в небо лине,
З ними никне, з ними гине
Тьма заслон.

Гаснуть зорі. Знову світло.
Все радіє, все розквітло.
Зникла сила перепон.
Вся земля — святий амвон!
Сяйвом душі всі облиті,
І немає їм на світі
Заборон.

Братня кров не йде в офіру,
Братня кров великий гріх;
Освятити можна віру
Тільки палом мук своїх.

Сльози горя той осушить,
Хто в змаганні та в борьбі
Сам потушить і заглушить
Біль і жах раба в собі.

Хто на всіх не нарікає
Та іде на жертву сам,
Тільки той в собі плекає
Втіху змученим серцям.

Самовладно передасться
Всім серцям велика міць,
І полинуть гімни щастя
Всіма дзвонами дзвіниць.

Над полями,
Над гаями
Плинуть, носяться роями
Вічні дзвони.

І в блакиті неоглядній,
Світлій, сонячній, одрадній,
Дроблять тони
Жайворони.

Розігнавши тьму північну
Світлий Геліос пливе,
Гучно славить силу вічну
 Все живе.
Оживають квіти зморені,
Плещуть води голосні,
Воскресають сили зборені
 Навесні.

Віс силами нестримними
Геній щастя і красі,
Скрізь бринять, лунають гімнами
Голоси.

* * *

Я співи складаю на тон сумовитий
І біль невимовний терплю;
Люблю я голубку з крилом перебитим,
 Без краю люблю.
Я можу полинуть за шир океану,
Піднятись в небесну блакить,
Та як я покину голубку кохану
 Саму хоч на мить?
Десь море бушує, десь хмари чорніють,
Гаями летить буролом,
А тут мої крила голубоньку гріють
 З розбитим крилом.

СТАВ ДНІПРО!..

Став Дніпро. Зомліли в сумі
Сніжно-білі явори.
Я один стою в задумі
 Край гори.
Сила велетня закута.
Груди вкрив холодний лід.
Дід Дніпро, Дніпро-Славута
 Смертно зблід.
Чорні думоньки нависли.
Змовкли співи хорові.
Серце міцно муки стисли
 Дніпрові.

Стали чорні, мов похмурі;
Журно гнеться ряд дерев.
Годі, серце!.. Будуть бурі,
Шум і рев!..

ДО І ПІСЛЯ СВЯТ

Тільки іскорки холодні,
Тільки зоряні огні
Гралисъ блиском золотим
В синій далечі безодній,
В світлосяянній таїні
На величнім передодні
Святковим.

Вже пройшло, минуло свято,
Та чекай ще інших свят,
Свят, негаснучих повік;
Буде блисків так багато
Для палаців і для хат,
Що горітимуть завзято
З року в рік.

Свято хатнє і вселюдне
Розіллється навкруги
Невмираючим огнем;
Зникне горе непробудне,
І полинуть вороги,
А за ними все облудне
Ми здмухнем!..

ДАР БОЖИЙ

Як удариш в струни ліри,
Ніби дзвоном кастаньєт,
Як зумієш в час зневіри
Звеселити всіх без міри —
Ти поет.

Тільки зможеш в час весілля
Взнати тінь сумних прикмет,
Як даси серцям ти зілля
Од похмілля, божевілля —
Ти поет.

Як зумієш, мій коханий,
Змалювати з душі портрет,
Втішить серце, згойть рани,
Все пробачить без догани —
Ти поет.

Тільки зможеш, друже милий,
Підійматись до планет,
Влити в звуки давні сили,
Щастя, горе, сон могили —
Ти поет.

Як здолаєш в бурю, холод
Спать лягти хоч під замет,
Гордо знести біль і голод,
Всім роздавши власний солод,—
Ти поет.

В БОЮ ЖИТТЯ

Твоя душа криштально чиста,
Та як ти можеш бути холодним?
Стихія ж буряна, огниста
Все вкриє попелом нальотним.
Тоді не бійся ти догани
За бруд і попіл, друже миць,
Як воївник, що має рани
І вид кривавий і зчорнілий.

В СОБІ...

Велична, чудова досвітня година;
Тут квіти і води, там зорі-лампадки...
Хотілося б крикнути, що вища людина,
Ніж його придатки.

Придатки для серця, придатки для ока —
Далекі простори і зіроньки неба,
Та розум чарує таємність глибока
І шепче: «Не треба!»

Не треба гукати в той мент поривання,
Як ти потонув у красотах,
Бо завтра потонеш ти в морі страждання,
В буденних турботах.

Не зможеш, не будеш ніколи ти паном
Над зоряним небом — святою габою,
Над морем, над вітром, над сивим туманом,
Хіба над собою.

Тоді вже, тоді вже в тобі одіб'ються
І небо, і води, і хмари, і зорі,
І квіти пахучі в душі розів'ються,
Немов на просторі.

ЗАСНУЛИЙ ВУЛКАН

Ти бачиш похмурий, заснулий вулкан?
Ти можеш піднятись на його;
Там вітер хвилює легенький туман,
Нема там горіння палкого.

Чорніє там мертвє, страшне джерело,
Вдихаючи вітер остуди,
І вітром пустельним тепер занесло
Його замираючі груди.

Він весь каменіє в задумі сумній,
Дощем його скроплюють хмари,
І повагом, тихо по скелі страшній
Пасуться овечі отари.

Та тільки дивися, як дим закурить,
Тікай на степи, на долини,—
То знову палає, то знову горить
Огонь вікової руїни.

Грюкне грім,
Задрижить земля;
Загоряться,
Закуряться
В чорній курявлі поля,
І навколо чорний дим
Буде маревом страшним
Близько, близько й oddaля.
Злою лавою палкою
Буде лить огонь рікою,
Потопляючи навкруг
Все байдуже, все заснуле
Нерухоме і нечуле,
Ніби помсти вічний дух.



1915

ПОЕЗІЯ

Поезія — настрій гучних вакханалій
І плюскіт вина,
Поезія — паходці білих конвалій
І тиша сумна.
Поезія — світ в мальовничій уяві
І радісний дзвін,
Поезія — регіт і сльози криваві,
Молитва й проклін.
Поезія — солод палкого кохання
І дух красоти,
Поезія — буряний пал досягання,
Я й ти.

ПО ЗВУКУ

Чуєш ти в грюкоті лірики дзвін?
Чуєш ти в війську Бояна?
Болісно носиться стогін-проклін...
Чується рана.
Чуєш ти, чуєш ти лірики крик?
Ні, не почуєш, коханий...
Ти ще, мій милий, по звуку не звик
Вгадувати рани.

БЕЗ ЗЛОСТІ

Скрізь бурі і крики на площах гучних,
Всі славлять і Марса й Мамону,
А в мене так тихо! На струнах моїх
Нема відгомону.

Нема відгомону стихійності бід
Бушуючих, злісних, кривавих;
Я тільки, мов місяць на небі, поблід
У хмарках ласкавих.
Я бачу, я знаю — в борні гуртовій
Єсть також нездобні й самотні,
І місяць поблідлий — то їх вартовий
В небесній безодні.

* * *

Хочеться шелесту гаю та піль,
Хочеться пахощів саду,
Ніжного шепоту срібних топіль...
Ох, не пригадуй!
Ночі, і ранки, і дні чарівні —
Все захопила тривога...
Звуки й фарби, як шати сумні,
Шати без бога.
Настрій ліричний у грудях завмер;
Ліра бринить сиротливо;
Жити, кохати, творити тепер
Так неможливо!

НАСТРОЙ

I

Твій чудовий образ милив
В чарах мрій моїх не зник;
Як метелик легкокрилий,
Він сховався у квітник.

В сяйві сонця, в день погожий
Буде він над квітником,
Всі ж мої найкращі рожі
Обів'ють тебе вінком.

Твій чудовий образ милив
В морі мрій моїх не зник;
Я oddам йому всі сили,
Я oddам йому весь вік.

II

Ха, ха, ха, моя дитинко!
Жарти — мрії і слова.
Глянь, красуленько-квітинко,
Як хвилюється трава.

Завтра рано на покосах
Разом з нею ляжеш ти,
А для співів стоголосих
Буде досить красоти.

Зникнуть квіти степу й гаю,
Вбудуть фарби неба й хмар;
Так і знай, що я кохаю
Не для вічних чар.

БОРОТЬБА

I

Гей, земляче, втишуй біль!
По розгублених дорогах,
По степах твоїх розлогих,
То багатих, то убогих,
Грюкотить автомобіль.

Глянь, земляче, зник туман!
В небі гордий і спокійний,
Як орел, як геній мрійний,
Вільний, смілий, всенадійний
Полетів аероплан.

II

Змовкли скарги, й намовляння,
І зітхання-сподівання,
І молитви прохача.
Звуки чуються новітні,
Шуми, дзвони всепобідні
І в бойця, і в орача.

Глянь, степи, лани зелені
Оживив чудовий геній,
Зворухнув життя навкруг;
Зникла довга непробудність,
Б'ється сила, встала людність,
Ріже степ культурний плуг.

Єсть знаряддя духу й тіла,
Світла сила освітила
І сліпого, і раба.

Гей, дорогу, шлях культурі!
Сходить сонце, тихнуть бурі,
Пліне творча боротьба.

Душу, розум, світлу віру,
Буйну силу, вдачу щиру
На великий шлях неси!
Більш не раб ти, а служитель,
Вірний учень і учитель
Духу правди і краси!..

ЗМІСТ КРАСИ

Кожну хвильку, кожну мить
Ловить ухо шелест листу,
Пахнуть квіти, сад шумить,
Як мелодія без змісту.

В гамах звуків гай і луг,
Де не стань, куди не вийди;
В чарах лірики навкруг
Потонули краєвиди.

Щастя, горе?.. Що таке?
Геть придбання і утрати!
Як то можна щось людське
Всій природі надавати?

Вся природа — світлий храм,
І молитви в ній без змісту;
Наш нудний душевний хлам
Тільки нищить вроду чисту.

Горе, щастя, сльози, сміх,
Зрада, згода та кохання —
Се наймення всіх поміх
Любовання-споглядання.

Хочеш бути між красот
Щохвилини, щогодини —
Одділи свій вільний льот
Од становища людини.

Будеш чути кожну мить
Мову вітру, мову листу;
Як божественно бринить
Дивна лірика без змісту.

ЮНОМУ ДРУГОВІ

В творенні діл своїх
Будь вільним, чистим і міцним
В годину щастя і утіх,
В зневазі, в муках, в самотині
І знай, що й вороги твої
 В своїй сім'ї
Гордитимуться тим,
Що ти родився в їх країні.
З юнацьких літ
Жени од себе рабський жах,
І свій високий заповіт
Люби всім серцем без остуди,
І знай, що змінятися й кати
 В той час, як ти
Об кременистий шлях
Смертельно раниш юні груди.

INTER ARMA

Храм війни не єсть казарма,
Храм — поля, гаї і луки.
І в народі «inter arma“
Скрізь по селах, по майданах,
В димних хмарах і в туманах
Плачуть музи, б'ються звуки.

Сплять бойці, склепивши вії,
То ж недарма, то недарма!..
Ми живем — живуть надії!..
Наши співі перемоги
В млі кривавої дороги
Вік не змовкнуть «inter arma“.

БЛИСКИ ДУШІ

Пам'ятаю дні блакитні,
Ночі зоряні привітні,
Води, трави, квіти літні;
Пам'ятай, голубко, й ти!

В незабутні ті години
Ми без друзів, без родини
Пізнавали дух єдиний,
Дух живої красоти.

Вже зів'яли квіти, трави,
Згасли зіроньки яскраві,
Тільки з нашої уяви
Бліск не щезне золотий.

Знов прилинуТЬ сни у квітні,
Сни чаруючі, привітні,
Ніби зіроньки новітні
З темноти і висоти.



1916

ОГОНЬ ЖИТТЯ

Маєш ти палкі бажання.
В незруйнованій душі?
В їх життя і світознання —
Бережи їх, бережи!

Треба відать, треба бачить,
Що вони дають життя.
Вдовольнити їх — то значить
Раптом вийти в небуття.

Вдовольняти так їх треба,
Щоб вони родились знов,
Щоб з'явились, ніби з неба,
З світу, з вітру, як любов.

Щоб летіли з грому, з тиші
Завше радісні й нові,
Найсолодші, найжаркіші —
В їх огонь крові.

ПЕРШИЙ СОН

Серце плаче в ритмах бою...
Стій, мовчи!
Чую шептіт над собою
Уночі.

Никнуть думоньки в тремтінні
Каганця.
Закружились легко тіні
Без кінця.

Стежу, стежу... Рідше тіні.
Ось і ти
Плинеш в сяючій картині
З темноти.

Вірю й бачу, вірю й бачу.
Знаю й ні;
Все ж я радісно означу
Мрію в сні.

Темно, темно... Ти зо мною,
· Ти в мені.
Грає серце в ритмах бою
В глибині.

КРАСА ТА ІСТИНА

Всюди бідна, всюди вбога
Здавна істина була,
І тепер її дорога
Не квітками зацвіла.

Дуже ясна і сувора,
Дуже вбога для краси,
Безнадійна та прозора
Аж до смертної коси.

Хай канвою життєвою
Буде істина красі! —
Сполучи їх! — і з тобою
Будуть всі!

ПРИЗНАННЯ

Посвята

В поезії нема переконання;
В ній єсть і літо, і зима;
В ній фарби, звуки, настрої, бажання,
В ній єсть і щастя, і палкі страждання,
Але постійності нема.

Не може бути постійності в поета,
Так не проси моїх посвят!
Мій сміх зміняє сум анахорета,
Сумний канон зміняє метр сонета,
І спів кінчає зойк утрат.

Я сам себе ніяк не винувачу,
Що я не той, яким я був,
А ти... а ти осудиш ширу вдачу,
Натуру сонячну, палку, гарячу,
І скажеш: — Зрадив і забув!..

ПІСЛЯ НОЧІ

День занявся! Схід в огні.
Сонце вдарило промінням.
В далині,
В височині
Ллються хорами пісні
Над недавнім безгомінням.

Ніч таїла все в собі:
Тихий настрій молитовний,
Гніт журби
Без боротьби,
Сон забитої юрби
І душевний жах безмовний.

Ніч давила нас у тьмі,
Ніч душила гук тривоги.
Ми самі
Були німі,
Навіть дихати грудьми
З повних сил не мали змоги.

Ми стрічали ніч в біді,
Всі заглушені й беззбройні,
І, бліді
Од давніх дій,
Од провалених надій,
Мали рани незагойні.

День занявся! Схід в огні.
Куймо ж щастя, поки видно!
В далині,
В височині
Ллються радісно пісні
Так чаруюче й побідно...

СПІВЦІ УКРАЇНИ

Як чуєш ти пісню про славні руїни,
То знай — ти повинен іти будувати!..
Сумують і плачуть співці України,
Хоч можуть не плакать, а вже кепкувать...

Сміятися можуть од серця над нами,
Зневаживши наше святеє святих,
Бо ми не проймались палкими піснями
І дзвоном натхненним бандур золотих.

Старці ярмаркові, поети й артисти
Не можуть забути степів та могил,
Там знов розгориться огонь променистий
І з давніх скрижалів обмиється пил.

Як чуєш ти пісню про степ та могили,
Про славну арену та драми її,
То слухай уважно і довго, мій милий,—
Там драми твоєї й моєї сім'ї.

КРИКУНАМ

Грізно настрої безладні
Обхопили кволий люд.
— Де ж ви, душі нерозгадні?
Линьте з царства див та чуд.

Вас не чути, вас не чути,—
Знатъ, і ви безладні теж,
Знатъ, несила вам збагнути
Бурі грізної пожеж.

В час весільного співання
Ви здіймали дикий крик,
В мить же бою та змагання
Ви пристали до музик.

В царстві смерті чути крики!..
Гей, ви чуєте, раби?
Ви — глушителі музики
І мерці для боротьби.

НАШЕ ПОЛЕ

Помарніли наші твори,
В нашім полі видно плями,
А які ж були узори,
Як же слали килимами —
Дух радів на пишнім лоні!

Красоту можливо зранить,
Тільки знищить неможливо.
— Хто природу опоганить?
То ж не диво, то не диво,
Що пройшли по квітах коні.

Шкодить квітам жук-могильник,
Шкодять люди, коні дикі,—
Тільки ж квітам сонце спільник,
Нашій праці Дух Великий,
Наше поле знову вродить.

Сушить сонце давні сльози
Бліском, усміхом огнистим,
І, зборовши всі погрози,
Знов над килимом барвистим
Творчий геній верховодить.

МОЄ КОХАННЯ

Моє кохання не залежить
Од форм твоєї красоти.
І знаєш ти?
Мого бажання не обмежить
Саме досягнення мети.

Я сам творю своє кохання
І сам красу твою творю;
Як я горю,
То знаю вищі досягання
І сам чуття миротворю.

Моя любов така безтільна,
Незмінно чиста й молода,
Така свята,
Пливе в уяві горда й вільна,
Як в сяйві хмарка золота.

Вона живе як ще незнана,
Як я таюся, що люблю,
Як я терплю,
Так через те, моя кохана,
Її ні з ким я не ділю.

Мене так манить, вабить, надить
Таємність в творчому огні,
І в тайні
Мене ніяк не може зрадить,
Бо всі чуття мої в мені.



1917

N. N.

Знаю, голубко моя,
Любиш ти віршів узори,
Любиш розрізнений спів слов'я
 Так, як і я.

Любиш ти вітром надихані твори,
 Буряні гімни,
 Бліски та грім;
Любиш ти серцем палким
 Вихор нестримний.

Також люби і життя,
Різні його переходи;
Щиро кохай, як природи дитя,
 До забуття.

Бліски великого сонця свободи
 Рідного краю,
 Рідних стихій
В щасті, в недолі лихій,
В горі й одчаю.

САМОТНЯ ТРОЯНДА

Друже любов'ю осяянний...
Де ти, коханий? — прийди!
Час мій недолею згаяний
Хоч на кінці освіти.

Довго цвіла я під спекою
В горі, в недолі, в біді;
Стала я, друже, далекою
В страдницькій долі тобі.

В час, як трояндою дивною
Я розцвітала в красі,
Ти ж мене звав королівною,
Так мене звали і всі.

Горем у цвіті порушена,
Жду я твого вороття;
Ждати коханням я змушена,
В серці нема забуття.

Знову трояндою милою,
Повною щастя й утіх,
Я розів'юся під силою
Любощів щиріх твоїх.

Вся я в надії та в спомині,
Що мені ніч навісна?
Так у зимовому промені
Зарідок має весна.

ПОРОЖНЯК

(Парабола)

По дорозі торохтить,
Їде, котиться, летить
Легко, прямо, без похилу
Серед куряви та пилу
По дорозі порожняк.
Стук! Гряк!

Гей ти, горенько, загинь!
Скаче, рветься буйний кінь.
А на возі по дорозі,
Весь в одчаю та в знемозі,
Журно свариться козак.
Стук! Гряк!

— Ой ні щастя, ні біда,
Ні горілка, ні вода
Все життя моє погане,
Непривабне, небажане,
Ніби їжа без присмак.
Стук! Гряк!

— Через поле, через степ
Без ваги і без причеп
Я полину, я зустріну
Щастя-долю і дружину
І покину порожняк.
Стук! Гряк!

Сива хмара, сивий пил
Застилає небосхил
На прохожих, проїжджаючих,
На байдужих та ледачих
Наганяє переляк.
Стук! Бряк!

Через гатки та рови
Віз метнувся життєвий
І з бентежного зусилля,
З порожнечі, з божевілля
Покотився у байрак.
Стук! Брjak!

ГІСТЬ-МЕТЕЛИК

На столі в моїй кімнаті
У гвоздиках та у м'яті,
Весь в живій зеленій шаті
Труїть серце образ милий.

І на ньому в сю годину,
Оживляючи картину,
Завітавши у хатину,
Сів метелик білокрилий.

Наче вісник нерозгадний,
Сів метелик той принадний,
Символ смілий та наглядний
Таємничого єднання.

Цяцька вітру, степу, саду,
Цвіту, пахощів та чаду
Ставить серцеві принаду,
Будить чари хвилювання.

Із-за смерті, із-за згуби
Сяє сонцем образ любий,
Знов прекрасні очі й губи
Грають усміхом вітання;

Думка думку плодить, родить,
В серці щастя з горем ходить,
А метелик крильми водить,
Мов звіряє почування.

ПАННА ОСА

Буде, буде
Знову грati
Між кленами
Шелестiння
По садочку.

Будуть люди
Підслухати
Помiж нами
Шепотiння
В холодочку.

На хвилину
Зчервонiю,
Як удасться
Їм накинуть
Гострим оком.

Хоч краплину
Я зумiю
Випить щастя
Та й проплинуть
Ненароком.

Од розмови
Я одразу
Над росою,
Над травою
Вмить полину..

Бiль любовi,
Як образу,
Я косою
Польовою
В тiло кину.

Згніє жертва,
Згубить душу
От страждання,
Божевілля
Та отрути.

Я ж не мертвa —
Знову мушу
Для кохання
Чару-зілля
Десь добути.

Палом дишу
Над травою,
Над квітками —
Од загуби
В ліках в'юся.

Душу втішу,
Рани згою
І вустами,
Губи в губи,
Палко вп'юся.

ВІЛЬНІ ХВИЛІ

Пролетіли, пропливли
Хвили сивого туману;
Глянь, мій друге, після мли
В далеч сонячну, срібляну,
Як там весело, привітно
Миготять різноманітно
Хвили степу-океану.

Вже не крутяться сніги,
Завірюхи димно-білі;
Збігли води в береги
Гонить вітер вільні хвилі,
А над ними жартівливо,
Так принадно, так вабливо
Грають птахи срібнокрилі.

А по серцю?.. Чуєш ти,
Як по серцю ходять хвилі?
Хвилі волі й красоти
Плещуть в юній буйній силі,
Будяť творчі поривання,
Грають полум'ям змагання
В кожнім нерві, в кожній хвилі.

Віє легіт, а навкруг
Море сонця!.. Все на сонці!
Хлібороб лаштує плуг,
Зброю — волі оборонці,
Щоб навіки зникли болі
Горя, гніту та сваволі
В нашій сонячній сторонці.

НАШ ШЛЯХ

Які чуття хвилюють груди,
Які надії процвіли!
Часи насильства та облуди
Минули з царством зла і мли.

Ми за собою мали слези,
Могили, трупи, кров і кров!
Не можуть нас лякати погрози,
Як ми на жертви здатні знов.

Після таємного кипіння
Горяť серця живим огнем.
За гніт, за жертви, за терпіння
Ми стрінem Волю з ясним днем.

Ми збудим долю в рідних колах,
Де довго висів чорний гніт,
Де на ланах широкополих
Ховали в праці «Заповіт».

Тепер над рідними степами
Не віє крильми смертний жах.
Ми знов ідем!.. А перед нами
Прослався довгий вільний шлях.

ВЕЛИКИЙ ХРАМ

Огнем небесним осіяний,
Велично сяє пишний Храм.
— Прийди ж, мій брате довгожданий
І друже зражений, коханий,
Назустріч радісним думкам.

Ввійдіть у Храм сей потихеньку,
Замкніть побожністю уста;
Тут били вашу рідну Неньку!..
Ідіть же тихо, помаленьку,
Як потаєнці, до Христа.

Тут ще в збентеженій уяві
Лунає смертний стогін-гук.
Тут били нашу рідну Неньку!..
Ввійдіть же, праві і неправі,
В народній Храм великих мук.

Великих мук борців народних,
Що матір славили свою,
Що в думах смілих та свободних
Та в почуваннях благородних
Поклали голови в бою.

Тепер велично осіянний
Горить у безлічі огнів
Твій Храм, народе нездоланий,—
Світи ж свої огні, коханий,
Та йди путями без тернів.

ГІМН

Слава Україні,
Любій Отчині
Слава довіку однині.

Єдність і згода,
Право й свобода —
Доля найкраща народа.

Гніту владики
Край наш великий
Знати не буде вовіки.

Люд роботящий,
Всюди трудящий,
Знатиме роки найкращі.

Працю і зброю
Ми за собою
Маєм, щоб стати до бою.

Єдність і згода,
Право й свобода —
Доля найкраща народа.

ПРИВІТ

Моя відновлена Країна
Вітає всіх, вітає всіх;
Вітає кожну доньку й сина;
Моя відновлена Країна
Вітає пасинків своїх.

Як любо степ горить у злоті,
Як буйно ллється волі спів!
Кипить робота по охоті;
Палає степ у чистім злоті,
І поле жде, чекає жнив.

Заходять, сходять ясні зорі.
Ідуть далеко зграї хмар.
А води чисті та прозорі,
В собі скупавши сонце й зорі,
Пливуть, хлюпочуть, повні чар.

Гаї й діброви в прохолоді
Співають, грають, шелестяль.
Здається, все в природі в згоді,
І між дерев у прохолоді
Співці про щастя ляскотяль.

А люди скрізь... Які там люди?..
То просто сестри та брати!
І всіх нас Мати кличе, будить,
Щоб ми пішли, як вільні люди,
Гуртом до світлої мети.

І ми ідем!.. Нам сонце світить;
Ми всі веселі в боротьбі,
І кожен взнає і помітить
Тепер, коли вже сонце світить,
Про що ми мріяли в журбі.

Моя відновлена Країна
Вітає всіх, вітає всіх!
Вітає кожну доньку й сина;
Моя відновлена Країна
Вітає пасинків своїх.

м. Гоголів. 1917

ТОВАРИШЕВІ

Тільки пал твій потух,
Що буяв і горів,
Як божественний дух,
Як великий твій гнів.

Проти гніту життя,
Проти злісних катів,
Що звели в небуття
Безліч наших братів,—

Ти згадай їх в часи,
Коли сумно тобі,
І, повір, oddаси
Знов весь дух боротьбі.

Збудиш віру і пал,
Збудиш силу свою
І святий ідеал,
Що померк у бою.

На дітей подивись —
Не лишай їм борні!
Встань, працюй і борись —
Щастя жде в далині.

МАНІФЕСТ

Тобі — зневірений, розбитий,
Тобі, що ставиш власний хрест,—
Велю я знов життя любити,
Радіти знов і рвати квіти —
Тобі диктую маніфест.

Ти чуєш, як природа дише
Й як навкруги кипить життя!
Великий Дух його колише;
Збуди ж найбільше, найсвятіше,
Наймогутніше власне — Я!..

Велике Я в земній юдолі —
Любов, і згода, і протест!
Воно загоїть давні болі,
І в ньому весь твій маніфест.

I буде в вільному народі
Значна особа і сім'я,
Як ти по волі, по свободі
При кожній справі і нагоді
Проявиш міцно власне Я.

ВІДРОДЖЕННЯ

Сміло вільною ходою,
Повні творчості і сили,
Плинуть доби історичні.
Хтось цілющою водою
Щедро кропить край наш милий,
Сипле блиски феєричні.

Більш ні жаху, ні отчаю
Сила Велетня-Титана
Вже не чує, вже не знає.
По козацькому звичаю,
Тут ні холопа, ні пана
Більш не буде і немає.

Разом з правдою-красою
Край наш міцно і всевладно
Щастя волі обхопило.
Небо вільною росою
Так приємно, так відрадно
Людські душі покропило.

Ллється мова кришталева,
Співи радісні дівочі,
Колисанки материнські...
І здається, що й дерева
Тихо-тихо серед ночі
Шепотять по-українськи.

ЛИСТ З ВІЙНИ

Десь на селях співи, гулі,
Соловейки та зозулі,
Всі в цвіту гаї, та луки,
Та облоги, та сади.
Тут же смертно свищуть кулі,
Тут гармати, тут шаблюки,
Море крові, зла, та муки,
Та надмірної біди.

Жди ж мене, коханко люба,—
Як провіє смертна згуба,
Я до тебе знов прилину,

Вільним вітром прилечу!
Гей, чи житиму, чи згину?
Чи любитиму дівчину?
Б'юсь, гадаю і мовчу.

«Ю.-Р.»

Як на~~а~~ квіти рясно впали
 Темні роси,
До роботи раптом стали
 Юго-Роси.
Радять раду північане,
 Гострять коси;
Люблять поле злототкане
 Юго-Роси.
Північ дивиться до півдня —
 Як там буде? —
Що за злидня, що за злидня
 Рос здобуде?
Як не вкрадуть роботяки
 Ані квітки,
Будуть всякі, будуть всякі
 Заробітки.
Скрізь в степу, немов у злоті,
 Шаблі-коси.
Притаїlisя в болоті
 Юго-Роси.
Пісню виллє таємниця
 Стоголосу.
Хай же сниться косовиця
 Юго-Росу.
Часто гублять роботяки
 Всі пожитки...
Ой, бувають всякі, всякі
 Заробітки.

ПРОВАЛЛЯ

Чув ти проповідь гарячу
Про життя твоє сноторне,
Та в твоїй душі, я бачу,
Є страшне провалля чорне.

Більш ні радості, ні гніву
Не почуєш ти вже далі,
Бо для казки і для співу —
Мертвє місце у проваллі.

Як то можна казку чисту
Розказати по охоті,
Казку зоряну, огнисту,
Десь в багнюці та в болоті.

Як то можна пісню мрійну
Дати тільки на поталу?
Пісню — тугу елегійну —
Жаль за сяйвом ідеалу?

Як то лити сльози чисті
В душу-прірву, в прірву темну?
Гей, осмійте, ночі млисти,
Жертву зайву і нікчемну.

Може, вітер верхогір'я
Занесе огні свободні
В льох отруйного зневір'я,
В тьму провалля та безодні?

ГОДИННИК

Тик, так... Тик, так...
Тихо стукає годинник;
Тихне, тухне ночі ляк.
На години,
На хвилини
Линуть зміни.
Переміни пробігають,
Пролітають,
Поки смерть не привітають
Стуком сонним,
Монотонним,
Мов кивком потустороннім,—
Тик, так...

ПОРАДА

Я сказати тобі не смію,
Що огонь я звів до тління,
А любов —
свою надію —
До звичайного падіння.

Я сказати тобі не в силі,
Все сказати з одкритим зором,
Бо слова мої на ділі
Прозвучать тобі докором.

Бо не вміла, не хотіла
Ти в любові знати святині,
І твоя жагуча сила
Вся в безтворчому падінні.

Сам тепер душевно голий,
Я даю тобі пораду,
Щоб нікого і ніколи
Не ганьбила ти за зраду.

м. Гоголів. 1917

АРФЯНКА

Струна за струною бринить і дрижить,
Зливаються звуки веснянки;
Забилося серце, і думка біжить
За співом красуні арфянки.

Навколо радіє квітчаста весна,
Пишаються квітами луки;
Я чую, що арфа гучна, голосна
Забилася тонами муки.

Красуня арфянка ставна, чарівна
Бринить про змарнілу лілею;
Я чую, я знаю — сумує вона
Сама за красою своєю.

То якось хапливо полився з грудей
Мотив чарівної веснянки,
А далі, а далі скарга на людей
І плач молодої арфянки.

РІДНЕ ПОЛЕ

Всі погрози та примари
Швидко зникнуть, пропадуть;
Спинить грім свої удари,
І над рідним полем хмари,
 Мов розтоплені, розбиті,
Літнім сонцем розігріті,
Золотим дощем спадуть.

Заспіває в полі жниця,
Задзвенить в степу коса! —
Пишно жито золотиться,
Стигне буйна косовиця,
І од вечора й до ранку,
Од світанку до світанку
В полі дух живить краса.

Гей, вітайте поле рідне!
Тут і праця, і боротьба,
Здрастуй, сонечко побідне!
Хай твоє тепло догідне
 Приголубить і зігріє
Вільну працю і чисті мрії
Хлібороба — не раба!..

м. Гоголів. 1917

ВИБІР

Всю в намітку,
В павутинку,
Любу квітку,
Як дитинку,
Убирав рожевий ранок.

А в південну
Спеку-згубу
Наречену
Квітку любу
Вибрав я з усіх коханок.

Бо зникали
Роси в листі,
Вниз стікали
Сльози чисті,
Гасли іскорки в короні...

Нині ж квітку
Я з любов'ю
Взимку, влітку
Мию кров'ю
В надзвичайній охороні.

ГІПНОЗ

Легко, тихо я руками,
Наче крилами, махну
І далеко між зірками
Вмить з тобою потону.

— Що за хвилі? Знаєш, де ми?
— В царстві зоряних країн,
Де невичерпані теми
Мрійних казок і картин.

Глянь, голубко, ледве видно
Крапку нашої землі —
Там лишили ми безслідно
Наші муки та жалі.

Там планету нашу бавить
Бур та вітрів злісний хор...
Глянь, от-от її роздавить,
Впавши з неба, метеор!

Задрижала, смертно зблідла
Донька рідної землі,
В царстві зоряного світу
Гірш її стало, ніж у млі.

Мов забула,
загубила
Щось між горя та турбот,
Мов небесна світла сила
Їй ворожа між висот.

Вниз на землю гострим зором
З болем кинула вона...
Між землею й метеором
Менша й менша далина.

Ширші й ширші неба шати;
Метеор далеко зник,
Тишу темної кімнати
Пробудив тривожний крик.

— Милий, милий, ти зі мною?
Там вгорі огонь та дим,
Ти злякав мене маною
І натхненням чарівним.

Як чудово казку-мрію
Ти шептав про інший мир
І мене,
немов сновію,
Підхопив до світлих зір.

Як же мліла я й дрижала,
Одірвавшись од землі,
Як забилася, закричала,
Щоб вернути свої жалі.

Я боюсь твого шептання,
І таємних сонних дій,
І натхнення, і літання
Десь у вічності страшній.

СТАЛІСТЬ

Я вічно в облозі, в біді, в обороні,
В нерівнім, жорстокім бою безподібнім,
І бог мій кривавий, мій бог не на троні,
І муза співуча не в сяєві сріблі.

Та все ж я ховаю бажання сердечні,
Та все ж я не маю в душі нарікання.
Хай душу проймають думки безкінечні,
Хай будуть довіку страждання.

БЛАГОСЛОВІННЯ

Десь б'ють рушниці, ржути десь коні,
З хрестом іде ієзуїт...
Ще вічна правда на припоні,
Ще люд таврує дикий гніт;
Ще з тихих сел на ріднім лоні
Валує дим і криє світ.

Ще тільки блиснув промінь волі
Крізь чорні хмари та туман,
Ще не заграв на нашім полі,

Ще не зігрів пекучих ран,
І віє з вітром дух сваволі
На нас отрутою оман.

Кругом на стогнах, на руїнах
Кипить бурхлива суєта,
В непевних мріях та картинах
В туманах губиться мета,
І кров'ю скроплена Країна
Синів готує до хреста.

Несіть же ви, благословені,
Хрести свої, а не чужі;
Для вас лежать путі огненні,
Путі без краю, без межі...
Для вас, для вас, борці натхненні,
Плетуть вінки й кують ножі.

В ТЕМНУ НІЧ

В темну ніч я пропливу
Над минулим, над сучасним,
Час далекий ізживу
Сном прекрасним.

Час далекий захоплю,
Перевірю довгі роки,
В світлих чарах розтоплю
Жаль глибокий.

Жаль за щастям молодим,
Що манило так уяву
Та й пройшло, пішло як дим
В млу криваву.

Вгляжу барви красних літ,
Вгляжу сонця дивні сходи,
Вчую радісний привіт
 Волі й згоди.

Ясну мрію я скоплю
І розвину без устанку,
Сон прекрасний розтоплю
 В сяйві ранку.

Може, з сонцем та з теплом
Рознесуться ясні мрії
І перейдуть вслід за злом
 В чари-дії.

Поки ж темно, я пливу
Над минулим, над сучасним;
Довгу ніченьку живу
 Сном прекрасним.

КРИК І СПІВ

Слів багато золотих,
Дум прозорих, чистих,
Мрій укоханих, святих,
Співів урочистих.

Гинуть думи в тузі, в сні
Та в нудних турботах,
Так, як птахи голосні
Гинуть в перельотах.

Як почуєш, друже, крик
Часом серед ночі,
Знай, то в хворім серці зник
Спів палкий, пророчий.

Як почуєш, друже, спів
В ранній час блискучий,
Знай, то співом пролетів
Серця крик болючий.

З НАМИ!

Хто зберіг свій дух живий,
Той іде в житті за нами;
Той не схилить голови,
Не складе своєї зброї
В реві бурі життєвої
Та в змаганні з бурунами.

Вже біжить страшний валун,
Життєвий валун дев'ятий!..
До сердечних наших струн
З ревом бурі припадає
І могутньо вилітає
Спів наш вільний та крилатий.

Линуть гімни бойові —
То змагання з бурунами!
Ромпаліть же дух живий
І до явних і таємних
Сил ворожих, диких, темних
Вийдіть з нами!

В ПОЖЕЖАХ

Нам воля явлена змаганням
І поколіннів, і віків —
Гордіться ж духом і стражданням
Своїх борців — бойовиків!

Тепер до нашого суспільства
Сіяє сонечко із мли,
Часи ж великого насильства
Ми не самі перемогли.

В серцях і вдячність, і пошана
До вояків і бідарів;
У нас немає хлопа й пана
І диких, злісних бунтарів.

Нам вільно в руки забирати
Своє життя давно пора —
Його не можемо програти,
Бо доля нації — не гра!

Нам треба сили й певні межі,
Щоб міцно ворога зігнути,
А в хмарах власної пожежі
Лиш смерті можна досягнути!

Так чуй, Країно незабутня,
У власних огнищах не гинь!
Се ти — Гетьманчино славутня,
І ви — Поділля та Волинь!

Нам воля явлена змаганням
І поколіннів, і віків;
Гордіться ж духом і стражданням
Старих борців — працівників!..

В ЧАС БОРНІ

Будьте мудрими, як змії,
Будьте сталими в борні!
Розцвітають наші мрії
В вільній рідній стороні.

Як пролинуть дні похмурі,
Як затихнуть буруни,
Ясне сонце після бурі
Кине сяйво на лани.

На лани веселі й вільні,
Як широкий океан,
Де співатимуть довільні
Діти скривдженіх селян.

Спомин бою, спомин зброї
В пісню виллється дзвінку
З уст селянки молодої
І в роботі, і в танку.

Наше лихо й дні похмурі
Стихнуть в безвісті віків!
Будуть загадки бою й бурі
В співах вільних юнаців.

Будьте ж мудрими, як змії,
Будьте сталими в борні!
Буйно квітнуть наші мрії
В вільній рідній стороні.

ЩАСТЯ Й ЛИХО

(Колисанка)

Люлі, лялю, люлі, лялю,
Я дитиноньку, мов кралю,
Покладу в м'яку постіль.
 В сині очі,
 Як волошки,
 Подих ночі
 Анітрошки
Не повіє нівідкіль.

Ні комарику, ні мусі
В спів пристати до матусі
Вже не можна, як удень.

Поки гляне
Ясне сонце,
Все прогнане
За віконце,
Щоб нечувся дзень-дзелень.
Добре жити без мороки —
Татуся нема два роки,
Десь далеко на війні.
Його з бою
Я чекаю
І з тобою
Не тікаю,
Хоч і боязко мені.

Люлі, лялю, люлі, лялю,
У віконечко з кришталю
Заглядає тихий сон.
В сині очі,
Як волошки,
Вітрик ночі
Анітрошки
Не повіє з-за вікон.
Що то буде, що то вийде?
Тато взнає, вмить приїде —
Буде, буде лютий час!..

Люлі, лялю,
Тихо, тихо...
Ой мій жалю,
Щастя й лихо
Бог війни заніс до нас.

БОЖЕВІЛЯ

Знаю, знаю... Пам'ятаю.
Я щодня її вітаю.
Єсть і в усміху дитини,
В сяйві ранку є вона,
Чарівна.

Серце й мозок щогодини
Мучить спомином вона.
Знаю, знаю... Хтось порадив
Залічити серце враз.
Я ж хіба її не зрадив?

В той же час!
Не її, а тільки спомин,
То й за тим
Чувся, чувся в небі гомін,
Ніби в серце вдарив грім!..
Що за сила у людини?
Чиста, ніжна, а страшна.

Що? Мана?..
Онде квіточка жоржини —
То вона!

Стій, я квіточку сковаю,
Ніччю з нею заспіваю,
Тихо, тихо засміюсь.

Ні, боюсь.
Я боуся, що розстану,
Що кохати перестану,
Як з кохання кров'ю серця я заллюсь.

ПІЗНІ КВІТИ

Квітки останній миліш
Розкішних первенців весни.
пушкін

Зацвіли квітки мої
Пізно не по-ранньому,
Сплять у золоті гаї,
В кольорі останньому.

Спить у золоті мій сад,
Спить, жалю не відає;
Скорі з нього листопад
Все убрання скидає.

Зникли квіточка весни —
Мрії безувінчання...
Я святкую восени
Творче їх докінчення.

Як приємно свято свят,
Хоч і пізно, стрінути!
Дні тужливі, дні утрат
За собою кинути.

Так одна щаслива мить
Нашу долю змінює;
Нею серденько тремтить
І життя оцінює.

Геть летять пташок рої,
Віє вітер лозами,
Зацвіли квітки мої,
Та перед морозами.

НА СВЯТИ

Всі були в палких надіях;
Скрізь лунали співи слави;
Кожен був немов одружений.
Ти ж мовчав, та я на віях
Бачив слізоньки яскраві,
Мов жемчужини.

Все було на тихім святі
Раде волі, як здоров'ю,
Ти ж стояв немов розстроєний...
Знаю, знаю — всі завзяті,
Ти ж найвищою любов'ю
Був озброєний.

З ВИСОТИ

Вільні крила розгорну,
Полечу за хмарами;
Хмари крильми стріпону,
Розжену ударами.

Сонця промінь золотий
Стріну зачарований.
Буду падати з висоти,
Сонцем коронований.

Будуть друзі шкодувати,
В небо позираючи,
Я ж за ними жалкувати
Буду і вмираючи.

Легко вмерти в висоті —
Хто цей солод звідає?

Сонце бризки золоті
Вслід мені розкидає.

Хто літає вище хмар,
Може сміло падати.
Синє небо й сонця жар
Можуть смертно надити.

НОВІ ШЛЯХИ

Ні доріженъки, ні стежки!
Білий килим на полях.
Сплів узори та мережки
Цар зимовий,
Дух чудовий
На садах і на гаях.

Білосніжною габою
Хтось покрив земні гріхи.
Лихо сплетене з журбою
Десь забилось,
Заблудилося
І згубило всі шляхи.

Хай метелицею віє
Чистий, чистий, білий сніг.
Творчий Дух шляхи одкриє
І розширить,
І провірить
Життєвий великий біг.

Зацвітуть шляхи новітні
Не тернами, як цвіли,—
Їх покриють квіти літні
І осяє,
Привітає
Вічне сонце після мли.



1918

СНІЖКИ

— Погуляєм, серце, в сніжки,—
Попаду, не попаду!
Сніг заніс усі доріжки,
Сніг замів усе в саду.

Скрізь дерева хилять віти,
Всі в мереживі, в снігу; .
Хочуть віти обліпiti
Тебе цвітом на бігу.

Сипле інеєм, як цвітом,
Молодий, стрункий вишняк;
То під снігом марить літом
Загадковий молодняк.

— Погуляєм, серце, в сніжки!
Чи не зрушим мрій у сні?
Будем ждати, як доріжки
Вкриють квіти навесні.

Синє небо. Сніг. Замети.
Скрізь дерева всі в цвіту.
Що за радісні прикмети,
Що за пишність у саду!

Ну ж, додому! Вище ніжки!..
Бач, який глибокий сніг!
Тануть сніжки, тануть сніжки
В наших рученьках палких.

В ЮРБІ

Що за лихо? — Ти брехливий,
Ти лукавий
У гурті!
Що за зміна? — Ти ж правдивий
І цікавий
В самоті.

То не диво, бо з юрбою
Ти не можеш іншим буть —
Просто будь самим собою,
З горем, з радістю, з журбою,
З тим усім, що в душу й серце
почування наженуть!

Гляну, гляну пильним оком
В давні страчені часи,
Бачу я тебе пророком,
Повним палу і краси.

Вільний вітер у пустелі
Був товаришем твоїм,
А ріднею гори-скелі
Ta весняний дужий грім.

Як чудово одбивались
Чари сил в очах твоїх,
Як тобою милувались
Зграї зірок золотих!

Так дала Краса-Свобода
Блиск-огонь твоїм очам,
Як в тобі жила природа
І в природі жив ти сам.

Так пилинка ти з пилинок
Жив царем між скель та гір,
Комашинка з комашинок,
Марив ти про інший мир.

Та тепер я знову бачу —
Ти юрбі передаси
Степом виплекану вдачу
І живе чуття краси.

А тобі, тобі натомість
В душу сплине од юрби
Злободневная рухомість
Життєвої боротьби.

В душу й серце передасться
Тільки гомін, тільки шум —
У юрби нема ні щастя,
Ні краси, ні світлих дум.

Все ж ти хвилею вливайся,
Чистим струмнем грай в юрбі
І, збруднілий, поновляйся
В самотині та в журбі!

ВІДРОДЖЕННЯ

Змий кривавую скрижаль
І спиши новітні мрії:
Швидко зникне сум і жаль,
Гнів і плач Ієремії.

Довго холодом мерця
Всіх труїли темні ночі;
Палко билися серця,
Чувши заклики пророчі.

Все було в крові, в огні,
Тухло серце перемоги,
І в кривавому огні
Всі блукали без дороги.

Все ж не гинуть без пуття
Сили, втрати і надії,
Знов і знов горить життя,
Мовкне плач Ієремії.

Линь же, друже, на простір
В полі праці і науки,
Скрізь по краю вздовж і вшир
Вільна думка й вільні руки.

ЖАДАННЯ

Чом на квіточку не гляне
Ясний промінь золотий?
Жаль, як квіточка зів'яне
Без проміння й без води.

Жаль, як нічка не покропить
Квітку краплями роси,
Жаль, як ранок не обхопить
Бліском сонця та краси.

Ну, а серце? — Серце в'яне
Без кохання, без жаги.
Серце битись перестане
Од тужливої ваги.

Сонце квіточки не згубить —
В пишні барви прибере,
Може, й серце ще полюбити
І самотно не замре.

В НІЧ БЕЗСОННУ

Нічка зоряна, узорна,
Зверху синя, знизу чорна,
Степом, морем попливла,
Тіні й блиски — що за диво?
Як чудово, як пестливо
Обнялися світло й мла!

В тінях ночі спить природа;
Ледве диші прохолодна;
В ясних зорях небосхил.

Я на світлих крилах плину:
В ніч безсонну я спочину
І не знаю страти сил.

Ясний місяць, темні тіні...
Як приємно в самотині
Все минуле забувать!
Листя й віти не тріпочуть,
Сплять дерева, ніби хочуть
Сонні чари почувать.

Нічка зоряна, узорна,
Зверху синя, знизу чорна,
Шепче казку неземну.
Чую, чую шепотіння...
Бачу зорі, миготіння...
В чарах ночі я тону!..

СУМ І РАДІСТЬ

Ніч. На серце налягло...
Не тікай од суму всує —
Ранком стомлене чоло
Світла Муза поцілує...

Сум розбудить в серці міць,
Як таємний провозвісник
І великих таємниць
Нерозгаданий захисник.

Зразу серця не вгамуй,
Хай заніє, затріпоче!
Гостро, млюсно посумуй —
В суму є чуття пророче.

Музи світлої не клич,
Як серденько сум обхопить,
Як нависне чорна ніч
І навколо все затопить.

Знов серденько задрижить
Радо, радо без причини,
Наче з вітром прибіжить
Щастя з дивної країни.

Сум з піднесенням — брати;
Привітай же їх охоче! —
В їх один огонь святий
І одно чуття пророче.

НЕ СУДИ!

Не суди, що я нікче: ість,
Бо одбився й ти в мені!
Ти — розгадана таємність
На прозорій глибині.

Я вбираю щиро, радо
Все веселе і сумне;
Вся душа моя свічадо
Одворотне й чарівне.

Сам я мучуся і плачу,
Як нещастя одіб'ю,
Тільки тут ще я гарячу
Владу сонця розіллю.

Я не вірю тим високим,
Що для їх незнаний низ;
Вірю музам зореоким,
Феям радощів і сліз.

Як підглядиш ненароком
Щось недобре ти в мені,
Знай, то я свічадом-оком
Щось побачив в таїні.

СЯЙВО СЛАВИ

Як згасне день, як ніч настане,
Як смуток душу обов'є,
Згадай, що ранком сонце гляне,
Згадай, що все було і є!

О, не сумуй, молю, благаю,
Не ображай своїх святынь —
Повір, що втомленому краю
Похмуря нічка — тільки тіни!

Нехай твій смуток далі плине,
Бо сонце вигляне з-за гір
І всім так радо усміх кине,
Тобі ж за смуток твій докір!

О, не сумуй за тим, хто славу
Лишив, мов сонце, по собі,
Бо він дає всім силу живаву,
Тобі ж утомлення в журбі!

ПЕРЕХОДИ

Глянь, голубко,
як над ставом запушились довгі лози!
Глянь, як вітами кивають кучеряві явори! —
Плинуть хмароньки весняні, тихо сиплючи з гори
чисті сльози...
Як природа поновляє творчі виснажені сили,
Так на кожнім переході поновляємся і ми!
Хтось виводить дух наш творчий з сірих
буднів, як з тюрми, як з могили.

ВИШНЯ

Немовби смутком оповиту,
Гойдає вітер легко вишню,
Вона ж без цвіту, без привіту
В собі таїть красу колишню.

Вона ж цвіла, цвіла на диво
І oddala всі творчі соки —
А вітер шепче їй журливо,
Що цвіт зійшов на довгі роки.

Минуть літа... В природу дивну
Вона вкладе всю міць, всю владу,
І сад впізнає королівну,
Яка й була красою саду.

БАЖАННЯ

За хмаринкою
Хмаринонька
Блакить
Застилає в колір сірий.
За пташинкою
Пташинонька
Летить
В край південний, в синій ірій.

Серце мріями
Іскристими
Тремтить,
В згадках, споминах тріпоче.
Хай завіями
Пушистими
Примчить
Сніжна буря із півночі.

Руйнуваннями,
Морозами
За мить
Буря знищить все трухляве.
Сподіваннями —
Занозами
Зміцнить
Серце стомлене та мляве.

ПЕРЕД СВІТОМ

Сад... Розлягається спів солов'я.
Блимають іскорки-зорі.
Спить вона, ворог,— красуня моя,
Сам я — в тривожному горі.

Як то прорветься?.. Мій вік молодий
Матиме щастя чи лихो?
Цвітом потомлені пишні сади
Дихають легко і тихо...

Долю-невільницю сам розкую,
Сам познімаю кайдани —
Вийду назустріч і сонцю, і дню,
Збувшись палкої омани.

СТЕП

Квітки, квітки і степ хвилястий,
Сади, і трави, і луги.
Мене вже труйть чад квітчастий...
О, де ж ви, межі й береги?

Нема, нема!.. Квітчасте море
Таке всевладне й чарівне,
Таке блискуче і прозоре,
Таке сп'янююче й гучне.

Дивлюсь навкруг тривожним оком;
Я стільки чаду не знесу...
З брудного міста ненароком
Я вплив в нечувану красу.

Я чую помсту тут за зраду
Од степу, сонця й пишних трав
За те, що їх квітчасту владу
На шум бентежний проміняв.

Тепер тут квітки ї, зільні трави
Отруту паощами ллють.
Біжу, біжу... В очах появі,
Немов примарами, встають.

Куди ж, куди? Немає змоги...
П'янить і пахощі, і жар,
А далі, далі край дороги
Стойчи чи явір, чи анчар.

Квітки, квітки і степ хвилястий,
Пахучі трави і луки.
Мене вже труїть чад квітчастий...
О, де ж ті межі й береги?..

В СТЕПУ

Яка феєрія чудесна,
Який блискуче-дивний мир!..
Горить в зірках блакить небесна,
Безмірна вздовж, безкрайня вшир...

Як таємниче, як привітно
Розлився блиск паникадил,
І сипле тихо, непомітно
Жемчужні роси небосхил!

Ген-ген діброви оксамитні,
Неначе в мареві, стоять...
Як в небі зіроньки всесвітні,
Огнями мрії миготять,—

Надії — мрії селянина,
Що степ навколо оживив.
О нічко, зоряна година,
Скропи любовно розкіш нив!

Тут розстидалась мла осіння,
Весною танули сніги;
Тепер тут сповнений насіння
Нагнувся колос од ваги.

Досвітня зіронька на сході
В рожевих фарбах зайнялась;
Немов серпанком, в прохолоді
Туманом далеч повилася.

Який приємний час остуди!
В чудовій грі блищить роса...
Як вільно, легко дишуть груди,
Як зір приваблює краса!..

А як неждано з-за діброрви
Пробігла смуга золота!
О боже, ранок!.. День чудовий...
Колоссям граються жита.

З ГЛИБИН

Чистим струмнем
пробивалась з-під землі вода цілюща
І забилася, розлилася в іскрах,
блісках золотих.
Підняли голівки квіти, здивувалась темна пуша—
Вітер стих.

Як то можна? Чистий струмінь,
ніби дивний нерв підземний,
Так уперто, так таємно пробивав до сонця путь.
Так до сонця нерв живучий, і чутливий, і таємний,
Зміг сягнути.

Так з душі, з-під горя й туги,
з-під неволі та страждання,
Після довгого мовчання, за одну коротку мить
Спів гарячий волі й щастя,
спів палкого поривання
Полетить.

ЛІЛІЙ

Морок... Роси... Трави плачуть...
 Тихо по саду...
В травах лілій маячуть —
 Я до їх іду.

Білі, чисті і високі,
 Гордо стали в ряд;
Тут найкращі роси й соки
 Їм готує сад.

Знайте, квіти ароматні
 Давніх мрій моїх! —
Завтра люди марнотратні
 Скосять вас для втіх.

Ви їх символ, марна згадка
 Даних богом дум;
В мене ж в серці ваша грядка
 Будить давній сум.

В ніжних відблисках ідилій,
 В юний любий час
Для моїх сердечних лілій
 Сонця світ погас.

Ні одна з їх не біліє
 В хмурій темноті;
Тільки серце сохне, мліє
 В журній самоті.

ОБЕРЕЖНІСТЬ

Як заллються солов'ї,
Як затвохкають в саду —
Я прийду.

Повен щастя і жаги,
На квітчасті береги,
Де латаття майорить,
Де вода блищить, горить,
Я прийду —
Як в чаду,
Як заллються солов'ї...

Тільки, мила, не виходь,
Не виходь і ти туди
До води! —
Там я буду сам горіть,
Буду з вітром говорить
І складу тобі дзвінкий,
Невмирущий спів палкий,—
Тільки ти
До води
Ніччю, мила, не виходь!..

Очі-зіроньки твої
Музу пalom обдадуть,
І зведуть
Муки ревнощі її —
І замовкнуть солов'ї,
А мої палкі пісні
Десь розвіються у сні,
Пропадуть,—
Їх зведуть
Очі-зіроньки твої.

ПРОЩАЙ!

Даремні скарги і стогнання;
В слізах кривавих не шукай
Такого гострого страждання,
Як в сім мучительним «прощай»!

БАЙРОН

Я стискаю тихо руки...
Тихше, зіронька моя!
Будь весела в час розлуки,
Будь така — як я!

Наши давні сподівання
Розтопив я в сяйві дум;
Душу манить дух шукання,
Вуха вабить шум.

Хай моє життя шалене
Десь загине край мети,
Тільки ти іди од мене! —
Мила, чуєш ти?

Тихше, тихше! — Все я знаю...
Серце все моє в крові,
Тільки ж я один сконаю
В бурі життєвій.

Як умру, то й до могили
Ти, голубко, не вчащай!
Більш нема, нема вже сили...
Ну, прощай!..

СИМВОЛ ЖИТТЯ

Тайнодумний, вельмистрадний,
Збитий бурями украї,
Голий, мокрий, безвідрядний,
Тихо стогне, плаче гай.

Тихо плаче, тихо виє,
Щось ховає, щось леліє
Чи в осінню хвищу мріє
Про весняний рай.

Тихо йду я, марю з гаєм;
Очі сплющивши на мить,
Зразу чую, як з ручаем
Очерет про щось шумить.

То, здається, про коріння
Та рослинки, та насіння,
Що покрила мла осіння
Та й гнітить, мертвить.

Скрізь гілля, гілля та палки;
Тоне гай у млі уяв,
З ним і я... Цвітуть фіалки...
Чую легкий шепот трав.

Чую співи голосисті,
Бачу зорі променисті,
Наче в блисках та намисті
Щасно гай заграв.

Гай похмурий, вельмистрадний
Жде живого вороття.
Гаю, символе відрядний
Перемінного життя!

Серед бурі, серед бою,
Збитий горем та журбою,
Радо я ділю з тобою
Долю і чуття.

ЗГАДУЙ!

Згадуй, милив,
Як шуміли
На горі
Осокорі! —
Більш не будуть...
Віти вітри обсушили,
В жовтім листі мало сили,
А навкруг пахучі трави,
Цвіт окраси та оправи
Ночі студють.

Згадуй, любий,
До загуби
Чарівні
Чудові дні
Щастя й сили;
Тихі ночі-зоряниці,
Буйні бурі-грозовиці
І кохання, цілування
І юнацькі сподівання
Згадуй, милив!

В горі, в сумі
Та в задумі
Ти один
У тьмі годин
Все те згадуй
І минулим, неоглядним

Щастям болісно-одрадним
Без докорів, без догани,
Як зниують давні рани,
Душу радуй!

ПЕРША МРІЯ

Десь згубилася вона,
Як мана,
Десь в повітрі, десь в природі,
В тихих водах, в небозводі —
Так, як губиться, зникає,
Ніби зрадником тікає,
Перший образ, перший тон
В чарак юного кохання
І наївного єднання
В час, як манить всіх весна...
Десь згубилася вона,
Як мана.

ПОКЛИК СЕРЦЯ

В давніх думах горить, як в чаду, голова...
Воскресають щасливі години,
Губи шепчуть забуті огністі слова,
В тьмі малюються давні картини.

Не маніть же ви серця, забуті часи,
Вже не буде назад повороту! —
Не вставати квіткам з-під серпа і коси,
Не чекати світання і сходу.

Я не хочу нічного спочинку, о ні!..
Я живу ще для помсти за зраду,

Помсти тим, що скосили квітки чарівні,
Що розбили сердечну владу.

Я не хочу, не хочу, щоб серце мое
Обливалося кров'ю так марно!
В грудях серце горить, ніби молотом б'є!
Не пускай душогубів безкарно!

ШЛЯХОМ ЖИТТЯ

Я тільки знаю, що даремно
Зійшлись ми спільно на пути,
І чую серцем, як таємно
Надії гинуть золоті.

БАЙРОН

Колись я грів твої бажання
Огнем палких своїх надій,
Твої веселі сподівання
Серед бушуючих подій.

Колись я сам не знат утоми
І в світовій людській сім'ї
Мені і хати, і хороми
Були однаково свої.

Колись я брав на власні плечі
Вагу свою й своїх братів,
Як буйний запал ворожнечі
Душі і серця не труїв.

Тепер я сам — і пильним зором
Шукаю спільніків в юрбі,
А ти так дивишся з докором,
Що я знесилів у борьбі.

Та тільки знай, я знову встану,
Як не з юрбою — встану сам,
І в далеч буряну погляну,
І кину виклик небесам.

Коли ж твої палкі бажання
Осінній вітер рознесе —
Прости за мрії, за страждання,
За глум життя... За все, за все!

ТИ НЕ ЧУВ?..

Ти не чув?.. А чути треба,
Як співають люди в горі,
Як співають люди в муках,
Як здіймаються до неба
Душі, змучені та хворі,
В довгих, вистражданих звуках.

Ти не зневів?.. А треба знати,
Що за слізьми — крик одчаю,
Гнів і полум'я пожежі!
Зчервоніють неба шати,
Скрізь од краю і до краю
Рухнуть стіни, зникнуть межі.

ТВОРЧІ СНИ

Спить-дрімає синє море,
Хвиль на берег не жене,
Море синє та прозоре,
Ніби небо чарівне.

Де ж ті хвилі прудкокрилі,
Де величні валуни,
Що буяли в дикій силі,
Як гуляли буруни?

Будуть знову, будуть бурі,
Загрюокоче в небі грім;
Хмари чорні та похмурі
Кинуть тіні, ніби дим.

А тепер дрімає море,
Хвиль на берег не жене,
І повітря спить прозоре,
Ароматне й чарівне;

І навкруг життя заснуло,
Сплять у пающих сади.
В сяйві сонця потонуло
Млисті марево біди.

Як у хвилі, в буйній силі
Знов приплинуть інші дні.
Десь гартується в горнилі
Щастя в творчому огні.

ЗАКОН ЖИТТЯ

Я знаю, я вірю — життя переможе,
Дощами обмиється жертвена кров!
Чого ж ти зітхаєш — о світе, о боже! —
Ні сонце, ні небо тобі не вороже,
І квіти до тебе всміхаються знов.

Як чорная ніченька зорі згасила,
То сонце блискуче скривавило схід.

І знову природа життя воскресила,
І знову розквітла і воля, і сила
І кличе та кличе до світлих побід...

Так вільна творчість і дух твій упертий
Бажання й одвагу тобі надає.
Не став запитання: чи жити, чи вмерти?
Одвічних скрижалів не можна затерти,
Життя, а не смерть, нам закони дає.

Чого ж ти зітхаєш — о світе, о боже!
Не хоче природа сумних молитов.
Як сяйво, як сонце, життя переможе
Облуду, сваволю й насильство вороже,
І літніми зливами змиється кров.

ВІРА

Вірте у геній народу.:
М. ЧЕРНЯВСЬКИЙ

Я в безсиллі не заплачу,
Що життя тепер сумне;
Я узнаю, я побачу,
Хто всесильний,
Духом вільний,
Всі тумани прожене.

Краю рідного офіри
Вже кропила братня кров!
Повний палу, повний віри,
Геній чистий,
Дух огнистий
Смертний жах переборов.

Геній рідного народу
Світлий, творчий раз у раз
Славить вроду і свободу,
 Має силу
 Непохилу .
В вільній праці кожен час.

Я узнаю, я побачу,
Хто тумани прожене!
Той, хто знає рідну вдачу,
 Легко горе
 Переборе
І недолю обмине.

НАСТРОЇ

I

Чом огнем не дишуть груди,
Чом так холодно навколо?
Від байдужості й зануди
Ніби й сонце захололо.
Чом не пахнуть трави й квіти,
Що за сум та безгоміння?
Наче смутком оповитий,
День згасає без проміння.

II

То душа, душа твоя
Сяйва бачити не хоче;
Суму давнього змія
Серце нудить і лоскоче.
Глянь, як знову сяє день
Без турботи й без печалі,
Ллється з дзвонами пісень
Запах лілій і конвалій.

І в душі, в душі твоїй
Знову встали буйні сили;
Знову чари світлих мрій
Юне серце розпалили.

* * *

Брат по мистецтву — великий маляр
Най намалює Країну мою,
Виявить в образі силу і дар,
Силу незламану в довгім бою.
Дасть він їй форми святої краси,
В очі їй кине огні запальні,
Бризне на неї живої роси,
Виллє в ній чари і сили земні.

МИР МИРОВІ

Вона припала до ікони,
А я молитися не смів;
В моїй душі мінялись тони,
В моїй душі бурун шумів.
Вона крізь слізози усміхнулась,
Неначе янгол, без тривог.
О як душа моя метнулась,
Що в неї є... дитячий Бог!
А мій немилостний, огнистий,
Такий суворий, гнівний Бог!..
Мене пустив на шлях тернистий
З одним бажанням перемог.
Єсть Бог терпіння і шукання —
Так я шукаю і терплю
І тим далекий од кохання,
Що фей півладних не люблю.

ДОКАЗ БЕЗСМЕРТЯ

Я так жду, я так хочу весни, що боюся її
не побачить.

I коли вона справді прийде вже тоді, як я
буду лежати в могилі, то прийди, я
прошу, і скажи мені, крикни, що вже
царство весни, царство щастя і волі на-
стало навколо!

Ні не треба приходити! Ти будеш далеко
од мене.

Тільки mrією, з духом з'єднавшись моїм,
легким вітром шелесни квітками, та
листям, та вранішнім цвітом вишень.

Я почую...

Сяйво, пахощі й квіти весни єсть для мене
божественний доказ безсмертя.

В САМОТИ

I

Я купаюсь в плюсқотінні
Тихих, чистих, срібних хвиль;
Пролітаю в шелестінні
Ледве дишучих топіль.

Весь тону я в ароматах
В білоквітнучім саду.
В думах вільних та крилатих
Я в надземний мир іду.

Я сягаю вгору, вгору,
Де злилися зорі в путь;
З їх висот палкого зору
Я не можу одвернути.

Розправляю вільні крила
Над принадами буття;
Тут і розум, тут і сила,
І над ними бог чуття.

Ні кохання, ні страждання
Тут душі не зворухнуть,
І молитви-дивування
Сили буднів не здмухнуть.

Став великий час мовчання,
Непомітний біг годин.
В серці райські почування...
Я один.

II

Душу вабить, душу манить
Taємничий мир,
Завтра ж ранком душу зранить
Життєвий вампір.

Будуть стогони, прокльони,—
Згасне пал снаги;
Стануть жертвами мамони
Mpїї дорогі.

Завтра стане храм базаром
І майданом сад;
Опанує божим жаром
Комерційний лад.

Завтра димом розлетиться
Боготворчий мир. .
Серцю сниться, серцю сниться
Стук стальних сокир.

Вгору, вгору, далі линьте,
Всі рої надій,
В небі, в зорях ранком гиньте
І в душі моїй.

1918

ЖИВІ СЛОВА

Як почуєш слова,
Що запалять огні
У душі твоїй стомленій, хворій,—
Знай, то сила жива,
Що поверне всі дні,
Помарновані в чорному горі.

Як слова промайнуть,
Не лишивши на дні
У душі твоїй стомленій сліду,—
Знай, закінчена путь
І погасли огні;
Кинь надії на щастя й побіду.

1918



1919

ВІЄ ДУХ

Віє, віє Дух, де хоче,
На просторах світових
І хвилює, і лоскоче,
Крильми творчими тріпоче
В пориваннях життєвих.

Віє, віє Дух пророчий
В тихі ранки, в ясні дні;
В непрозорі темні ночі
Дух, до творчості охочий,
В далині живить огні.

Гляне в серце Дух глибокий,
Кине полум'я у кров.
Ніби з вітром, в різні боки
Розлетиться мертвий спокій,
Все життя заграє знов.

Жди. Молися... Дух, де схоче,
На просторі повійне;
Миттю серце розлоскоче,
Розхвилює, затріпоче,
Кине щастя осяйне.

СВІТЕ ТИХИЙ!..

.....Світе тихий,
Боже щастя, сонце втіхи,
З хмар розбитих, лихолітніх
В час надій і дум новітніх
Освіти і люд, і край!

Збий вкінець останні хмари
І за зло, за кров, за свари,
За чужі й за власні болі
В тисках чорної недолі
Знову тьмою не карай!

Більше сонця, більше світла!
Щоб країна вся розквітла,
Щоб чудова вільна зміна
Люд схиляла на коліна
З гімном вищої хвали.

Світе творчий, світе тихий,
Нашу іскру самовтіхи,
Нашу зіроньку яскраву
Всьому людові на славу
В сонце щастя розпали!

Треба щастя після муки,
Треба сонця після мли.
В нас молитви, співи й гуки
Тільки в стогонах були.

Творчий світе, ясний світе,
Все міняється, живе,
Зникне горе пережите,
Буде щастя життєве.

Той, хто вік умів терпіти,
Хто суворо ніс вагу,
Буде трунки щастя пити
І заллє свою жагу.

На криваву землю чорну,
І зловісну, і тривожну
З давніх літ,
Кине силу непоборну,
Світлу силу переможну
Ясний світ.

Тихий світ святої слави,
І братерської любові,
І тепла
Роздмухне огні яскраві
В час борні, заліза й крові
В царстві зла.

Київ, 12 січня 1919 р.



ПРИМІТКИ



Більшість віршів Грицька Чупринки, перш ніж була включена до тієї чи іншої збірки, друкувалася на сторінках різних періодичних видань. Його твори знаходимо на сторінках тридцяти двох журналів, альманахів, збірників.

За життя поет видав окремими збірками сім книг власних творів.

У 1918 р. у київському видавництві «Криниця» вийшли три томики поезій Г. Чупринки, але в підготовці цих томів автор участі не брав, тому останніми прижиттєвими публікаціями треба вважати текст збірок «Огнецвіт» (1909), «Метеор» (1910), «Ураган» (1910), «Сон-Трава» (1911), «Білий гарп» (1911), «Контрасти» (1913), «Лицар-Сам» (1913). Текст цих збірок є найавторитетнішим, бо поет більшість поезій, що вже були опубліковані, включаючи до збірок, значно доопрацьовував. Тому у примітках ми зазнаємо тільки місце першої публікації.

Після загибелі Г. Чупринки його друзі у Празі 1926 р. організували Фундацію ім. Гр. Чупринки, на кошти якої було здійснено видання: «Гр. Чупринка. Твори. Перше посмертне видання з матеріалами до історії тексту, під редакцією Павла Богацького. З вступною статею Вол. Дорошенка». У працьке видання Павло Богацький включив 425 поезій, рецензій та статті Г. Чупринки, встановив місце першої публікації більшості віршів, провів ретельну текстологічну ро-

боту. Це видання можна вважати науковим виданням творів поета. При підготовці цього видання використано дані «Матеріалів до критичного видання творів Грицька Чупринки» та наново звірено і подано тексти за оригінальними збірками чи першодруками.

Є відомості, що в 1920 р. мав з'явитися і четвертий том поезій Г. Чупринки, але через сварку автора з видавцями він світу не побачив, а рукопис десь загубився.

Після трагічної смерті поета його твори на Радянській Україні включалися до різних антологій та хрестоматій, один раз, у 1930 р., були видані окремою книжечкою.

Останні шістдесят років окремими виданнями його твори не виходили.

ЛІРИКА

Збірка «Огнецвіт». 1909

Поезії збірки в нашому виданні розміщено в хронологічному порядку, за датами написання або першої публікації. Всі поезії подаємо за текстом збірки «Огнецвіт».

Моя кобза. Перша відома досі друкована поезія Г. Чупринки. Вперше надрукована в газеті «Рада», 1907, 13 травня, № 109, с. 2.

У першодруці поезія не має поділу на катрени. Вірш розділений лінією на дві частини по 8 рядків у кожній.

Батькові. Вперше надруковано в «Раді», 1907, 2 червня, № 125, с. 3.

Над колискою. Вперше надруковано в «Раді», 1907 р., 7 червня, № 129, с. 3.

Зима. Вперше надруковано в «Раді», 1907, 18 листопада, № 260, с. 3.

«Складай в торбину всі пожитки». Вперше надруковано в «Раді», 1907, 21 листопада, № 262, с. 2.

Пісня. Вперше надруковано в «Раді», 1908, 31 січня, № 15, с. 2.

У першодруці поезія мала ще одну строфу, якою закінчувалася поезія:

Розвістється темрява скоро нічна
І темнії сили загинуты!..
Тебе ж, моя пісне, весела, гучна,
Привітній відгуки стрінуть.

Коментатор празького видання творів Грицька Чупринки Павло Богацький гадає, що поет викреслив останню строфу, виходячи з фактів життя: «поет на власному (житті) переконався, що «темрява» не розвістється, а стає все густішею — реакція з кожним роком все розгулювалась... Далі він більше зрозумів себе — його пісня була не так-то й «веселою». І третє — стрівали її знову-таки далеко не «привітні» відгуки, а швидше байдужість і мовчанка, а скоро й осуди та злобна критика» (Павло Богацький, Матеріали до критичного видання творів Грицька Чупринки.— Прага, 1926, с. 26).

Ніч. Вперше надруковано в «Раді» 2 лютого 1908, № 28, с. 2.

Слізний жарт. Вперше надруковано в «Раді» 6 червня 1908, № 129, с. 4 за підписом «Г. Ч.».

Поезія природи. Вперше надруковано в «Раді» 15 червня 1908 р., № 137, с. 2 під заголовком «З поезій Грицька Чупринки» разом із поезією «На лузі», яку поет до збірки «Огнєцвіт» не включив.

Згадка. Вперше надруковано в «Раді» 22 червня 1908 р., № 143, с. 2.

З-за грат. Вперше надруковано в «Раді» 6 червня 1908 р., № 155, с. 2.

У першодруці після першої строфи була ще одна строфа, опущена в зб. «Огнєцвіт».

Де Дніпро по степах розливається,
Виступаючи геть з берегів,
Де трава шелестить, колихається
На широкім просторі лугів.

Поезія написана в м. Смоленську під час ув'язнення,
«за гратаами».

«Чоловіче! Хоч би жмінька». Вперше надруковано в «Раді»
15 серпня 1908, № 187, с. 2.

«Осіння квітка». Вперше надруковано в «Раді» 17 серпня
1908 р., № 188, с. 2.

У збірку «Огнецвіт» поезія включена без четвертої стро-
фи, яка є в першодруку:

Байдуже тій квітці, що негодъ осіння
Смертельним повітрям та подихом дме,—
Ніколи не варт те життя голосіння,
Що смерти діждало саме.

Sententia. Вперше надруковано в «Раді» 28 вересня
1908 р., № 222, с. 2 разом із поезією «Їй» під спільною назвою
«Експромти I, II».

Поезію «Їй» поет до збірки не включив.

«Праця поета». Вперше надруковано в «Раді» 28 вересня
1908 р., № 222, с. 2 разом із поезіями «Експромти», («Їй»,
«Sententia») під спільним заголовком «З поезій Грицька Чуп-
ринки».

Для збірки поет вірш значно доопрацював.

«Поет». Вперше надруковано під назвою «Пролетарій поет»
в київському тижневику «Слово» 14 вересня 1908 р., № 37,
с. 5. Під назвою «Поет» із незначними змінами включена
до зб. «Огнецвіт».

«Тюремний спомин». Вперше надруковано в «Раді» 5 жовтня
1908 р., № 227, с. 2.

У першодруці є ще третя строфа, яка опущена в збірці:

Сяйво сонячне довічне
Нас минало в сірій млі.
— Гей ти, сонечко величнє,
Чом не спалиш ти землі?

У збірці ця строфа замінена чотирма рядками крапок.

«Байда (історична поема)». Вперше надруковано 1908 р.
в «Поетичній антології. Од початку до наших днів», під ре-

дакцією Олекси Коваленка» — «Українська Муза». Тут було вміщено 11 поезій, деякі з них друкувалися вперше.

Перед образом Христа. Вперше надруковано в антології «Українська Муза» (Київ, 1908, с. 1163).

Поезія присвячена поетесі Х. О. Алчевській (1882—1931), яка відгукнулася віршем «Г. Ч-ці» («Небо мліє вечорове»), надрукованому в «Раді» (1908, № 263) із датою під віршем 8.XI. 1908 р. Ця дата засвідчує, що на цей час «Українська Муза» була вже видана, а отже, і вірші Чупринки, вміщені в антології, були написані задовго до листопада 1908 р.

Гефсиманський сад — місце, де Ісус Христос, за біблійною оповіддю, пережив передсмертну агонію, де був розіп'ятий і похований. Символічне місце найбільшої скрботи. Згідно Біблії, Гефсиманський сад знаходився біля підніжжя західного схилу Оливної гори в Гефсиманії.

Рідний край. Вперше надруковано в антології «Українська Муза» (К., 1908, с. 1165—1166).

Зимою. Вперше надруковано в київському тижневику «Рідний край» (25 грудня 1908, № 41, с. 9), що виходив за редакцією Олени Пчілки.

Гей, на весла! Вперше надруковано в ж. «Літературно-науковий вісник» (Київ, 1909, кн. III, с. 547). Далі «ЛНВ».

Як засвідчують очевидці, у 1909 р. наприкінці лютого — на початку березня був буйний розлив Дніпра, під враженням якого, очевидно, і була написана поезія. Павло Богацький у своєму коментарі відзначає, що на початку 1909 р. була перерва в творчості Г. Чупринки, очевидно «вимушена», бо протягом майже трьох місяців не зафіксовано жодної публікації поета. «Гей, на весла!» — перша публікація 1909 р.

Вечірні звуки. Вперше надруковано в «ЛНВ» (К., 1909, кн. 3, с. 547).

Чайка. Вперше надруковано в «Раді» (К., 1909, 22 березня, № 67, с. 2) за підписом «Г. Ч.».

У першодруці поезія мала інший поділ на рядки, об'єдна-

ні в три чотирирядкові строфи із багатим внутрішнім римуванням.

Під снігом. Вперше надруковано в ж. «Укр. хата» (К., 1909, кн. 1, с. 24).

Ялина. Вперше надруковано в ж. «Укр. хата» (К., 1909, кн. 1, с. 24).

Падучі зорі. Вперше надруковано в ж. «Укр. хата» (К., 1909, кн. 1, с. 44).

Як свідчить видавець — редактор «Укр. хати» П. Богацький, поезії «Під снігом», «Ялина» та «Падучі зорі» поет написав під враженням чудової зими 1909 р. і як член редакційного складу «Укр. хати» всі три подав до першого номеру журналу, який вийшов 28 березня 1909 р.

До поета. Мрія. Вперше надруковано у віденському двотижневому часописі «Чорна рада» 15 червня 1909 р., № 12, с. 8.

«Тонкостеблі василечки». Вперше надруковано в ж. «Укр. хата» (К., 1909, кн. 3—4, травень-червень, с. 139).

Павло Богацький у «Матеріалах до критичного видання творів Грицька Чупринки» (Прага, 1926, с. 42) пише: «Цією поезією починається та характеристична риса творчості Гр. Чупринки, яка завжди кидалась всім у вічі, а саме: надзвичайно чутливе і вражливе реагування поета на впливи села. Тільки поет побуде, хоч і короткий час, на селі, як його теми пахнуть селом, полем, народними впливами. Згодом, часами було, коли поет томився у місті і не міг працювати,— я просив і намагався, щоб він їхав на село, до батьків. І за свою впертість я завжди був нагороджений чудовим твором, запашним і бадьюром, як польовий вітер, до чергового числа журналу «Українська хата».

Пісня лебедини. Вперше надруковано в ж. «Укр. хата» (К., 1909, кн. 5, липень, с. 1).

Цікаві свідчення про пессимістичний настрій «Пісні лебединої» знаходимо в тих же «Матеріалах...» П. Богацького: «...в той час стала одна подія, яка, можна сказати, перевернула цілу психіку Чупринки — на обрію київськім

з'явився поет Олесь. І хоча з його книжкою «З журбою радість обнялася» Чупринка і раніше був ознайомлений, та віддаленість самого автора мало сприяла знанню його. Тепер при безпосередньому стиканні з ним та при тій увазі, якою його наділяли всі, особливо т. зв. «радяне» і дехто з «Укр. хаті» — вразило боляче самолюбство Чупринки, і він люто підсмішкувався над тими людьми, але й сам в душі заздрив Олесеві. Він збирався й зовсім кинути писати поезії і з тим звірився мені в хвилю, коли був напідпитку. З того часу він і почав запивати, хоча писати не міг кинути. І, як реакція на образу, почав шукати форм одмінних від Олеся і тим бажав його перевершити» (с. 42—43).

Мертві квіти. Вперше надруковано в «Укр. хаті» (К., 1909, кн. 5, липень, с. 217).

Троянда. Вперше надруковано у львівській газеті «Народне слово» (1909, 18 серпня, № 247, с. 7) під назвою «Кущ троянди».

У першодруку рядки 7—14 мали таку редакцію:

Зникли, зсіріли узори,
Дивні твори Феї-флори
І змарніли квіти ранні;
Нерозладна темна сила
Смертні плями поробила
Їм на пишному убранні.
Вініз голівоньки розкішні
Похилили квіти пишні.

Глянь їй в очі! Вперше надруковано у львівській газеті «Народне слово» (1909, 18 серпня, № 247, с. 7—8).

У першодруку вірш мав посвяту Христі Алчевській та третю строфу:

Глянь їй в очі! — в них натхненне
Сяє щастя непрожите;
Все в них радісно-блажене,
Все в них смутком оповите.—

опущені в збірці «Огнєцвіт».

Ворогові. Вперше надруковано у віденській «Чорній Раді» (1909, 15 серпня, № 16, с. 2).

Огнецвіт. Кладовище. Чари ночі. Смуток ночі. Дума осіння. Смереки. Сміх ночі. Вперше і одночасно були надруковані у збірнику «Літературний річник українських і польських авторів» (Київ, 1909, с. 126), що вийшов під редакцією Тадеуша Міхальського і Едварда Лігоцького. Кошти від продажу збірника мали піти на перевезення праху Юліуша Словацького в Польщу та на спорудження пам'ятника Тарасові Шевченку в Києві. Через непорозуміння з редакцією збірника Грицько Чупринка відмовився від участі в ньому, але вірші його вже були надруковані (див. київську «Раду», 1909, № 192, 193).

Остання мить. Вперше надруковано у віденській «Чорній Раді» (1909, 1 вересня, № 17, с. 1).

Гибелль мрій. Вперше надруковано в «Укр. хаті» (1909, кн. 7—8, вересень — жовтень, с. 394).

Лірники. Вперше надруковано у віденській «Чорній Раді» (1909, 1 грудня, № 23, с. 3).

Поезія має посвяту «Олексі» (Коваленку, 1880—1927) — літературному побратимові Грицька Чупринки, видавцю його поетичних збірок.

«*Моїй матері* і решта — 34 поезії вважають вперше надрукованими у зб. «Огнецвіт», за якою і подаємо в цьому виданні.

Метеор (1910)

Друга збірка Г. Чупринки «Метеор» побачила світ у тому ж видавництві Олекси Коваленка «Ранок» і з його передмовою у травні 1910 р. Як зазначали перші рецензенти (у серпневому номері «Укр. хаті» за 1910 р. та в газ. «Рада» 27 серпня 1910 р.), «через півроку після попередньої». Тобто збірка включала поезії, написані в міжчасі листопад 1909 — початок травня 1910 р. Всі поезії подаємо за текстом збірки «Метеор».

Давній образ. Вперше надруковано в «Укр. хаті» (1910, кн. 1, с. 31).

Самозгуба. Вперше надруковано у віденській «Чорній Раді» (1910, № 4—5, 1 березня, с. 5) із підзаголовком «Смертю смерть поправ».

Найвищий лозунг. Вперше надруковано в київській «українській, народній ілюстрованій газеті для селян і робітників» — «Село» (1910, № 16, 15 квітня, с. 9).

Летючій зорі. Вперше надруковано в «Укр. хаті» (1910, кн. IV, с. 246) із посвятою «Н. Н. Б-й», опущеною в збірці.

Золотий дощ. Вперше надруковано в «ЛНВ» (1910, кн. 5, с. 226).

Мої квіти. Вперше надруковано в «ЛНВ» (1910, кн. 5, с. 226).

Моя музя. Вперше надруковано в «Укр. хаті» (1910, кн. V, с. 281).

Метеор. Хмарки. Горіння. Муки кохання. Струни. Перед образом мадонни. Одчай. До схід сонця. До своїх... Світло ї тіні. Без сну. Снохода. Літні тони. В ніч під Купала. Найближчій.— Вперше були надруковані у зб. «Метеор».

«Ураган» (1910)

Збірка вийшла в світ влітку 1910 р. обсягом 32 сторінки і містила 19 поезій. З них тільки поезія «Напровесні» вперше була надрукована в травневій книжці «ЛНВ» (1910, кн. 5, с. 226), а решта вісімнадцять поезій вперше були надруковані у зб. «Ураган».

Цікаві свідчення про створення збірки «Ураган» подає в своїх «Матеріалах» П. Богацький: «Напровесні 1910 р. Чупринка їде додому в Гоголів і під враженнем весняної сільської обстановки пише перших два своїх вірші. Про це свідчать не лише сюжети, але в більшій мірі образи й дрібні деталі описаних моментів. Поет взагалі дуже й дуже був вразливий на впливи села. Перебуваючи переважно в місті, у Києві, вештаючись в одноманітнім колі людей і фактів,

де черпав теми переважної більшості своїх поезій, які часто мали характер розумових рефлексій на нудну буденщину, поет помітно освіжався в обстанові села, й муза його охоче реагувала на свіжі враження, наслідком чого були прекрасні пленери. Мені особисто не раз доводилось вмовляти поета виїхати на село, до батьків, щоби вирватись з ганебного стану життя, яке впливало на поета не так матеріально, як морально,— він буквально безсилій був опанувати собою і котився по нахильній площі лихих впливів» (с. 57).

Всі поезії подаємо за текстом збірки «Ураган».

«Сон-Трава» (1911)

Четверта збірка поезій Г. Чупринки «Сон-Трава» з'явилася друком у березні 1911 р. До неї включено 18 поезій, вісім з яких — «Подзвіння», «Перемога», «Ні слова», «В царстві висот», «Еол», «Буря», «Останній звук моєї ліри», «Забуття» — вперше були надруковані в збірці «Сон-Трава». Решту вперше було надруковано в різних періодичних виданнях. Всі поезії подаємо за текстом збірки «Сон-Трава».

Чисті душі. Вперше надруковано в «ЛНВ» (1910, кн. XI, с. 264).

До збірки поезія була включена із деякими стилістичними змінами.

Гордість співця. Вперше надруковано в «Укр. хаті» (1910, кн. IX, с. 647). Передруковано в збірку із деякими змінами.

З вікна. Гріх. Самотність.— Вперше надруковано в «ЛНВ» (1910, кн. XII, с. 466).

До зб. «Сон-Трава» поезії ввійшли з незначними стилістичними змінами.

Серед бурі. Вперше надруковано в «Укр. хаті» (1910, кн. XII, с. 713).

Сон-Трава. Вперше надруковано в тижневику «Село» (1911, № 1, 1 січня, с. 6).

Одгук. Вперше була надрукована як мотто до поезії «Жертва» (пізніше поет змінив назив вірша на «Фантасти-

ка», а власне поетичне мотто переробив у окрему поезію «Одгук») в «Укр. хаті» (1911, кн. 1, с. 10).

Фантастика. Вперше під назвою «Жертва» було надруковано в «Укр. хаті» (1911, кн. 1, с. 10).

До зб. «Сон-Трава» вміщено зі значними змінами, які засвідчують серйозну працю поета над власними творами.

Мотто до поезії мало такий вигляд:

На нудьгу, на журбу, на болючий секрет,
На зітхання грудей білосніжних
Одгукнеться, мов брат, твій печальник-поет
Передзвонами струн своїх ніжних.

В кожну душу чужу, в кожне серце чуже
Він сльозинки твої розкидає;
Він всі муки твої для людей збереже
І — в журбі солов'єм заридає!..

Гр. Чупринка.

Друга строфа (рядки 11—20) в «Укр. хаті» була подана в такому вигляді:

В снах чудових та яскравих,
В еротичному чаду,
Вся в тонких палких уявах
Я на ліжко упаду,
Повна жару, повна ласки
Перейду я в царство казки,
В сон життя перетворю
І в самотності, в дрімоті,
В сонній млості, в соннім льоті
Юним пalom погорю.

Чорноморська балада. Вперше надруковано в «ЛНВ» (1911, кн. II, с. 289).

Для зб. «Сон-Трава» поет свій твір значно доопрацював.

Білий гарп (1911)

П'ята збірка поезій Г. Чупринки «Білий гарп» вийшла друком у жовтні 1911 р. До неї ввійшло 15 поезій, шість із яких — «Ноктурн», «Цілування», «Перехід», «Бенкет», «Шлях

квітчастий», «Жах» — вперше було надруковано у збірці «Білий гарп». Решта вперше була надрукована в різних періодичних виданнях. Всі поезії подаємо за текстом зб. «Білий гарп».

Білий гарп. Вперше надруковано в «Укр. хаті» (1911, кн. III, с. 144).

При укладанні збірки поет вніс у текст деякі зміни.

Смертю смерть!.. Вперше надруковано в тижневику «Засів» (1911, № 6—7, 8 квітня, с. 90).

Святогор. Вперше надруковано в «ЛНВ» (1911, кн. IV, с. 17).

Цар-огонь. Вперше надруковано в «Укр. хаті» (1911, кн. IV, с. 201).

Загублений рай. Вперше надруковано в «Укр. хаті» (1911, № 5—6, с. 265).

Credo. Вперше надруковано в «Укр. хаті» (1911, № 5—6, с. 266).

Криваві квіти. Вперше надруковано в тижневику «Засів» (1911, № 16, 17 червня, с. 239).

Дъот. Вперше надруковано в «ЛНВ» (1911, кн. VI, с. 456).

У першодруку поезія мала мотто із «Кримських сонетів» Адама Міцкевича:

О, шалений, як він гонить,
Там од згаги ні росинки,
Хмарка з неба не заронить
На лице його дощинки!

Вальс. Вперше надруковано в «ЛНВ» (1911, кн. VII, с. 39—40).

Контрасти (1912)

Київська «Рада» 31 липня 1912 р. (№ 174) вмістила повідомлення, що збірка Грицька Чупринки «Контрасти. Лірика. Виданнє Товариства прихильників української літератури, науки і штуки у Львові» вийшла друком. До збірки ввійшли твори, написані поетом від вересня 1911 до липня 1912 р.

Тільки шість поезій — «Оркестр», «Вечір», «З вітром», «Посторога», «Тайни», «Ми і ви» — вперше були надруковані в зб. «Контрасти». Решта вперше були надруковані на сторінках різних періодичних видань. Всі поезії подаємо за збіркою «Контрасти».

До своїх. Вперше надруковано в тижневику «Село» (1911, № 9, 24 лютого, с. 9).

Надмогильна. Вперше надруковано в «Укр. хаті» (1911, кн. VII—VIII, с. 269) під назвою «Тихая надмогильная» та з присвятою «Світлої пам'яти Н. Н.».

Варта. Вперше надруковано в «Укр. хаті» (1911, кн. VII—VIII, с. 270). До зб. «Контрасти» вміщено з відмінами.

Косовиця. Вперше надруковано в тижневику «Засів» (1911, № 23, 5 серпня, с. 350). Текст у зб. «Контрасти» має деякі відмінності від першодруку.

Осінь. Вперше надруковано в газеті «Рада» (1911, № 203, 8 (21) вересня, с. 2).

Найвищий дар. Вперше надруковано в «Раді» (1911, № 205, 11 (24) вересня, с. 2) за підписом «Г. Ч.».

Бурлацька. Вперше надруковано в тижневику «Засів» (1911, № 31, 30 вересня, с. 479) під назвою «Тихая бурлацька».

Ціною крові. Вперше надруковано в «Укр. хаті» (1911, кн. X, с. 437). До збірки поезія ввійшла у новій редакції.

Творчі хвилі. Вперше надруковано в «Літ.-наук. віснику» (1911, кн. XII, с. 451).

23—24 рядки в першодруку мали таку редакцію:

Там — де дивна мила сила
В творчих чарах поновила.

Квіти могильні. Вперше надруковано в тижневику «Засів» (1911, № 41, 16 грудня, с. 643).

До збірки «Контрасти» автор ввів поезію, докорінно доопрацювавши та побільшивши на дві строфі.

За ним. Вперше надруковано в «Укр. хаті» (1911, кн. XI—XII, с. 501).

Колисанка. Вперше надруковано в «Укр. хаті» (1911, кн. XI—XII, с. 501).

Сини землі. Апофеоз. Вперше надруковані в «ЛНВ» (1912, кн. 1, с. 80).

Погрози. Вперше надруковано в «Укр. хаті» (1912, кн. 1, с. 1).

Звуки тайни. Вперше надруковано в «ЛНВ» (1912, кн. II, с. 226—228).

У першодруку в заголовку обидва слова подані з великої літери. У збірці текст має значні відмінності в порівнянні з першодруком.

Переходи. Вперше надруковано в київській щоденній газеті «Рада» (1912, № 41, 19 лютого (3 березня), с. 2). Після конфлікту з редакцією «Ради» (див. віршовані памфлети «Радяне» та «Рада») в 1909 р. цією поезією Г. Чупринка відновив співробітництво з газетою і далі систематично друкується на її сторінках.

Контрасти. Вперше надруковано в «Укр. хаті» (1912, кн. II, с. 65). Для збірки цю поезію Г. Чупринка значно переробив, доповнив: шостої і десятої строф у першодруку не було. Заключні три рядки мали такий зміст у першодруку:

Я ні... («тюрмам, ні Сибірам»),
Ні богам, людським кумірам,
Мирно не вклонюсь.

Вилучені цензурою слова «тюрмам і Сибірам» відновив з пам'яті П. Богацький в «Матеріалах» (с. 88).

Паралелі. Вперше надруковано в «Раді» (1912, № 53, 4 (17) березня, с. 2).

Голод. Вперше надруковано в «Раді» (1912, № 54, 6 (19) березня, с. 2). У збірці «Контрасти» ця поезія має значні відмінності. Рядки 38—40 в першодруці мали таку редакцію:

Там, де співи в дні щасливі
Ллються в вільні переливи
І лунають і гудуть.

Свято весни. Вперше надруковано в «Раді» (1912, № 59, 11 (24) березня). Готуючи «Контрасти», поет Зробив зміни.

Ліра. Вперше надруковано в «Раді» (1912, № 60, 13 (26) березня, с. 2).

У першодруку до автора мотто була примітка: «Шота Руставелі — грузинський поет XII століття».

Цвіт душі. Співи ночі. Вперше надруковані в «Раді» (1912, № 75, 1 (14) квітня, с. 2).

Ноктурн. Вперше надруковано в «Раді» (1912, № 78, 5 (18) квітня, с. 2).

Буря. Вперше надруковано в «Раді» (1912, № 81, 8 (21) квітня, с. 2).

Війна. Вперше надруковано в тижневику «Засів» (1912, № 14, 13 квітня, с. 132—133).

Дилема. Вперше надруковано в «Раді» (1912, № 86, 15 (28) квітня, с. 2).

Пророк. Вітер. Сльози. Вперше всі три поезії були надруковані в «Укр. хаті» (1912, кн. III—IV, с. 137—138) під спільною назвою — «З циклу «Контрасти». Поезія «Пророк» мала присвяту «Українській хаті». До збірки поезія ввійшла без присвяти, поезії циклу було розсіяно по збірці, що сама одержала назву «Контрасти».

Найвища сила. Вперше надруковано в «Раді» (1912, № 98, 29 квітня (12 травня), с. 2).

Memento. Вперше надруковано в «Раді» (1912, № 99, 1 (14) травня, с. 3).

Влада серця. Вперше надруковано в «ЛНВ» (1912, кн. V, с. 233—234).

«Не аравійським ураганом». Вперше надруковано в «Раді» (1912, № 103, 6 (19) травня, с. 3).

Для збірки поет вніс у поезію значні зміни, додав другу строфу, якої в першодруку нема.

Цвіт травневий. Вперше надруковано в «Раді» (1912, № 106, 10 (23) травня, с. 2).

В чаду квіток. Вперше надруковано в «Раді» (1912, № 109, 13 (26) травня, с. 2).

Дума. Вперше надруковано в «Раді» (1912, № 111, 17 (30) травня, с. 3).

Султанша. Вперше надруковано в «Раді» (1912, № 118, 25 травня (7 червня), с. 3).

В таємному храмі. Вперше надруковано в «Раді» (1912, № 113, 19 травня (1 червня), с. 2).

Над життям. Вперше надруковано в «Раді» (1912, № 114, 20 травня (2 червня), с. 3).

Квіти. Вперше надруковано в «Раді» (1912, № 114, 20 травня (2 червня), с. 3) під назвою «Зірвані квіти» і з мотто:

Шкода того барвіночку
Й недосвіта шкода.

Т. Г. ШЕВЧЕНКО.

за підписом «Г. Ч.».

Остання розвага. Вперше надруковано в «Раді» (1912, № 120, 27 травня (9 червня), с. 2).

Струни. Вперше надруковано в тижневику «Засів» (1912, № 20, 1 червня, с. 181). До збірки ввійшла із деякими змінами.

Вечірній сум. Вперше надруковано в «Раді» (1912, № 125, 2 (15) червня, с. 3).

Чарц. Вперше надруковано в «Раді» (1912, № 128, 6 (19) червня, с. 2).

Душа-пустка. Вперше надруковано в «Раді» (1912, № 144, 24 червня (7 липня), с. 2).

Тіні. Вперше надрукована в «Укр. хаті» (1912, кн. VI, С. 306).

До збірки ввійшла із незначними змінами.

Змога. Вперше надруковано в «Раді» (1912, № 167, 22 липня (4 серпня), с. 2).

Книжка сьома. Лицар-Сам (1913)

Поема в 2-х частинах «Лицар-Сам» вперше була надрукована в «Укр. хаті» (1913, кн. VII—VIII, с. 387—398). Цьо-

го ж 1913 р. поема вийшла окремою книжкою у київському видавництві «Життя і мистецтво».

ПОЗА ЗБІРКАМИ

Подані нижче поезії за життя Г. Чупринки в жодній із семи поетичних книжок вміщені не були.

1907

Пісня («Греми, моя пісне, могутня, палка»). Вперше надруковано в «Раді» (1907, 10.VI, № 132).

Вночі. Вперше надруковано в «Раді» (1907, 10.X. № 228).

Пісня надії. Вперше надруковано в «Раді» (1907, 21.XII, № 271).

1908

Невже. Вперше надруковано в тижневику «Слово» (1908, 25.V, № 21).

На лузі. Вперше надруковано в «Раді» (1908, № 137, 15.VI).

Питання співця. Вперше надруковано в тижневику «Рідний край» (1908, 22.II, № 22).

Поетові. Вперше надруковано в «Слові» (1908, 6.VII, № 27).

«Не коханок чорнооких. Вперше надруковано в «Слові» (1908, 6.VII, № 27).

Жоржина. Вперше надруковано в «Раді» (1908, 31.VIII, № 199).

Робітницька думка. Вперше надруковано в «Слові» (1908, 31.VIII, № 38).

Їй. Вперше надруковано в «Раді» (1908, 28.VIII, № 222).

Пісня-стогін. Вперше надруковано в «Раді» (1908, 12.X, № 233).

1909

Марш. Вперше надруковано в львів. журн. «Будучність» (1909, 1.IV, № 6—7).

«Радяне». Вперше надруковано у віденському двотижневику «Чорна Рада» (1909, 7.IV, № 7).

Імпровізація (Арт-ці В. Валерик). Вперше надруковано у Львівському місячнику «Будучина» (1909, липень, № 1). Артистка В. Валерик згодом стала дружиною українського письменника Леоніда Пахаревського (1880—1938?).

Лайливий публіцист. Вперше надруковано в «Чорній Раді» (1909, 1.VIII, № 15). Криптонім у 20-м рядку зашифровує ім'я Сергія Єфремова, згодом академіка.

«Українській хаті». Вперше надруковано в «Чорній Раді» (1909, 15.XI, № 22).

1910

Новорічний подарунок. Вперше надруковано в «Чорній Раді» (1910, 1. 01, № 1).

Віфлеємські пастухи. Вперше надруковано в київському тижневику «Село» (1910, 20.XII, № 50).

1911

Розвага. Вперше надруковано в тижневому додатку до російськомовної київської газети «Киевская Почта» (1911, № 2).

В степу. Вперше надруковано в тижневику «Засів» (1911, 11.03, № 2).

Весняна мелодія. Вперше надруковано в «Засіві» (1911, 22.IV, № 8).

Свято Природи. Вперше надруковано в «Засіві» (1911, 27.V, № 13).

Тайна Різдва. Вперше надруковано в «Засіві» (1911, 23.XII, № 42).

Путь. Вперше надруковано в «Укр. хаті» (1912, кн. VI).

Поезія. («Поезія-сонце, поезія-світ»). Вперше надруковано в «Раді» (1912, 17.VI, № 136).

Тайна. Вперше надруковано в «Раді» (1912, 8.VII, № 155).

Біла квітка. Вперше надруковано в «Раді» (1912, 14.VIII, № 185).

Давня кобза. Вперше надруковано в «Раді» (1912, 18.VIII, № 188).

Лебідь. Вперше надруковано в «Раді» (1912, 19.VIII, № 189).

Завіса смерті. Вперше надруковано в «Укр. хаті» (1912, кн. VII—VIII).

Льон. Вперше надруковано в «Укр. хаті» (1912, кн. VII—VIII).

«Одцівіла давно весна». Вперше надруковано в «Раді» (1912, 2.IX, № 201).

Без повороту. Вперше надруковано в «Раді» (1912, 14.IX, № 210).

Requiem. Вперше надруковано в «Раді» (1912, 27.IX, № 220).

Перші втрати. Вперше надруковано в «Раді» (1912, 30.IX, № 223).

Золотий дощ. Вперше надруковано в «Раді» (1912, 7.X, № 228).

«В смертельну мить прийди до мене». Вперше надруковано в «Раді» (1912, 16.X, № 235).

В Чорних Горах. Вперше надруковано в «Раді» (1912, 19.X, № 238).

Могила співця. Вперше надруковано в «Раді» (1912, 23.X, № 241).

На смерть М. В. Лисенка. Вперше надруковано в «Раді» (1912, 26.X, № 244).

Славетна могила. Вперше надруковано в «Раді» (1912, 28.X, № 246).

Утома. Вперше надруковано в «Раді» (1912, 31.X, № 249).
Осінній сум. Вперше надруковано в «Раді» (1912, 9.XI, № 257).

Ad majorem gloriam. Вперше надруковано в «Раді» (1912, 14.XI, № 261).

Артист. Вперше надруковано в «Раді» (1912, 2.XII, № 276).

Ілюзії. Вперше надруковано в «Раді» (1912, 5.XII, № 278).

Листи. Вперше надруковано в «Раді» (1912, 6.XII, № 279).

Акварелі. Вперше надруковано в «ЛНВ» (1912, кн. XII).

Ромашка. Вперше надруковано в «ЛНВ» (1912, кн. XII, с. 508).

Агонія. Вперше надруковано в «ЛНВ» (1912, кн. XII, с. 508).

Чудо. Вперше надруковано в «Раді» (1912, 9.XII, № 281).

Привид. Вперше надруковано в «Раді» (1912, 16.XII, № 287).

Дух шукання. Вперше надруковано в «Раді» (1912, 25.XII, № 294).

«Годі чаду, годі вроди». Вперше надруковано в «Раді» (1912, 25.XII, № 294).

Апофеоз. Вперше надруковано в «Раді» (1912, 30.XII, № 296).

1913

На Новий рік. Вперше надруковано в «Раді» (1913, 1.01. № 1).

Привітання новорічне. Вперше надруковано в «ЛНВ» (1913, кн. 1, с. 23).

Сполох. Вперше надруковано в ж. «Дзвін» (1913, кн. 1, с. 5).

Творчість. Вперше надруковано в ж. «Дзвін» (1913, кн. 1, с. 5).

Настрої. Вперше надруковано в тижневику «Маяк» (1913, 25 січня, № 4).

Етюди. Вперше надруковано в ж. «Укр. хата» (1913, кн. I, с. 2).

Самогубець. Вперше надруковано в ж. «Дзвін» (1913, кн. II, с. 57—58).

В утомі. Вперше надруковано в тижневику «Маяк» (1913, 13 лютого, № 7).

Великі роковини. Вперше надруковано в тижневику «Маяк» (1913, 21 лютого, № 8).

Наши теми. Вперше надруковано в ж. «Укр. хата» (1913, кн. II, с. 81).

Омана. Фантазія. Вперше надруковано в ж. «Дзвін» (1913, кн. III, с. 146—147).

В ніч ясну. Передача. Симфонія сонця. Вперше надруковано в ж. «Сяйво» (1913, кн. III, с. 67).

До Музи. Вперше надруковано в «Раді» (1913, 24.III, № 70).

Дві душі. Вперше надруковано в «Укр. хаті» (1913, кн. III, с. 149).

Через нетрі. Вперше надруковано в «Раді» (1913, 31.III, № 75).

Фея. Вперше надруковано в «Раді» (1913, 7.IV, № 81).

Світоносець. Без зміни. Перед ранком. Вперше надруковано в ж. «Дзвін» (1913, кн. IV, с. 227).

Роздвоєння. Вперше надруковано в ж. «Сяйво» (1913, кн. IV, с. 101—102).

Дроворуб. Вперше надруковано в тижневику «Маяк» (1913, 25 квітня, № 16).

Був здоров!.. Вперше надруковано в «Раді» (1913, 28.IV, № 97).

Дніпрові серенади. Вперше надруковано в «Укр. хаті» (1913, кн. IV—V, с. 210—212).

Світання. Вперше надруковано в «Раді» (1913, 5.V, № 103).

Холод і жар. Вперше надруковано в «ЛНВ» (1913, кн. V, с. 319).

Привіт Великому. Вперше надруковано в тижневику «Маяк» (1913, 23.V, № 20).

Жниця. Вперше надруковано в «Раді» (1913, 9.VI, № 131).

Степові етюди. Чари поезії. Вперше надруковано в «Укр. хаті» (1913, кн. VI, с. 321—324).

Ноктюрн. Мої скарби. Вперше надруковано в ж. «Дзвін» (1913, кн. VI, с. 370).

Над коханням. Вперше надруковано в тижневику «Маяк» (1913, 22 серпня, № 32).

Поетові. Вперше надруковано в тижневику «Маяк» (1913, 29 серпня, № 33).

Гріх. Вперше надруковано в «Укр. хаті» (1913, кн. IX, с. 514).

Самовлада. Вперше надруковано в двотижневику «Ілюстрована Україна» (1913, 15 жовтня, № 19—20).

На могилу Лесі Українки. Вперше надруковано в «ЛНВ» (1913, кн. X, с. 56).

Далеч. Вперше надруковано в «Укр. хаті» (1913, кн. X, с. 593).

Veto. Вперше надруковано в «Укр. хаті» (1913, кн. XI, с. 665).

Дух Любови. Мініатюра. Надія. Вперше надруковано в «ЛНВ» (1913, кн. XI, с. 266—267).

Вірність. Вперше надруковано в «ЛНВ» (1913, кн. XII, с. 451).

В Різдвяну ніч. Вперше надруковано в «Раді» (1913, 25.XII, № 294).

1914

Новорічний мотив. Вперше надруковано в «Раді» (1914, 1.01, № 1).

Зрада. Вперше надруковано в двотижневику «Ілюстрована Україна» (1914, 15 січня, № 1).

Весла. Вперше надруковано в двотижневику «Ілюстрована Україна» (1914, 15 лютого, № 3).

До Т. Шевченка. Вперше надруковано в «Раді» (1914, 25.II, № 46).

Гульвіса. Вперше надруковано в «Укр. хаті» (1914, кн. II, с. 127).

Віці дзвони. Вперше надруковано в «Укр. хаті» (1914, кн. III, с. 219—220).

«Я співи складаю на тон сумовитий». Вперше надруковано в «Укр. хаті» (1914, кн. V, с. 354).

Став Дніпро!.. До і після свят. Вперше надруковано в «Укр. хаті» (1914, кн. VI, с. 412, 465).

Дар Божий. В бою життя. В собі... Заснулий вулкан. Вперше надруковано в «ЛНВ» (1914, кн. VII—X, липень—жовтень, с. 13—14).

1915

Поезія. По звуку. Вперше надруковано в одеському ж. «Основа» (1915, кн. I, серпень).

Без злости. Настрої. Боротьба. Зміст краси. Юному другові. Вперше надруковано в одеському ж. «Основа» (1915, кн. II, вересень, с. 60—63).

Inter arma... Бліски душі. Вперше надруковано в «Основі» (1915, кн. III, жовтень, с. 61).

1916

Огонь життя. Перший сон. Краса та істина. Признання. Вперше надруковано в одеському альманасі «Степ» (1916, с. 32—33, 43).

Після ночі. Співці України. Крикунам. Наше поле. Мое кохання. Вперше надруковано в московському тижневику «Промінь» (1916, №№ 1, 2—4).

1917

N. N. («Знаю, голубко моя»). Вперше надруковано в московському тижневику Промінь» (1917, 1 січня, № 5—6).

Самотня троянда. Порожняк. Вперше надруковано

в московському тижневику «Промінь» (1917, 14 січня, № 1—2).

Гість-метелик. Панна оса. Вперше надруковано в «Промені» (1917, № 3—4, березень).

Вільні хвили. Вперше надруковано в Віснику українського студентства «Стерно» (1917, 24.III, № 1).

Наш шлях. Вперше надруковано в газеті «Нова Рада» (1917, 25.III, № 1).

Великий Храм. Вперше надруковано в газеті «Нова Рада» (1917, 2.IV, № 6).

Гімн. Вперше надруковано в газеті «Нова Рада» (1917, 11.V, № 36).

Привіт. Вперше надруковано в газеті «Народна Воля» (1917, 13.V, № 18).

Товаришеві. Вперше надруковано в газеті «Народна Воля» (1917, 14.V, № 19).

Маніфест. Вперше надруковано в газеті «Народна Воля» (1917, 22.V, № 26).

Відродження. Вперше надруковано в газеті «Народна Воля» (1917, 22.V, № 26).

Лист з війни. Вперше надруковано в «Народній Волі» (1917, 27.V, № 30).

«Ю.-Р.» Вперше надруковано в «Новій Раді» (1917, 28.V, № 49).

Провалля. Вперше надруковано в «Народній Волі» (1917, 23.VII, № 51).

Годинник. Порада. Арфянка. Рідне поле. Вперше надруковано в «ЛНВ» (1917, кн. II—III, серпень—вересень, с. 165, 223—224).

Вибір. Гіпноз. Сталість. Благословіння. В темну ніч. Вперше надруковано в ж. «Шлях» (1917, кн. VII, с. 34—38).

Крик і спів. Вперше надруковано в «ЛНВ» (1917, кн. IV).

З нами! Вперше надруковано в «Народній Волі» (1917, 26.X, № 155).

В пожежах. Вперше надруковано в херсонській газеті «Дніпро» (1917, 26.X, № 1).

В час борні. Вперше надруковано в «Народній Волі» (1917, 28.X, № 157).

Щастя й лихо. Божевілля. Вперше надруковано в «ЛНВ» (1917, кн. V—VI, падолист—грудень, с. 252—253).

Пізні квіти. Вперше надруковано в ж. «Шлях» (1917, кн. IX—X, листопад—грудень, с. 71—72).

На святі. З висоти. Вперше надруковано в газеті «Народна Воля» (1917, 24.XII, № 190).

Нові шляхи. Вперше надруковано в «Народній Волі» (1917, 31.XII № 193).

1918

Сніжки. В юрбі. Вперше надруковано в «ЛНВ» (1918, кн. I, січень, с. 17—18).

Відродження. Вперше надруковано в щоденній київській газеті «Відродження» (1918, 15 травня).

Жадання. Вперше надруковано в одеській газеті «Вільне життя» (1918, 7.VI, № 55).

Живі слова. Подвійність. Вперше надруковано в київській газеті «Трибуна» (1918, 22.XII, № 4 та 28.XII, № 9).

Одгуки. Вперше надруковано в ж. «Шлях» (1918, кн. XII).

Решта поезій Г. Чупринки, написаних в 1918 р., вперше була надрукована у виданні: Грицько Чупринка, Поезії, т. III, К., вид-во «Криниця», 1918, 158 с.

1919

Віє, віє Дух... Вперше надруковано в ж. «Шлях» (1919, січень, № 1, с. 4).

Світе тихий!.. Вперше надруковано в київській газеті «Україна» (1919, 12 січня, № 1).

Жодної поезії, написаної в 1920—1921 рр., останні два роки життя поета, нам не вдалося виявити, хоча вони, безперечно, десь є.

З М І С Т

Метеор на обрії української поезії. Жулинський Микола. 5

ЛІРИКА

Книжка перша. Огнєцвіт (1909)

Моя кобза	34
Батькові	35
Над колискою	35
Зима	36
«Складай в торбину всі пожитки»	37
Пісня («Як буйному вітру, як льоту орла»)	38
Ніч	38
Слізний жарт	39
Поезія природи	39
Згадка	40
З-за грат	41
«Чоловіче! Хоч би жмінька»	41
Осіння квітка	41
Експромти, I.	42
Sententia	
Праця поета	43
Поет	43
Тюремний спомин	44
Байда (історична поема)	44
Перед образом Христа	47
Рідний край	47
Зимою	49
Гей, на весла!	49
Вечірні звуки	50
Чайка	51

Під снігом	51
Ялина	52
Падучі зорі	52
До поета	53
Мрія	53
«Тонкостеблі василечки»	54
Пісня лебедина	55
Мертві квіти	56
Троянда	57
Глянь їй в очі!..	57
Ворогові	58
Огнєцвіт	58
Кладовище	60
Чари ночі	61
Смуток ночі	61
Дума осіння	62
Смереки	63
Сміх ночі	64
Остання мить	65
Гибель мрій	65
Лірники	66
Моїй матері	67
Звуки	68
Sic transit	68
Серцем обраній	69
До місяця	69
На світанні	70
Вінки	71
Море	71
Івасеві мрії	72
Льодолом	73
В гаю	74
Свічка	75
Дві доби	76
Заблудлий огонь	77
Звуки небесні	78

«Наче з неба впавши, стеля»	78
«Хто в блакитному просторі»	79
Дитя Іордана	79
Осінній дощ	80
Сміх	81
Повія	82
I гріховна, і свята	83
З кожним роком	84
Пісня і думка	84
Осіння мелодія	85
Майбутність	85
Натхнення	86
Лета	87
Епіграма	88
Порада	88
Спи!..	88
Чорні крила	89
Сни	91
Дзеньки-бреньки (поетичний жарт)	91
Свято поета	92

Книжка друга. «Метеор» (1910)

Давній образ	93
Самозугуба	94
Найвищий лозунг	94
Летючій зорі	95
Золотий дощ	96
Мої квіти	97
Моя муза	97
Метеор	99
Хмарки	100
Горіння	101
Муки кохання	101
Струни	103
Перед образом мадонни	103
Одчай	104

До схід сонця	105
До своїх...	106
Світло й тіні	106
Без сну	107
Снохода	108
Літні тони	109
В ніч під Купала	110
Найближчій	112

Книжка третя. «Ураган» (1910)

Напровесні	113
Ураган	114
Поет («О ні, Поет — не гладіатор...»)	115
Серед бою	116
Казка	116
Моїй Феї	119
Феї	120
Творчі сльози	121
Смутоктиши	121
Відун	122
Доля пета	123
Муки творчості	123
Жертви буднів	124
Рай чарівний	125
Тайна генія	125
Мос життя	126
Ранок	126
Сміх	127
На аванпості	127

Книжка четверта. «Сон-Трава» (1911)

Чисті душі	129
Гордість співця	130
З вікна	131
Гріх	132
Самотність	133

Серед бурі	133
Сон-Трава	134
Одгук	135
Фантастика	135
Чорноморська балада	136
Подзвіння	137
Ні слова!	140
Перемога	141
В царстві висот	141
Еол	142
Буря	142
Останній звук моєї ліри...	143
Забуття	144

Книжка п'ята. «Білий гарп» (1911)

Білий гарп	145
Смертю смерть!	146
Святогор	147
Цар-Огонь	148
Загублений рай	149
Credo	150
Криваві квіти	151
Льот	152
Вальс	153
Ноктюрн	156
Цілування	157
Перехід	158
Бенкет	159
Шлях квітчастий	160
Жах	161

Книжка шоста. «Контрасти» (1913)

До своїх	162
Надмогильная	163
Варта	164
Косовиця	165
Епітафія	166

Осінь	166
Найвищий дар	167
Бурлацька	168
Ціною крові	169
Творчі хвилі	170
Квіти могильні	171
За ним	172
Колисанка	173
Сини землі	174
Погрози	175
Звуки тайни	176
Переходи	179
Апофеоз	181
Контрасти	182
Паралелі	184
Голод	185
Свято весни	188
Ліра	189
Цвіт душі	190
Співи ночі	191
Ноктюрн	192
Буря	193
Черничка	194
Війна	195
Дилема	197
Пророк	198
Вітер	199
Сльози	200
Найвища сила	200
 Memento	201
Влада серця	202
«Не аравійським ураганом»	206
Цвіт травневий	207
В чаду квіток	208
Дума	213
Султанша	213

В таємному храмі	215
Над життям	216
Квіти	216
Остання розвага	217
Струни	218
Вечірній сум	220
Чари	220
Душа-пустка	221
Тіні	221
Змога	222
Оркестр	222
Вечір	223
З вітром	224
Посторога	224
Тайни	226
Ми і ви	227

Книжка сьома. «Лицар-Сам» (1913)

Лицар-Сам (поема в 2-х частинах)	228
--	-----

ПОЗА ЗБІРКАМИ

1907

Пісня («Греми, моя пісне, могутня, палка»)	244
Вночі	245
Пісня надії	245

1908

Невже	247
На лузі	248

Питання співця	248
Поетові	249
«Не коханок чорнооких»	249
Жоржина	250
Робітницька думка	251
Експромти, ІІ. Й.	252
Пісня-стогін	252

1909

Марш	254
«Радяне»	255
Імпровізація (Арт-ці В. Валерик)	256
Лайливий публіцист	256
«Рада»	257
«Українській хаті»	258

1910

Новорічний подарунок	259
Віфлеємські пастухи	261

1911

Розвага	262
В степу	263
Весняна мелодія	264
Свято Природи	265
Тайна Різдва	266

1912

Путь	270
Поезія («Поезія — сонце, поезія — світ»)	271
Тайна	273
Біла квітка	274
Давня кобза	275
Лебідь	276
Завіса смерті	277
Льон	278
«Одцівля давно весна»	279
Без повороту	280
Requiem	281
Перші втрати	282
Золотий дощ	283
«В смертельну мить прийди до мене»	284
В Чорних Горах	285
Могила співця	286

На смерть М. В. Лисенка	287
Славетна могила	288
Утома	289
Осінній сум	290
Ad majorem gloriam	291
Артист	291
Ілюзії	293
Листи	294
Акварелі	294
Ромашка	295
Агонія	296
Чудо	296
Привид	297
Дух шукання	298
«Годі чаду, годі вроди»	306
Апофеоз	306

1913

На Новий рік	308
Привітання новорічне	310
Сполох	311
Творчість	312
Настрої	313
Етюди	314
Самогубець	315
В утомі	320
Великі роковини	321
Наші теми	323
Омана	324
В ніч ясну	330
Передача	331
Симфонія сонця	332
До музи	333
Дві душі	334
Через нетрі	335
Фея	336

Світоносець	337
Без зміни	338
Перед ранком	338
Роздвоєння	339
Дроворуб	340
Будь здоров!..	341
Дніпрові серенади	342
Світання	345
Холод і жар	346
Привіт Великому	349
Жница	349
Степові етюди	351
Чари поезії	354
Ноктюрн («Фея ночі на сади»)	355
Мої скарби	357
Над коханням	358
Поетові	359
Гріх	360
Самовлада	361
На могилу Лесі Українки	362
Далеч	363
Veto	364
Дух любові	364
Мініатюра	365
Надія	366
Вірність	367
В Різдвяну ніч	368

1914

Новорічний мотив	370
Зрада	371
Весла	372
До Т. Шевченка	372
Гульвіса	373
Віці дзвони	374
«Я співи складаю на тон сумовитий»	375

Став Дніпро!..	376
До і після свят.	377
Дар Божий.	378
В бою життя.	379
В собі...	379
Заснулий вулкан.	380
1915														
Поезія	381
По звуку	381
Без злості	382
«Хочеться шелесту гаю та піль».	382
Настрої	383
Боротьба.	384
Зміст краси.	385
Юному другові.	386
Inter agma	387
Бліски душі	387
1916														
Огонь життя	388
Перший сон.	389
Краса та істина	389
Признання	390
Після ночі	391
Співці України	392
Крикунам	392
Наше поле	393
Мое кохання	394
1917														
N. N. («Знаю, голубко моя...»)	395
Самотня троянда	396
Порожняк	397
Гість-метелик	398
Панна оса	399

Вільні хвилі	400
Наш шлях	401
Великий Храм	402
Гімн	403
Привіт	404
Товарищеві	405
Маніфест	406
Відродження	406
Лист з війни	407
«Ю.-Р.»	408
Провалля	409
Годинник	410
Порада	410
Арфянка	411
Рідне поле	412
Вибір	412
Гіпноз	413
Сталість	415
Благословіння	415
В темну ніч	416
Крик і спів	417
З нами!	418
В пожежах	418
В час борні	419
Щастя й лихо	420
Божевілля	422
Пізні квіти	423
На святі	424
З висоти	424
Нові шляхи	425
 1918	
Сніжки	426
В юрбі	427
Відродження	429
Жадання	430

В ніч безсонну	430
Сум і радість	431
Не суди!	432
Сяйво слави	433
Переходи	434
Вишня	434
Бажання	435
Перед світом	435
Степ	436
В степу	437
З глибин	438
Лілії	439
Обережність	440
Прощай!	441
Символ життя	442
Згадуй!	443
Перша мрія	444
Поклик серця	444
Шляхом життя	445
Ти не чув?..	446
Творчі сни	446
Закон життя	447
Віра	448
Настрої	449
«Брат по мистецтву»	450
Мир мирові	450
Доказ безсмертя	451
В самоті	451
Живі слова	453
 1919	
Віс, віс дух	454
Світе тихий!..	455
 При мітки	458

БИБЛИОТЕКА ПОЭТА

Заснована в 1965 р.

Литературно-художественное издание

Чупринка Григорий Аврамович

Стихотворения

Составитель Яременко Василий Васильевич

Киев, издательство «Радянський письменник»

На украинском языке

Художнє оформлення М. П. Вуєка

Художній редактор Ю. В. Бойченко

Технічний редактор В. В. Чала

Коректори Н. М. Овчарук, Т. К. Щегельська

ІБ № 3042

Здано на виробництво 21.11.90. Підписано до друку 05.02.91.

Формат 70×90¹/32. Папір офсетний № 1. Гарнітура «Таймс».

Друк офсетний. 15,5 фіз.-друк. арк. +0,25 вкл., 18,43 ум. друк. арк., 18,43 ум. фарбовідб., 19,55 обл.-вид. арк. Тираж 16 000 пр.

Зам. 1363-0. Ціна 3 крб. 90 к.

**Видавництво «Радянський письменник»,
252054, Київ-54, вул. Чкалова, 52.**

**Львівська книжкова фабрика «Атлас»,
290005, Львів, вул. Зелена, 20.**

Чупринка Г. О.

**Ч-92 Поезії / Редкол.: В. В. Біленко та ін.:
Вступ. ст. М. Г. Жулинського. Упоряд.
і прим. В. В. Яременка.— К.: Рад. письмен-
ник, 1991.—495 с. (Б-ка поета).**

ISBN 5-333-00515-X

Із творчістю талановитого українського поета Грицька Чупринки (1979—1921) сучасні читачі майже не знайомі. Його численні збірки «Огнєцвіт», «Метеор», «Ураган», «Сон-Трава», «Контрасты» та інші здобули широку популярність ще до революції. Після трагічної загибелі його було вилучено з історії рідної літератури. У нашому виданні — усі його найкращі твори із великої спадщини.

**Ч 4702640202-068
М223(04)-91 178.90**

ББК 84Ук1

